

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra středoevropských studií
Filologie
Slovanská filologie

Disertační práce

České a slovenské kontaktné lexikálne javy v ich metajazykovej reflexii
(na báze textových korpusov)

Czech and Slovak Contact Lexical Phenomena
in Their Metalanguage Reflection (text corpus-based)

doc. PhDr. Mira Nábělková, CSc.

2017

Mgr. Katarína Gajdošová

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsala samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Bratislave, 25. 3. 2017

.....
Katarína Gajdošová

Pod'akovanie

Ďakujem doc. PhDr. Mire Nábělkovej, CSc., za cenné pripomienky k práci a všetku podporu.

Abstrakt

V predkladanej práci sa zameriavame na metarečové komentáre v slovenských a českých textoch, ktoré sprevádzajú využitie kontaktných jazykových javov v oboch jazykoch v textových fragmentoch ako *Áno, taký som aj ostanem, lebo vraj starého psa novým kouskúm nenaučíš – ako hovoria bratia Česi / Nebyl jsem schopn jídla, ale lemtal jsem vodu "ani tava", jak říkají bratia Slováci*. Danú tému predstavujeme ako súčasť výskumov zameraných na neteoretickú (ľudovú, naivnú) metajazykovú reflexiu. Využívanie metarečových vyjadrení sprevádzajúcich reflektované kontaktné javy predstavuje svedectvo existencie česko-slovenského a slovensko-českého jazykového kontaktu a explicitný doklad toho, ako používatelia slovenčiny a češtiny vedome využívajú slová, lexikálne spojenia, frazeologizmy a iné jazykové prostriedky z druhého jazyka pri napĺňaní svojich komunikačných zámerov. Ku komunikačným cieľom a efektom využívania kontaktných prostriedkov druhého jazyka patrí aktualizácia, ozvláštnenie textu, zexpresívnenie prejavu a vyplňanie subjektívne vnímaných vnútrojazykových lakún.

Pri analýze metarečových komentárov tohto typu vychádzame z materiálu v slovenských a českých korpusových textoch. V jednotlivých kapitolách predstavujeme spektrum metarečových komentárov využívaných v slovenských aj českých textoch a spektrum reflektovaných kontaktných výrazových prostriedkov češtiny a slovenčiny, ktorých prítomnosť v textoch metarečové komentáre signalizujú. Podrobnú charakteristiku jednotlivých kontaktných javov dokumentujeme textovými dokladmi z písaných, webových a hovorených korpusov. Na vyhľadávanie sme použili vlastný heuristický prístup k textovému materiálu, v ktorom sme automaticky identifikovali textové fragmenty obsahujúce kontaktné javy, sprevádzané metarečovými komentármi.

Kľúčové slová

slovenčina, čeština, blízkopríbuzné jazyky, kontaktný prostriedok, metarečový komentár, jazyková reflexia, ľudová lingvistika, písaný korpus, webový korpus, hovorený korpus

Abstract

The present work focuses on metalanguage comments in Slovak and Czech texts. The comments occur together with contact-induced phenomena employed by both languages and can be identified in text fragments, such as *Áno, taký som aj ostanem, lebo vraj starého psa novým kouskúm nenaučíš – ako hovoria bratia Česi / Nebyl jsem schopen jídla, ale lemtal jsem vodu "ani t'ava", jak říkají bratia Slováci*. The given issue is presented in the context of research focusing on the non-theoretic (folk, naive) metalinguistic reflection. The usage of metalanguage comments, accompanying deliberately contact-induced phenomena, is a testament to the existence of the Czech-Slovak and Slovak-Czech language contact and it clearly shows how Slovak and Czech language users intentionally employ words, multi-word units, idioms and other linguistic devices from the other language to fulfill their communicative intention. By using the contact-induced phenomena from the closely related language the speaker can achieve various communicative goals and effects including actualization and refreshing of his or her utterance, being more expressive and filling in subjectively perceived intro-linguistic lacuna.

The starting point of the analysis of the metalanguage comments were the data from the Slovak and Czech corpus. A range of metalanguage comments used in Slovak and Czech texts is presented chapter by chapter, as well as a variety of deliberately contact-induced phenomena in both languages that are indicated in the text by metalanguage comments. A detailed description of each contact phenomenon is supported by text evidence from written, web or spoken corpora. An original heuristic method was used to search text material, in which the text fragments containing contact-induced phenomena together with metalanguage comments were automatically identified.

Key words

Slovak, Czech, closely related languages, contact-induced phenomenon, metalanguage comment, language reflection, folk linguistics, written corpus, web corpus, spoken corpus

Obsah

1 Úvod	8
2 Teoretické východiská	12
2.1 Metajazyková reflexia a jazykové vedomie	13
2.2 Ľudová lingvistika	16
2.3 Intertextualita a jej textová reflexia	18
2.4 Metarečové komentáre	24
2.5 Viacjazyčnosť v česko-slovenskom kontexte	27
2.5.1 Prepínanie/striedanie kódov, lexikálne kontaktné javy (situačné kontaktné javy, transfery vs. prevzatia)	28
2.5.2 „Cudzost“ – české a slovenské xenizmy v druhom jazyku	29
3 Materiálové východiská, vyhľadávanie a selekcia relevantných dokladov	35
3.1 Materiálové zdroje	35
3.2 Hľadanie pomocou regulárnych výrazov	38
3.2.1 Slovenské korpusy	38
3.2.2 České korpusy	44
3.3 Iné prístupy ku korpusovým dátam, identifikácia kontaktných javov	48
3.3.1 Hľadanie kontaktných javov vo vetách na základe kľúčových slov	48
3.3.2 Hľadanie kontaktných javov detekciou druhého jazyka	51
3.3.3 Detekcia druhého jazyka	55
4 Spektrum metarečových komentárov	60
4.1 Metakomentáre obsahujúce verba dicendi	61
4.1.1 Slovenské metavyjadrenia	62
4.1.2 České metavyjadrenia	64
4.1.3 Bratia Česi / Bratři Slováci	67
4.1.4 Metakomentáre typu <i>ako sa hovorí / jak se říká</i>	69
4.2 Metakomentáre obsahujúce verba scribendi	70
4.3 Metakomentáre s kategorizujúcimi metajazykovými výrazmi	71
4.3.1 Metakomentáre s metajazykovými výrazmi typu <i>slovo, výraz, názov, pojem, vyjadrenie, spojenie, zvrät, fráza, heslo</i>	72
4.3.2 Metakomentáre s metajazykovými výrazmi typu <i>príslovie, porekadlo, úslovie</i>	80

4.3.3 Metakomentáre s metajazykovými výrazmi <i>rčení a prípovedka</i>	84
4.3.4 Metakomentáre s metatextovými výrazmi <i>vtip, anekdota, pieseň, hymna</i>	87
4.3.5 Metakomentáre s metajazykovým výrazom <i>čechizmus, bohemizmus / slovakizmus</i>	90
4.4 Metarečové komentáre bez kategorizujúcich metajazykových vyjadrení	95
4.5 Metakomentáre s explicitnou intertextovou identifikáciou	98
4.6 Implicitné metarečové komentáre vyjadrené úvodzovkami	107
4.7 Zhrnutie	110
5 Spektrum reflektovaných kontaktných javov	115
5.1 Frazémy ako reflektované kontaktné javy	118
5.2 Intertextovo viazané vyjadrenia z filmových, hudobných a literárnych zdrojov ako reflektované kontaktné javy	130
5.3 Výroky zo spoločensko-politickej sféry ako reflektované kontaktné javy	143
5.4 Pragmatické charakteristiky reflektovaných kontaktných javov	151
5.5 Zhrnutie	165
6 Záver	169
7 Zoznam literatúry a materiálových zdrojov	179
7.1 Zoznam literatúry	179
7.2 Materiálové zdroje	208

1 Úvod

Práca *České a slovenské kontaktné lexikálne javy v ich metajazykovej reflexii (na báze textových korpusov)* predstavuje príspevok k širokej problematike metajazykovej reflexie jazykových prostriedkov v komunikácii. Zameriava sa na špecifickú oblasť, metajazykovú, resp. metarečovú reflexiu kontaktných javov v českých a slovenských textoch, ktorá v komunikačnej praxi Čechov a Slovákov predstavuje odraz existencie česko-slovenských jazykových vzťahov. Cieľom našej práce je sledovať metarečové komentáre, ktoré sa objavujú v slovenských a českých textoch pri českých a slovenských kontaktných javoch, a aj kontaktné javy, ktoré sú týmito vyjadreniami sprevádzané. Kontaktné javy, ktoré tradične predstavujú predmet odbornej lingvistickej reflexie, tematizujú metarečovými komentármi aj bežní používatelia jazyka v procese tvorby vlastných textov. Pod metarečovými komentármi rozumieme komunikačne podmienené prípady reflexie jazykových javov, pričom takéto vyjadrenia možno vnímať ako prejav jazykového vedomia autora textu vo vzťahu k rozličným aspektom aktuálne použitých jazykových prostriedkov. Jadrom výskumného záujmu sú v našej práci textové fragmenty, v ktorých je s využitím explicitného metakomentára reflektovaná prítomnosť jazykových prostriedkov druhého jazyka.

Jej text nie je pamflet, ale – ako hovoria Česi – postesknutí. (<http://www.biograf.org/clanek.php?id=321>)

...citron neodporucam, vyskusala som raz ale chybal tomu ten, ako hovoria cesi, "říz". (<http://restauracie.sme.sk/clanok/kosickemu-camelotu-bol-inspiraciou-hrad-krala-artusa>)

Ak to niekto takto robí, ta "je vedle, jak tá jedle", ako hovoria Česi. (<http://skolstvo.tyzden.sk/viera-rapcova/2012/12/10/byrokracia-v-skolstve-zije-vlastnym-zivotom/>)

Otázne je, jak říkají Slováci, zda z jejich soustředění na jednom místě neplyne víc problémů... (<http://www.netguru.cz/odborne-clanky/to-carpe-diem-nebo-zelene-ict.html>)

Takže, milí a drazí, počasí nám stále „nežičí“ (jak říkají Slováci), u nás po ránu mrzne, až praští... (<http://www.pgv.cz/2011/110303/110303.html>)

Ale když nás bude dvacet v jednom domě, dokážeme ty zdroje společně sdílet a sneseme se... jak říkají Slováci: dobrých lidí se vela zmestí. (<http://zena-in.cz/clanek/alexandr-budka-ale-lekar-je-chlap-on-nerodi-rodita-zena>)¹

Metakomentáre tohto typu nachádzame pri kontaktoých javoch v rozličných typoch textov: v hovorených prejavoch v bežnej komunikácii, v hovorených aj písaných textoch v médiách, v beletrii a v poslednom čase osobitne v internetovej komunikácii. Je to jav, ktorému zatiaľ nebola venovaná sústredenejšia pozornosť, pričom v samej existencii metakomentárov môžeme vidieť priemet minulej a súčasnej kontaktovej situácie, komunikačnej koexistencie slovenčiny a češtiny, ale aj sprostredkovanie vedomia či predstáv Slovákov a Čechov o výrazových prostriedkoch druhého jazyka, prípadne aj ich axiologického postoja. Vo svojej práci pristupujeme k tejto téme ako k novému osobitnému výskumnému potenciálu a ponúkame pohľad na ňu najmä cez prizmu materiálových dokladov čerpaných z textov jazykových korpusov.

Metarečové komentáre sprevádzajúce kontaktové javy explicitne tematizujú skutočnosť, že Slováci a Česi pri naplňaní svojich komunikačných zámerov vedome používajú a reflektujú výrazové prostriedky druhého jazyka, čo súčasne predstavuje aj doklad ich predchádzajúceho kontaktu s druhým jazykom v rozličných komunikačných sférach kultúrno-spoločenského života. Pri sledovaní textov s metakomentármi tohto typu je na jednej strane zaujímavé, aké prvky druhého jazyka sa v textoch objavujú, čo z druhého jazyka, resp. vyjadrené v druhom jazyku a využité v intertextovom prepojení, sa nositeľom češtiny/slovenčiny páči alebo zdá z komunikačného hľadiska efektívne využiteľné, na druhej strane sú z hľadiska poznania odrazu jazykového kontaktu u používateľov češtiny a slovenčiny zaujímavé priamo metarečové vyjadrenia, ich typy, spektrum formulácií, ktorými bývajú kontaktové výrazové prostriedky komentované.

V kapitole Teoretické východiská zasadzujeme problematiku výskumu metarečových komentárov sprevádzajúcich v textoch českej a slovenskej kontaktové

---

¹ Texty citátových dokladov nie sú v práci upravované. Uvádzame ich práve tak, ako sme ich získali z korpusových zdrojov alebo internetu. V ich autenticknej podobe sa premietajú javy bežne prítomné v rozličných neapretovaných textoch, chyby a preklepy, písanie bez diakritiky, ale aj odraz vnímania a poznania reflektovaných jazykových prostriedkov druhého jazyka.

javy do kontextov výskumu rozličných aspektov česko-slovenského jazykového kontaktu, česko-slovenského bilingvizmu a existencie vzájomných kontaktných javov, intertextuality, jazykového vedomia a jazykových postojov. Vlastný prístup predstavujeme ako súčasť výskumov zameraných na neteoretickú (ľudovú, naivnú) metajazykovú reflexiu.

Kapitola Materiálové východiská prezentuje skúmaný jazykový materiál a postup pri jeho získavaní. Na rozdiel od materiálu získaného pomocou intuitívneho vyhľadávania pomocou internetového vyhľadávača pri sondážnom výskume (Gajdošová, 2015) sme v práci ako zdroj jazykových dát využili národné jednojazyčné a webové korpusy oboch skúmaných jazykov. Jedným z našich cieľov bolo vypracovať korpusový prístup k takzvaným „big data“ (materiálu veľkých korpusov) zameraný na získanie špecifického relevantného textového materiálu, keďže vyhľadávanie metarečových vyjadrení a nimi reflektovaných kontaktných výrazov v korpusových zdrojoch nepatrí v súčasnosti k jednoducho uplatniteľným postupom. Naša automatická identifikácia metarečových komentárov je založená na dvoch prístupoch. Prvým je vyhľadávanie konštrukcií obsahujúcich kľúčové výrazy, osobitne verba dicendi v spojení s etnonymami a choronymami (*Česi hovoria / na Slovensku sa říká*), druhý spôsob využíva prítomnosť úvodzoviek v texte. Úvodzovky alebo iné grafické symboly vo funkcii textových oddeľovačov signalizujú prítomnosť čohosi významovo/štylisticky/komunikačne príznakového. Pri vyhľadávaní kontaktných prvkov z češtiny/slovenčiny signalizovaných grafickými symbolmi sme automaticky získaný materiál podrobili ručnej selekcii a následnej opätovnej identifikácii kontaktných prvkov priamo v kontextoch. Uplatnený prístup k materiálu jazykových korpusov umožnil získať na jednej strane široké spektrum aj dosiaľ neidentifikovaných explicitných a implicitných metarečových komentárov pri reflektovaných kontaktných javoch, na druhej strane umožnil sústrediť spektrum týchto kontaktných javov reflektovaných používateľmi češtiny a slovenčiny.

Kapitola Spektrum metarečových komentárov prináša obraz využívaných štruktúrnych typov metavyjadrení obsahujúcich reflexiu kontaktných českých a slovenských jazykových prvkov, kde na jednom póle vystupujú explicitné metarečové vyjadrenia tematizujúce vedomie pôvodu jazykových prostriedkov využitých v texte, fakultatívne aj hodnotiace postoje, a na opačnom póle implicitné metaoperátory

reprezentované úvodzovkami, ktoré majú v spojení s kontaktnými jazykovými prvkami dispozíciu naznačovať (popri iných pragmatických zámeroch či spolu s nimi) vedomie autora textu o ich inojazyčnom pôvode.

V kapitole Spektrum kontaktných javov sú analyzované české a slovenské vyjadrenia reflektované metarečovými komentármi ako prvky druhého jazyka. V sústredenom materiáli sa ukazuje, aké, resp. ktoré lexikálne jednotky, slovné spojenia, frazémy a citáty v intertextovom prepojení k textom realizovaným v druhom jazyku uplatnili používatelia češtiny a slovenčiny pri napĺňaní svojich komunikačných zámerov s cieľom aktualizácie, ozvláštnenia textu, zexpresívnenia prejavu, v obsahovom začlenení prejavu do širšieho kultúrneho kontextu či pri vyplňaní subjektívne vnímaných vnútrojazykových lakún. Z reflektovaných kontaktných javov sa v materiáli objavujú lexikálne prvky, ktoré už boli ako bohemizmy/slovakizmy evidované v teoretickej reflexii, súčasne však aj mnohé iné situačné výpožičky z druhého jazyka, ako aj širšie citáty, parafrázy a alúzie odkazujúce do kultúrno-spoločenskej sféry druhého jazykového spoločenstva a dokladajúce existenciu minulých aj súčasných (nielen) jazykových kontaktov.

Dizertačná práca predstavuje výsledky výskumu zameraného na jeden z prejavov metarečovej reflexie kontaktných javov a ich využitia v česko-slovenskom kontexte, komplementárny k iným prístupom zameraným na problematiku bohemizmov a slovakizmov v odbornej aj laickej reflexii. Predstavenie získaného a spracovaného materiálu približuje, no nevyčerpáva spektrum otázok spätých so sledovaným komunikačným javom a otvára tak priestor na ďalšie prehĺbovanie výskumu.

Za trpezlivosť a podporu pri príprave svojej práce ďakujem kolegom z Oddelenia Slovenského národného korpusu Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, najmä Radovanovi Garabíkovi, Radoslavovi Brídovi, Adriáne Žákovej a Jane Levickej. Za mnohé príjemné debaty o živote slovakizmov v českých textoch ďakujem Květoslave Musilovej. Za všetku neoceniteľnú pomoc, rady, konzultácie, podnetné rozhovory, povzbudenie a prejavy dôvery ďakujem mojej školiteľke Mire Nábělkovej. A za všetko duchovné sprevádzanie, obety a pomoc – viditeľnú i neviditeľnú – ďakujem všetkým blízkym osobám v mojom živote, predovšetkým a najviac Márii.

2 Teoretické východiská

Problematika vzťahu slovenčiny a češtiny ako blízkopríbuzných jazykov koexistujúcich v dlhodobých vzájomných vzťahoch je kontinuálne predmetom lingvistických výskumov zameraných na rozličné stránky jazykového kontaktu, jeho vývinové podoby aj dôsledky vo forme existencie kontaktných javov. V našej práci sa zameriavame na kontaktné javy v češtine a slovenčine zo špecifického zorného uhla – predmetom nášho výskumu sú české a slovenské kontaktné javy sprevádzané metarečovými komentármi. Pri vymedzení kontaktných javov vychádzame zo širšej koncepcie, v ktorej sa pojem kontaktný jav využíva ako strešný termín, zahŕňajúci kontaktné varianty, kontaktné synonymá aj ďalšie kontaktno podmienené javy, medzi nimi citátové využitie vyjadrení v druhom jazyku (Buzássyová, 1993). Kontaktné javy predstavujú spektrum jazykových prostriedkov, ktoré sa používajú v inom jazyku na základe vzájomných kontaktov.

Pod metarečovými komentármi rozumieme komunikačne podmienené prípady reflexie jazykových javov. Pojem metarečový komentár sme vybrali so širšieho spektra pomenovaní metakomunikačný, metajazykový, metarečový komentár na pomenovanie tých vyjadrení, v ktorých sa predmetom komunikácie stávajú spôsoby vyjadrenia uplatnené v rečovom procese. Skúmanie jazykovej metareflexie predstavuje v súčasnej lingvistike výskumnú oblasť, ktorej sa venuje sústredená pozornosť. Osobitnú tému predstavuje výskum laickej reflexie jazyka, ľudovej lingvistiky, kde sa ako jedna z foriem prejavu reflexie využívajú metarečové komentáre.

Spojiť výskumnú problematiku kontaktných javov a metarečovej reflexie sme sa rozhodli na základe čiastkového výskumu kontaktných prvkov sprevádzaných metarečovými komentármi v internetových textoch (Gajdošová, 2015). Výskumná téma spájajúca české a slovenské kontaktné prvky a metarečové vyjadrenia nebola dosiaľ v slovenskej ani v českej lingvistike osobitne spracovaná. V teoretických východiskách ku skúmanej oblasti čerpáme z výsledkov oblastí lingvistického výskumu, ktoré čiastkovo súvisia s našou problematikou. Akcentujeme práve tie spoločné miesta z nich, v ktorých badáme zhodu s problematikou reflexie českých a slovenských kontaktných prvkov. Problematiku výskumu metarečových komentárov sprevádzajúcich v textoch české a slovenské kontaktné javy zasadzujeme do kontextov výskumu rozličných aspektov česko-slovenského jazykového kontaktu,

česko-slovenského bilingvizmu a existencie vzájomných kontaktných javov, intertextuality, jazykového vedomia a jazykových postojov.

2.1 Metajazyková reflexia a jazykové vedomie

Metajazyková funkcia jazyka, vyčlenená R. Jakobsonom ako jedna z jazykových funkcií, predstavuje schopnosť používateľa jazyka hodnotiť jazyk ako taký. Jakobson poukázal na to, že metajazyk nie je iba potrebný vedecký nástroj využívaný logikmi a jazykovedcami, ale že hrá dôležitú úlohu aj v našej každodennosti – pri sústredení na kód reč vykonáva metajazykovú, glosátorskú funkciu (Jakobson, 1991, s. 44). Každému používateľovi jazyka je dané uvažovanie nad jazykom a používanými jazykovými prostriedkami, ktoré sa premieta do jeho rozmanitých činností. Podieľa sa na sebamonitorovaní vlastnej jazykovej činnosti (Verschueren, 2000, s. 444) a premieta sa aj do komunikácie zameranej otázky jazyka a reči. Vzhľadom na osobitosť metajazykového uvažovania J. Hoffmannová v štúdiu Metařečový komentář uvádza, že metajazykovú funkciu „je patrne třeba stavět proti všem jazykovým funkcím, snad jako funkci nadstavbovou, metajazyková vyjádření mohou plnit nejrůznější funkce“ (1979a, s. 296). Aj so zreteľom na toto jej postavenie bola v českom prostredí otázkam metarečovej reflexie venovaná značná pozornosť (Jiříčková 1979; – Hoffmannová-Jiříčková, 1979; Hoffmannová, 2014; Mareš, 1982, 1983)

S metajazykovými vyjadreniami sa stretávame v lingvistickej metajazykovej reflexii odrážajúcej teoretické jazykové vedomie ako aj v rozličných typoch bežnej komunikácie, v ktorej sa prejavujú prirodzené jazykové vedomie a jazykové postoje používateľov jazyka. Metarečové komentáre sprevádzajúce kontaktné jazykové javy – ako predmet nášho záujmu –, predstavujú len úzky výsek metarečovej činnosti bežných používateľov jazyka. Pri českých a slovenských kontaktných javoch sa stretávame aj s ďalšími podobami ich reflexie, s cieľovými metadiskurzmi na danú tému, s jazykovým manažmentom orientovaným na otázky výskytu kontaktných javov, bohemizmov a slovakizmov v bežnej komunikácii, ale aj širšie na rozličné aspekty vzťahov češtiny a slovenčiny a ich kontaktného fungovania¹. V jazykovednej literatúre sa v súčasnosti v súvislosti s vývinom spoločnosti a konkrétne aj s

¹ K jazykovému manažmentu ako cieľenej činnosti opretej o metajazykovú reflexiu napr. Nekvapil, 2000, 2010; Nábělková, 2013a; Sloboda – Nábělková, 2013.

využívaním internetu konštatuje posilnenie metajazykovej činnosti bežných používateľov jazyka (Stein, 2009; Sidorova – Strel'nikov – Šuvalova, 2009; Vepreva, 2014). Používatelia jazyka pristupujú k jazykovým prostriedkom s reflexívnym a hodnotiacim postojom prisudzujúcim jazykovým jednotkám alebo celým konštrukciám isté kladné alebo záporné hodnotenia, typické pre danú komunikačnú situáciu.

Pri reflexii jazykových prvkov, v tom aj kontaktoých javov možno vychádzať, ako to navrhuje J. Dolník, z protikladu bezpríznačkovosti a príznačkovosti. Z jednotlivých štruktúr v jazykovom vedomí používateľ jazyka „isté štruktúry vníma ako prirodzenejšie, normálnejšie ako iné štruktúry, čiže používateľ vníma opozíciu bezpríznačkové : príznačkové (s rozličným stupňom príznačkovosti). Intuitívna znalosť o tom, že isté štruktúry sú bezpríznačkové a iné viac alebo menej príznačkové, čiže viac alebo menej prirodzené, resp. normálne, orientačne riadi používateľa, keď je vo vzťahu k jazykovým štruktúram stimulovaný k preferenčnej reakcii“ (Dolník, 2007, s. 16 – 17). Z uvedeného vyplýva, že v komunikačnej situácii môže nastať stav, keď je ako príznačkový prvok použitý výraz/spojenie z druhého (cudzieho) jazyka, pričom „v danej interakčnej situácii používateľ pociťuje cudzí výraz ako funkčný“ (Dolník, 2007, s. 17).

Polarita bezpríznačkovosť – príznačkovosť je pri otázke kontaktoých prvkov v jazyku vlastnosťou samotného kontaktoého prvku v jazykovom vedomí používateľa. Jeho použitím sa do toho momentu bezpríznačková výpoveď stáva príznačkovou. Metarečová reflexia v sebe nesie aj osobitný aspekt jazykového vedomia, prepojený s jeho axiologickou zložkou. Jej aktiváciou sa zo subjektívneho vedomia jednotlivca dostáva do komunikácie hodnotenie použitého príznačkového prostriedku, v našom prípade nedomáceho prvku. Využitie kontaktoého prvku predpokladá u používateľa priradenie pozitívnej hodnoty, ktorá sa môže v metakomentári premietnuť do hodnotiacich adjektív a adverbií (pekný, krásne / hezký, krásně a pod.). V súvislosti s axiologickou zložkou jazykového vedomia možno v nadväznosti na J. Horeckého (1991) konštatovať, že pri využití kontaktoých javov sprevádzaných hodnotením, ktoré sa premieta do pozitívnych metarečových komentárov, hovoríme pri identifikácii axiologickej zložky jazykového vedomia nie o hodnotení na osi spisovné/nespisovné, ale o hodnotení jazykových prostriedkov ako funkčných vzhľadom na použitie v istom špecifickom kontexte. Jazykové vedomie jednotlivca obsahuje aj informáciu o

nedomáckosti použitého prostriedku, čo by z istého hľadiska mohlo signalizovať nevhodnosť použitia, na druhej strane je však silnejšia potreba použiť prostriedok pre jeho príznakovosť, ktorá sa prejaví práve vo funkčnosti na tom mieste, kde domáci pendant nie je v používateľovom vedomí postačujúci. Axiologická zložka vedomia vyhodnocuje kontaktný výrazový prvok ako v porovnaní s prostriedkom z domáceho jazyka komunikačne (azda aj štylisticky) výhodnejší. „Metařečovou platnosť majú ovšem nejen vyjádření o aktu užití/užívání jazyka, ale i ta vyjádření, které jsou zaměřena na proces tohto užívání, která vypovídají o postupně uskutečňované jazykové činnosti mluvčího (pisatele). Táto vyjádření můžeme označit ... za „obnažení samého procesu verbalizace“; z jiného hlediska se mluví o tom, že tato vyjádření mají ve vztahu k užíváním jazykovým prostředkům funkci metakomentáře (běží napr. o výrazy jako lépe řečeno, úpřimně řečeno, jinými slovy ap.“ (Mareš, 1983, s. 128).

Pravda, metajazyková reflexia jednotlivých nositeľov jazyka je vo všeobecnosti aj vo vzťahu k jednotlivým jazykovým prostriedkom diferencovaná, tak ako je diferencované ich jazykové vedomie a jazykové postoje. V slovenskej lingvistike sa v nadväznosti na B. Techtmeierovú (1987) uplatnila klasifikácia typov jazykového vedomia J. Horeckého (1989, 1991, 1995a), počítajúceho so škálou jazykového vedomia používateľov jazyka od spontánneho, insitného po teoretické jazykové vedomie. „(...) komunikačné signály a komentáre, v ktorých autor textu prejavuje svoj vzťah k použitým výrazovým prostriedkom, možno považovať za indikátory ich individuálneho jazykového vedomia...“ (Nábělková, 1991b).

Súčasťou metarečových komentárov sú aj hodnotiace vyjadrenia, ktoré svedčia priamo o česko-slovenskom a slovensko-českom vzťahu a ktoré reflektujú nielen jazykovú situáciu pri použití konkrétneho cudzojazyčného prvku, ale aj vzájomný vzťah týchto blízkych národov. Dlhodobosť spolužitia v jednom štáte, spoločné kultúrne, spoločenské a dejinné udalosti vytvorili vo vedomí jednotlivcov ako členov jedného spoločenstva kultúrne, pracovné, rodinné, citové a iné väzby. Návyk na dvojjazykovú komunikáciu opretú o receptívny bilingvizmus (Nábělková, 2008) mal dosah na jazykové vedomie niektorých používateľov slovenského alebo českého jazyka aj takým spôsobom, že si v mnohých situáciách neuvedomovali, že text, ktorý prijímajú nie je v jeho materinskom jazyku. Za takých okolností sa mohla oslabovať,

resp. nebudovať delimitačná hranica medzi jazykmi a vnímanie jednotlivých jazykových prostriedkov. Ako to formuloval M. Považaj: „Bolo tu napr. štyridsať rokov spoločné česko-slovenské vysielanie televízie a rozhlasu, ktoré – či si to chceme priznať alebo nie – zanechalo stopy v jazykovom vedomí používateľov jazyka. To značí, že čo napríklad staršia generácia vníma ešte ako český prvok, najmladšia generácia na základe takéhoto pôsobenia to už často tak nevníma. Neprepína totiž z jedného jazykového kódu do druhého, z jedného jazyka do druhého, ona niekedy tieto dva kódy podvedome vníma ako jeden celok“ (Považaj, 1995, s. 61–62).

Aj keď do istej miery procesy jazykového zblížovania na spoločenskej aj individuálnej úrovni boli vzájomné, predsa existovala asymetria, aj historicky podmienená, vo vzájomných vzťahoch. Pri otázke vzájomného vzťahu češtiny a slovenčiny sa v súčasnosti otvára otázka kategorizácie vzájomných vzťahov. Na odlišenie od jestvujúcich pomenovaní ponúkol J. Dolník hodnotenie češtiny z hľadiska Slovákov ako epijazyka, teda sprievodného jazyka, ktorého skrytá prítomnosť sa prejavuje v rozličných vzťahoch (Dolník, 2015). Otázku, do akej miery bola a je slovenčina pre Čechov epijazykom, necháva otvorenú. Vzájomné väzby v realite ani vo vedomí jednotlivcov po rozpade spoločného štátu celkom nezanikli. Jedným z prejavov prítomnosti výrazov a fragmentov textov druhého jazyka vo vedomí Čechov a Slovákov sú aj sledované kontaktné javy a metarečové vyjadrenia, pokračujúci záujem o jazyk druhého jazykového spoločenstva.

V českých a slovenských metarečových komentároch reflektujúcich kontaktné jazykové prvky sa stretávame s určitými vyjadreniami vo vzťahu k reflektovanému prvku, ale aj s istými črtami neurčitosti (napr. vyjadrenia typu ako tomu hovoria, ako by povedali), ktorým bola venovaná pozornosť aj v súvislosti s reprodukciou reči v jednojazyčných prejavoch. V súvislosti s vyjadrovaním neurčitosti v hovorených prejavoch J. Hoffmannová (1999a, s. 48) pri reprodukcii cudzej reči uvádza, že „jak tomu říkají je signál "reprodukce" cizí řeči, což je přirozený zdroj neurčitosti (cizí řeč většinou "reprodukuje" opravdu jen velmi přibližně“.

2.2 Ľudová lingvistika

S jazykovým vedomím ako prirodzenou reflexiou jazyka, kde si používateľ vytvára istú predstavu o jazyku (porov. Čmejrková, 1992), súvisí aj samotné vedomie

materinského jazyka, ktoré sa osobitne zvyrazňuje pri konfrontácii vlastného jazyka s inými jazykmi, v našom prípade v konfrontácii s blízkym jazykom (čeština/slovenčina). Práve oblasť tzv. ľudovej jazykovedy, S. Čmejrková uvádza termín ľudový jazykozpyt, v anglickej literatúre od roku 1964 známy termín folk linguistics² možno usúvzťažňovať s metahodnoteniami a metavyjadreniami obsiahnutými v našom výskume. Predmet ľudovej lingvistiky nachádza v rozličných prúdoch rozvíjajúceho sa výskumu rozličné pomenovania (medzi iným aj spontánna lingvistika, laická lingvistika, insitná lingvistika, ne-lingvistická lingvistika), v ktorých sa odráža fakt, že ide o osobitnú oblasť metajazykovej reflexie, ktorú realizujú používatelia jazyka v neodbornom diskurze (klasifikáciu subjektov laickej metareflexie pozri napr. u Paveau, 2011). Metarečové komentáre sprevádzajúce skúmané kontaktné prvky sú dôkaz jazykového vedomia hovoriacich/píšucich. Prostredníctvom nich sa odhaľuje, že používanie kontaktných prvkov je vedomé aj prostredníctvom reflexie druhého jazyka, pričom tak používateľ vedome oddeľuje vlastné z domáceho jazyka od cudzieho, čo v prípade blízkych jazykov– slovenčina a čeština– nie je cudzie v pravom zmysle slova. Oddelovacím prvkom nie je v prehovore len grafický prostriedok (čiarka, úvodzovky, pomlčky), ale aj metarečový komentár, ktorým sa na druhej úrovni textu poukazuje na čosi osobitné/špecifické vo výpovedi. Uvádzaním kontaktného prvku z druhého jazyka používateľ prisudzuje zvolenému kontaktnému prvku istú hodnotu/status, že spojenie je výnimočné a v jeho subjektívnom hodnotení jazykových jednotiek ho považuje za dostatočne vhodné na začlenenie do výpovede. Aj S. Čmejrková (1992) uvádza, že „... situace živých jazykových kontaktů podnecuje jazykové poměňování, posuzování dispozic jazyků, vyčleňování jejich charakteristických znaků, hodnocení předností.“

Pri pohľade na kontaktné prvky a metarečové komentáre ako celok môžeme z pohľadu ľudovej lingvistiky napríklad zistiť, že kontaktné prvky používateľ v kontexte začleňované ku konkrétnym útvarom ľudovej slovesnosti (príslovie, porekadlo, úslovie), čo explicitne deklaruje v metarečovom komentári. S. Čmejrková ďalej hovorí, že „uvědomění si rozdílu mezi vlastním a cizím, jinakým, a následné oceňování cizího jako nenáležitého se projevuje nejen v hodnocení řeči cizojazyčné“ (1992), naša skúmaná problematika dokazuje, že naopak obsahuje vyjadrenia, kde sú

---

2 https://en.wikipedia.org/wiki/Folk_linguistics; Niedzielski – Preston, 2010 a i.

cudzí výrazy považované za vhodné, ba vhodnejšie na použitie pri vyjadrení konkrétnej myšlienky ako vlastné domáce výrazy. Tu sa potom hodnotenie reči cudzojazyčnej objavuje ako kladné, teda to, čo môže byť použité a je používané cielene.

2.3 Intertextualita a jej textová reflexia

Intertextovosti ako samostatnej lingvistickej oblasti sa od počiatkov jej skúmania venovalo mnoho lingvistických prác. Ako predmet výskumu nestojí sama, ale bližšie či vzdialenejšie koreluje napr. aj s metatextovosťou. Priekopníckymi menami v oblasti intertextovosti sú jednoznačne M. M. Bachtin (1980), J. Kristeva (1967, 1968), J. Barthes (1981), ale neskôr aj G. Genette (1982), ktorý vypracoval podrobnú typológiu transtextuality, do ktorej zaraďujeme intertextualitu, paratextualitu, metatextualitu, architextualitu a hypertextualitu. Sumarizačné práce o teoretických východiskách, míľnikoch aj súčasnom stave intertextuality prezentovali v českej lingvistike J. Homoláč vo svojej monografii *Intertextovost a utváření smyslu v textu* (1996), ale aj autorky J. Hoffmannová a S. Čmejrková vo svojom článku *Intertextualita, polyfonie, heteroglosie: úvodem* (2012).

„Intertextovosťou sa vo všeobecnosti rozumie vzťah medzi dvoma textami, z ktorých jeden, novší obsahuje nejaké prvky – formálne či významové, resp. obsahové – zo starého textu“ (Mlacek, 2008, s. 45). J. Hoffmannová vymedzuje intertextualitu ako „autentickú a explicitne vyznačenou prítomnosť jedného textu v druhom“ (Hoffmannová, 1997, s. 36). V nitrianskej škole u A. Popoviča (1974) sa stretávame s hodnotením, kde je intertextovosť označovaná ako schopnosťou textu nadväzovať na iný text. J. Mlacek tiež uvádza, že je možné hovoriť aj o intertextovom nadväzovaní na celú kultúru, čo v našom prípade možno širšie interpretovať aj ako nadväznosť samostatných jazykov na predchádzajúcu spoločnú kultúru a jej fungovanie v súčasných samostatných kultúrach, ktoré sa prejavuje aj v stále opakovanom, hoci vždy autorskom zapájaní cudzích kontaktných prvkov (z češtiny alebo slovenčiny) do vlastného jazyka. A. Popovič v súvislosti s nadväzovaním aj v rámci dvoch samostatných kultúr píše, že toto: „nadväzovanie jedného autora na druhého autora prostredníctvom citátu sa môže uskutočniť vnútri jedného systému kultúry alebo medzi dvoma systémami kultúry.“ (Popovič, 1974, s. 32). V našej práci hovoríme v prípade

metavyjadrení o metarečových komentároch v súlade s J. Hoffmannovou (1979), ktorá uvádza, že v prípade metarečových vyjadrení ide o „reakce na konkrétni promluvy, jazykové projevy mluvené i psané – jejich zvukovou realizaci, ... jeho postoj k vlastnímu projevu, vliv mimojazykové situace a tématu sdělení na způsob vyjadřování“.

Vo všetkých prípadoch použitia kontaktných prvkov, ktoré sprevádzajú metarečové komentáre, resp. sú prítomné aj (alebo aspoň) grafické oddeľovače od okolitého textu, je dôležité uvedomiť si vzťah percipient – recipient, kde percipient (autor textu) odovzdáva istú konkrétnu informáciu v širšom zmysle recipientovi (čitateľovi), pričom súčasťou tejto informácie je istý nedomáci prvok, ktorého úlohou je 1. text ozvláštniť či zexpresívniť, alebo 2. kde je prvok nositeľom informácie, lebo percipient nepovažuje domáci prvok za dostatočne vhodný (zo subjektívnych hľadísk), aby ho použil, príp. nepozná domáci ekvivalent, a preto volí radšej nedomáci lexikálny prostriedok.

V texte tak identifikujeme prvok metarečový – komentárový a prvok kontaktný, ktorý možno všeobecnejšie označiť ako citátový, príp. parafrázovaný prvok. Tento všeobecne vyčlenený cudzí prvok (samozrejme, zahŕňame sem aj spojenia) môže byť doslovným použitým textu z iného originálneho zdroja, pričom možno hovoriť o citovaní, alebo je cudzí prvok začlenený do textu v istej viac alebo menej pozmenenej podobe. Pri pozmenenej podobe pôvodného prototextu hovoríme o parafrázovanom spojení. V nadväznosti na text P. Mareša (2012, s. 293 – 294) môžeme aj v súvislosti s našimi skúmanými kontaktnými prvkami, ktoré sú sprevádzané metarečovými komentármi, súhlasne konštatovať, že „u citátů se do popředí dostáva jejich fragmentárnost, která umožňuje, aby byly zasazeny do odlišného kontextu, mnohdy kontrastního vůči původní pozici daných formulací. Od přesných doslovných citátů se kontinuálně přechází k citátům nepřesným, jejichž část je vynechána nebo modifikována, a dále k aluzím, které nepřímou a náznakově odkazují na určitou složku nebo rovinu pretextu.“ Ďalšími stupňami začlenenia do textu, ktoré sú viac na úrovni splývania s novým autorským textom sú variácie či aktualizácie nedomáceho prvku. Pri identifikácii nedomácich častí v texte je však potrebné uvedomiť si, že ide o text majúci vzťah k nejakému inému text v druhom jazyku, ktorý je ako celok začlenený do nového autorského textu. „Z hlediska intratextového má vyznačenost citátů

fundamentálnu dôležitosť. Až vyznačenosť činí citát v intratextovom aspekte uchopiteľným. Skutočnosť, či citát odpovedá reálnemu text-zdroju, je z tohto aspektu druhotná.“ (Mareš, 1982, s. 224). Za vyznačenosť v našich konštrukciách považujeme použitie grafických oddeľovačov okolo kontaktného prvku, ale aj pauzu hovoreného prejavu.

Náš výskumný rámec zahŕňa tie prípady, kde možno intertextové prepojenie identifikovať v dvoch podobách. „Podľa spôsobu, akým sa v metatexte znova „reprodukuje“ prototext, rozoznávame vlastne dva základné postupy v tvorbe metatextov: je to obrazne povedané reprodukcia na princípe „priamej reči“ a na princípe „reči nepriamej“ (Popovič, 1974, s. 29). Na rovine grafickej sa reprodukcia iného textu zobrazuje prítomnosťou úvodzoviek (porov. Minářová – Chloupek, 1983; Horecký, 1992, 1995b; Nábělková, 1991) v prípade celého citovaného textu, v našom výskumnom objekte aj pri citovaní menších textových celkov, pri ktorých nemusí ísť vždy o doslovnú citáciu nejakého inojazyčného textu, ale skôr o jeho parafrázovanie. „... metavyjádření, naznačené pomocí uvozovek („někdo to řekl“/ „nekdo tak mluví“), rozhoduje o tom, že uvozovkovým výrazům je přisuzována metajazyková platnost; jsou nikoli znakem skutečnosti, ale znakem „cizího jazyka“.“ (Mareš, 1983, s. 126). V našom prípade možno o citovaných/parafrázovaných textoch pozostávajúcich z kontaktných prvkov hovoriť primárne v prípadoch, kde pri hľadaní intertextového vzťahu nachádzame pretexty ako filmové texty, piesne, literárne diela, výroky známych (aj historických) osobností. Tie sú preberané viac-menej doslovne ako citáty. O intertextovom prepojení môžeme hovoriť aj pri citovaní či parafrázovaní výrokov neverejne známych fiktívnych aj skutočných ľudí (porov. Čmejrková – Hoffmannová, 2012, s. 264), ku ktorým patria napr. rodinní príslušníci, kamaráti, kolegovia... V týchto použitíach je však – na rozdiel od verejne známych textov umeleckej produkcie – nemožné zistiť, či ide naozaj o reálne pretexty alebo len o domnelé texty, na ktoré autor odkazuje.

Východiskom v texte je vo väčšine textových dokladov prítomný text z druhého jazyka, ktorý má v druhom jazyku pretext, ku ktorému má istý vzťah, a ktorý je buď doslovný alebo variovaný, aktualizovaný. V niektorých typoch metarečových komentárov (porov. kap. 4) sa stretávame s bližším určením pôvodu prebratého textu. Je to v prípadoch, kde je pôvodný pretext známy. Okrem citátového použitia z

filmovej, hudobnej, knižnej produkcie v druhom jazyku sú v textoch obľúbené citácie a parafrázy frazeologické spojenia, ustáleného spojenia, prísloví, porekadiel, pranostík. J. Mukařovský (1971, s. 295) uvádza, že práve príslovie „je neblíž po ruce svou automaticností, že se nabízí jako hotová a pohodlná forma vyjádření“, a my sa nazdávame, že v našich konštrukciách sú charakteristické týmto atribútom aj ostatné z uvedenej skupiny spojení. Pri generalizácii tohto tvrdenia by sme mohli povedať, že ako hotové sa vlastne ponúkajú aj ostatné prvky, pričom za zdroj hotových textových prvkov považujeme iný jazyk. Teda mohlo by sa zdať, že používateľ siaha do hotovej banky jazykových jednotiek a podľa potreby z nej vyberá vhodné prvky, ktoré použije vo vlastnom jazyku, či už ide o viacslovné konštrukcie z frazeologického fondu alebo o jednoslovné pomenovania osôb, vecí, miest a pod. Tu je však prekážkou nedostatočné aktívne ovládanie druhého jazyka. Napriek vzájomnej blízkosti oboch jazykov, jazykovému presahu a používaniu nedomácich prvkov s rôznym komunikačným zameraním v oboch jazykových spoločenstvách, nejde o používanie nedomácich prostriedkov v takej miere, že by išlo o produktívny bilingvizmus. Stále sme v rovine receptívneho bilingvizmu.

V metarečovom komentári, ktorý sprevádza kontaktný prvok, sa okrem informácie o uvedomelosti použitého kontaktného prvku, jeho hodnotenia ako nedomáceho a priradenia prvku k jazykovému celku slovenčiny alebo češtiny, ktoré sme spomínali pri jazykovom vedomí používateľa, možno nájsť aj explicitné pomenovanie nedomáceho použitého prostriedku. K týmto pomenovaniam patria priamo vyjadrenia, že ide o frazému, ustálené spojenie, príslovie, porekado alebo spojenie vlastné nejakej fiktívne postave vo filme, knihe alebo reálnej postave z histórie. Explicitnosť cudzosti pri týchto použitíach kontaktných prvkov signalizujú úvodzovky, ktoré sa však – najmä v textoch z internetových zdrojov – nepoužívajú pravidelne.

V textoch tak môžu nastať nasledujúce textové kombinácie kontaktného prvku, jeho grafickej signalizácie a metarečového komentára:

- 1. kontaktný prvok je vyčlenený grafickými prostriedkami (úvodzovky, pomlčky, písmo a pod.) a sprevádza ho metarečový komentár;
- 2. kontaktný prvok nie je vyčlenený grafickými prostriedkami (úvodzovky, pomlčky, písmo a pod.) a sprevádza ho metarečový komentár;

- 3. kontaktný prvok je vyčlenený grafickými prostriedkami (úvodzovky, pomlčky, font písma a pod.) a nesprevádza ho metarečový komentár;
- 4. kontaktný prvok nie je vyčlenený grafickými prostriedkami (úvodzovky, pomlčky, písmo a pod.) a nesprevádza ho metarečový komentár.

V prípade 2. je identifikátorom nedomáceho prvku metarečový komentár, v prípade 3. je identifikátorom cudzosti kontaktného prvku grafická signalizácia okolo kontaktného prvku alebo priamo na ňom. Najčastejšími grafickými oddeľovačmi v textoch bývajú úvodzovky, pomlčky (vo funkcii úvodzoviek), ale aj zmena fontu písma. Identifikácia prepojenia citovaného/parafrázovaného/aluzívneho textu s prototextom však v uvedenom 3. prípade nie je jednoduchá. Autor textu sa spolieha na vedomie, resp. vedomosti recipienta, čo je však vo viacerých prípadoch nepostačujúce, lebo znalostná báza umeleckej produkcie Čechov a Slovákov, resp. produkcie spoločného obdobia sa od jednotlivca k jednotlivcovi líši. Ako problematické vnímame aj predlžujúce sa obdobie od rozdelenia spoločného štátu Čechov a Slovákov, čo má vplyv aj na vedomostnú bázu znalostí spoločného audiovizuálneho fondu z čias Česko-Slovenska na mladšie generácie, ktoré spoločný štát nezažili. Práve o to ťažšie sa dnes identifikuje týmto generáciám intertextové prepojenie nedomáceho (mnohokrát aj aktualizovaného) prvku s jeho zdrojovým textom, na ktorý odkazuje v texte. Aj pri našom výskume sme našli okrídlené výrazy, ku ktorým sme nedokázali priradiť intertextové prepojenie až k prototextu napriek intenzívnemu hľadaniu pomocou vyhľadávacieho nástroja Google, sledovaním viacerých kultových československých filmov či komunikáciou so staršími Čechmi aj Slovákami, ktorí si spoločnú audiovizuálnu produkciu pamätajú lepšie ako my. Ide konkrétne o spojenia nesahať, pouze koukat; od čeho jsem tady já a pomenovanie osoby takevej ouřada. Najmä prvé z uvedených výrazov patrí k rozšíreným a obľúbeným aj na internete a sťažuje identifikáciu originálneho zdrojového textu, keďže sa dnes vyskytuje v rôznych kontextoch ako opakovane citované spojenie.

Štvrtou kombináciou kontaktného prvku, jeho grafickej signalizácie a metarečového komentára je textová situácia, keď kontaktný prvok nie je vyčlenený grafickými prostriedkami (úvodzovky, pomlčky, písmo a pod.) a nesprevádza ho žiaden metarečový komentár. V týchto prípadoch nie je možné ani identifikovať zámer autora, pri čom sa vynárajú tieto možnosti:

- 1. Autor si sám cudzí prvok uvedomuje, predpokladá, že je natoľko známy/cudzí/iný, že naň v texte nemusí upozorňovať graficky ani metakomentármi. Jeho nezvýraznením v texte vstupuje na rovinu jazykovej hry³, kde si však musí byť (alebo by si mal byť) vedomý, že svoj zámer ozvláštniť text dosiahne len v prípade, že jeho čitateľ, potenciálny recipient, výraz ako cudzí pozná a vo svojom jazykovom vedomí ho tak aj hodnotí. Autor sa tak vystavuje riziku, že čitateľ cudzí prvok nemusí poznať, teda v texte ho nedokáže vyhodnotiť ako štylisticky, komunikačne príznakový, a tak sa zámer autora nestretne s pochopením. Naplnenie komunikačného zámeru totiž nastáva aj v našich skúmaných prípadoch vtedy, keď sa zamýšľaná štylistická figúra stretne s pochopením aj na strane recipienta.
- 2. Autor si cudzí prvok neuvedomuje, jeho jazykové vedomie nehodnotí prvok ako cudzí, teda vlastne ide o nevedomosť autora. Preto príslušný kontaktný prvok ani nekomentuje, graficky ho nezvýrazňuje. Recipient však môže na druhej strane komunikačného kanála disponovať vedomosťou, že prvok v texte je cudzí a jeho použitie môže považovať za zámerné v intenciách komunikačnej stratégie zaujať recipienta, ozvláštniť text, vyjadriť myšlienku vhodnejšie a pod. Tu sa potom dostávame do situácie, keď sa nevedomosť a kontextovosť stretnú tak, že ad hoc vznikne textová situácia, že autorovo nevedomé použitie nedomáceho prvku je na strane recipienta vnímané ako zámerné.

Ďalšom skupinou kontaktných prvkov môžu byť už okrem vyššie spomínaných aj také lexikálne jednotky, ktoré hodnotíme ako lakunárne, teda v domácom jazyku nemajú príslušný ekvivalent (porov Nábělková, 2008, s. 174). Sem patria z textových dokladov najmä tie vyjadrenia, kde používateľ v metarečovom komentári priamo identifikuje, že nepozná domáci ekvivalent, prípadne že v jeho jazyku si takého nie je vedomí. Tiež sa však stretávame aj s takými kontextami, kde sa autor v metarečovom vyjadrení odhaľuje, že domáci výraz nepozná, ale ekvivalentný výraz sa v jeho domácom jazyku nachádza. V týchto prípadoch ide skôr o nevedomosť, resp. nedostatočnú jazykovú kompetenciu autora.

---

³ „Často se ovšem implicitní metajazyková vyjádření chápou velice široce a zahrnují se do této oblasti případy označované jako „hra s jazykem“ nebo „hra se slovy“ (Mareš, 1983, s. 127).

2.4 Metarečové komentáre

Na metarečové komentáre možno nazerať z viacerých lingvistických rovín. Primárne sa tejto oblasti venovala najskôr syntax, ktorá postupne časti textu včleňované do iného textu osamostatnila a začala ich skúmať v rámci samostatného výskumu parentéz. V československej lingvistike sa tejto problematike – aj s dôrazom na metarečové komentáre – venovali J. Horecký (1962), J. Mlacek (1964, 1966), problematiku nachádzame aj v Mluvnici češtiny (1987), ďalej E. Bajžíková (1996), J. Mistrík (1997), novšie aj P. Ďurčová (1999, 2000). Najkomplexnejšie sa otázke parentézy venovala vo svojej práci *Parenteze v současné češtine* (1973) B. Rulíková. Hovorí v nej aj o vedľajšej informácii v druhej rovine prehovoru, na ktorej vyjadrenie sa vo výpovedi používajú rôzne prostriedky, napr. graficky odlišné vyznačenie (zátky, iný typ písma) alebo explicitné uvedenie konkrétneho lexikálneho spojenia, v našom prípade napr. povedané po česky. „Zatímco při vložení jedné výpovědi do druhé obvykle bývá výpověď významově doplňující vložená do výpovědi významově doplňované, při zasunutí uvozovací výpovědi do přímé řeči je tomu opačně. Tím vlastně dochází k vložení výpovědi, která není ani závislá, ani souřadně připojena, a přesto je zvláštním způsobem usouvztažněná“ (Rulíková, 1987, s. 66). Autorka ďalej vyčleňuje pri obsahovej náplni parentetických výpovedí aj tematické (kontextové, prehovorové) vsuvky, ktoré dopĺňujú nejaký autorov komentár. S našou výskumnou oblasťou súvisia aj v Rulíkovej práci spomínané autorské poznámky postojové, ktoré sa dotýkajú modality, vyjadrujú hodnotenie, citové reakcie a citové hodnotenie. Poznámky vzťahujúce sa na spôsob vyjadrenia a výrazu sa môžu týkať autora použitého výrazu, hodnotenia použitého výrazu, príp. opravy či iného pomenovania. „Vložení, které příslušný výraz zcela předchází, stává se prostředkem k vyjádření upozornění na to, co bude následovat, a také prostředkem k jeho zdůraznění“ (Rulíková, 1987, s. 91).

Postupne sa metarečové komentáre stali súčasťou výskumu koherencie textu, textovej syntaxe s presahom do teórie komunikácie. V. Šmilauer (cit. podľa Hoffmannová, 1979) k metarečovým komentárom zaraďuje „poukazy na zdroj, pramen sdělení nebo hodnocení, na původ formulace, ... úvahy nad správností výrazu, omluvu za užitý výraz, vyjádření rozpaků nebo nejistoty při hledání výrazu, upozornění na nepřesnost, nedostatečnou přiléhavost vyjádření, snahu zabránit

nesprávnemu porozumení posluchačů“. J. Hoffmannová vo svojej knihe *Sémantické a pragmatické aspekty koherence textu* (1983) uvádza pri metatextových a metarečových komentároch, že pri nich ide o vyjadrenie hodnotiaceho postoja hovoriaceho k vlastnému alebo cudziemu vyjadreniu alebo prejavu. Klasifikácia uvádza dve hlavné dištinkcie – čo je komentované, postoj k čomu je v komentári vyjadrovaný (obsah vyjadrenia alebo spôsob vyjadrenia, formulácie) a o čí komentár ide (vyjadrenie postoja samotného hovoriaceho alebo hodnotenie reprezentujúce vyjadrenie skupiny ľudí. Medzi metarečové komentáre autorka radí komentáre zdôrazňujúce či upozorňujúce na zvolené slovo alebo formuláciu, komentáre vyjadrujúce hľadany výraz, úvahy/pochybnosti nad jeho správnosťou a odkazy na iného autora alebo zdroj, odkiaľ autor prevzal vyjadrenie (porov. s. 119 – 122).

Metarečové komentáre sprevádzajúce kontaktné prvky v domácom texte sú v princípe vždy spojené s kontaktným prvkom, ku ktorému sa nie vždy viažu explicitne. Ich obsahom je v našich skúmaných konštrukciách nasledujúce⁴:

- vyjadrenie pôvodu kontaktného prvku z druhého jazyka: Realizácia takýchto vyjadrení môže byť rôzna, najčastejšie ide o vyjadrenia obsahujúce slovesá hovorenia pričom súčasťou metakomentára je priradenie používaného metakomentára k druhému jazyku buď formou priameho zaradenia (v češtine, v slovenčine), alebo formou odkazu k národnej príslušnosti (Česi povedia, Slováci řeknou) či odkazovaním k územnému začleneniu (v Čechách, na Slovensku).
- vyjadrenie autorstva/zdroja kontaktného prvku, pričom v týchto prípadoch nemusí ísť vždy len o pomenovanie konkrétnej (alebo fiktívnej) osoby, napr. T. G. Masaryk, Werich, major Terazky, ale aj o označenie osoby vo všeobecnosti, napr. môj muž, klasik, básnik, niekto.
- vyjadrenie zaradenia kontaktného prvku ku konkrétnemu útvaru. Autori hodnotia použitý kontaktný prvok, že ide o frazeologickú jednotku, spojenie, príslovie, porekadlo, pranostiku, pieseň, ale aj o všeobecnejšie hodnotenia – najmä pri výrokoch osobností – ako výrok, heslo, citát, výzva, slovo a pod.
- vyjadrenie axiologického hodnotenia kontaktného prvku. V týchto prípadoch sú používané adjektíva alebo adverbiá, ktoré majú pozitívne zameranie a stoja

---

4 Podrobnú analýzu metarečových komentárov aj s textovými dokladmi prinášame v kapitole 4.

zväčša blízko sloviess hovorenia, napr. Slováci trefne řeknou, v řechách to dobre vyjadria. V axiologickom hodnotení nejakého slova alebo spojenia z druhého jazyka sa dozvedáme v metarečovom komentári aj o postoji konkrétneho slovenského alebo českého používateľa k lexikálnemu prostriedku. Negatívne hodnotenia sme v skúmanom materiáli nenašli.

- vyjadrenie individuálneho (niekedy však aj zovšeobecňujúceho) poznania, že v jazykovom vedomí jednotlivca (pri zovšeobecnení aj v domácom jazyku samotnom) sa nenachádza obsahovo/štylisticky/komunikačne vhodné domáce slovo, ktoré by bolo možné použiť na vyjadrenie príslušnej myšlienky tak adekvátne, ako adekvátny je obsah zvoleného kontaktového prvku.
- vyjadrenie pochybností nad správnosťou kontaktového prvku. Používateľ vyjadruje v metarečovom komentári neistotu, či je zvolený kontaktový prvok správny, resp. správne napísaný, pričom implicitne je prítomné vedomie, že používateľ nemusí prvok poznať dokonale, lebo je z iného jazyka. Pri použití cudzieho lexikálneho prvku alebo spojenia môže dôjsť v jazykovom vedomí používateľa k istému zaváhaniu, či je prostriedok, ktorý sa chystá použiť, správny. O správnosť nejde len v súvislosti s formálnou alebo gramatickou korektnosťou, ale aj v súvislosti s kontextovým zapojením, či je zvolený cudzí prvok začlenený vhodne. Napriek tom, že sme sa v selektovanom materiáli dosiaľ nestretli s metarečovými komentármi, ktoré by takéto signály neistoty obsahovali, možno predpokladať, že aj také sú pri použitíach možné. Aj J. Hoffmannová (2003, s. 25) pri hodnotení vágnosti v hovorených prejavoch uvádza, že hovoriaci si „nejsou jisti obsahem své promluvy, ... nebo se na něco obtížně rozpomínají; nebo nedisponují potřebnými znalostmi“. Tento aspekt možno zhodne potvrdiť aj pri používaní kontaktovéch prvkov, kde si používateľ nie je celkom istý, či kontaktový prvok, ktorý nie je celkom dobre uložený v jeho vedomí (lebo len niekoľkokrát niekde počul, teda poznanie prvku je len pasívne), používa adekvátne, v správnom kontextovom zapojení. Podobne uvádza aj M. Nábělková (1991, s. 93), že „metakomunikačné vyjadrenie tu prezentujú vedomia autora, že sám je tvorcom použitého slova či netradičného slovného spojenia, že analogizuje, že sa hrá, že váha, že prípadne vie, že nepoužil ten najpresnejší výraz a pod. ...“ (Nábělková, 1991, s. 93)

Vo všetkých uvedených prípadoch je metarečový komentár viazaný na kontaktný prvok, ktorý v texte buď nasleduje, alebo metarečový komentár predchádza.

Funkcií metarečového komentára môže byť niekoľko, J. Hoffmannová (1979) uvádza, že „s funkcií metařečovou mají často funkcii kontaktnou, apelovou..., samozřejmě expresivní, ale slouží i racionálnímu vysvětlení, zdůvodnění určitého vyjádření aj.“ (Jiřičková-Hoffmannová, 1979, s. 151). V prípade výskytu kontaktných prvkov s metarečovými komentármi je funkcia metarečového komentára, ako sme naznačili v bodoch vyššie, primárne vysvetľujúca (príslušnosť kontaktného prvku k cudziemu jazyku), ale aj hodnotiacia (vyjadrenie subjektívneho hodnotenia kontaktného prvku, porov. Nábělková, 1991, s. 94⁵) a zdôvodňujúca (kontaktný prvok je vhodnejší ako domáci). M. Nábělková (1991, s. 89) uvádza aj vyjadrenie neistoty, ktoré sa realizuje práve prítomnosťou úvodzoviek v texte: „pri explicitných vyjadreniach autor textu tematizuje niektorú, spravidla jednu zo stránok komentovaného vyjadrenia, úvodzovky ako implicitné vyjadrenia vôbec vystupujú tam, kde autor nechce, nepovažuje za potrebné, prípadne aj nevie presne špecifikovať svoj metakomunikačný postoj...“

2.5 Viacjazyčnosť v česko-slovenskom kontexte

Ako sme uvádzali už v pri otázke metajazykovej reflexie a jazykového vedomia, vzájomný česko-slovenský vzťah predstavuje osobitný typ bilingvizmu, do podoby ktorého sa premietli predchádzajúce vývinové obdobia obidvoch jazykových spoločností (Budovičová, 1984; Sloboda, 2004; Nábělková, 2008). Dominantným typom bilingválnej kompetencie je v česko-slovenskom jazykovom prostredí receptívna alebo pasívna kompetencia, pri ktorej sa základná vzájomná zrozumiteľnosť opiera o zhodné, resp. podobné javy v obidvoch jazykoch. Pasívna kompetencia sa rozvíja vo vzájomnom jazykovom kontakte najmä spoznávaním jazykových diferencií a pasívnym osvojením si diferenčných javov. Bilingválna kompetencia používateľov je o to rozvinutejšia, o čo viac diferenčných javov používateľ pozná, teda keď sa s nimi v komunikácii stretne, nepovažuje ich za neznáme, problematické. Diferenčné javy sa pri

---

5 „Pragmatická predurčenosť exponovať osobnosť tvorca jazykového prejavu s jeho osobným videním a chápaním jazykových faktorov robí z metakomunikačných vyjadrení prostriedky subjektivizácie textu ...“(Nábělková, 1991, s. 94)

spoznávaní druhého jazyka (porov. napr. Nábělková, 2013a), najmä v komunikácii stávajú súčasťou receptívnej bilingválnej kompetencie používateľa. V prípade komunikačnej situácie, kde situácia vyžaduje použitie cudzieho prvku, býva nedomáci prvok aj produkovaný.

Pri kontaktoch prvkoch sprevádzaných metarečovými komentármi sa stretávame prevažne s rozličnými slovensko-českými a česko-slovenskými diferenčnými javmi. Ide o tie prvky, ktoré hovoriaci v kontakte s druhým jazykom spoznal, sú súčasťou jeho receprívnej bilingválnej kompetencie, o ktorých má vedomie, že sú rozdielne v jeho domácom jazyku a v druhom jazyku.

V metarečových komentároch nachádzame „upozornenia“ pre čitateľa, že kontaktný prvok, ktorý je v texte použitý, je iný ako domáci. V týchto vyjadreniach sa nachádzajú aj informácie o medzijazykových lakúnach, kde lakunárny výraz v druhom jazyku, teda prvok, ktorý používateľov vlastný jazyk nemá, sa vníma ako lakúna a v používateľskom pohľade predstavuje pozitívne špecifikum, ktoré sa odráža práve v situácii, že je do textu zapojený.

2.5.1 Prepínanie/striedanie kódov a lexikálne kontaktné javy (situačné kontaktné javy, transfery vs. prevzatia)

V česko-slovenskej a slovensko-českej kontaktovej situácii sa stretávame s prepínaním alebo striedaním kódov, ktoré možno rozdeliť na viacero typov. Prechody do druhého jazyka sa môžu realizovať na dlhšej textovej báze, prechod do druhého jazyka stimuluje vstup ďalšieho komunikačného partnera do komunikácie alebo zmena témy, ktorá v hovoriacom vyvolá prepnutie jazykového kódu (porov. Lanskyák, 2000; 2002). Niektoré prepínanie kódov signalizujú citátovosť, práve našej spracovávanej téme je citátovosť najbližšie, pretože už aj pri skôr spomínaných okridlených výrazoch z filmov, piesní, kníh, prípadne alúzií na takéto texty je možné identifikovať textový originál, na ktorý intertextovo nadväzujú. V prípade, že do textu sú začleňované kratšie textové prvky (slová, ale aj príslovia, porekadlá a pod.), hovoríme o vsuvkách (transferoch)⁶ alebo inserciách. Aj pri týchto krátkych prepnutiach kódu do iného jazyka môžeme v sprievodnom metarečovom komentári vidieť používateľskú

---

6 P. Auer (1999) upozorňuje na termín vsuvka ako vhodnejší oproti transferu, ktorý sa skôr viaže k didaktickej sfére.

interpretáciu, prečo konkrétny prvok používateľ zvolil. Dôvodmi sú napríklad výstižnosť prvku, jeho grafická alebo zvuková exotickosť/originalita, ale aj expresívnosť vyjadrenia, významový odtienok, ktorý domáci ekvivalent neobsahuje. Medzi striedaním kódu v jeho krajnej podobe (vsuvke) a prevzatím lexikálneho javu existuje plynulá hranica, keď sa lexikálny prvok uzualizuje ako prevzatie. V česko-slovenskej kontaktovej situácii sa môžeme stretať tak s príležitostnými, okazionálnymi výpožičkami, fungujúcimi v textoch ako vsuvky, ako aj s prevzatiami, ktoré v prijímajúcom jazyku nadobúdajú rozličný status (Nábělková, 2008; 2016a).

2.5.2 „Cudzosť“ – české a slovenské xenizmy v druhom jazyku

Pri definovaní xenizmov uvádza J. Dolník (2015), že ide o jazykové znaky s predikovaným príznakom cudzosť, ktorý sa môže signalizovať napr. úvodzovkami, intonáciou, mimojazykovými prostriedkami alebo metajazykovým prídavkom. Tieto signály nabádajú príjemcu, aby znakovú formu interpretoval so zreteľom na jej asimilovateľnosť v konkrétnej komunikačnej subkultúre. Niektoré cudzie prvky sú však používané zámerne, aby práve ich začlenenie do textu vyvolalo zvýraznenie príznaku cudzosti v texte. „Xenozajzková kompetencia je schopnosť identifikovať cudzosť jazykových štruktúr, včleňovať ich do používania necudzích, vlastných jazykových štruktúr a interpretovať ich pri týchto používaniach“ (Dolník, 2015, s. 63). Vo vzťahu dvoch blízkyh jazykov – češtiny a slovenčiny – hovorí J. Dolník (2015) o češtine pre Slováka ako o epijazyku, teda ako o sprievodnom jazyku jeho materčiny, ktorý je súčasťou jazykového povedomia jednotlivca v recepčnom mode. Teda čeština pre Slováka nie je typickým cudzím jazykom. Aj J. Dolník uvádza, že české jazykové prvky sa používajú ako citátové výrazy so sprievodnou formuláciou, čo v našom výskume pomenúvame ako metarečové komentáre sprevádzajúce kontaktové prvky.

Súčasťou individuálneho jazykového vedomia je aj hodnotenie niektorých bohemizmov, ktoré pretrvávajú v slovenčine dlhodobo, napr. venčiť, kľud, ovšem, a jazyková kultúra na ne permanentne upozorňuje (aj označením v slovníku ako subštandardné). J. Dolník hovorí, že pri týchto lexémach už používateľ nepocituje slovo ako cudzie, avšak nazdávame sa, že tu možno badať diferencované vnímanie týchto lexém. Niektorí používatelia ich nevnímajú ako cudzie, iní však ich cudzosť stále vnímajú, čo sa odráža aj v metarečových komentároch, ktoré signalizujú

vnímanie príslušného lexikálneho prostriedku ako xenizmu, ktorý je s istým hodnotením/komentovaním (obsahujúcim aj tento príznak) začlenený do domáceho textu ako cudzí.

Na využívanie explicitných metakomentárov pri českých výrazoch v slovenských textoch, ako aj na ich implicitnú signalizáciu pomocou úvodzoviek upozornila v širšie koncipovanom texte M. Nábělková (1991). Využitie úvodzoviek ako jedného zo základných typov metaindikátorov pri signalizácii cudzosti, citátovosti využitých jazykových prostriedkov sa spomína aj v ďalších prácach (Horecký, 1992, 1995; Buzássyová, 1995). „Cudzosť, nepríslušnosť k domácejmu kódu sa signalizuje úvodzovkami najmä vtedy, keď ide o veľmi blízky jazyk (napr. české výrazy v slovenskom texte). Ale pritom práve české výrazy môžu fungovať v slovenskom texte aj bez akéhokoľvek signálu cudzosti“ (Horecký, 1992, s. 289). J. Horecký upozorňuje aj na to, že popri úvodzovkách môže cudzosť signalizovať kurzíva (Horecký, 1992, s. 291). Na inom mieste v súvislosti s českými výrazovými prostriedkami v slovenských textoch uvádza, že „citovanie môže siahať od preberania celých pasáží cez doslovné uvádzanie potrebných výrazov (často v úvodzovkách) až po nevdojaké, resp. zámerne nejako motivované uvádzanie výrazu z českého kódu“ (Horecký, 1995, s. 184). Hoci J. Horecký spomína signalizované aj nesignalizované cudzie prvky v slovenskom texte, o metajazykových vyjadreniach nehovorí. K. Buzássyová si všíma aj poznámky typu ako sa hovorí po česky, aby som sa vyjadril česky, sprevádzajúce kontaktné výrazy v slovenskom texte (Buzássyová, 1993, s. 103). Metavyjadreniam tohto typu venuje v ďalšom období pozornosť M. Nábělková pri sledovaní slovakizmom v češtine, upozorňujúc aj na možnosť ich využitia pri identifikácii širšej prítomnosti slovenských kontaktných javov. Uvádza pritom, že komentármi typu jak říkají (bratři) Slováci, jak by řekli Slováci dokazujúcimi povedomie autora textu o slovenčine, bývajú v českých textoch okomentované nielen niektoré citátové slovenské slová, ale aj frazémy, resp. ustálené spojenia. „S komentárom odkazujúcim k slovenčine som v českých textoch opakovane stretla napr. slovo neúrekom/něúrekom či slovo zimomriavky (a sporadicky aj iné, napr. výhovorka, omrvinky, nepodarok, oneskorene) a hľadala som na internete ich ďalšie textové výskyty už bez metajazykových komentárov“ (Nábělková, 2008, s. 178 – 179). Slovenským kontaktným javom v českých textoch na internete, ktoré

sprevádzajú aj nesprevádzajú metavyjadrenia, sa autorka venuje aj v novšom príspevku (Nábělková, 2013, s. 157).

Ako už aj z uvedeného vyplýva, používanie metajazykových vyjadrení, výskumnému pohľadu dostupné najmä v internetovej komunikácii, možno efektívne využiť pri spoznávaní dosiaľ nezachytených a neskúmaných kontaktných výrazových prostriedkov v slovenských a českých textoch. O kontakte Slovákov s češtinou máme dlhodobo dôkazy v prevzatiach z češtiny. Okrem tých, na ktoré sa permanentne upozorňuje v príspevkoch zameraných na jazykovú kultúru, významnú vrstvu prevzatí predstavujú slová, ktoré sú dnes bezpríznakovou súčasťou spisovného jazyka (napr. cievka, dojem, dražba, hlásateľ, múčnik, nálada, kryt, poistka, rozhlas, rozvod, spotreba, ústava, vypínač, vysielanie, porov. Ružička, 1950 – 1951, s. 72) a nemožno ich už považovať za prejav aktuálneho jazykového kontaktu. Na druhej strane sa však v súčasných textoch opakovane či jednorazovo objavujú aj nové kontaktné javy, ktoré ukazujú na prebiehajúci kontakt používateľov slovenčiny s češtinou. Kým výsledky kontaktu Slovákov s češtinou a jej konkrétnymi jazykovými prostriedkami sleduje slovenská lingvistika dlho (pozri napr. Dolník, 1992, 1998, 2000, 2013; Sokolová, 1991a, 1991b, 1995; Gajdošová, 2013), v opačnom smere je rozšírená predstava, že slovenské kontaktné javy v češtine predstavujú len nepočítané prípady. Napríklad Encyklopedický slovník češtiny (2002) konštatuje zriedkavosť slovakizmov v češtine – sú „nepočítané, niekoľko obrozeneckých, a pak v lexiku nezakotvené výpůjčky z období existence československého státu, především z období „federativního bilingvismu“ let 1968 až 1993: zástava, stužka, lyžovačka, dovolenka, natěšený“ (ESČ, s. 543). Zmienku o potrebe venovať hlbšiu pozornosť slovenským kontaktným javom v češtine možno nájsť u J. Kořenského (1998, s. 28). V novšom čase sa na rozšírenosť, resp. mieru zakotvenosti niektorých slovakizmov v súčasnej češtine vo svojich štúdiách zameriava najmä K. Musilová (napr. 2005, 2008, 2011a, 2011b; porov. aj Musilová – Sokolová, 2004) a M. Nábělková (Nábělková, 2008; 2016a).

Pri súbežnom pohľade na kontaktné javy sprevádzané metakomentármi v slovenčine aj v češtine sa ukazuje obojsmernosť ich komunikačne podmieneného prenikania. Prítomnosť slovenských výrazov v súčasných českých textoch, ku ktorým nás privádzajú metajazykové komentáre zahŕňajúce neraz aj axiologické vyjadrenia vo vzťahu k výrazovým prostriedkom slovenčiny, možno vnímať ako živý dôkaz kontaktu

používateľov češtiny so slovenčinou, ako prejav ich vnímania, uvedomovania si a hodnotenia rozličných lexikálnych (a iných) medzijazykových diferencií. Žiaľ, získaný materiál neposkytuje dostatočné informácie o tom, o aké vekové kategórie používateľov ide, aby sme mohli lepšie uchopiť aj ich kontakt so slovenčinou, resp. robiť závery o šírke, podobách, dlho-/krátkodobosti jazykového kontaktu.

Medzi frekventované, obľúbené slovenské slová v českých textoch, pri ktorých sa v metajazykových komentároch možno stretnúť popri signalizácii slovenského pôvodu aj s rozličnými hodnotiacimi vyjadreniami, patrí napr. lexéma zimomriavky (porov. Nábělková, 2013, s. 157 – 163). Zaujímavé je sledovanie života takýchto „obľúbených“, opakovane sa vynárajúcich slov v češtine. Hoci zd'aleka nejde vždy o priamočiary jednosmerný proces, schematicky ho vo vzťahu k signalizácii cudzosti možno naznačiť v niekoľkých krokoch. Spočiatku sa objavujú spolu s metakomentármi, postupne sa metakomentáre strácajú, lexikálne jednotky nachádzame „už len“ v úvodzovkách, zapísané kurzívou či oddelené od textu pomlčkami. Pri frekventovaných slovách sa postupne strácajú aj tieto identifikátory cudzosti a objavujú sa v textoch bez akejkoľvek signalizácie (M. Nábělková, pravda bez naznačenia takejto postupnosti, dokladá všetky podoby výskytu slova zimomriavky v českých textoch rozličného typu). Kladieme si otázku, či je možné a vôbec pravdepodobné, že sa postupne z takéhoto „zaujímavého“ a v textoch pomerne frekventovaného slovenského slova stane v češtine plne funkčné prevzaté slovo, resp. za akých podmienok možno uvažovať o prevzatí. Pri tejto otázke je potrebné brať do úvahy aj textové korpusy. V nich má „obľúbené“ slovenské slovo iné postavenie ako v textoch na internete, zvlášť preto, že publicistické (ale aj beletristické) texty v korpusoch Českého národného korpusu (ďalej ČNK) boli v konkrétnych vydavateľstvách redigované a prešli jazykovými korektúrami. Vo verzii korpusu syn v3 sa slovo zimomriavky/zimomravky vyskytuje 12-krát.⁷ Frekventovanejšie je v textoch korpusu syn v3 slovo neúrekom (písané aj neurekom, něurekom, něúrekom), ktoré má textovú frekvenciu 52 výskytov. Objavuje sa najviac v publicistických textoch posledného desaťročia, no vyskytuje sa aj v textoch z 90. rokov 20. storočia (na porovnanie – vyhľadávačom Google možno nájsť v českých textoch na internete stovky jeho výskytov). V korpusových dokladoch stretávame slovo začlenené do

⁷ Väčšinu výskytov však predstavuje názov CD Zimomriavky, ktorý si zvolila pôvodom slovenská speváčka Minach.

publicistického textu s metakomentárom odkazujúcim k slovenskému pôvodu (5x), s metakomentárom bez signalizácie jeho „slovenskosti“ (jak se říká, jak se někde říká), v úvodzovkách aj bez nich. Zachytenie slova neúrekom v českom mediálne sprostredkovanom hovorenom prejave v r. 1991 uvádza K. Buzássyová (1993, s. 104). Iným dokladom na prítomnosť slova v hovorenej komunikácii je ojedinelý výskyt slova neúrekom v hovorenom korpuse ORAL2008: že jo . ... že lékáren je teda neúrekom. Vyššia frekvencia výskytu „oblíbených“ slovenských slov v českej komunikácii naznačuje istú prechodnú zónu medzi textovými aktualizáciami na jednej strane a prevzatiami na druhej strane. K. Musilová spomína používanie slovenských slov v českých textoch ako citátových, niekedy hláskovo neupravených alebo mierne prispôbených v dvojjazykovej komunikácii, ale aj v čisto českej komunikácii. Objavujú sa aj v hovorených prejavoch v komerčných rádiách a športovom spravodajstve (Musilová, 2005, s. 261 – 262). Frekventované kontaktné lexémy doložené v internetovej komunikácii sa v českých textových korpusoch prirodzene nevyskytujú vo veľkom počte, bude však zaujímavé sledovať ich ďalší život v češtine ďalej aj vzhľadom na rozrastajúce sa textové korpusy aj v lexikografickom spracovaní. Spomedzi lexém, pri ktorých možno v Českom národnom korpuse vidieť výraznejšie zastúpenie a ktoré aj pomocou anketových prieskumov sleduje K. Musilová (napr. 2005, 2008), je slovo bitkař, dosiaľ lexikograficky nezachytené, novšie spracované ako slangové pomenovanie vo webovej podobe Slovníka současné češtiny vydavateľstva Lingea. Slovník zachytáva aj lexému středobod či „slovenský význam“ („dočasné uvolnění z práce“) substantíva dovolenka.⁸

V našej analýze, predstavenej v nasledujúcich kapitolách, zohľadňujeme podnety a impulzy výskumných sfér, ktorých sme sa dotkli v stručnom prehľade. Sledované javy, metakomentáre sprevádzajúce kontaktné javy v českých a slovenských textoch, vnímame ako prejavy laickej, neodbornej metajazykovej reflexie, do ktorej sa premieta osobitosť česko-slovenských jazykových, kultúrnych, spoločensko-politických vzťahov v ich historickom vývine. Metarečové komentáre ako „indikátory jazykového vedomia“ obsahujú z teoretického hľadiska zaujímavú ľudovú kategorizáciu jazykových javov vystupujúcich ako dôsledok česko-slovenského

---

⁸ Slovník je dostupný na adrese <http://www.nechybujte.cz/Home/ShowView?view=ssc&set=_ssc&opti=iU&data=bitka%C5%99>. Lexéma *bitkař* má v Českom národnom korpuse Syn zastúpenie 1432, *středobod* 1760 výskytov.

jazykového kontaktu a receptívneho bilingvizmu a prinášajú subjektívne hodnotenie reflektovaných kontaktných javov z rozličných hľadísk. V spektre reflektovaných kontaktných javov v našom materiáli, od príležitostných javov po prevzatia, možno v konkrétnych prípadoch pri bohatej textovej doloženosti sledovať proces uzualizácie a udomácnovania niektorých aj dosiaľ v teoretickom diskurze nezachytených kontaktných slov. Reflektované kontaktné javy vystupujú v textoch ako xenizmy – jazykové prostriedky vedomé použité ako cudzie pri napĺňaní komunikačných zámerov autorov textov. Spomedzi komunikačných efektov využitia reflektovaných kontaktných prostriedkov najvýraznejšie vystupuje aktualizácia, ozvláštnenie textu, pokúsime sa však poukázať aj na ich ďalšie komunikačné funkcie.

3 Materiálové východiská, vyhľadávanie a selekcia relevantných dokladov

3.1 Materiálové zdroje

Pri získavaní relevantnej materiálovej bázy na analýzu metarečových komentárov, ktoré sprevádzajú reflektované kontaktné prostriedky, sme sledovali cieľ overiť výsledky získané v sondážnom výskume (Gajdošová, 2015) v dátach veľkých korpusov a pomocou nových prístupov ku korpusovým dátam rozšíriť získaný repertoár týchto prostriedkov.

Súčasným textovým korpusom ponúkajú široké možnosti využitia, pretože obsahujú mnohé špecifické interné či externé lingvistické anotácie. Na výskum predkladaný v tejto práci sme zvolili ako materiálový zdroj dostupné české a slovenské korpusy – Slovenský národný korpus (ďalej SNK) a Český národný korpus (ďalej ČNK). Príslušné metarečové a kontaktné javy sme skúmali v korpusoch písaných, hovorených a webových.

V oboch skúmaných jazykoch sme vybrali vždy najväčší dostupný jednojazyčný písaný korpus, keďže skúmaný jav je v textoch viac-menej okrajový a vo väčších textových korpusoch sa dalo očakávať nájdenie väčšieho počtu relevantných výskytov. Český textový materiál sme skúmali v písanom synchronnom textovom korpuse *syn*, ktorý predstavuje „nereferenční spojení textů všech referenčních synchronních psaných korpusů řady SYN, tj. ve verzi 3 zpřístupněné v lednu 2014 zahrnuje korpusy SYN2000, SYN2005, SYN2006PUB, SYN2009PUB, SYN2010 a SYN2013PUB“ (<http://ucnk.ff.cuni.cz/syn.php>). Za materiálový zdroj v slovenčine sme zvolili písaný synchronný textový korpus *prim-6.1-public-all*, ktorý bol v čase nášho výskumu najväčším verejne dostupným primárnym písaným korpusom v databázach SNK¹.

Rovnako sme postupovali aj pri výbere hovorených korpusov v oboch jazykoch: zvolili sme najaktuálnejší korpus, ktorý bol súčasne aj najväčším dostupným hovoreným korpusom.² V češtine sme pracovali s korpusom *ORAL2013*, v slovenčine s korpusom *s-hovor-5.0*.

1 V korpusoch typu SYN v ČNK sa spracúvajú texty od roku 1990, v SNK sú zastúpené texty od roku 1955, hoci prevažná väčšina (najmä publicistiky) je takisto z posledných dvoch desaťročí.

2 V SNK a ČNK sú hovorené korpusy tvorené z textových prepisov zvukových záznamov a v každom z hovorených korpusov je k dispozícii aj zvukový záznam.

Na výskum metarečových komentárov a kontaktných javov sme sa rozhodli využiť aj webové korpusy oboch jazykov, ktoré obsahujú texty temer z celého slovenského a českého internetu³. Z hľadiska prístupu k skúmanej problematike je využitie webových korpusov relevantnejšie ako vyhľadávanie priamo na internete prostredníctvom prehliadača Google, keďže získavanie materiálu priamo na internete má svoje limity, no v korpusovom spracovaní je možné aplikovať rovnaké postupy pri vyhľadávaní a selekcii textového materiálu, teda použiť korpusovo-lingvistický prístup aj na texty webovej domény. Ide napríklad o získanie materiálu zo stránok, ktoré webový prehliadač Google v prvom hľadaní ukrýva, lebo ich na základe podobnosti považuje za totožné s už skôr zobrazenými (napr. niektoré vlákna diskusných fór s jednotlivými komentármi). V desiatkach prípadov sme v takýchto ukrytých stránkach našli ešte relevantný materiál pre náš výskum. Pri koncepcii tvorby webových korpusov sa s takýmito prípadmi počíta a nástroje, ktoré texty z webových stránok sťahujú, zahrnú do zozbieraného materiálu aj takéto stránky, ktoré sa takisto stanú súčasťou webového korpusu.

Ďalšie metavyjadrenia okrem tých, ktoré sme charakterizovali v sondážnom výskume (porov. Gajdošová, 2015), sme už vopred nevedeli presne identifikovať. Prirodzene sme nemali k dispozícii ani prípadný zoznam kontaktných prvkoch, ktorý by sme prostredníctvom webového prehliadača Google „len“ overovali, a tak získali aj potenciálne nové metavyjadrenia. Google by nám poslúžil len ako nástroj na vyhľadávanie. Získanie materiálu na náš výskum si vyžadovalo v prvom rade vypracovanie metód vyhľadávania a overenie ich možností. Webový prehliadač Google umožňuje vyhľadávanie prostredníctvom špeciálnych operátorov⁴, akými sú napríklad úvodzovky, ktoré vymedzujú vyhľadávanie presne: spojenie sa hľadá tak, ako je zapísané v úvodzovkách, teda v presných tvaroch a postupnosti slov, čo je pre zber nášho výskumného materiálu značne obmedzujúce. Na vyhľadávanie neznámych metarečových komentárov a kontaktných prvkov nástroj Google v zásade nie je použiteľný.

Google pri základnom vyhľadávaní⁵ bez úvodzoviek hľadá každé zo zadaných

3 Texty z celého internetu v čase, keď sa korpusy tvorili.

4 Porov. <https://support.google.com/websearch/answer/2466433?hl=en> a https://support.google.com/vault/answer/2474474?hl=en&ref_topic=3215534.

5 Porov. <https://support.google.com/websearch/answer/134479?hl=en>.

slov v spojení aj samostatne roztrúsene v texte na internetových stránkach aj v ďalších tvaroch zadaného slova. Pre náš výskum je takéto hľadanie temer nepoužiteľné, keďže roztrúsenosť slov (najmä väčšia textová vzdialenosť) výrazne zvyšuje nerelevantnosť nájdených jednotlivých častí potenciálnych metavyjadrení. Vyhľadanie relevantných textových segmentov ohraničených úvodzovkami je pritom pre náš výskum podstatné. Prostredníctvom vyhľadávača Google však nie je možné vyhľadávať úvodzovky ako interpunkčné prostriedky, napr. vyhľadať všetky slová, ktoré sa nachádzajú v úvodzovkách, pretože vyhľadávací nástroj považuje úvodzovky za už spomínané operátory, ktoré nemožno vyhľadať ako súčasť textu⁶. Na ďalší zber materiálu, pri ktorom pracujeme s úvodzovkami ako s jedným z hlavných indikátorov prítomnosti reflektovaného kontaktového prvku a potenciálneho metarečového komentára v texte, je pre nás prehliadač Google nepostačujúci. Perspektívnejšie je hľadanie výskumného materiálu v textoch webových korpusov, ktoré ďalej považujeme za reprezentantov webovej domény. Ako materiálový zdroj internetových textov nám poslužil v slovenčine webový korpus *web-3.0*, v češtine webový korpus *Araneum Bohemicum Maximum*, verzia 15.04.

Ku všetkým spomínaným českým korpusom sme pristupovali z ponuky⁷ ČNK prostredníctvom nástroja KonText, ktorý vyvíja Ústav Českého národného korpusu Filozofickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe. Slovenské korpusy sú dostupné v ponuke SNK prostredníctvom nástroja NoSketch Engine (Kilgarriff – Rychly – Smrz – Tugwell, 2004). V tabuľke 1 uvádzame prehľad použitých korpusov a ich rozsahy.

Zdrojový korpus	Druh korpusu	Veľkosť korpusu (tokeny)
prim-6.1-public-all	jednojazyčný	829 771 945
SYN	jednojazyčný	2 685 127 310
s-hovor-5.0	Slovenský hovorený korpus	5 720 968

6 Žiaľ, v prehliadači Google nefunguje nič podobné ako backslash (obrátaná lomka) – operátor známy z používania regulárnych výrazov, pomocou ktorého sa neguje použitie operátora a je tak možné hľadať príslušné znaky ako textový prvok. Operátormi sú často napr. interpunkčné znamienka, ktoré sa v korpusových zdrojoch dajú osobitne vyhľadať a analyzovať.

7 Porovnateľné korpusy zo skupiny Aranea sú dostupné aj prostredníctvom iných prístupov, porov. http://sketch.juls.savba.sk/aranea_about/.

oral2013	referenčný reprezentatívny korpus neformálnej hovorenej češtiny (obsahuje texty z čiech, Moravy, Sliezka) ⁸	3 285 508
web-3.0	korpus slovenských textov dostupných na webe ⁹	2 372 769 958
Araneum Bohemicum Maximum	Nereferenčný porovnateľný webový korpus češtiny ¹⁰	3 198 768 569

Tabuľka 1. Prehľad použitých korpusových zdrojov

Vyhľadávanie metarečových komentárov a kontaktných javov nie je vzhľadom na v súčasnosti dostupné vnútorné lingvistické anotácie (atribúty lemma/word/tag) v zvolených korpusoch celkom triviálne. Skúmané jednotky totiž nemajú ustálenú štruktúru, teda nestačí pri ich vyhľadávaní použiť len jednoduché systematické hľadanie pomocou niektorého z uvedených atribútov. Bolo preto potrebné vypracovať vlastnú metodiku hľadania a využiť regulárne výrazy, ktoré by obsahovali jednotlivé lexikálne indikátory prítomné v metavyjadreniach.

3.2 Hľadanie pomocou regulárnych výrazov

3.2.1 Slovenské korpusy

Prvým spôsobom získavania materiálu je v našom prípade hľadanie pomocou regulárnych výrazov (CQL hľadanie), pri ktorom pracujeme s potenciálnymi vetnými štruktúrami metarečových komentárov, ktoré sme už skôr identifikovali v dokladoch na internete (porov. Gajdošová, 2015) a neskôr ich doplnili o ďalšie štruktúry. Vzhľadom na istý ustálený počet fráz obsahujúcich verba dicendi, ktoré fungujú v komunikácii ako metarečové komentáre, sa nazdávame, že týmto spôsobom môžeme v korpusových zdrojoch odhaliť známe metarečové vyjadrenia a súčasne s nimi aj reflektované kontaktné javy.

V slovenských textoch okrem slovies *hovorit'*, *hovorievať* a *vraviet'*, *vravievat'* (*ako hovoria Česi*, *ako hovoria v Čechách*, *ako hovoria v Česku*; *ako vravia Česi*, *ako*

8 <http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:uvod>

9 <http://korpus.sk/structure.html>

10 <http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:aranea>

vracia v Čechách, ako vracia v Česku; ako hovorievajú Česi, ako hovorievajú v Česku; ako hovorievajú v Čechách; ako vpravievajú Česi, ako vpravievajú v Čechách, ako vpravievajú v Česku, ako sa hovorí v Česku; ako sa hovorí v Čechách; ako sa vpraví v Čechách, ako sa vpraví v Česku; ako sa hovorí v Česku, ako sa hovorí v Čechách; ako sa vpravieva v Česku; ako sa vpravieva v Čechách) je často súčasťou metarečových vyjadrení sloveso povedať (ako povedia v Česku, ako povedia v Čechách, ako povedia Česi), ktoré sa vyskytuje aj v kondicionáli (ako by povedali Česi, ako by povedali v Čechách, ako by povedali v Česku¹¹, Česi by povedali). V slovenských dokladoch sme sa stretli aj s ďalšími typmi spojení, ktoré upozorňujú na použitie výrazového prostriedku z češtiny (Česi tomu hovoria, Česi tomu vracia, Česi to volajú, Česi to nazývajú, Česi na to majú výraz, čeština má na to výraz, v češtine je na to slovo).

Osobitnú skupinu predstavujú slovenské metavyjadrenia, v ktorých vystupujú pomenovania ako *bratia*, *bratři*, *naši bratia/priatelía* v kombinácii s viacerými z vyššie spomenutých spôsobov metaodkazov (ako by povedali *bratia Česi/Češi*, ako by povedali *bratři Česi*, *povedali by bratia Česi*, ako by povedali *naši českí bratia*, ako hovoria *bratia Česi*, ako hovoria *bratři Česi*, ako hovoria *naši českí bratia*, ako povedia *bratia Česi*, ako vracia *bratia Česi*, ako vracia *bratři Česi*, ako vpravievajú *bratia Česi*, ako vpravievajú *bratři Česi*).¹²

V sondážnom výskume (Gajdošová, 2015) sa ukázalo, že súčasťou metarečových komentárov bývajú aj axiologické vyjadrenia. Využívajú sa adverbiá napr. ako *pekne*, *krásne*, *trefne*, ale aj spojenia adjektíva a metajazykového substantíva *krásny/pekný/dobrý výraz*, *krásne/pekné/skelvé slovo*, napr. *Česi tomu pekne/krásne/trefne hovoria*, *Česi na to majú krásny/pekný/dobrý výraz*.

V slovenských korpusoch *prim-6.1.-public-all* a *web-3.0* sme hľadali pomocou nasledujúceho regulárneho výrazu:

```
(([lemma="hovorit|hovorievat|vrviet|vrvievat|rozpravat|povedat|volat|
volavat|nazyvat|vyjadrit"]) [* ([lemma="(?)cech|ceska"])[word="(?
```

11 V dokladoch s kondicionálom neraz stretávame pravopisne nekorektné podoby s *akoby* (*akoby povedali Česi*, *akoby povedali v Čechách*, *akoby povedali v Česku*), podobne potom aj v češtine s *jakoby* (*jakoby řekli Slováci*).

12 Aj pri týchto vyjadreniach sa v textoch vyskytujú podoby s *akoby/jakoby* (*akoby povedali bratia Česi*, *akoby povedali bratři Česi*, *akoby povedali naši českí bratia*; *jakoby řekli bratia Slováci*, *jakoby řekli bratři Slováci*).

```

i)čechách|česku")))(([lemma="(?)čech|češka"])[word="(?)čechách|
česku"]) []* [lemma="hovorit|hovorievat|vrviet|vrvievat|rozpravat|
povedat|volat|volavat|nazývat|vyjadrit"])([lemma="hovorit|hovorievat|
vrviet|vrvievat|rozpravat|povedat|volat|volavat|nazývat|vyjadrit""] []*
[lemma="česky"])([lemma="česky"] []*[lemma="hovorit|hovorievat|vrviet|
vrvievat|rozpravat|povedat|volat|volavat|nazývat|vyjadrit""])|
([lemma="čeština"] []* [lemma="výraz|slovo|spojenie"])([lemma="výraz|
slovo|spojenie"][]*[lemma="čeština"])(([lemma="(?)čech|češka"])[word="(?)
i)čechách|česku"]) []* [lemma="pekne|dobre|krásne|trefne|vhodne|
výstižne||skvele"])([lemma="pekne|dobre|krásne|trefne|vhodne|výstižne||
skvele""] []* ([lemma="(?)čech|češka"])[word="(?)čechách|česku"]))) within
<s />

```

V slovenskom webovom korpuse *web-3.0* sme hľadali pomocou regulárneho výrazu:

```

([lemma="hovorit|hovorievat|vrviet|vrvievat|rozpravat|povedat|volat|
volavat|nazývat|vyjadrit""] []* ([lemma="(?)čech|češka"])[word="(?)
i)čechách|česku"])(([lemma="(?)čech|češka"])[word="(?)čechách|
česku"]) []* [lemma="hovorit|hovorievat|vrviet|vrvievat|rozpravat|
povedat|volat|volavat|nazývat|vyjadrit"])([lemma="hovorit|hovorievat|
vrviet|vrvievat|rozpravat|povedat|volat|volavat|nazývat|vyjadrit""] []*
[lemma="česky"])([lemma="česky"] []*[lemma="hovorit|hovorievat|vrviet|
vrvievat|rozpravat|povedat|volat|volavat|nazývat|vyjadrit""])|
([lemma="čeština"] []* [lemma="výraz|slovo|spojenie"])([lemma="výraz|
slovo|spojenie"][]*[lemma="čeština"])(([lemma="(?)čech|češka"])[word="(?)
i)čechách|česku"]) []* [lemma="pekne|dobre|krásne|trefne|vhodne|
výstižne||skvele"])([lemma="pekne|dobre|krásne|trefne|vhodne|výstižne||
skvele""] []* ([lemma="(?)čech|češka"])[word="(?)čechách|česku"]))) within
<p />

```

Zmena vyhľadávacieho príkazu v porovnaní s príkazom použitým pri hľadaní v písanom korpuse *prim-6.1-public-all* bola podmienená iným spôsobom členenia (parsovania) textu: webový korpus nie je členený na úrovni viet ako hlavný korpus, ale na úrovni odsekov. Preto materiál, ktorý sme z webového korpusu získali, bol z lineárneho hľadiska oveľa rozsiahlejší (niekoľko viet za sebou, často desiatky riadkov

dlhé odseky). S tým súvisela aj zvýšená, najmä časová náročnosť jeho manuálnej selekcie.

V hovorenom korpuse *s-hovor-5.0* sme vzhľadom na iné typy štruktúr – členenie textu na repliky v rámci prehovoru – hľadali pomocou výrazu:

```
((([lemma="hovoriť|hovorievat'|vravieť|vravievat'|rozprávať|povedať|volať|volávať|nazývať|vyjadriť"] []* ([lemma="(?)čech|češka"])[word="(?)i)čechách|česku"])))((([lemma="(?)čech|češka"])[word="(?)i)čechách|česku"]) []* [lemma="hovoriť|hovorievat'|vravieť|vravievat'|rozprávať|povedať|volať|volávať|nazývať|vyjadriť"])([lemma="hovoriť|hovorievat'|vravieť|vravievat'|rozprávať|povedať|volať|volávať|nazývať|vyjadriť"] []* [lemma="česky"])([lemma="česky"] []*[lemma="hovoriť|hovorievat'|vravieť|vravievat'|rozprávať|povedať|volať|volávať|nazývať|vyjadriť"])|([lemma="čeština"] []* [lemma="výraz|slovo|spojenie"])([lemma="výraz|slovo|spojenie"] []*[lemma="čeština"])([lemma="(?)čech|češka"])[word="(?)i)čechách|česku"]) []* [lemma="pekne|dobre|krásne|trefne|vhodne|výstižne||skvele"])([lemma="pekne|dobre|krásne|trefne|vhodne|výstižne||skvele"] []* ([lemma="(?)čech|češka"])[word="(?)i)čechách|česku"]))) within <turn />
```

Z analyzovaných slovenských korpusov sme tak získali súčasne vety, ktoré môžu obsahovať 8 modelových konštrukcií:

1. v jednej vete/odseku sa spoluvyskytujú lemy vybraných verb dicendi *hovoriť, hovorievať, vravieť, vravievat', rozprávať, povedať, volať, volávať, nazývať, vyjadriť* a lemy *čech, češka*¹³ alebo slovné tvary *Čechách, Česku*¹⁴ – táto fráza môže zahŕňať napr. realizácie *ako hovoria Česi, ako vravia bratia Česi, ako sa hovorí v Čechách, ako sa vyjadrujú v Česku*;
2. v jednej vete/odseku sa spolu nachádza lema *čech, češka* alebo slovné tvary *Čechách, Česku* a lemy vybraných verb dicendi *hovoriť, hovorievať, vravieť, vravievat', rozprávať, povedať, volať, volávať, nazývať, vyjadriť*, ide napr. o

13 V procese lematizácie slov v korpusoch SNK sa vlastné mená a pomenovania lematizujú do podoby s malým začiatočným písmenom. Regulárny výraz obsahuje aj lemu *češka*, hoci na základe doterajšieho výskumu nevystupuje lexéma *Češka* ako feminatívum v komentároch tohto typu. Pre úplnosť sme ju však do regulárneho výrazu zaradili.

14 Slovné tvary sme hľadali bez ohľadu na veľkosť písmen (case-insensitive).

nasledujúce realizácie: *Čech by to nazval, Česi povedia, v Čechách sa vraví, v Česku to volajú;*

3. v jednej vete/odseku sa nachádzajú lemy vybraných verb dicendi *hovoríť, hovorievať, vravieť, vravievať, rozprávať, povedať, volať, volávať, nazývať, vyjadriť* s lemov česky, ide o realizácie potenciálnych fráz, napr. *XY to vyjadril pekne česky, ako to vravia česky, ako sa hovorí česky;*

4. v jednej vete/odseku sa nachádza lema *česky* a lemy vybraných verb dicendi *hovoríť, hovorievať, vravieť, vravievať, rozprávať, povedať, volať, volávať, nazývať, vyjadriť*, kde nachádzame napr. aj realizácie *česky sa to hovorí, česky sa to nazýva, česky to volajú;*

5. v jednej vete/odseku sa nachádza lema *čeština* a niektorá z lemy *výraz, slovo, spojenie*, pričom v textoch nachádzame relevantné spojenia ako napríklad *čeština má na to pekné slovo, čeština má spojenie;*

6. v jednej vete/odseku sa nachádza spolu niektorá z lemy *výraz, slovo, spojenie* a lema *čeština*, kde môžeme očakávať napr. realizácie *slovo XX je v češtine výstižné, vhodnejší výraz XX nájdeme v češtine;*

7. v jednej vete/odseku stoja lema *čech, češka* alebo alebo slovné tvary *Čechách, Česku* a niektorá z lemy *pekne, dobre, krásne, trefne, vhodne, výstižne, skvele* – realizujú sa tak napríklad spojenia *Česi povedia trefne, v Čechách to povedia vhodnejšie, v Česku to povedia výstižnejšie;*

8. v jednej vete/odseku stoja spolu niektorá z lemy *pekne, dobre, krásne, trefne, vhodne, výstižne, skvele* a lema *čech, češka* alebo slovné tvary *Čechách, Česku*, napríklad v spojeniach *dobre to pomenujú Česi, vhodnejšie by povedali v Česku, trefne to povedia v Čechách.*

Po vyhľadání pomocou uvedených regulárnych výrazov sme získali z korpusu množstvo materiálu, z ktorého bolo potrebné ručnou selekciou vybrať výskyty relevantné pre náš výskum. Počet automaticky vyhľadaných výskytov v korpuse a počet relevantných realizácií metarečového komentára s kontaktovým prvkom v slovenských korpusoch, ktoré sme získali z vyhľadaného materiálu ručnou selekciou, znázorňuje tabuľka 2.

	prim-6.1-public-all	s-hovor-5.0	web-3.0
CQL hľadanie	6 717 výskytov	1 321 výskytov	48 714 výskytov
relevantné výskyty	163 výskytov	20 výskytov	297 výskytov

**Tabuľka č. 2. Počty vyhľadaných výskytov v slovenských korpusoch
a počet relevantných výskytov po selekcii**

Z tabuľky vyplýva značná disproporcia medzi počtom relevantných výskytov, ktoré ostali po ručnej selekcii, a počtom vyhľadaných viet. Medzi relevantné výskyty patria napr. nasledujúce príklady.

Dodatočne sa dozvedeli , že ono zvláštne puto medzi oboma mužmi je nedotknuteľné a že cezeň - *ako sa pekne po česky hovorí* - „ *nejede vlak* “ . ISME. Denník. Bratislava: Petit Press 28.09.2009

V High Water (For Charley Patton) sa vracia ku koreňom blues do mississippskej delty , v Bye And Bye nás pozýva do music hallu , Lonesome Day Blues je zasa plnokrvnou dvanástkou spievanou , *ako bratia Česi hovoria* , „ *nakráplým* “ *hlasom* . Inzine. Bratislava: Gratex International 2001.

preto , že vznikol , *ako by to Česi povedali* , z " *legrace* " . Počiatok výkonnostnej (<http://aladin.elf.stuba.sk/~soula/mkd/md06-07.htm>)

Jeho plamenné prejavy, často krát realizované bez prípravy a *ako Česi vravia* z „*patra*“ boli už len minulosťou. (<http://anka.blog.pravda.sk/2010/10/26/bola-som-pri-tom-gustav-husak/>)

To , *čo Česi výstižne nazývajú " lúza "* , zrazu pochodovalo ulicami v plnej zbroji , vidina zbohatnutia bez práce bola prisilná . (<http://blog.sme.sk/diskusie/1631272/1/Dochodok-almuzna-alebo-narok.html>)

Na ukážku uvádzame aj niekoľko slovenských viet, ktoré síce zadanému hľadaniu vyhovujú formálne, ale reálne nespĺňajú požiadavku prítomnosti metarečového komentára a kontaktového prvku, a preto sme ich pri ručnej selekcii zo spracovávaného materiálu vylúčili.

Zdravotne som v poriadku a pripravený zabojsť o miestenku v záverečnom 23 - člennom kádri , " *povedal pre SITA Marek Čech* . (Denník Šport. Bratislava: Šport press s.r.o. 11.5.2010)

Česi a židia , ktorí sa mali počas piatich rokov existencie Slovenskej republiky dobre , koncom augusta tohto roku sa otvorene spojili s nepriateľskými parašutistami rôznych národností , ktorých zhodili na Slovensko zo vzduchu a začali otvorenú vzburu proti Slovenskej republike . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 23.8.1996)

Teraz sa to Čechom veľmi nepodarilo , " povedal J . Čarnogurský . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 3.6.1996)

Áno , slovanistickú zálohu momentálne vhodne vystužujú i Žofčák s Guédém a najnovšie i mimoriadne zdatný Čech Kladrubský či upadajúci mladík Střeštík , no zainteresovaným bude istotne trvať , kým sa naladia na optimálnu vlnu . (http://blog.ak.tualne.centrum.sk/blogy/martin-erdofoy.php)

povedali , jeden Čech to bol , vraví , tak soudružko , a ona vraví , ne ja (2006-04-27-Listek¹⁵)

ten tak hovoril česky a stále mi dával tú buchtu aj z toho chleba , lebo to bolo len dvadsaťpäť deka chleba . Takáto malá švrтка čierneho , on mi stále dal , hovorí , ty musíš (2010-10-13-Beoich)

3.2.2 České korpusy

Metajazykové komentáre českých pisateľov obsahujú slovesá hovorenia *říkat*, *hovořit*, *povídat* a ďalšie slovesá: *jak říkají Slováci*, *jak říkají na Slovensku*; *jak hovoří Slováci*, *jak povídají Slováci*, sloveso *říci/říct* v kondicionáli: *jak by řekli Slováci*, *jako by řekli Slováci*, *řekli by Slováci*, *Slováci by řekli*, niekedy aj so zámenným odkazom na reflektovaný kontaktný prvok, resp. aj s využitím metajazykového substantíva: *Slováci tomu říkají*, *Slováci mají na to slovo*.

Osobitnou skupinou sú české metavyjadrenia, v ktorých vystupujú pomenovania ako *bratia*, *naši bratia/bratři/přátelé* v kombinácii s viacerými z vyššie spomenutých spôsobov metaodkazov: *jak říkají bratia Slováci*, *jak říkají bratři Slováci*, *jak by řekli bratia Slováci*, *jak by řekli bratři Slováci*, *jako by řekli bratia Slováci*, *jako by řekli bratři Slováci*, *jak hovoří bratři Slováci*, *jak hovoří bratia Slováci*, *řekli by bratři Slováci*, *řekli by bratia Slováci*, *jak povídají bratři Slováci*, *jak povídají bratia Slováci*, *řečeno mluvou našich východních bratři*, *jak by trefně řekli bratia/bratři/přátelia Slováci*, *jak hezky říkají naši slovenští přátelé*.¹⁶

15 Kódy označujúce nahrávky v databáze Slovenského hovoreného korpusu sú zložené z dátumu utvorenia nahrávky, prvých dvoch písmen obce, v ktorej bola nahrávka utvorená, a náhodne vygenerovaného štvormiestneho kódu (Porov. Gajdošová – Šimková, 2014).

16 Aj pri týchto vyjadreniach sa v textoch vyskytujú podoby s *akoby/jakoby* (*akoby povedali bratia Česi*, *akoby povedali bratři Česi*, *akoby povedali naši českí bratia*; *jakoby řekli bratia Slováci*, *jakoby řekli bratři Slováci*).

Aj v českých komentároch sú prítomné hodnotiace adverbiá a adjektíva s metajazykovými substantívami: *Slováci tomu pekně/hezky/půvabně/krásně říkají, jak by trefně řekli Slováci, Slováci mají hezké/pěkné/krásne pojmenování/slovo, Slováci mají hezký/pěkný/krásný výraz.*

V českých korpusoch *SYN* a *Araneum Bohemicum Maximum* sme vyhľadávali analogickým spôsobom (CQL hľadanie) ako v prípade hľadania slovenského materiálu v slovenských korpusoch. Hľadané konštrukcie sme prispôbili českým konštrukciám s verbami dicendi. Použili sme nasledujúci výraz:

```
(([lemma="říkat|hovořit|povídat|vyjádřit|mluvit|vykládat"] []* ([lemma="(?"
i)slovák|slovenka"])[word="(?"i)slovensku"])))((([lemma="(?"i)slovák|
slovenka"])[word="(?"i)slovensku"] []* [lemma="říkat|hovořit|povídat|
vyjádřit|mluvit|vykládat"])([lemma="říkat|hovořit|povídat|vyjádřit|mluvit|
vykládat"] []* [lemma="slovensky"])([lemma="slovensky"] []*[lemma="říkat|
hovořit|povídat|vyjádřit|mluvit|vykládat"])([lemma="slovenština"] []*
[lemma="výraz|slovo|spojení|fráze"])([lemma="výraz|slovo|spojení|fráze"
[]*[lemma="slovenština"])([lemma="(?"i)slovák|slovenka"])[word="(?"
i)slovensku"] []* [lemma="pěkně|dobře|trefně|vhodně|výstižně|hezky|
krásně|nádherně"])([lemma="pěkně|dobře|trefně|vhodně|výstižně|hezky|
krásně|nádherně"] []* ([lemma="(?"i)slovák|slovenka"])[word="(?"
i)slovensku"]))) within <s />
```

Získali sme 8 potenciálnych konštrukcií.

1. V jednej vete sa nachádza niektorá z lem *říkat*, *hovořit*, *povídat*, *vyjádřit*, *mluvit*, *vykládat* a lemy *Slovák*¹⁷ alebo *Slovenka*¹⁸ alebo slovný tvar *Slovensku*¹⁹, tu sa môžu nachádzať napríklad frázy typu *ako mluví Slováci, jak říkají na Slovensku*.
2. V jednej vete sa nachádza niektorá z lem *Slovák* alebo *Slovenka* alebo slovný tvar

17 Lemy sú pri týchto slovách v ČNK uvádzané aj s malým aj s veľkým začiatočným písmenom. Rovnako sme preto aj pri ďalšom vyhľadávaní (body 2., 7., 8.) použili hľadanie lemy bez ohľadu na veľkosť písmen (case-insensitive).

18 Regulárny výraz obsahuje (tu aj v bodoch 2., 7., 8.) aj lemu *slovenka*, hoci na základe doterajšieho výskumu nevystupuje lexéma *Slovenka* ako feminatívum v komentároch tohto typu. Pre úplnosť sme ju však do regulárneho výrazu zaradili.

19 Slovný tvar sme hľadali bez ohľadu na veľkosť písmen (case-insensitive) aj v tomto prípade, aj v bodoch 2., 7., 8.

Slovensku a niektorá z lem *říkat, hovořit, povídat, vyjádřit, mluvit, vykládat*, kde môžeme predpokladať napr. spojenia *Slováci by řekli, jak to vyjádří Slováci, na Slovensku povídají*.

3. V jednej vete sa nachádza niektorá z lem *říkat, hovořit, povídat, vyjádřit, mluvit, vykládat* a lema *slovensky*. Predpokladáme výskyt fráz napr. *jak se říká slovensky, jak se mluví slovensky*.

4. V jednej vete sa nachádza lema *slovensky* a niektorá z lem *říkat, hovořit, povídat, vyjádřit, mluvit, vykládat*. V takejto konštrukcii predpokladáme napríklad frázy *slovensky se to říká, slovensky se to vyjádří*.

5. V jednej vete sa nachádza lema *slovenština* a niektorá z lem *výraz, slovo, spojení, fráze*, kde predpokladáme konštrukcie typu *slovenština má na to výraz, ve slovenštině je na to fráze*.

6. V jednej vete sa nachádza niektorá z lem *výraz, slovo, spojení, fráze* a lema *slovenština*, pričom predpokladáme napr. výskyt fráz typu *výborná fráze je na to ve slovenštině, vhodnější slovo na to má slovenština*.

7. V jednej vete sa nachádza niektorá z lem *Slovák* alebo *Slovenka* alebo slovný tvar *Slovensku* a niektorá z lem *pěkně, dobře, trefně, vhodně, výstižně, hezky, krásně, nádherně*, kde sa môžu nachádzať napr. frázy *Slováci to trefně řeknou, na Slovensku to krásně vyjádří*.

8. V jednej vete sa nachádza niektorá z lem *pěkně, dobře, trefně, vhodně, výstižně, hezky, krásně, nádherně* a niektorá z lem *Slovák, Slovenka*, kde predpokladáme napr. spojenia *vhodněji to řeknou Slováci, hezky to hovoří Slováci*.

Na ukážku uvádzame niekoľko reálnych textových dokladov, ktoré sme hľadaným regulárnym výrazom v korpusoch našli ako relevantné.

Zalamoval ruky *,jak říkají Slováci* , a žasl . (Reflex, č. 30/1999)

Bylo to hrozné , ale vyrovnal jsem se s tím a řešil to *,jak říkají Slováci* , svojsky . (Deníky Moravia, 1. 4. 2006)

Slováci mají pro líbánky svůj název , říkají té době medové týždne . (Lidové noviny, č. 216/1993)

Kupující je " oným stredobodom " *,jak trefně říkají Slováci* . (http://gruber.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=138&Item)

id=1)_

Takových a jiných rozporů , problémů , často i paradoxů je v našich nedávných dějinách - *jak říkají hezky Slováci* – neúrekom . (<http://m.libereckenovinky.cz/sid=gmt082bc6s9d45ql5e5v769e13/sloupky/ustr-je-placen-aby-nebadal/>)

Hovorený korpus *oral2013* je osobitným typom korpusu. Vzhľadom na špecifickosť prepisu zvukových záznamov nie je lematizovaný ani morfológicky anotovaný²⁰. A ako väčšina hovorených korpusov v porovnaní s písanými korpusmi nie je rozsiahly. Predpokladali sme, že automaticky vyhladaných výskytov bude primerané množstvo, ktoré zvládneme ručne vyhodnotiť ako ne/relevantné. Preto sme zvolili spôsob odlišný od predchádzajúcich hľadání a použili sme nasledujúci výraz (CQL hľadanie):

```
[word="[sS]lov.+ " & word!="slovo|slova|slovama"]
```

Vyhľadali sme tak všetky výskyty tvarov slov začínajúcich sa na *slov-* alebo *Slov-* okrem frekventovaných tvarov *slovo*, *slova*, *slovama*.

Vyhľadaním uvedených výrazov v českom písanom, webovom a hovorenom korpuse sme získali tiež mnoho materiálu, z ktorého bolo potrebné ručnou selekciou vytriediť relevantné výskyty vhodné pre náš výskum. Počet automaticky vyhladaných výskytov v korpuse a počet relevantných realizácií metarečového komentára s kontaktným prvkom, ktoré sme získali z vyhladaného materiálu ručnou selekciou, uvádzame v tabuľke 3.

	SYN	oral2013	Araneum Bohemicum Maximum
CQL hľadanie	8 655 výskytov	485 výskytov	5 494 výskytov
relevantné výskyty	45 výskytov	1 výskyt	60 výskytov

Tabuľka č. 3. Počty vyhladaných výskytov v českých korpusoch a počet relevantných výskytov po selekcii

²⁰ <http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:oral2013>

Takýmto prístupom k materiálu sme overili už sondážnym výskumom vopred identifikované metarečové vyjadrenia s rôznymi typmi reflektovaných kontaktných javov v reálnych textoch. Súčasné korpusy nedisponujú takou internou anotáciou, ktorá by zachytila jazykové vyjadrenia, aké sú predmetom nášho výskumu²¹, a preto je časovo veľmi náročné a vzhľadom na množstvo materiálu²² aj pracné získať z textov relevantné výskyty akýchkoľvek metarečových vyjadrení, ktoré vopred nepredpokladáme, resp. sme ich už skôr neidentifikovali v iných textoch. Nasledujúci text prináša výsledky nášho prístupu k textovým korpusom s cieľom získať ďalšie, dosiaľ neidentifikované metarečové vyjadrenia s reflektovanými kontaktnými prostriedkami.

3.3 Iné prístupy ku korpusovým dátam, identifikácia kontaktných javov

Na získanie nových metarečových komentárov, ktoré sme nemohli nájsť pomocou vyššie spomenutého CQL vyhľadávania (neboli vopred identifikované), sme hľadali vhodný prístup tak, aby sme získali optimálny výsledok vzhľadom na pomer množstvo dát verzus čas strávený ich finálnym triedením.

Materiálovým východiskom boli pre nás rovnaké korpusy (*syn, prim-6.1-public-all, Araneum Bohemicum Maximum, verzia 15.04, web-3.0*) ako pri hľadaní pomocou CQL s výnimkou hovorených korpusov.

3.3.1 Hľadanie kontaktných javov vo vetách na základe kľúčových slov

Prvý zvolený prístup sa zakladal na hľadaní pomocou kľúčových slov. V písanom korpuse *prim-6.1-public-all* sme hľadali vety obsahujúce slovné tvary²³ začínajúce sa na *čes-*, *čec-*, *češ-*. Získaný materiál sme ďalej analyzovali: vety sme rozdelili do troch skupín na základe súvyskytu slovných tvarov začínajúcich sa na *čes-*, *čec-*, *češ-* a slovného tvaru začínajúceho sa na *slov-* v istej textovej vzdialenosti.

---

21 S prihliadnutím na súčasné NLP a tvorbu a vnútornú anotáciu korpusov si zatiaľ nevieme predstaviť automatickú identifikáciu takýchto javov v korpusových textoch.

22 Rozsahy písaných korpusov zvolených na náš výskum sa pohybujú v miliardách tokenov (textových jednotiek).

23 Všetky slovné tvary pri tomto postupe sme hľadali bez ohľadu na veľkosť písmen v tvare (case-insensitive).

- Prvý typ kontextov je zložený z viet, ktoré obsahujú okrem vyššie uvedených slovných tvarov začínajúcich sa na *čes-*, *čec-*, *češ-* aj slovné tvary začínajúce sa na *slov-*²⁴ vzdialené od seba nie viac ako jednu pozíciu (čiarka, medzera, spojovník, spojka a pod.). V korpuse sme našli napríklad takéto doklady:

Lebo jemu Dany (odjakživa som ho nazýval práve takto) odovzdal časť svojej bytosti najmä po roku 1989 , odkedy striedavo chodil po Himalájach , *Česko - Slovensku* a potom len Slovensku . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 19.7.1997)

MHK Košice zdvihlo varovne prst a hráči hneď v nasledujúcom zabrali , a na palubovke momentálne najslabšieho celku spoločnej *česko - slovenskej* súťaže v Zubří , zvíťazili . (Východoslovenské noviny - Korzár. PetitPress, a.s., Divízia Východ, o.z. Košice 2002)

Slovenským a českým firmám ho poskytuje Inseko Žilina , ktoré spolupracuje s európskym centrom americkej spoločnosti Datastream Systems . (Hospodárske noviny. Bratislava: Ecopress a.s. 17.06.2003)

- Druhá skupina pozostáva z kontextov, ktoré okrem slovných tvarov začínajúcich sa na *čes-*, *čec-*, *češ-* obsahuje tvary slov začínajúcich sa na *slov-* vzdialené od seba viac ako len jednu pozíciu (porov. prvý súbor kontextov). Získali sme napríklad nasledujúce doklady:

Skalica je výhradným výrobcom obalov Tetra Brik nielen pre *slovenský* , ale aj pre *český* trh . (Profit. Bratislava: TV-press s.r.o. 2000.)

V objeme exportu *slovenských* tovarov je v súčasnosti Poľsko na piatom mieste - po *Česku* , Nemecku , Rakúsku a Taliansku . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 17.2.1997)

Na nespravodlivosti komunizmu zaspomínala aj *slovenská* spisovateľka , prekladateľka a novinárka Bibiana Wallnerová , ktorej pri pokuse o útek z *Československa* zastrelili sestru a zvyšok jej rodiny i ju samotnú na dva roky zavreli do väzenia . (Tlačové správy z www.tkkbs.sk. Bratislava: Tlačová kancelária Konferencie biskupov Slovenska)

- V tretej skupine sú kontexty, ktoré okrem slovných tvarov začínajúcich sa na *čes-*, *čec-*, *češ-* neobsahujú žiadne tvary slov začínajúce sa na *slov-*. V korpusových textoch sa týmto spôsobom našlo množstvo materiálu, ktorý síce

²⁴ V tomto prípade sme všetky slovné tvary hľadali bez ohľadu na veľkosť písmen (case-insensitive). Do výberu sme zahrnuli aj reverzné postavenie jednotlivých slovných tvarov vo vetách.

spĺňal vyhľadávacie zadanie, no neobsahoval kontexty totožné s naším výskumom. Ide napríklad o doklady:

Neskôr sa však vyslovoval názor , že hoci išlo o podvrh , pohnútky k nemu boli vraj *čestné* — povzbudiť hrdosť národa . (Slovo. Bratislava: Nové Slovo s.r.o. 2002.)

Viacere postupy Beniakovej poézie , o ktorých tu bola reč , poukazujú na jeho tvorivé nadväzovanie na apollinairovskú básnickú tradíciu , na *český* poetizmus a na nadrealizmus , respektíve surrealizmus . (Zambor, Ján: Báseň a ticho: o poézii slovenských, ruských a španielskych básnikov. Bratislava: Národné literárne centrum 1997. 190 s.)

Je vysoký 170 - 175 cm , štíhlejšej postavy , má tmavé vlasy *česané* nabok . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 28.2.1997)

V tabuľka č. 4 sú uvedené počty viet, ktoré jednotlivé textové súbory po vyhľadaní obsahovali.

Zadanie	Počet získaných dokladov
1. skupina	23 575
2. skupina	199 416
3. skupina	249 694

Tabuľka č. 4. Počty viet so zodpovedajúcimi kontextami po hľadaní kontaktných javov pomocou kľúčových slov v korpuse *prim-6.1-public-all*

Z údajov v tabuľke č. 4 je zrejme, že vymedzenie selekcie korpusového materiálu na kľúčové slová pokrývajúce lexémy *český, slovenský, česko-slovenský, Česko-Slovensko, Československo* neprispelo k bližšej identifikácii českých kontaktných javov ani bližšie neidentifikovalo metarečové vyjadrenia, ktoré by predznamenávali prítomnosť skúmaných kontaktných prvkov v textoch písaného korpusu *prim-6.1-public-all*. Ručnú selekciu ešte stále dosť značného množstva materiálu, ktorú sme predpokladali ako nadväzujúcu po automatizovanom vyhľadaní materiálu v korpuse, sme ďalej nerealizovali, keďže pomer času stráveného ručnou selekciou materiálu verzus získané množstvo relevantných výskytov sa nám javil ako

neúnosný. Z uvedeného dôvodu sme neuskutočnili pôvodne zamýšľaný rovnaký prístup hľadania pomocou častí kľúčových slov v ďalších textových korpusoch *web-3.0, syn, Araneum Bohemicum Maximum*, verzia 15.04. Keďže tento prístup k dátam sa neukázal ako efektívny, hľadali sme iný spôsob ako bližšie identifikovať kontexty obsahujúce kontaktné prvky a metarečové vyjadrenia, ktoré ich sprevádzajú.

3.3.2 Hľadanie kontaktných javov detekciou druhého jazyka

Základným východiskom experimentálneho hľadania metarečových komentárov v korpusových dátach veľkého rozsahu pomocou corpus-driven prístupu (Francis, 1993; Barlow, 1996; Bonelli, 2001; Biber, 2009 a i.) je prítomnosť oddeľovacích grafických identifikátorov vo výpovediach. Ako sme už spomínali, automaticky identifikované/značkované metarečové vyjadrenia tak, ako to poznáme pri automatizovanom značkovaní atribútov lemma, word, tag, afun a i. v súčasnosti nie sú v dostupných korpusoch prítomné. V rámci nášho pokusu o automatickú či poloautomatickú detekciu metarečových vyjadrení a kontaktných javov preto musíme tieto výpovedné celky čímsi (aspoň čiastočne) charakterizovať. Jednou z možností môže byť stanovenie prítomnosti grafických oddeľovačov v texte, keďže už zo skorších teoretických prác viacerých lingvistov (Horecký, 1992, 1995; Buzássyová, 1995; Nábělková, 1991), ktorí sa venovali identifikácii metarečových vyjadrení vo výpovediach, je zrejmé, že práve prítomnosť grafických oddeľovačov v texte je jedným zo signálov prítomnosti metavyjadrení.

Inventár grafických prvkov signalizujúcich realizáciu metavyjadrení v texte, napr. úvodzovky, pomlčky, spojovníky (všetky zväčša v úvodzovkovom význame) sme získali ručnou selekciou z príslušných písaných korpusov v prípadoch známych metavyjadrení. V písanom a webovom korpuse SNK sme vyhľadávali pomocou morfolologickej anotácie a značky Z^{25} , ktorá v texte identifikuje interpunkciu. Zoznam interpunkcie alebo potenciálnej interpunkcie v písanom korpuse *prim-6.1-public-all*, ktorá v textoch uvádza alebo sprevádza (alebo by mohla) metavyjadrenia nášho typu, je nasledujúci:

- « » ` ' - ' " ' \ , ← → ▶ " ⇐ " , ← ← → ' ▶ > ' " ■ - , (, • ◊ ' →) ■▶
 > " ▶ → - „ ▶ - ^ ' } ' → ⇔ < ⇨ — ■ ← " ▶ ' ... ! → , , → ■ ⇨ ⇔

25 CQL: [tag="Z"]

Inventár interpunkčných znamienok nás priviedol k myšlienke identifikovať priamo reflektované kontaktné javy v oboch jazykoch. Tento prístup má dve výhody:

- nie je obmedzený na konkrétne vopred známe metarečové vyjadrenie, ktoré kontaktné prvky uvádzajú;
- po identifikácii kontaktných slov/spojení možno konfrontovať známe metarečové vyjadrenia, ktoré sme hľadali v korpusoch pomocou CQL hľadania, s novými – nepriamo získanými – metavyjadreniami nášho typu a obohatiť o ne repertoár už identifikovaných metarečových komentárov uvádzajúcich reflektované kontaktné javy.

Vo všetkých štyroch textových korpusoch sme vyhľadali vety/odseky, ktoré obsahujú aspoň dve z inventára interpunkčných znamienok použitých v danom korpuse, ako uvádzame vyššie. V tabuľke č. 5 sa nachádzajú početnosti viet obsahujúcich aspoň dve akékoľvek interpunkčné znamienka z príslušných inventárov v jednotlivých korpusoch.

Korpus	Počet viet
prim-6.1-public-all	55 226 163
web-3.0	23 945 200
SYN	14 052 820
Araneum Bohemicum Maximum	14 629 960

Tabuľka 5. Početnosť viet s aspoň dvoma interpunkčnými znamienkami z nášho inventára

Relevantné výskyty zobrazované v obmedzených konkordanciách v korpusových prehliadačoch NoSketch Engine (v slovenských korpusoch) a KonText (v českých korpusoch) však nie sú postačujúce na identifikáciu metarečových vyjadrení v rámci nášho výskumu. Vyhľadané krátke kontexty sme potrebovali získať v takej textovej podobe, aby sme na ne mohli aplikovať ďalšie poloautomatizované postupy. Keďže sťahovanie takého veľkého množstva vyhľadaných dát z korpusov je značne obmedzujúce²⁹, oslovili sme so žiadosťou o pomoc priamo korpusové pracoviská.

²⁹ Napríklad ukládanie zobrazeného výsledku je v nástroji KonText možné len do istého množstva riadkov – menej ako 15 000 riadkov na jeden súbor. V prípade korpusu *syn* by takýmto spôsobom

Požiadali sme Ústav Českého národního korpusu Filozofickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe o pomoc so sprístupnením vyhládaných konkordancií³⁰, ktoré obsahujú párovo aspoň dve interpunkčné znamienka z uvedených zoznamov interpunkcie v každej vete. Rovnako ústretovo nám poskytlo príslušné konkordancie aj Oddelenie Slovenského národního korpusu Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave³¹.

Počty viet v tabuľke č. 5 ukazujú, do akej miery je pri takomto výskume nemožné aplikovať manuálnu selekciu vyhládaných viet, akú poznáme z niektorých textovo menej náročných jazykových výskumov a ktorú sme použili pri hľadaní korpusových dokladov známych metarečových vyjadrení (porov. kap. 3.1). Získaný materiál sme podrobili ďalšiemu automatizovanému spracovaniu, až v ďalšej fáze ručnému triedeniu.

Automaticky sme z príslušných viet selektovali textové fragmenty podľa počtu textových jednotiek (tokenov)³², ktoré sa nachádzajú medzi dvoma interpunkčnými znamienkami³³. Ak sa v sekvencii nachádzali viaceré interpunkčné znamienka, príslušný textový fragment bol pridelený do viacerých súborov na spracovanie, napr. bigram *kudy kam* vs. trigram *neví kudy kam; zvonku vyzerá vs. naozaj zvonku vyzerá*. Na takto rozdelené textové fragmenty sme aplikovali nástroje RNDr. Radovana Garabíka na automatickú detekciu českých slov v slovenských textoch z písaného korpusu *prim-6.1-public-all* a z webového korpusu *web-3.0*. Postup získania hranice, ktorou možno charakterizovať príslušnosť konkrétnej fragmentárnej textovej jednotky ku konkrétnemu jazyku (slovenskému, českému) vyžadoval vypracovanie heuristiky a

---

bolo potrebné ručne stiahnuť temer 1 000 textových súborov.

30 Konkordancie boli sprístupnené pod licenciou Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

31 Na našom domovskom pracovisku – v Oddelení Slovenského národního korpusu Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave bolo možné všetky ďalšie špecifické vyhľadávania robiť priamo v súboroch príslušných korpusov (Vďaka RNDr. Radovanovi Garabíkovi boli súbory skonvertované z vertikálnej do lineárnej textovej podoby bez štruktúrnych a referenčných značiek a atribútov. Pri ďalších hľadániach sme preto mohli pracovať aj s dátami, ktoré neboli limitované prítomnosťou aspoň dvoch interpunkčných znamienok. To malo niekoľko osobitných výhod, ako uvedieme neskôr. Za tento prístup k dátam osobitne ďakujeme vedeniu nášho domovského pracoviska aj spolupracujúcim kolegom informatikom.

Všetky ďalšie identifikácie v českom materiáli som ďalej robila na poskytnutých kontextoch zo spomínaných konkordancií.

32 Stanovili sme 10 skupín (bigramy, teda 2-gramy až 10-gramy, 11- a viac-gramy).

33 Zamerali sme sa na detekciu bigramov, trigramov, tetragramov až ngramov. Osobitne sme vyčlenili skupinu unigramov, ktorých počet bol najväčší. Tie sme, najmä z časového hľadiska, v tomto výskume do analýzy nezahrnuli. Ak sa v hodnotenom materiáli unigramy nachádzajú, ide o ojedinelé prípady, ktoré obohatili zoznam zväčša ako časti patriace aj do väčších celkov.

číselnú identifikáciu pomocou textov z paralelného slovensko-českého korpusu. Konkrétny postup tejto identifikácie uvádzame v časti 3.3.2.

Rovnako sme postupovali aj pri spracovaní českého materiálu. Z viet obsahujúcich aspoň dve znamienka z inventára interpunkčných znamienok sme vybrali typy textových fragmentov podľa počtu tokenov (textových jednotiek) medzi dvoma interpunkčnými znamienkami. Pre české texty sme použili rovnaké nástroje na automatickú detekciu slovenčiny v českých fragmentoch textov z písaného korpusu SYN a webového korpusu *Araneum Bohemicum Maximum*, verzia 15.04.

3.3.3 Detekcia druhého jazyka

Po definovaní množiny slovenských malých (aáäbcčdděéfgghiíjklř
ĺmňňoóôpqrřsstťuúvwxyýzž) a veľkých (AÁÄBCČDĎĚÉFGHIÍJKLĹLMNŇŇÓ
ÔPQRŘSŠTŤUÚVWXYÝZŽ) písmen definujeme 4 parametre:

c_{sk} – počet slovenských písmen vo vete, pričom medzery sú ignorované

c_{ip} – počet interpunkčných znamienok vo vete (zo zoznamu interpunkčných znamienok , . ? ! ,, “ , ‘ ” " ')

c_{dict} – počet slovenských slov vo vete, pričom slová sú považované za slovenské, ak sa nachádzajú v morfolologickej databáze Slovenského národného korpusu (Morfológická databáza, Slovenský národný korpus 2015; http://korpus.sk/morphology_database.html) ako case-insensitive

l – dĺžka vety uvádzaná v slovách vrátane interpunkcie

Ďalšie parametre, ktoré sú nevyhnuté pre naše výpočty, získame takto:

$$c_1 = \frac{c_{sk}}{l}$$

$$c_2 = \frac{c_{sk} + c_{ip}}{l}$$

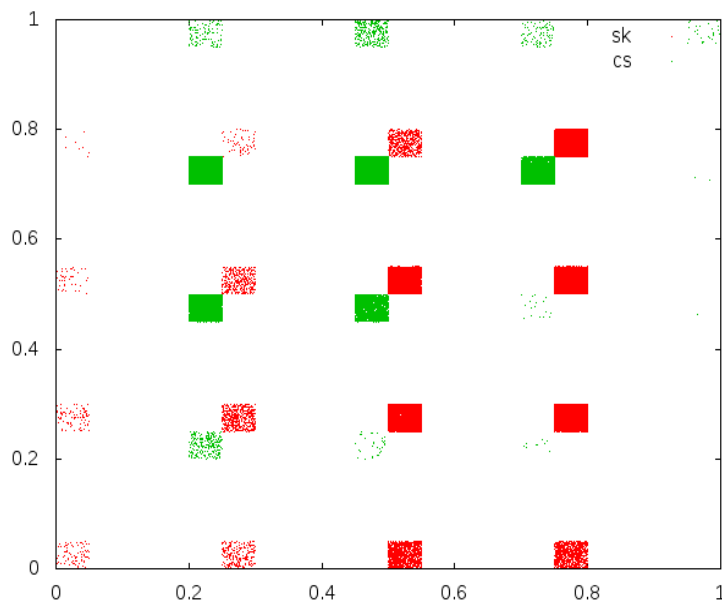
$$c_2 = \frac{c_{dict}}{l}$$

Po uplatnení takéhoto postupu a získaní prvých výsledkov, ktoré sme podrobili náhodnej ručnej kontrole, sme usúdili, že vhodnejším parametrom ako parameter počet písmen vo vete je parameter s počtom slovenských/českých slov vo vete. Ďalej sme

teda použili diskrimináciu voči nim a parameter c_{sk} sme vo všetkých nasledujúcich výpočtoch používali ako počet slovenských/českých slov vo vete.

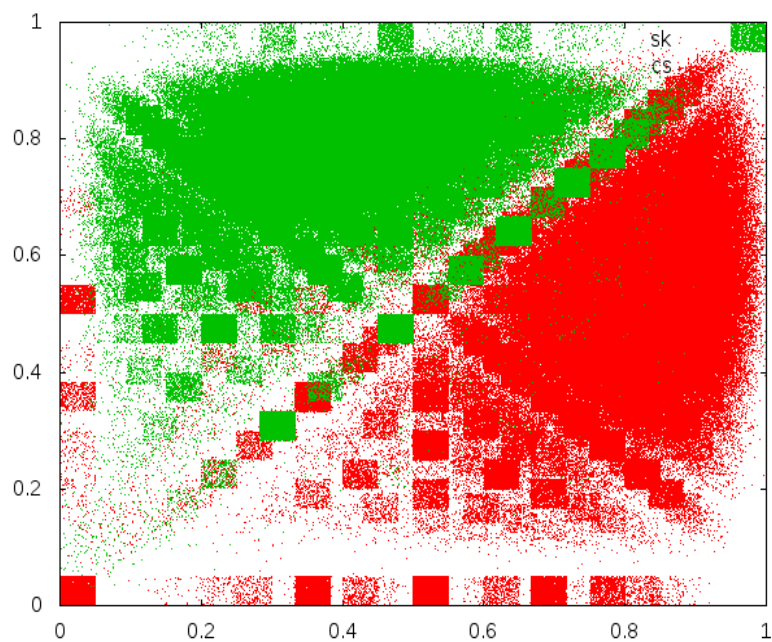
Výpočtom vzorcov $c_{dict_{sk}} = \frac{c_{dict}}{l}$ a $c_{dict_{cs}} = \frac{c_{dict}}{l}$ sme získali číselný údaj od

0 po 1 vrátane. Na základe výsledného čísla sme dostali dvojrozmerný graf zobrazujúci polohu útržku textu v stavovom priestore danom parametrami $c_{dict_{SK}}$ (na x-ovej osi) a $c_{dict_{CZ}}$ (na y-ovej osi) z paralelného slovensko-českého korpusu. Graf sme utvorili osobitne pre každú vetu s dĺžkou od 1 do 40 slov a jeden graf pre všetky vety. Na nasledujúcich dvoch obrázkoch je znázornený graf pre vety s dĺžkou 4 slov a graf obsahujúci vety s dĺžkou 1 až 40 slov.

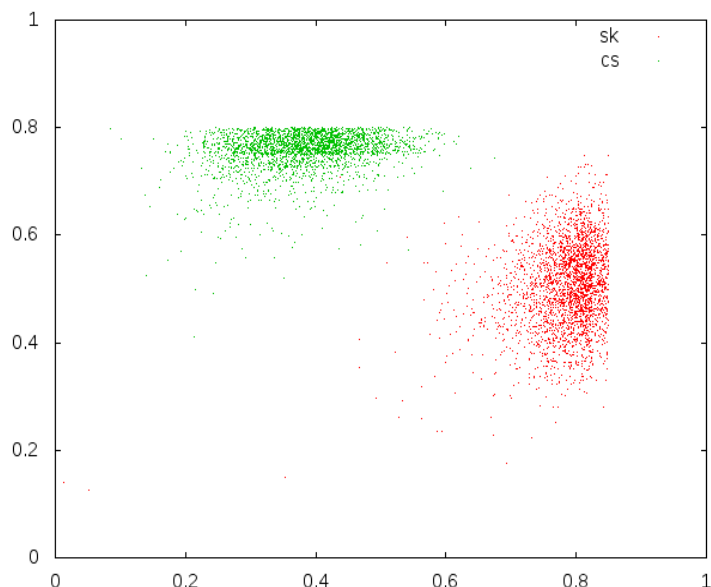
Graf 1. Dvojrozmerný graf štyroch slovenských slov vo vete z dát slovensko-českého paralelného korpusu

Graf 2. Dvojmerný graf pre všetky vety obsahujúce slovenské a české slová z dát slovensko-českého paralelného korpusu

Keďže grafy sú diskrétné, ukázalo sa používateľsky výhodnejšie rozmazať polohu bodov v štvorčekoch: súradnice bodu, ktorý sme nakreslili, teda nie sú súradnice c_{dictSK} a c_{dictCZ} , ale $c_{\text{dictSK}} \pm \Delta$ a $c_{\text{dictCZ}} \pm \Delta$. Tým sme tieto body rozmazali tak, aby boli v rozmeroch $\Delta_{\text{cs}} \times \Delta_{\text{sk}}$. Následne je možné lepšie vidieť hustotu bodov v jednom mieste danom súradnicami (c_{dictSK} , c_{dictCZ}). Takto sme vytvorili grafy pre každú dĺžku vety. Pri dĺžke vety 40 slov je príslušnosť ku konkrétnemu jazyku viditeľnejšia (červená farba znázorňuje príslušnosť k slovenskému jazyku, zelená farba príslušnosť k českému jazyku).

Graf 3. Dvozmerný graf pre vety s dĺžkou 40 slov vo vetách z dát slovensko-českého paralelného korpusu

Pred ručnou selekciou sme z automaticky získaného materiálu vylúčili tie frázoové fragmenty, pri ktorých sa rozdiel z x-ovej a y-ovej osi rovnal nule. Na ručnú selekciu sme si zvolili hranicu hodnoty -0.6 pri českých a 0.8 pri slovenských fragmentoch, aby bol pomer množstva materiálu úmerný času venovanému ručnej selekcii. Uvedomujeme si, že pri takto stanovených hraniciach sa do nášho výberu nemuseli dostať všetky reprezentácie kontaktných prvkov v druhom jazyku. Iné číselné kritériá ako vyššie stanovené hodnoty by však výsledný materiál buď neúmerne zväčšili alebo ešte viac zmenšili.

Ručná selekcia získaného materiálu potenciálnych kontaktných prvkov prebiehala na dvoch úrovniach. Prvou úrovňou bola selekcia fragmentov textov, ktoré automatizovaná procedúra identifikovala ako potenciálne slovenské fragmenty v českých textoch a české textové fragmenty v slovenských textoch. Druhá úroveň obsahovala ručnú selekciu fragmentových častí v reálnych kontextoch v dátach. Na základe ústretovosti³⁴ pracovníkov Slovenského národného korpusu a pracovníkov

³⁴ Po dávkovom vyhľadani textových fragmentov a po parsovaní surových dát, ktoré pre nás pripravili v Slovenskom národnom korpusu a v Ústave Českého národného korpusu, sme získali zo všetkých korpusov konkordancie zarovnané na vety s bibliografickými údajmi. Za spoluprácu ďakujeme Ing. T. Machálkovi a Mgr. M. Křenovi, Ph.D., z Ústavu Českého národného korpusu a Mgr. R. Brídovi z o Slovenského národného korpusu Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV.

Ústavu Českého národního korpusu sme mohli fragmentárne textové celky vyhľadať v celom písanom korpuse *prim-6.1.public-all* a korpuse *syn*, ale aj vo webových korpusoch *web-3.0* a *Araneum Bohemicum Maximum, verzia 15.04*. Takto získané vetné celky sme podrobili ručnej selekcii, ktorá zabezpečila, že sme nakoniec získali relevantné vetné celky, ktoré obsahujú kontaktné prostriedky v niektorých textoch sprevádzané aj metarečovými komentármi.

Uplatnením tohto prístupu sme získali materiál, ktorý sa stal východiskom pre analýzy predstavené v nasledujúcich dvoch kapitolách (analýza spektra metarečových komentárov, klasifikácia reflektovaných kontaktných prostriedkov).

4 Spektrum metarečových komentárov

Slovenský a český jazykový materiál, ktorý sme získali z korpusových dát pomocou postupov predstavených v 3. kapitole, zahŕňa mnohoraké typy metarečových komentárov sprevádzajúcich textové zapojenie jazykových prostriedkov z druhého jazyka. Metakomentáre, ktorými sa uvádza alebo spätne komentuje využitie reflektovaných jazykových prvkov, prezentujú čiastkový obraz jazykového vedomia Slovákov a Čechov o jazykových prostriedkoch druhého jazyka a o viac či menej presnom poznaní textových východísk, na ktoré sa v reflektovaných vyjadreniach intertextovo odkazuje. V súhrne predstavujú stopy spoločenského kultúrneho a politického prepojenia obidvoch jazykových spoločenstiev v rozličných obdobiach, osobitne (no nielen) v čase existencie spoločného štátu. Vzájomná jazyková blízkosť predstavuje vo vzťahu k adresátovi textu do veľkej miery aj predpoklad zrozumiteľnosti českých a slovenských jazykových prostriedkov v druhom jazykovom prostredí. Metarečové vyjadrenia umožňujú sledovať, ako bývalá aj súčasná jazyková koexistencia (na individuálnej rovine charakterizovaná prevažne receptívnym bilingvizmom) umožňuje Slovákom a Čechom vedome a funkčne do vlastných prehovorov zapájať poznané prostriedky druhého jazyka, často s cieľom ozvláštnenia, zvýraznenia a zexpresívnenia prejavu či jazykovej hry, inokedy pri vyplňaní subjektívne vnímaných vnútrojazykových lakún. V rozličných typoch metakomentárov tak špecifickým spôsobom vystupuje reflexia vzájomných medzikultúrnych a medzijazykových vzťahov v česko-slovenskom kontexte.

Analytická pozornosť zameraná na spektrum existujúcich metakomentárov potvrdila využívanie ich typov, ktoré sme analyzovali v sondážnej štúdií (Gajdošová, 2015), uplatnená metóda vyhľadávania však odhalila aj iné typy metavyjadrení uvádzajúcich reflektované kontaktné prvky. Ku konštitutívnym zložkám metakomentárov patria predovšetkým verba dicendi alebo substantívne metajazykové výrazy a explicitné špecifikovanie pôvodu reflektovaného jazykového prvku s využitím choroným, etnoným a príslušných adjektívnych či adverbialných vyjadrení, resp. s pripísaním reflektovaného prvku konkrétnemu autorovi. V spektre metakomentárov sa však ukázali aj typy vyjadrení typické skôr pre metarečové komentovanie v jednojazyčných textoch, v ktorých nie je žiaden odkaz, resp. náznak, že sa komentár vzťahuje na výpovedný celok patriaci do druhého jazyka. Často sa v

metakomentároch vyskytuje aj explicitné vyjadrenie hodnotiaceho postoja autora textu k jazykovému prostriedku druhého jazyka, ktoré – na rozdiel od situácií, kde takéto hodnotenie nie je vyjadrené, – všeobecne naznačuje aj dôvod jeho využitia.

Z hľadiska zapojenia metarečovej reflexie do textu ako častý typ vystupuje začlenenie metakomentára do vety, v ktorej sa nachádza reflektovaný prvok (slovo, slovné spojenie, tradičný frazeologizmus či okrídlené spojenie pôvodom z druhého jazyka). Ako samostatné súvetie obyčajne stojí metakomentár uvádzajúci kontaktný prvok v prípadoch, keď konkrétny reflektovaný prvok má už sám podobu vety alebo súvetia. Postavenie metakomentár a za ním nasledujúci reflektovaný prvok možno považovať za bezpríznačné. Vzhľadom na to, že pri sledovanom komunikačnom postupe ide o zapojenie inojazyčného prvku do textu, ako príznakový typ vystupuje metarečový komentár v postponovanom postavení, keď metakomentár len následne identifikuje a/alebo charakterizuje reflektovaný prvok druhého jazyka.

Pred predstavením spektra metarečových komentárov získaných z analyzovaného materiálu možno ešte odkázať na spomínanú príslušnosť tejto sféry metarečovej reflexie k ľudovej/neteoretickej lingvistike. Identifikácia a kategorizácia reflektovaných jazykových prvkov v autorskom metakomentári, ktorý vystupuje spravidla, resp. často aj v spontánných, nepripravených prejavoch, odráža aktuálnu subjektívnu reflexiu autora. Daná skutočnosť sa neraz premieta do osobitostí kategorizácie a vo vzťahu k reflektovaným prvkom prirodzene aj do rozličných nepresností v jednom či druhom jazyku.

4.1 Metakomentáre obsahujúce verba dicendi

V úvode našej práce sme spomínali, že pri sondážnej štúdií problematiky metarečových vyjadrení sprevádzajúcich kontaktné prvky v textoch internetového prostredia (Gajdošová, 2015) sme identifikovali zoznam verb dicendi v metavyjadreniach v oboch jazykoch. Základom uvedených metarečových vyjadrení sú verba dicendi prislúchajúce konkrétnemu jazyku. Podoby a súbory metarečových vyjadrení sú v slovenčine a češtine analogické a prirodzene sa v nich odrážajú aj medzijazykové rozdiely v lexikálno-sémantickej skupine verb dicendi (Nábělková, 2012; Chalupová, 2013).

4.1.1 Slovenské metavyjadrenia

V slovenčine v metarečových komentároch vystupujú verba dicendi *povedať, hovoriť, hovorievať, vravieť, vravievať, nazývať, rozprávať, volať, volávať, nazývať, vyjadriť* a slovesá v ich potenciálnych realizáciách (indikatív, kondicionál, pasívum), niekedy v spojení s ukazovacím zámenom (*to/tomu*) odkazujúcim na reflektovaný prvok. Skupinu slovenských metavyjadrení, ktorých nosným prvkom sú verba dicendi, tvoria spojenia: *ako hovoria Česi, ako hovoria v Čechách, ako hovoria v Česku; ako vravia Česi, ako vravia v Čechách, ako vravia v Česku; ako hovorievajú Česi, ako hovorievajú v Česku; ako vravievajú Česi, ako vravievajú v Čechách, ako vravievajú v Česku, ako povedia v Česku, ako povedia v Čechách, ako povedia Česi, ako by povedali Česi, ako by povedali v Čechách, ako by povedali v Česku¹, Česi by povedali, Česi tomu hovoria, Česi tomu vravia, Česi to volajú, Česi to nazývajú.*

Materiálová analýza korpusových dokladov obsahujúcich reflektované kontaktné javy (porov. kapitolu 3) potvrdila výskyt už známych metarečových vyjadrení a umožnila získať aj nové textové doklady metavyjadrení.

Z už známeho inventára vyššie uvedených metavyjadrení s verbami dicendi sa v korpusovom materiáli potvrdila textová realizácia vyjadrení (*ako*) *hovoria/vravia/povedia Česi, (ako) hovoria/vravia bratia Česi, (ako) hovoria/vravia naši bratia Česi, (ako) hovoria naši českí bratia, (ako) hovoria českí priatelia/kamaráti, ako hovoria priatelia v Česku, Česi povedia, ako by povedali u susedov.*

Na vystúpeniach pána Zászlósa z Trigranitu je badať teraz viac informácií o kongresoch , cestovnom ruchu , ale *ako hovoria Česi* : „, pozdĕ je bycha honiti " projekt je už ideovo spojený s megakasínom . (<http://ziacik.blog.sme.sk/c/222340/Las-Jarovce-Petrzalka-mesto-hriechu.html>)

No Česi vravia : Není šprochu aby na něm nebylo pravdy trochu . A my na Slovensku máme príslovie Bez vetra sa ani lístok na strome nepohne . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 04.05.2004)

A *ako pekne hovoria Česi* „, Je jaro , venku všechno pučí , tráva pučí , pučky pučí , zda-li i mĕe ňáka pučí “ (<http://adam.cas.sk/clanky/6561/uchylna-poradna-ked-je-vonku-pekne-tak-to-kockam-sek-x-ne.html>)

---

1 V dokladoch s *kondicionálom* neraz stretávame práve v internetových textoch pravopisne nekorektné podoby s *akoby* (*akoby povedali Česi, akoby povedali v Čechách, akoby povedali v Česku*), podobne potom aj v češtine s *jakoby* (*jakoby řekli Slováci*).

Chybička se vloudí " , *hovoria bratia Česi* . (<http://lehotsky.blog.sme.sk/r/220/Uletovnik.html>)

Omylom ho tam založila pracovníčka väznice , a tak musel súd pojednávanie s Masárom odročiť . *Ako hovoria naši českí priatelia - chybička se vloudí* . (Plus 7 dní. Bratislava: Spoločnosť 7 plus, 2006, roč. 60, č. 15.)

K metavyjadreniam obsahujúcim zámenný odkaz patria napríklad *Česi tomu hovoria, bratia Česi tomu hovoria, Česi to nazývajú, v Čechách to volajú*.

Česi tomu hovoria „netečnost“ ... (RAK - revue aktuálnej kultúry. Bratislava: Slovart 2006, roč. 11, č. 06.)

@ mariola : chuj zostane chujom aj keby si mu neviem akým spôsobom oponoval . *Česi tomu pekne hovoria* : Komu není zhorá dáno , v apatiece nekoupí ! ! ! (<http://www.cssf.cz/archive/index.php/t-38396.html>)

Akoby išlo o čosi až príliš typické , čo je nechtiac možno až karikatúrou , *Česi to nazývajú* „kouzlo nechtěného“ . (http://www.noveslovo.sk/c/16841/Vytrhnute_z_internetu)

Pasívne konštrukcie s adverbium (*po*) *česky* alebo s geolokáciou (niekedy aj so zámenným odkazom) nachádzame v textoch v podobe *po česky sa (tomu) hovorí, (ako) sa hovorí v Čechách, ako sa vravieva v Česku/na Morave*. Aj v pasívnych konštrukciách sa niekedy vyskytujú hodnotiace adverbiá, napr. *ako sa pekne po česky/v Čechách hovorí*.

No a ako vždy , skupina do počtu , “křoví” *ako sa hovorí v Čechách* . (<http://osobnyblog.sk/kto-bude-vladnut-kralovstvi-ceskemu/>)

Už prvá noc , ktorú som v chalupe zhodou okolností strávil sám , bola veľkou lekciou toho , *čomu sa po česky hovorí* „hrátky s čerty“ . (<http://www.litcentrum.sk/39874>)

Dodatočne sa dozvedeli , že ono zvláštne puto medzi oboma mužmi je nedotknuteľné a že cezeň - *ako sa pekne po česky hovorí* - „nejede vlak“ . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 28.09.2009)

nastalo rozdeľovanie deťúreniec pečovateľom , *ako sa krásne česky povie* . Ja som dostala takého malého chrústa - (<http://garbarova.blog.sme.sk/c/151041/Manzelaky-2008-I.html>)

Pomocou nových vyhľadávacích postupov sa inventár metakomentárov

obohatil o vyjadren zodpovedajúce lokalizácii reflektovaných kontaktných prostriedkov na české územie s využitím spojenia *spoza rieky Moravy, za riekou Moravou: ako hovoria naši bratia spoza rieky Moravy, ako sa hovorí za riekou Moravou*.

Už sa o nich popísali stohy papiera , len *ako hovoria naši bratia spoza rieky Moravy* - " skutek utek " . (http://www.hospodarskyklub.sk/index.cgi?kde_sme)

Stačilo založiť kampaň na jednoduchom : zrušíme poplatky u lekára a *ako sa hovorí za riekou Moravou* „, bylo vymalováno “ (<http://vorcak.blog.sme.sk/c/169260/Poplatky-u-lekara-jednoducho-nevysvetlis-ani-v-CR.html>)

Pri ďalšom novom metavyjadrení *ako sa u susedov hovorí* by bez začlenenia do textu čitateľovi/poslucháčovi nemuselo byť zrejmé, akých susedov má autor na mysli. Z konkrétneho použitia v kontexte, kde za metavyjadrením bezprostredne nasleduje český kontaktný prvok, ale aj z geografických znalostí o našich susediacich štátoch by percipientovi malo byť jasné, že hovoriaci má na mysli susedov – Čechov. Zreteľnejšie je podobné vyjadrenie s postponovaným prívlastkom (hoci bez verba dicendi) *susedia zo západu*.

Označeniu zlatokopka sa síce Kateřina rezolútne bráni , ale má to márne . . . ani jeden z jej frajerov nemal , *ako sa u susedov hovorí* " hlboko do kapsy " . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 23.02.2010)

Tak ... .. Krivošík je už aj odborník na armádu . Najná grécku . Kto pozná , v detskej literatúre sa vyskytoval chrobák Truhlík (*u susedov zo západu* - brouk Pytlík) . Nápadne sa mu začína podobak . (<http://www.aktuality.sk/forum/prispevky/170325/komentar-vraj-sme-nahnevali-brusel-no-a/a.external>)

4.1.2 České metavyjadrenia

V češtine patria do inventára verb dicendi vystupujúcich v metakomentároch slovesá *říkat, hovořit, povídat*, rovnako aj ich kondicionálne alebo pasívne podoby (*jak říkají Slováci, jak říkají na Slovensku; jak hovoří Slováci, jak povídají Slováci, jak by řekli Slováci, jako by řekli Slováci, řekli by Slováci, Slováci by řekli*), v metakomentároch tiež nachádzame zámenné odkazy na reflektované kontaktné prostriedky (*Slováci tomu říkají*) a prítomnosť hodnotiacich výrazov (*Slováci tomu*

pekně/hezky/půvabně/krásně říkají).

I mě chyběla stejně jako jsem postrádal štěbetání té dvojice , jejich potřebu mě mít blízko sebe a moji touhu být někomu " na ošoh " , *jak říkají Slováci* . (<http://blovidky.wz.cz/2011/04/nymfa.html?reakce=329>)

No jasně , jakýpak stud , když jde vo prachy . A ne jenom tak o nějaký penízky , ale rovnou o miliardy do vlastní kapsy . Inu , *Slováci ne nadarmo říkají* , že " politika je panské huncútstvo " (huncútstvo = taškařice) . (<http://www.ligaleri.estranky.cz/clanky/myslenky.html>)

Zároveň je na stole její závin , jemuž *se slovensky říká* motaniec . (Y,Právo, 23. 12. 2003)

V kvalifikačních bojích mužů pro postup do zítřejších 8 (+ 1) členných finále na náradí zářili válečníci z Persie - dnešního Íránu : naučte se jejich jména , i když je to pro našince , *jak Slováci trefně říkají* : + ozlomkrčky + : Hadi Khenarinezhad a Mohammad Ramenzappour . (<http://progym-media.cz/clanek/dva-svety-vjednom-meste-basketbalove-ms-zen-a-gymnasticky-svetovy-pohar-zen-i-muzu-vbleskove-kvalifikaci-na-naradi-zarila-rekyne-milousiova-zitra-finale>)

Popri metakomentároch s explicitným vyjadrením slovenskej proveniencie reflektovaného jazykového prvku sme v materiáli našli aj formulácie pochádzajúce z česko-slovenskej komunikácie, ktoré označujú slovenské vyjadrenia nepriamo: *jak se říká u vás, jak u nás říkají*. Prostřednictvím zámen *u vás, u nás* sa odkazuje na špecifické vyjadrenia z druhého jazyka, kde podobne ako pri prípade substantíva *susedia Česi* možno len na základe kontextu s reflektovaným kontaktným prvkom určiť, kto sa ukrýva v zámene *u vás, u nás*. Pri zámene *u nás* ako súčasti metakomentára uvádzajúceho slovenskú frazému v českom textom pritom nie je zrejmé, či je autorom textu Slováč, alebo ide o českého autora, v ktorého okolí (*u nás*) bol výskyt tejto frazémy bežný.

prostě to co napsal Greg je plácání pátého přes deváté (*jak se říká u vás* " trepe dve na tři ") s posvěcením to nemá co dělat , kdo chce vědět něco o posvěcení tak si přečte Wesleye (<http://www.krestaniq.granosalis.cz/modules.php?name=News&file=article&thold=-1&mode=flat&order=0&sid=5494>)

Tvůrce a aktér klipu coby plagiátor – no , co již : Dal si vizitku sám sobě o svém charakteru . *U nás se říkalo* : „ Pán Boh má truhlicu na každú opicu “ a tak i já se osobně dívám na tvůrce Bábaklipu i na klip sám . (<http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2009070049>)

Možno prítom odkázať aj na doklady s explicitným uvedením slovenského pôvodu danej frazémy.

Mnohé z nich se prudce dotkly moji osoby ; *na Slovensku se říká* : " Pán Boh má truhlicu na každú opicu ! " (m.sduchodci.webnode.cz/news/a70-voda-kecal kove-/-)

Citátové slovenské jazykové prvky možno v českých textoch stretnúť aj s verbom dicendi, ktoré nesignalizuje prechod do druhého jazyka. Slovesá hovorenia bývajú použité vo výpovedi tak, že mimo kontextu by nebolo zrejmé, či odkazujú na domáci jazykový prvok alebo na cudzí. V skúmanom materiáli tento spôsob uvedenia slovenského vyjadrenia reprezentuje napr. spojenie *tak jsme si řekli* či postponovaný metaodkaz na politickú sféru *řečeno slovníkem opozice*.

Pohodlné spojení vlakem , žádná jazyková bariera , přijatelné ceny a přitom charakter v mnohém obdobný Alpám . A *tak jsme si řekli* , že " dost' bolo ignorovania " a vydali se na Malý ľadový štít . (<http://www.pesuch.net/mls2009/index.htm>)

Podle logiky českých politických " špiček " by mělo jít o bytost pokud možno vymiškovanou čili " bez gulí " , *řečeno slovníkem opozice* . (Lidové noviny, 28. 1. 2003)

V metakomentároch sa stretávame aj s metajazykovými slovesami *nazývav*, *označovav* zväčša v určitých slovesných tvaroch, ale aj v pasívnych konštrukciách *je nazývan*, *je označován*.

Ale u nás při průchodu pestrobarevného průvodu maturantů uši zaléhaly , směsice vůní se prodrala do každé místnosti , všichni pokropení vřískali ... takové dění na Slovensku výstižně *nazývají slovy* " trma - vrma " . (<http://gymkl.cz/web/cs-s949—posl-zvoneni>)

Anebo děláte takové ty tenké , které *Slováci nazývají* lokšou a jedí je potřebné tou jejich úžasnou " kačacou masťou " ? (<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/hana-brixl.php?itemid=3407>)

Ne náhodou je SPP *Slováky nazývan* " zlatou sliepkou " , která by při prodeji zahraničnímu zájemci , případně konsorciu , měla snést zlaté vejce . (Hospodářské noviny, 4. 5. 2001)

Tím se stala věc obecně známou , ač ucházející plyny byly známy odedávna nejen obyvatelstvu , ale dokonce i geologům (Pettko 1856) a místo samo *označováno* od nepaměti " tam , kde voda vrie " . (Cílek, Václav - Kašík, Martin: Nejistý plamen, Praha, 2007)

Špecifickým prípadom metakomentára v českom texte je uplatnenie slovenského slovesa *vravieť* (v domnelej slovenskej podobe *vravili*), ktoré naznačuje akomodáciu metakomentára k reflektovanému kontaktovému prvku.

Na druhé straně přebruslil domácího beka Pokorného Řehulka a před brankou gólmana Dundáčka vznikla , " *ako by vravili kolegové Slováci* , trma vrma " . (Deníky Bohemia, 23. 12. 2008)²

Tendenciu priblížiť sa slovenčine v metakomentári predstavuje aj využitie slovesa *povedať* ako prekladového ekvivalentu k českému slovesu (*řekne se*), ktoré poukazuje na (v českom prostredí rozšírené) nepoznanie synchronnej vidovej diferencie českého nedokonavého slovesa *povídat* oproti dokonavému slovenskému *povedať*.

A jak to potom bude se " špekáčky " , co si nárokovalo Slovensko ? Pokud vím , tak slovensky se řekne (*povedá*) " špek " = " masť " , lebo nie ? (http://byznys.lidovky.cz/diskuse.aspx?iddiskuse=A130527_144540_firmy-trhy_mev&vlakno=61361720)

4.1.3 Bratia Česi / Bratři Slováci

Osobitnou skupinou metaodkazov sú slovenské aj české metavyjadrenia, v ktorých vystupujú pomenovania ako *bratia/bratři*, *naši bratia/bratři/priatelja/přátelé* v kombinácii s viacerými z vyššie spomínanými spôsobmi metavyjadrení verb dicendi (*ako by povedali bratia Česi/Češi*, *ako by povedali bratři Česi*, *povedali by bratia Česi*, *ako by povedali naši českí bratia*, *ako hovoria bratia Česi*, *ako hovoria bratři Česi*, *ako hovoria naši českí bratia*, *ako povedia bratia Česi*, *ako vravia bratia Česi*, *ako vravia bratři Česi*, *ako vravievajú bratia Česi*, *ako vravievajú bratři Česi* // *jak říkají bratia Slováci*, *jak říkají bratři Slováci*, *jak by řekli bratia Slováci*, *jak by řekli*

2 Aj v slovenských textoch možno nájsť doklady, kde je do českej jazykovej podoby uložená už metarečová formulácia komentára, napr. Ja som sa zúčastnil toho stretnutia o samospráve , ale práve aj Vás som tam očakával , ale bohužiaľ ,*jak čeští bratři říkají* " skutek utek " . (<http://www.inforoznava.sk/blogforum/hej-pani-konsele>).

*bratři Slováci, jako by řekli bratia Slováci, jako by řekli bratři Slováci, jak hovoří bratři Slováci, jak hovoří bratia Slováci, řekli by bratři Slováci, řekli by bratia Slováci, jak povídají bratři Slováci, jak povídají bratia Slováci, řečeno mluvou našich východních bratří, jak by trefně řekli bratia/bratři/priatelía Slováci, jak hezky říkají naši slovenští přátelé).*³ Ide o špecifický typ vyjadrení, v ktorých možno vidieť odkaz k vzájomnej príbuznosti, spoločnej kultúrno-politickej minulosti, minulým aj súčasným vzájomným väzbám, pričom pri použití ustáleného spojenia *bratia Česi/bratři Slováci* možno počítat' aj s istou mierou žartovnosti či nadhľadu.⁴

Ale ako hovoria bratia česi " Komu není myslí dáno , v apatice nekoupí " .
(<http://leustach.webconsult.sk/index.php?page=dsk&pg=12>)

EÚ ani eurozóna nemajú mechanizmus na vylúčenie člena (asi aj na prijatie majú názory ako vravia bratia česi : od prípadu k prípadu) pretože všetko nasvedčuje , že Grécko by tam nemalo byť . (<http://vybrali.sme.sk/diskusie/1905634/>)

V High Water (For Charley Patton) sa vracia ku koreňom blues do mississippijskej delty , v Bye And Bye nás pozýva do music hallu , Lonesome Day Blues je zasa plnokrvnou dvanástkou spievanou ,ako bratia Česi hovoria , „ nakráplým “ hlasom . (Inzine. Bratislava: Gratex International 2001-september.)

Nejhorší však na tom je , že toto jsou jen talafatky ,*jak by řekli bratři Slováci* .
(Právo, 9. 11. 2007)

Příděl branek sice skončil , ale šancí bylo na obou stranách " něúrekom " ,*jak by řekli bratři Slováci* . (Deníky Bohemia, 16. 8. 2004)

Nebyl jsem schopen jídla , ale lemtal jsem vodu " ani řava " ,*jak říkají bratia Slováci* . (http://pevasamoto.blogspot.cz/2009_07_01_archive.html)

Ze tří závodníků máme sedm ! *Jak říkají bratia Slováci* , “ To už je iná kapusta ” a 7 pilotů už také odpovídá jménu jaké máme v zahraničí .
(<http://aeronoviny.cz/category/jami2010/page/2/>)

Legrační je , že členy tohoto výboru jsou jak pan Vondra , tak pan Kalousek o nichž sa " volačo povrává " ,*jak říkají bratia Slováci* . (<http://paulczynski.cz/koalice-asi-samice-od-koaly.html>)

3 Aj pri týchto vyjadreniach sa v internetových textoch vyskytujú podoby s *akoby/jakoby* (*akoby povedali bratia Česi, akoby povedali bratři Česi, akoby povedali naši českí bratia; jakoby řekli bratia Slováci, jakoby řekli bratři Slováci*).

4 Pri širšom pohľade na začleňovanie výrazových prostriedkov z iných jazykov s využitím metarečových komentárov sa možno stretnúť s vyjadrením typu *ako by povedali bratia...* aj pri využití slov alebo frazém z iných, predovšetkým slovanských jazykov (*ako by povedali bratia Rusi, Poliaci... /jak by řekli bratři Rusové, Poláci...*), v porovnaní s ich využívaním pri českých a slovenských kontaktoch javov je však ich výskyt oveľa zriedkavejší.

Lexikalizované spojenia *bratia Česi, bratři Slováci* (s vysokou frekvenciou v rozličných kontextoch) nájdeme aj v konštrukciách, ktoré bez prítomnosti sloviess hovorenia uvádzajú reflektované prvky druhého jazyka.

A potom sa to stane , je naozaj na všetko neskoro a zasa sa spoľahnem na *bratov Čechov* – „ pozdě bycha honit ! “ (<http://kristofik.blog.sme.sk/c/114105/Vidis-vidis.html>)

Presnejšie len na ten jeho ' ječák ', ktorý je takou doménou *našich bratov Čechov* (smiech) . (Nové slovo. Bratislava: Pravda, 15. 3. 2006)

Koncept Česko - Slovenska považujem doteraz sa výborný a obohacujúci obe strany rovnakým dielom (vďaka za slovo „ pohoda “ , *milí bratia Česi a sestry Češky*) . (SME. Víkend. Bratislava: Petit Press 2012, roč. 20, 15.12.2012.)

4.1.4 Metakomentáre typu *ako sa hovorí / jak se říká*

Osobitnú skupinu metarečových komentárov obsahujúcich verba dicendi predstavujú konštrukcie s neosobným zvratným tvarom typu *ako sa hovorí/jak se říká*, ktoré sú frekventovaným prostriedkom metarečového komentovania v jednojazyčnom kontexte (porov. Hoffmannová, 1979; Nábělková, 1991). Ukazuje sa, že aj v česko-slovenskom kontexte nachádza využitie tento typ metakomentárov uvádzajúcich reflektované jazykové prostriedky druhého jazyka bez toho, aby sa osobitne tematizoval ich inojazykový pôvod. V materiáli sa vyskytol doklad aj na český metakomentár s evidenciálnou časticou *prý* (komunikačným funkciám českej častice *prý* sa venovala J. Hoffmannová, 2007; 2008).

Po príchode na základňu nastalo , *ako sa hovorí* , " ticho po pěšine " . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 22.11.1995)

Neprekvapilo ma že sa jeho slová nestretli so súhlasom prítomných dievčat . Ale *ako sa vraví* „ Na každom šprochu , je pravdy trochu . “ Aká je teda pravda ? (<http://modroocko.blog.sk/detail.html?a=2639e6729f1b3964df7300a55bc1c770>)

V opačnom prípade *se prý říká* : " Nedá sa ani riťou piť . " (Reflex, č. 30/2009)

Do tejto skupiny metakomentárov možno zaradiť aj konštrukcie s adverbium

ľudovo typu *ako sa ľudovo hovorí*, ktoré patria k bežným metarečovým vyjadreniam odrážajúcim vedomie príznakovosti jazykových prostriedkov v jednojazyčnom texte (Nábělková, 1991). Tento typ vyjadrení má v korpuse *prim-6.1-public-all* až 1 688 výskytov⁵. Na základe analyzovaného materiálu možno konštatovať, že uvedený typ metavyjadrení, kde prítomnosť adverbia *ľudovo* možno interpretovať asi ako „bežne, nie spisovne“, niekedy plní funkciu komentára aj pri jazykových prostriedkoch z druhého jazykového kódu. Viac dokladov jeho uplatnenia sme našli v slovenských textoch. Z českých textov možno daný komentár doložiť vo vyjadrení uvádzajúcom „slovensky znejúcu“ frázu *ísť do kameňa*.

Dokonca na ministerstve kultúry sa rokovalo o tom, ako zriadiť takéto divadlo. Ale „skutek utek“, *ako sa ľudovo hovorí*. (http://www.mecem.sk/romovia/?id=romovia_historia_sk&lang=slovak&show=17627)

Aspoň ja som ju vtedy, ako mladý, nechápal, až teraz mi pomaly začalo svitať, hoci aj „pozdre, milý drozde“, *ako sa ľudovo hovorí*. (<http://archiv.station.zoznam.sk/station/clanok.asp?cid=1134494841833>)

Domnievam sa, že Miro tvorcom filmu *ľudovo povedané*, „skočil na špek“ a podľahol obyčajnej duchárine, ktorú špičkové filmárske remeslo zahalilo do demagogického pláštika „vyššieho zmyslu“ či „humanistického posolstva“. (Inzine. Bratislava: Gratex International. 10. február 2000)

Tak dolievame XYZ doplnok, mažeme, *ako sa ľudovo hovorí*, kto maže, ten jede. (<http://detox.uforum.sk/post/230/>)

Když někoho poslali do kriminálu, *ľudově se říkalo*, že jde „do kameňa“. (Mladá fronta DNES, 27. 7. 2009)

4.2 Metakomentáre obsahujúce verba scribendi

Okrem vlastných slovies hovorenia sa zo širšieho okruhu slovies pomenúvajúcich komunikačnú činnosť v slovenskom aj českom materiáli sporadicky vyskytli aj verba scribendi *písať/psát, napísať/napsát*. Ukazuje sa, že v písanom texte na jednej strane plnia v metakomentároch s odkazom jazykové prostriedky druhého jazyka rovnako nosnú funkciu ako verba dicendi, osobitne v kondicionálnej podobe *Slováci by napsali/Česi by napisali*. Na druhej strane bývajú súčasťou citujúceho alebo parafrázujúceho odkazu na konkrétne vyjadrenia, zväčša v novinových článkoch, ale aj

---

5 Hľadané v korpuse pomocou atribútu fráza.

v iných typoch textov.

Tak toto je krásna práca čistá . . . lesk jak blesk *ako kamari češi píšu* . . .
parada . (<http://77.104.218.61/viewtopic.php?f=165&t=65934>)

Všetko čo Boh robil (v súvislosti s človekom) do okamihu , kedy nastalo
obdobie Milosti , ktoré trvá do dnes je zaznamenané . *Čech by napísal* : "
kostky jsou vrženy " ... na ťahu je člověk .([http://www.milosh.sk/diskusie/
viewtopic.php?t=161&view=previous](http://www.milosh.sk/diskusie/viewtopic.php?t=161&view=previous))

ak jepre teba kravina byť 25 rokov ženatý s jednou ženou a mať ju rád tak si
obyčajný . . . (*češi by napísali KRUPAN*) ([http://www.topky.sk/cl/100313/
1539925/TRAPAS-Male-saty-a-velke-boky--Farnej-na-verejnosti-rupli-saty-](http://www.topky.sk/cl/100313/1539925/TRAPAS-Male-saty-a-velke-boky--Farnej-na-verejnosti-rupli-saty-))

Snad nejhezčí byla cesta soutěskou , *jak Slováci piší* tiesňavou ([http://www.
turistika.cz/vylety/naucna-stezka-juranova-dolina](http://www.turistika.cz/vylety/naucna-stezka-juranova-dolina))

Měla by prostě veřejně přiznat , že je hlupačka . *Slováci by napsali* " sprotá
hlupaňa " ([http://www.jitrnizeme.cz/forum.php?kam=vypiszpravu&tema=7&
dotazid=1558](http://www.jitrnizeme.cz/forum.php?kam=vypiszpravu&tema=7&dotazid=1558))

V materiáli sú dokladované aj kombinácie participia⁶ verba dicendi a adverbia
identifikujúceho príslušnosť k češtine, kam patria realizácie ako česky povedané /
slovensky řečeno a pod.

Keď to prišlo a prišlo to tak nebadane / nie so strieľaním ako v Rumunsku , nie
s tankami ako v Poľsku , nie s obrovským vyst'ahovalectvom ako v NDR /
jednoducho *česky povedané* " sametová revoluce " . ([http://kristof.blog.sme.sk/
c/283519/od-novembra-1989-po-marec-2012.html](http://kristof.blog.sme.sk/c/283519/od-novembra-1989-po-marec-2012.html))

4.3 Metakomentáre s kategorizujúcimi metajazykovými výrazmi

K frekventovaným metakomentárom v oboch jazykoch patria vyjadrenia
obsahujúce kategorizujúce metajazykové výrazy, metaoperátory, ktoré uvádzajú
reflektované kontaktné javy. Kategorizujúce metajazykové výrazy v ich bežnom
použití v komunikácii (na rozdiel od fungovania zodpovedajúcich termínov v
teoretickej reflexii jazyka) z výskumného hľadiska predstavujú jednu z tém výskumov
zameraných na otázky ľudovej (neteoretickej, naivnej) lingvistiky aj so zameraním na
otázky jazykového obrazu sveta v konkrétnom jazyku (porov. napr. analýzu I.
Vaňkovej venovanú metajazykovým výrazom v texte Kapitoly o reči s podnadpisom

---

⁶ Zaradujeme ho k adjektívam, preto ho priradujeme k tejto časti.

Řeč v českém obraze světa, 2007). V metakomentárech pri reflektovaných kontaktoých javoch sa stretávame s využitím metajazykových výrazov ako *slovo*, *výraz*, *názov*, *pojmem*, *zvrata*, *vyjadrenie*, *spojenie*, *formulka*, *veta*, *fráza*, ako aj s výrazmi, ktoré majú isté ilokučné zafarbenie ako *tvrdenie*, *heslo*, s výrazmi odrážajúcimi predstavu o frazeologickej platnosti reflektovaných jazykových prvkov (*príslovie*, *porekadlo*, *prirovnanie*, *úslovie*, *súslovie*, *prípovedka*) aj s metatextovými výrazmi odkazujúcimi na isté žánrové typy textov (*pieseň*, *hymna*, *vtip*, *anekdota*). Pri uplatňovaní metajazykových výrazov tohto typu je z hľadiska poznania „ľudovej kategorizácie“ zaujímavé, že vo vzťahu k spektru reflektovaných kontaktoých prvkov sa mnohé prekrývajú (osobitne pri reflektovaných frazémach sa stretávame s viacerými typmi nediferencovaných označení). Súčasťou metakomentárov s metajazykovými výrazmi bývajú identifikátory pôvodu reflektovaných kontaktoých javov (prítomnosť substantív *Česi/Slováci* či adjektív *slovenský/český*) a aj hodnotiace adjektíva ako *pekný*, *dobrý*, *vhodný*, *trefný*, *výstižný* a pod.

4.3.1 Metakomentáre s metajazykovými výrazmi typu *slovo*, *výraz*, *názov*, *pojmem*, *vyjadrenie*, *spojenie*, *zvrata*, *fráza*, *heslo*

V nasledujúcom texte uvádzame metakomentáre s jednotlivými metajazykovými výrazmi, ktoré sa vyskytli v našom materiáli. Jednotlivé doklady súčasne demonštrujú často zamieňané využitie metajazykových výrazov v českých aj slovenských textoch. Pri ich usúvzťažnení s reflektovaným jazykovým prvkom možno pozorovať, že použitie daných metavýrazov sa neraz nekryje napr. s ich lexikografickým vymedzením.

Metajazykový výraz *slovo*, ktorý možno stretnúť v metakomentároch v obidvoch jazykoch, máme v našom materiáli doložený aj s hodnotiacimi adjektívami (v češtine *na to majú slovo*; v češtine *je na to krásne slovo*; *Slováci majú hezké/pěkné/krásne slovo*).

V češtine *na to majú slovo* skřet . (<http://www.tolkien.sk/index.php?c=cai&d=35>)

Žiadza je zastaraný výraz pre túžbu po niečom , ak by to slovo nebolo v perexe , napísal by som to kurzívou . *Česi majú na to skvelé slovo* – chtíč :)

(<http://blog.sme.sk/diskusie/2178579/1/Slnko-starcek-diskusie.html>)

Nestrašte . Mňa teda učenie na VŠ vcelku bavilo , až na minulý rok , keď mi strčili celú triedu takých . . . *v češtine je na to slovo* „ňouma“ . No proste mi to tam len sedelo , znudene na mňa pozeralo , jedno také čudo mi dokonca odovzdalo na seminárku plagiát . . . (<http://paccia-domna.blog.cz/1302/vecerni-povdech/komentare/1>)

Vrstva kostí sa týka štruktúry a pevnosti , *v češtine je na to krásne slovo* " řádu " . (<http://www.pohyboveterapie.sk/index.php/masaze/item/31-obavana-cesta-k-dovernej-celistvosti#.WMpoPRhOA3E>)

Je čas podstoupit od rolí a masek , ktoré jsme si na sebe ušili v bláhovém domění , že budeme silnější , méně bázlivi , soběstační , nezávislí , nezranitelní , že toho druhého a nebo ty ostatní přece vůbec nepotřebujeme , bla bla bla ..... doplňte si každý podle svého . Mimochodem , *Slováci mají* pro tyto naše všeobecně uznávané snahy *krásné slovo* " pechorit' sa " . Podoba části tohoto slova s " rití " nebude asi náhodná . (<http://www.rodinne terapie.cz/inpage/nase-mylne-predstavy-iluze-o-lasce/>)

Nemusíte ji nutně za každou cenu bavit (*slováci mají krásné slovo* „ zabávat “ , které mnohem přesněji vystihuje , co mám na mysli) . (<http://zagorova.blog.idnes.cz/c/109389/Jak-si-ziskat-zenu.html>)

Citoslovce jsou otevřenou slovní skupinou , kde hranice mezi tím , co společenská shoda „ kanonizuje " a tím , co je (nebezpečně) vlastní (*Slováci mají krásné slovo* „ svojské ") , slábně . (<http://eriximat.tripod.com/IngEMar.html>)

Doložené je aj využitie deminutíva *slovičko*, ktorého použitiu v danom kontexte možno zrejme pripísať kladný pozitívny náboj.

No právě , že jsem na toto *slovičko* " takmer " hodně myslela : -) a proto jsem hned v úvodu napsala " Jak píšete ... " takmer nikde sa nedbá " na stravu . " a chtěla připomenout , že se mluví o všem špatném , ale málo o tom , co už se skutečně začíná dělat . (http://svetlykruh.webnode.cz/news/chlieb-nas-kazdodenny-daj-nam-dnes-/newsbcm_334802/40/)

V nasledujúcom príklade zo slovenských textov možno v širšej metajazykovej úvahe pozorovať aj explicitné autorské vyjadrenie vedomia lakunárnosti.

Česi mají slovo " niterný " - tuším . Povedal by som intímna lyrika , ale nechcel som použiť slovo intímna . Ale v niektorých jazykoch niektoré vety proste neviem povedať . (<https://www.deepblue.sk/~virgo/tvorba/vlaky.php>)

Toto sú však prefikani (*Česi mají na to krásne slovo* a nenachádzam lepšie - vychcaní) plagiátori . (<http://buno.blog.sme.sk/c/118525/Ked-sa-spisovatel-stava-plagiatorom.html>)

Medzi metajazykovými výrazmi je v oboch jazykoch frekventovaný metaoperátor *výraz* – v slovenských aj v českých metakomentároch patrí k základným prostriedkom uvádzajúcim reflektovaný kontaktný prvok, ktorý býva jednoslovný, ale aj viacslovný.

Častejšie ako pri iných metajazykových výrazoch pri ňom stretávame aj vyjadrenie hodnotiaceho postoja.

Biblické příběhy jsou povětšinou překrouceny a účelově použity . *Slováci pro to mají výraz* : " Volačo som počul " . (http://blog2.idnes.cz/diskuse.aspx?iddiskuse=A100709_146343_blogidnes)

Asi v každé řeči je možné vyjádřit pravdu i lež , rozumné i hloupé . *I ve slovenštině* . Například elegantní výraz " slovenské špecifiká " místo " vydírání " . (Lidové noviny - Literární noviny, č. 42/1991)⁷

... lenže láska a vášeň neležia na ceste , že sa niekto zohne a zodvihne . . . . je to niečo pre mňa nedefinovatelné , čo príde a je to cítiť . . . lenže keď to neprichádza , kto sa prizná , že sa vybral sám hľadať , snoriť (*Češi mají dobrý výraz* – pít – pít po láske) ? (<http://debata.pravda.sk/debata/blog-derechura-48-2010-07-16-sex-na-slovensky-sposob-continuar/>)

K tomuto outfitu sa mi žiadala tzv . listová kabelka . *Česi na to majú dobrý výraz* – „ psaníčko “ . (<http://www.topky.sk/cl/15/450689/>)

Možno poznáte , možno nie , hru (*Česi mají krásny výraz* “ vrhcáby ” , aj keď je z nemčiny) , ktorú sa hrávali zbojníci , vojaci a všetci , ktorí potrebovali zabiť “ niekoho ” (najčastejšie čas) . (Drlík, Petr: Turbo Pascal I. Nitra: AM-SKALKA 1998. 150 s.)

Polievka sa musí variť dlho a pomaly . *Česi majú na to taký krásny výraz* , že musí „ táhnout “ . (Texty zo SME blog. 2005)

Čeština má krásny výraz - zachumlat se . (Texty zo SME blog. 2005)

Slovo *výraz* v textoch stretávame aj bez explicitného uvedenia inojazyčnosti reflektovaného jazykového prvku.

---

7 Špecifický prípad hodnotenia predstavuje napr. zakomponovanie hodnotiaceho vyjadrenia pri citátovom slovenskom prvku – v českom texte sa reprodukuje jeho pozitívne hodnotenie pochádzajúce od autora vyjadrenia:

Ve 21 . minutě vylétl rozčileně na pomezího rozhodčího Draštíka , načež hlavní Petřík trenéra upozornil , že pokud se to bude opakovat , vykáže ho na tribunu . Dobiaš z voleje označil sudího za " kopyto drevené " (Dobiaš : " To je taký pekný slovenský výraz . ") a musel na tribunu odkráčat rovnou . . . " (Lidové noviny, č. 100/1994)

vedome zabudnu a svoje hodnotenie na vykonane ceny zmenia v momente , akonahle od nich mozu nieco dostat pre seba . napada ma *vyras* " d'evky prodejn' " . ako malo staci na zmenu hodnotenia . (<http://archiv.station.zoznam.sk/station/komentare.asp?cid=1152633649579>)

V d'al'sich dokladoch ide o bezprostredn'ú citačnú reprodukciu kontaktových javov, pričom v danej komunikačnej situácii bola ich jazyková príslušnosť zrejmalá.

Hodn' krat'sich článk' má spekulatívny charakter – hovorí o Baťových údajných zám'erech týkajúcich sa budovania ďal'sich podnik' a plán' na odkoupení pozemk' a nemovitostí . Skutočnosť , že jde o neov'erené informácie nepodložené faktami , je zrejmalá z *výraz'* jako „ povráva sa ” , „ počuli sme ” , „ koluje chýr ” apod. , ktoré sa v týchto článkoch často vyskytujú . (<http://batastory.net/cs/stopa/pusobeni-firmy-bata-na-slovensku-a-jeho-ohlasy-v-tisku>)

Tess ja k tomu prost' nemám co dodat , opravdu jsem četla se zadrž'ným dechem ... hluboce smekám , máš můj obdiv ... moc se těším na další rozuzlení , doufám , že Hermy bude v pořádku ... pokud jsem to správn' pochopila , tak ta , co přežila je teda Aste ... mimochodem *výraz* " ako mechom ovsa " je perfektní Ty mi chceš asi uhnat infarkt !!! (<http://potter-sk.wgz.cz/rubriky/uvod/srdce-draka-27-kapitola/srdce-draka-27-kapitola-diskuze>)

Metajazykové substantívum *názov* sa v našich metakomentároch vyskytuje ojedinele. Z českých textov máme doklady na využitie metavýrazu *název* sprevádzaného hodnotiacim vyjadrením. V prvom prípade ide o pozitívnu reflexiu motivácie diferenčného slovenského druhového pomenovania, v druhom prípade o využitie metavýrazu pri (často metarečovo komentovanom) slovenskom vyjadrení *trma vrma*, pričom dôraz je v danom prípade kladený na prídavné meno *trfný*.

Mýval patří mezi medvídkovité šelmy , pochází ze Severní Ameriky a do Evropy byl dovážen v minulosti za účelem chovu a do volné přírody se dostal spíše nedopatřením . Jeho charakteristické chování při přijímání potravy vyjadřuje dobře i slovenský *název* „ medvedík čistotný “ . (<http://www.kynologie.org/sitek/statni-veterinari-sprava-cr/page/2/>)

Ještě předtím , než tradičně liknavý startér pustil na semaforech zelené světlo , se na úrovni v tréninku nejrychlejších Vršeckého s Bösigerem objavil Belloc . Vzápětí došlo k situaci , pro kterou mají slovenští přátelé *trfný název* " trma vrma " ! " (<http://www.e-auto.cz/trucky/buggyry-ovladly-sobotni-kvalifikaci-v-le-mans.htm>)

K metajazykovým výrazom v metakomentároch patrí aj slovo *pojem* – v

nasledujúcom doklade konkrétne uvádza slovenské terminologizované sociologické vyjadrenie.

Slováci už za minulého režimu vymysleli *pojmem* „ostrovčeky pozitívnej deviácie“ práve pro nevládní organizace. Bez nich politické strany i za normálních poměrů hynou na úbytě. (<http://vlkovobloguje.wordpress.com/2013/05/04/ma-demokracie-sanci-podle-fotbalovych-nekopu-nikoli/>)

Metajazykové výrazy predisponované na označenie viacslovných spojení a vetných celkov predstavujú slová ako *spojenie*, *zvrat*, *fráza*, *veta*, *formulka*. Substantíva *zvrat*, *spojenie* sa v metarečových komentároch v našom materiáli vyskytli v slovenských textoch, v prvom prípade s explikáciou českého pôvodu parafrázovaného frazeologického vyjadrenia, v druhom bez neho.

Môžeme smelo použiť *český zvrat* ... predstavujú si to asi ako Hurvínek válku ... (<http://www.vedy.in/vedy-a-viera/viera/duchovna-hierarchia-a-paterdij>)

Kto zažil sparné pražské popoludnie, vie veľmi dobre, čo znamená *spojenie* "správne vychladená dvanáctka". Samozrejme, nehovorím o snoch nekrofilného pedofila, ale o "půllitru čepované dvanáctky", ktorý pred vás s otázkou: "Tak co bude k tomu pivečku, hoši?" postaví hospodský od Fleků. (Inzine. Bratislava: Gratex International 1999-aug)

Z metavyjadrení s metajazykovým výrazom *veta* je zreteľným príkladom reflexie českej frazémy v slovenskom texte nasledujúci doklad *jedna česka veta vraví*. Ešte explicitnejšie vedomie frazeologickosti použitého kontaktového výrazu sa vyjadruje prostredníctvom metavyjadrenia *okřídlená věta*.

O . K . tak sa na to pozrime trochu bližšie . . . *jedna česká veta vraví* : "příklady táhnou" - to znamená, že každý musí začat' najprv u seba. (<http://www.blog.sme.sk/diskusie/1207935/1/Imunita-prirody.html>)

Asi sme výborní spoločníci keď sympatická vlakvedúca s nami špásovala pokrikovaním *okřídlenéj vety* : „Nestavíme-máme spoždění“ . (<http://zeleznica.railnet.sk/modules/AMS/article.php?storyid=370>)

Kdo by si nepamatoval *okřídlenou větu*, která téměř zlidověla - Terazky som major. (Hospodářské noviny, 16. 1. 2004)

Z nášho materiálu však možno uviesť aj príklad jazykového humoru,

nadľahčeného vyjadrenia, v ktorom metakomentár *krásna slovenská veta* nepredstavuje uvedenie slovenského vyjadrenia v českom texte, ale naopak spôsob začlenenia českej frazémy do slovenského textu.

Teda jeden áno – údiv a nepochopenie , vyjadrené *krásnou slovenskou vetou* :
„ voč tady kráčí ? “ , pre moralistov a zástancov slovenčiny mám aj inú *frázu* :
„ vo co gou ? “ . (Texty zo SME blog. 2005)⁸

Vyššie uvedený doklad súčasne prezentuje aj metavýraz *fráza*, ktoré sa vyskytuje ako súčasť metakomentárov v českých aj slovenských textoch, pričom môže uvádzať frazeologizované vyjadrenia, ustálené spojenia, ako aj rozličné vetné fragmenty.

Česi sa plne identifikovali s Česko - Slovenskom na rozdiel od Slovákov , ktorí mali dvojité identitu A ak po rozpade ČSFR v nich zostal pocit sklamaní , ktorý zakrývali *frázou* " At' si jdou ! " , Slováci okrem samozrejmych a očakávaných strát , získali politickú samostatnosť a príležitosť vybudovať si vlastný štát . (Nové slovo. Bratislava: Pravda.)

Čakali ma vždy v tretine , kde oni postávali a ja som len pomalším tempom prefrčal , ako by som v tom momente použil *známu to frázu* : " nestojíme máme spoždění " a oni na to , že len choď , my Ťa dobehneme . (Texty zo SME blog. 2005)

Aj pri metavýraze *fráza* možno predstaviť zaujímavé využitie metakomentára, ku ktorému nás priviedla využitá metodika vyhľadávania materiálu. Komunikačná osobitosť vyjadrenia *V slovenčine je analogická fráza* „ *my vám podkúrim* “ spočíva v tom, že vystupuje ako slovenský appendix na záver textu slovenského autora, ktorý je inak písaný po česky. Predstavuje pritom súčasť širšieho metajazykového komentára, ktorým autor explicitne poukazuje na rozdielne motivovaný český a slovenský ekvivalent (*zatopit* vs. *podkúřit* niekomu) a súčasne aj na existenciu medzijazykovej homonymie, keď pripomína iný význam českého slovesa *podkuřovat*.

---

8 Daný príklad možno priradiť k frekventovaným metarečovým komentárom, kde autori textov ako prvok jazykového humoru vedome pripisujú isté vyjadrenia inému než príslušnému jazyku (porov. napr. odkaz na vyjadrenie M. Horníčka „who is who, jak říkají Maďaři“, Chloupek, 1972). V textoch rozličného typu možno nájsť takéto vyjadrenia s metakomentárom typu „ako hovoríme my Slováci“ pri českých reflektovaných prvkoch, napr. *Star Trek u nas nikoho nezaujima a ako hovorime my Slovaci - pesenka mu tu nepokvete*. (<http://dsl.sk/article.php?article=18375&count=26>); *Hodne prace a skutek utek, ako hovorime my Slovaci*. (<https://www.megapixel.cz/foto/127126>).

Cestu k znovuotevření jednání o textu hlavní smlouvy má už Tymošenková definitivně zablokovánu . Jestli je to tak , klobouk dolů , pane Topolánku ! Europa bude topit plynem a Tymošenkové zatopil . *V slovenčine je analogická fráza* „ my vám podkúrimo “ ale myslím , že pre českého čitateľa to lepšie vyznie po česky . Podkuřovat má precí len iný význam ... (<http://webserver.blisty.cz/art/44722.html>)

V spektre alternatívnych metajazykových výrazov na označenie analogických reflektovaných kontaktných vyjadrení vystupuje aj substantívum *formulka*, predstavujúca deminutívum k substantívu *formula* vo význame korešpondujúcom s jednou zo slovníkových definícií „ustálený spôsob kratšieho slovného prejavu“; porov. napr. Slovník súčasného slovenského jazyka A – G, 2006. V slovenských textoch nachádzame metavýraz *formulka* s identifikáciou pôvodu aj s bližším určením *známa*, naznačujúcim rozšírenosť poznania reflektovaného českého frazeologického vyjadrenia, no vyskytuje sa aj bez akéhokoľvek bližšieho určenia.

Nakoniec sa však *známa česká formulka* " na každom šprochu pravdy trochu " predsa len potvrdila . (Východoslovenské noviny - Korzár. PetitPress, a.s., Divízia Východ, o.z. Košice 2003)

Nepamätáte sa na *formulku* nejsou lidi ? (<http://www.aktuality.sk/diskusie/198214/duo-merkozy-bojuje-o-prezitie-eurozony-cim-ju-chce-zachranit/>)

Ako osobitnú skupinu metavýrazov možno vyčleniť substantíva *tvrdenie*, *výzva*, *heslo*, pri ktorých vidieť isté ilokučné zameranie na základe súvzťažnosti so slovesami *tvrdiť*, *vyzývať*, *hlásať*. Napriek tomuto ich zameraniu však v časti metakomentárov s ich výskytom badať predovšetkým ďalšie z alternatívnych uvedení reflektovaných frazém, hoci súčasne nemožno autorom textu uprieť možnosť ich špecifického hodnotenia, porov. napr. metakomentár s využitím substantíva *tvrdenie* špecifikovaného adjektívom *starý*:

Pre niektorých to môže znamenať potvrdenie *starého tvrdenia* „ za peníze v Praze dům “ , pre mňa je to poukaz na ľudské zlyhanie odborníka na " ľudskosť " . (Texty zo SME blog. 2005)

Na druhej strane metavýraz *výzva* v konkrétnom metarečovom komentári reálne odráža apelovú funkciu reflektovaného vyjadrenia.

Autor povestných bonmotov vlastne zopakoval starú " socdemácku " výzvu komunistov " Hoši z vandru domů " . (Nové slovo. Bratislava: Pravda.)

Pri pomerne frekventovanom metavýraze *heslo*, ktorý sme podobne ako pri substantívach *tvrdenie*, *výzva*, *krédo* so špecifikáciou pôvodu (*české*, *slovenské*) nenašli, možno v niektorých prípadoch skutočne vidieť odkaz na dobovú či nadčasovú spoločenskú apelatívnu funkciu reflektovaných výrazov (resp. ich širšieho kontextu).

Starým súdružským heslom " Poručíme větru dešti " sa riadilo tandemové skákanie posledné prázdninové dni . (<http://www.dnik.sk/sport/extremne-sporty/www-tjump-sk-tandemovy-zoskok-padakom-parasutisticky-vycvik-parasutizmus-extremne-sporty-adrenalin/>)

Ním avizovaný boj proti globálnemu otepľovaniu pripomína *komunistické heslo* „ poručíme větru dešti “ . (<http://www.aktuality.sk/clanok/69179/komentar-k-sarkozyho-vitazstvu/aktuality.sk>)

Pamätáte sa ešte na *heslo* " Za Komárka bude kačka jak marka " ? (Inzine. Bratislava: Gratex International 1999.)

je to trochu slovná hračka , také vznikajú zvyčajne z dlhej chvíle a bez tej časti s ušami by to nebola miniatúra ale taká oničovka dvojzmyselné zaľahnutie má svoje miesto , prekluje odhaľovanie a uši ale dik za prečítka a koment čo sa týka vavrínov , snažím sa držať *hesla* " Lidé bděte ! " (<http://citanie.madness.sk/view-20198.php>)⁹

Každá žiadost se nám vrátí se slovy nepovoluje se .. zamítá se .. je zakázáno . Je tu asi ještě generace lidí která se drží *hesla* „ robte tak aby dobre bolo “ ... Nemyslím si , že by to brzdilo naše schopnosti . Spíše to sere někoho jiného . (<http://www.onwar.eu/2012/11/15/nasazeni-ceskych-sof-pripadova-studie/>)

Pri ďalších možno „akceptovať“ autorské vnímanie reflektovaného frazeologizmu ako istého kréda, zásady, v ďalších metakomentároch sa ukazuje skôr uplatnenie metavýrazu *heslo* vo voľnejšom aluzívnom použití.

Bez partnera si Váhy poradia toto leto asi ťažko . “ Ve dvou se to lépe táhne ” by bolo pre nich najlepšie *heslo* . (<http://www.energy.sk/sk/info/0307/0307.asp>)

---

9 V našom súbore metakomentárov sa medzi metajazykovými výrazmi jednorazovo vyskytlo aj substantívum *citát*, pričom za jeho určením adjektívom *známy* môžeme vidieť predpoklad autora textu aj o známosti autora citátu:

Vtipné ukončenie príhovoru Václava Havla na konferencii s názvom “ Sloboda a jej nepriatelia ” paradoxne práve v sobotu , v deň našich volieb , známym citátom “ Lidé bděte ! ” asi netreba brať na ľahkú váhu . (<http://www.inforoznava.sk/infoservis/slusnost-moze-zvitazit>)

Moja mama ma vychovala v duchu *hesla* „ sed' v kúte , najdou tě “ . Životný cieľ je nevzbudiť žiaden rozruch . (<http://cucurachi.blog.sme.sk/c/38430/Tamkde-lezi-Slovensko.html>)

Na to by ani nemusel zasedat parlament . Samozrejme by to byl jen ten první krůček , ale z hlediska ozdravení klimatu ne zcela marginální . Boj proti korupci , v jehož čele stojí lidé , řídící se *heslem* " tri dni ma naháňali , nikdy nedostali " - to je otevřený výsměch . (<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/jiri-havel.php?itemid=11253>)

A tak miesto tragického obrazu Kundera knihu končí v pokojnom duchu v rámci *hesla* „ nesnesiteľná ľahkosť “ . (<http://blog.martinus.sk/2010/01/romanopisci-a-romany-ktore-vyvolali-rozruch-nesnesitelna-lehkost-byti/>)

Po válce se paní Marie stěhovala do Zbiroha a působila dlouhá léta ve školní kuchyni . Proslavilo ji především *heslo* : " A polievočku zrať budeš , " určené malým strávníkům . (Deníky Bohemia, 20. 3. 2006)

Okrem uvedených výrazov sa v metakomentári môžu nachádzať potenciálne aj ďalšie metavýrazy, ktoré reflektujú prítomnosť nedomáceho lexikálneho prostriedku, pričom môžu odrážať autorskú kreativitu pri odkazovaní, napríklad metavyjadrenie *povedané českým slangom*.

Áno , naša generácia mala svojho Džombáka , generácia AF mala svojho učiteľa Ridilu . Ja som vo svojej bádateľskej práci ... napríklad čerpal z kroniky , ktorú písal pán Sabol , ktorého som osobne nepoznal , ale pri jednej mojej návšteve Sabinova som v predajni Elektro spoznal človeka , pred ktorým *povedané českým slangom* " smekam klobouk " . (<http://www.milpos.sk/modules.php?name=News&file=article&sid=371>)

4.3.2 Metakomentáre s metajazykovými výrazmi typu *príslovie, porekadlo, úslovie*

Ako sa ukázalo už pri analýze metajazykových výrazov v predchádzajúcej podkapitole, metakomentáre s rozličnými metavýrazmi veľmi často uvádzajú frazeologizmy rôznych typov, ktoré sa v odbornej reflexii začleňujú do viacerých kategórií s príslušnou terminológiou. Využitie jednotlivých (v terminológii definovaných) metavýrazov z frazeologickej sféry stretávame aj v metarečových komentároch. Pravda, ich uplatnenie je voľnejšie, intuitívne, neraz zamieňané – sledovanie viac či menej intuitívneho využitia jednotlivých frazeologických metavýrazov v bežnej komunikácii môže predstavovať tiež jednu zo zaujímavých sfér

výskumu ľudovej lingvistiky. Ukazuje sa (ako sme videli už dosiaľ), že využitie českých aj slovenských frazém patrí k obľúbeným aktualizáčnym prostriedkom textov v druhom jazykovom prostredí. Z hľadiska nášho výskumu bolo dôležité získať obraz toho, aké spektrum metakomentárov s metavýrazmi tohto typu uplatňujú Česi a Slováci pri reflexii frazém druhého jazyka využitých vo vlastnom texte.

Metakomentáre s výrazmi *príslovie/príslovi* frekventovane obsahujú reflexiu pôvodu frazém vyjadrenú choronymom, etnonymom alebo využitím prídavného mena *český/slovenský*, napríklad v *Čechách je príslovie, Česi majú príslovie, staré české príslovie hovorí, Slováci majú príslovi, slovenské príslovi*, pričom ďalším prvkom metakomentára môže byť aj hodnotiaci výraz. V materiáli tieto metakomentáre s reflektovanými frazémami často vystupujú ako samostatné súvetia, inokedy v začlenení do širšieho výpovedného celku.

V *Čechách je známe príslovie* " Hloupý sedlák , velké brambory " . Indiáni , ktorí nám zemiaky darovali pri kolonizácii Ameriky , ich poznajú 1200 druhov - ale iba dva z nich používajú na jedenie . (<http://www.energy.sk/sk/info/0609/0609.asp>)

Myslím že spravia väčšiu radosť vláde ktorá schválila , či prijala zákaz bez slova :) *Česi majú príslovie* , " pozdě bychá honiti " . Demokracia je o tom , že sa nedáva za pravdu iba väčšine , najmä nie tej mlčiacej , ale aj menšine . (<http://www.redemptoristi.sk/modules.php?name=News&file=article&thold=-1&mode=flat&order=0&sid=3296>)

Po vyhlásení výsledkov volieb bolo okamžite jasné , že stredopravé strany pôjdu spolu . Následne to vzbudilo očakávania , že dohody pôjdu rýchlejšie . *Česi majú príslovie* : „ Práce kvapná , málo platná “ . (<http://mini.webnoviny.sk/rozhovory/figel-v-eticky-otazkach-sme-so-sas/174337-clanok.html>)

Ahoj Milan , *staré české príslovie hovorí* , že „ jména hloupých na všech sloupích " . Čarbanie po múroch a stenách nie je nijakou novou módou , nikdy nezabudnem na aboriginské graffiti , ktoré si mi ukazoval na jednej skale v národnom parku neďaleko od Sydney . (Inzine. Bratislava: Gratex International 2003.)

Nejlepší bude , když naklonujeme novou generaci falešných lidí , problém dostane společného jmenovatele . Jedině tak se nenaplní smysl *slovenského príslovi* : " Všetko je podvod , iba mlieko je voda " (Lidové noviny, 30. 11. 2004)

To , že je akce přirovnávána k okupaci Československa cizími vojsky znamená , že funguje *slovenské príslovi* " Trafená hus zagága " . (http://hejna.bigblogger.lidovky.cz/clanok_disk.asp?cl=181627)

Některé z pranostik vznikají i v dnešní době . Slouží však už spíše jen pro pobavení , jako *slovenské přísloví* " Na Agátu pridaj poľu superfosfátu " . (Lidové noviny, 9. 7. 2001)

Vy jse vůbec nepochopil co chtěl pan Sokol sdělit . *Slováci mají přísloví* " City nabok " . A přesně v tom smyslu pan Sokol psal . (<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/tomas-sokol.php?itemid=2567>)

V březnu jde o něco jiného : dochází síly či snad zásoby vitamínů v těle , chudým lidem docházely zásoby potravy ... *Slováci mají přísloví* : V marci - poberej sa , starci ! Když člověk sedí doma , světla si skutečně neužije . (<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/edvard-kozusnik.php?itemid=6009>)

Kňour žije spíše samotářsky a vyhledává říjné bachyně a zřejmě je mu jedno , jestli je to právě v období chrutí a či je to dospělá bachyně , bachyňka , či vyspělé sele , hlavně že je při chuti a podrží . *Slováci mají přísloví* : keď suka niechce , psovi nedá . U těch slabších kusů by to spíš viděl na dílo nějakých soukmenovců z tlupy . (<http://www.myslivecke-forum.cz/index.php?str=vypsanidiskuze&id=746>)

Ale hlavně se k němu modlilo za suché počasí . Ale vzhledem k té jeho příslovečně kapající kápi ... Nu , *Slováci mají přísloví romantičtější* : Akú pieseň nám Medard zaflidliká , takú nám pak celý mesiac potydlíká " (http://kudlanka.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=334&Itemid=36)

Zaujímavé hodnotenie odrážajúce komunikačnú blízkosť jazykových spoločenstiev obsahuje metakomentár *Ako však hovorí (aj) naše príslovie*. Častica *aj* tu (spolu s ozvlášťujúcou funkciou) nesie odkaz na čosi spoločné. Ten sa ako prejav vnímania spriaznení až v reflektovanom jazykovom prostredí, ktorým je česká frazéma.

Ako však hovorí (aj) naše príslovie „ Ve dvou se to lépe táhne “ dohodli sa národní organizátori , že svoje sily spoja . (<http://svetelnezncistenie.sk/index.php>)

Podobnú štruktúru ako metarečové komentáre s výrazom *príslovie/prísloví* majú aj metakomentáre so substantívami *porekadlo/pořekadlo*, *úslovie/úsloví* – zväčša obsahujú identifikáciu reflektovaného prvku vo výpovedi prostredníctvom substantív *Česi*, *Slováci* alebo adjektív *český*, *slovenský*: *Česi majú také porekadlo*, *staré české porekadlo*, *známe české úslovie*, *známe slovenské pořekadlo*, *slovenské úsloví*.

Baza bola kedysi všestrannou liečivkou , preto *staré české porekadlo znelo* "

Před heřmánkem smekni , před bezem klekni " - obsahuje flavonoidy , triesloviny , silice , vitamíny A , B aj C , organické kyseliny a pektín (<http://kramaricova.blog.sme.sk/c/202934/Pred-bazou-klakni.html>)

Spomenul som si na *české porekadlo* ' první vyhrání z kapsy vyhání ' , takže som tej prehre neprikladal veľký význam . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 17.10.2009)

ako som písal nižšie , berte nezmazanie tohto príspevku na upozornenie , " že niekedy treba zvažovať slová " akými napíšete (akokoľvek dobrú) myšlienku a " vo viere , že vlastne apeluje na ľudskú slušnosť " *česi majú také porekadlo* : " pozdě bycha honit " - nech sa páči . (<http://www.vrable.sk/veterny-park.phtml?id3=47263>)

Ta zosobňuje v prostonárodní tradici kvílení větru , které je ostatně z meteorologického hlediska považováno za jeden ze znaků teplotně mírné zimy . Jak uvádí známé *slovenské pořekadlo* , " keď vietor hviždí , to Meluzína pláče " . (Deníky Bohemia, 29. 11. 2008)

M . Stefanovic , publicista si človek musí položiť otázku , či boli o naivite alebo na ne viac sedí známe *české úslovie* " lže jako když tiskne " . (<http://www.blog.sme.sk/diskusie/1758653/5/Do-Primacialneho-palaca-volim-cloveka-Novembra-89.html>)

Pokud je vaším partnerem člověk narozený 24 . června , rozhodně prožijete příjemný vztah bez tragických citových ztrát . Vězte , že je mužem či ženou , jak krásně a výstižně říká jedno *slovenské úsloví* , - " do voza i do koča " . (Vlasta, č. 49/1995)

Hlavní činností odboru je provozování turistiky a turisté z jiných odborů jej budou posuzovat podle toho , jak se budou cítit na jeho akcích , stejně jako u řemeslníka kvalita vykonávání jeho řemesla . Dnes už neplatí výhradně slovenské úsloví " dobrý tovar sa chváli sám " . Dobrému renomé je nutno pomoci - samozřejmě především dobrými výsledky své činnosti , ale aby se o ní mohli ostatní přesvědčit , taktéž výraznou propagací . (http://www.slosar.cz/8_04_2.html)

Aj pri metakomentároch s metavýrazmi z okruhu frazeológie možno nájsť využitie spomínaného identifikačného spojenia *bratia Slováci* , v danom prípade rozvitého adjektívom *bývalí*.

Pro lepší přiblížení svého pocitu bych dodatečně použil *úsloví* , které při takových příležitostech *používají naši bývalí bratia Slováci* (0:2 se Slovinskem !) : " Keď gembu otvorím , tri dediny zhorí ! " (Deníky Bohemia, 24. 10. 2009)

Popri frekventovaných metarečových komentároch obsahujúcich vyjadrenie pôvodu reflektovanej frazémy sme sa len výnimočne stretli s metakomentármi bez

neho.

Nechce sa mi veriť , že prvé kolo vyhral ten , kto ešte nikdy nič nedosiahol a len sľubuje , a ešte k tomu aj nezmysly . Nuž čo ... *ako hovorí staré dobré príslovie* : " Slibem nezarmoutíš " ... (<http://blog.aktualne.centrum.sk/blogy/vladimir-bajan.php?itemid=652>)

Hašek sám moc neudělá , na svazu je hodně vlivných .. podáme protest , oni řeknou no dobře , jednu pentlu jim teda odpustíme , potrestáme sudího na jeden zápas a jede se dál ... tohle není k ničemu , výsledek nám to nevrátí .. je třeba větší změny (ne jenom ve fotbale) ... no bude to ještě zajímavé .. nevěřím , že by se tam někdo zastal Slovácka , spíš to udělají tak *podle pořekadla* " aby se vlk nažral a koza zostala celá " ... spíš to chce zchladit hlavy (<http://www.fcslovacko.com/clanek/slovacko-vytvorilo-proti-brnu-klubovy-rekord-na-ktery-neni-pysne/4218.html>)

4.3.3 Metakomentáre s metajazykovým výrazmi *rčení* a *prípovedka*

V českých metakomentároch nachádzame aj metajazykový výraz *rčení* spätý s prídavným menom *slovenský* alebo vystupujúci v už známých konštrukciách *Slováci majú rčení*.

Když mu ve Wimbledonu našli v moči anabolický steroid nandrolon , který se aplikuje injekčně , nebylo chudákovi nic platné , že ani v nejmenším netušil , jak se tam to svinstvo mohlo dostat . V duchu *slovenského rčení* " chudobnému aj z hrncu vykypí " musel vrátiť bezmála sto tisíc dolarů . (Mladá fronta DNES, 31. 12. 1998)

Kým pri predchádzajúcich metajazykových výrazoch existujú v češtine a slovenčine paralelné lexikálne pomenovania (*príslovie/prísloví, porekadlo/pořekadlo, úslovie/úsloví a i.*), pri českom slove *rčení* v slovenčine paralelný výraz nie je. Takáto existencia frekventovaného českého slova *rčení*, ktoré sa na základe jazykového kontaktu niekedy premieta do jeho citátového využitia v slovenčine, býva predmetom odbornej aj laickej („ľudovej“) metajazykovej reflexie. V SNK sme napr. našli doklad na metajazykové vyjadrenie z internetového časopisu InZine:

Skôr sa prikláňam k jednému jogistickému „ rčení “ (tento výraz som si z češtiny nikdy nevedel preložiť) : „ Keď je žiak pripravený , učiteľ príde . (InZine 2000-jul).

V Česko-slovenskom slovníku nachádzame v hesle *rčení* slovenské ekvivalenty

slovný obrat, úslovie, povrávka, fráza (v poradenskej činnosti sa ako najviac zodpovedajúci uvádza výraz *povrávka*). Paralelný korpus dokladá využitie predovšetkým slova *úslovie*, ale aj *zvrät, fráza, výrok, veta* a i.

V slovenských dokladoch sa opakovane ako metavýraz vyskytuje inak v súčasnej slovenčine skôr zriedkavé slovo *prípovedka*.

V starších kalendároch bývalo 19 . augusta Ludvika a poľské pranostiky , viažuce sa k tomuto dňu nabádajú obilninárov k rýchlemu zberu : Na Ludvika , zrno z poľa uniká i keď česká *prípovedka* zároveň utešuje : Na Ludvika krále , bouří je namále . (Východoslovenské noviny - Korzár. PetitPress, a.s., Divízia Východ, o.z. Košice 2002)

Česká prípovedka varuje : Únor - úmor , umoril by v kráve tele a v kobyle hříbě . (Východoslovenské noviny - Korzár. PetitPress, a.s., Divízia Východ, o.z. Košice 2003)

Takýchto chruňov najlepšie charakterizuje *česká prípovedka* - " jména hloupých na všech sloupích " . (Východoslovenské noviny - Korzár. PetitPress, a.s., Divízia Východ, o.z. Košice 2003)

Po letnom prečítaní , s ohľadom na historické skutočnosti , ktoré nás v podobe normalizácie na dlhú dobu vrátili do novovekej doby temna , by sa možno na prvý pohľad hodilo použiť *českú prípovedku* „ Skutek utek “ (<http://users.blog.sk/detail.html?a=2f593b559a49d09279f05118f8a2464f>)

Slovník slovenského jazyka (Peciar, s. 583) uvádza pri tomto slove dva významy:

prípovedka (zried. i pripovedka), -y, -dok ž.

1. úslovie, povrávka: *porekadlá a prípovedky (Pláv.);*

S činom bola spokojná a potvrdila si ho aj prípovedkami. (Fig.) (Rozprával) šteklivé prípovedky. (Fr. Král)

2. kraj, rozprávka: *Rozprávali sme si prípovedky. (Vans.); junáci smelí, ako z prípovedok (Pláv.)*

Vzhľadom na zriedkavosť tohto výrazu v súčasnej slovenčine sa nazdávame, že v česko-slovenskom kontexte by pri využitom metavýraze *česká pr[íi]povedka* mohlo ísť o adaptáciu českého slova *průpovídka*, ktoré je aj v slovenskom prostredí obľúbené.

Na základe tejto hypotézy sme urobili mikroprieskum týkajúci sa významu slova *pr[íi]povedka* a zistili sme, že 7 z 10 opýtaných považuje toto slovo za kalk českého *průpovídka*. Jeden opýtaný poznal približný slovníkový význam tohto slova, jeden opýtaný vôbec nevedel, čo toto slovo znamená. Doklad prenášania českého slova do slovenčiny v rozličných formálnych podobách možno vidieť napr. aj v

metarečovým komentári, v ktorom sa vyskytuje v podobe *priepovedka*¹⁰. Aj ďalší doklad z článku *Hláška: skrytý pôvab popkultúry* v internetovom magazíne InZine naznačuje existenciu metajazykových úvah na danú tému v slovenskom prostredí – v tomto prípade sa český výraz *průpovídka* usúvzťažňuje so slovom *hláška*¹¹.

Hláška . Netuším síce , v akom vzťahu je toto slovíčko s „ oficiálnou “ kodifikovanou podobou slovenského jazyka , no viem , že v hovorovej reči sa bežne používa . Mňa si získalo predovšetkým v spojení s popkultúrou , lebo hlášky považujem za jeden z najlepších „ darov popkultúry ľudstvu “ . Morfológicky sa hláška pravdepodobne vyvinula zo slovesa hlásiť . Koreň slova — hlas — jasne napovedá , od čoho sa odvíja význam . Nepoznám významové ekvivalenty hlášky v iných jazykoch ako v češtine , kde sa pre ňu používa výstižnejšie označenie „ *průpovídka* “ . No nie som jazykovedec , takže opustime túto slepú cestu . (InZine 2002-may).

Slovo *hláška*, ktoré staršie výkladové slovníky slovenčiny nezachytávali, aktuálne spracúva Slovník súčasného slovenského jazyka H – L (1. hovor. neoverená, rýchlo sa šíriaca správa, 2. hovor. vtipný výrok; tretí z významov uvedených v SSSJ je z kartárskej sféry).

Výraz *průpovídka* (v textoch sa stretávame aj s podobami *prupovídka*, *prúpovídka*) je osobitným nedomácim lexikálnym prostriedkom v slovenských textoch. Na jednej strane tu totiž sám vystupuje ako reflektovaný kontaktný prostriedok, na ktorý autor buď priamo explicitne odkazuje konkrétnym metakomentárom, alebo sa naň upozorňuje implicitne použitím grafických oddeľovačov, môže však byť zapojený do výpovede aj bez akéhokoľvek metarečového identifikátora. Na druhej strane slovo *průpovídka* nachádzame ako prvok metarečového komentára, metajazykové substantívum, ktoré uvádza (aj s označením pôvodu) český reflektovaný prvok, ustálené alebo frazeologické spojenie. Inokedy slovo *prupovídka* vystupuje ako metavýraz uvádzajúci slovenské vyjadrenie.

10 Niektoré podobne módné slová a „ *priepovedky* “ (*průpovídky*) vydržali kolovať medzi naším pospolitým ľudom relatívne dlho , ale aj tak napokon zmizli bez stopy . Kto si už len spomenie na povzdych „ Vydržať ! “ spopularizovaný hercom Ivanom Krivosudským v normalizačnom TV seriáli Miesto v dome ? Pred takým štvrtstoročím to bolo počuť zo všetkých úst . Bolo to ako národná epidémia . (Domino Fórum 2002/04).

Možno tu na okraj poznamenať , že v texte spomínané „Vydržať“, nad ktorého životnosťou sa autor zamýšľa, nachádzame ako reflektovaný slovenský jazykový prvok v našom materiáli českých textov s metakomentármi.

11 Na záver možno dodať , že slovo *hláška*, ktoré staršie výkladové slovníky slovenčiny nezachytávali, aktuálne spracúva Slovník súčasného slovenského jazyka H – L (1. hovor. neoverená, rýchlo sa šíriaca správa, 2. hovor. vtipný výrok; tretí z významov uvedených v SSSJ je z kartárskej sféry).

Zdá sa mi , že česká kinematografia hľadá , tápe a opakuje sa v kvázi humorných kliše , takzvaných *průpovídkach* . (<http://nitra.sme.sk/c/6130224/v-sali-a-cakajovciach-natacali-dusicky.html>)

Hovorené slovo , čiže *průpovídky* , ktorými môže hudobník vtipne glosovať dianie na parkete , alebo usmerňovať ďalší postup prebiehajúceho posvadobného ceremoniálu . (http://www.inzine.sk/article_print.asp?art=6049&path=inZine+%95+Hudba+%95+Kapela%26nbsp%3Br%Fdhlo%26nbsp%3Ba%26nbsp%3Bdobre)

Bratia Česi majú takú *peknú* „ *průpovídku* “ : *Nouze naučila Dalibora housti* . (<http://www.sevcik.sk/md0512.php>)

My s Dudom sme utvorili serióznou dvojku a s plnou vážnosťou som si po zvyšok tejto tortúry uvedomoval význam *českej průpovídky* , že „ *ve dvou se to nejlíp táhne* . “ (<http://www.mtbiker.sk/clanky/reporty/1126/jozin-z-bazin-teplickou-sa-plizi-.html>)

Keď nám mladá Indonézanka dáva peniaze , pripomenie mi to *známu českú průpovídku* : " *Já jsu milionář !* " (<http://www.katarinamajerova.blog.sme.sk/c/279133/Ostrov-Bali-symbol-kulturneho-soku-I.html>)

Poznáte tú *českú průpovídku* *Co je v domě není pro mně ?* (<http://www.dieta.sk/index.php?page=1&type=news&id=86&pg=1>)

ako hovoria tie vaše *prupovídky* *keď si poradiš aj pan boh ti pomôže* . (<http://www.populivox.sk/?page=clanok&id=2280>)

4.3.4 Metakomentáre s metatextovými výrazmi *vtip, anekdota, pieseň, hymna*

Z hľadiska typu intertextovej nadväznosti a v súvislosti s tým aj z hľadiska využitých metajazykových výrazov sa od doteraz spomínaných typov odlišujú metakomentáre, v ktorých autori odkazujú na žánrovo charakterizované texty pomocou metatextových výrazov ako *vtip, anekdota, pieseň*, resp. ako špecifický typ piesne *hymna*. V takýchto intertextuálnych komentároch uvedené metavýrazy vystupujú spolu s ďalšími už spomínanými komponentmi ako verba dicendi, slovo, veta, pri vtipoch aj s výrazom pointa.

V našom materiáli sa napr. opakovane vyskytli metakomentáre s výrazmi *vtip, anekdota* uvádzajúcimi v českých textoch vôbec časté (rozlične modifikované) vyjadrenie *zvonku to tak vyzerá*. Zdrojovým textom, na ktorý metasubstantíva *vtip, anekdota* pri danom kontaktovom prvku odkazujú, je vtip o bačovi, ktorý možno nájsť

v internetových zdrojoch v rôznych podobách¹². Bližšiu špecifikáciu prototextu tu predstavuje spojenie *slovenský vtip*, resp. spojenia bez explikácie jazykového pôvodu *starý (dobrý) vtip, stará anekdota*.

Hmm ... " znalec " promluvil . Asi podle jednoho *slovenského vtipu* , jež končí větou : " Zvonku to tak vyzerá ... " Hezký večer (<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/jiri-pehe.php?itemid=12994>)

To znamená , že vlastníci dostanou svůj majetek vložený do bank maximálně do pěti let , což je v bankovníctví opravdu vysoký výkon , a je neobvyklé , aby takového výsledku dosahovali prakticky všichni podstatní soutěžitelé na trhu . To vše jako kartel , *jak praví starý vtip* , " zvonku vyzerá " . (Lidové noviny, 23. 5. 2005)

A co na to voliči ? Rozvod manželství politiky a moci v Evropské unii " Ozaj , odtial to tak vyzerá " , zní známá pointa *starého dobrého vtipu* na téma , že když se jdete podívat do místnosti oknem zvenčí , může to v ní vypadat úplně jinak , než když jste byli uvnitř . (Britské listy, 14. 8. 2009)

Takže my pamětníci si myslíme své o celém jaru ' 68 i o jeho politických představitelích . Ony ty politické děje a problémy se odehrávají podle té *anekdoty* , jejíž pointa je nakonec " naozaj , z vonkajšku to tak vyzerá ! " (Lidové noviny, 23. 8. 2007)

Na rozdiel od vtipu o bačovi sa nám prototext, na ktorý odkazuje nasledujúci príklad s metavýrazom *stará ankdota*, nepodarilo identifikovať.

Za tím je něco mnohem víc . Něco málo napovídají jeho odpovědi v on-line rozhovoru na tn . cz . Zde je pár těch , které nasvědčují , řečeno slovy staré anekdoty " *že sa volačo pripravuje* " . (<http://paulczynski.cz/24002.html>)

Popri vtipoch a anekdotách možno spomenúť aj existenciu jazykových hier, akú predstavuje napr. osobité zakomponovanie slovenského jazykového prvku do českého textu „z *cimrmanovskej dielne*“. V českých textoch často citovaný mystifikačný slovenský výkrik „*Gdě Preboha Som?*“ je v nasledujúcom doklade súčasťou anekdotického rozprávania o vzniku skratkového slova GPS, pričom tu ako metarečový odkaz vystupuje spojenie v jejich mateřštině.

---

12 Bača spí doma se ženou, když někdo zaklepe na okno a říká: "Bačo, ženu ti jebú!" Bača se podíval na manželku spící po jeho boku a spal dál. Za chvíli zase: "Bačo, ženu ti jebú!" Bača se podíval na manželku a znova usnul. Když se to ozvalo potřetí, naštvál se a vyběhl ven. Jak vyšel ven, rušitel nočního klidu vběhl do ložnice a vrhl se přímo na bačovu manželku. Bača obchází s holí v ruce dům, podívá se oknem do ložnice a říká si: "A zvonku to tak naozaj vyzerá!" (<http://www.lubosovy-tpity.net/baca1.html>)

Nicméně Mistr , ještě napůl v mdlobách , překvapil vesničany přibíhající ke zbořené zvonici *vykřikem* v jejich mateřštině : „ Gdě Preboha Som ? “ Dal tak satelitní navigaci do vínku její dnešní jméno – GPS . (<http://www.marecek.cz/view.php?cisloclanku=2004110204>)

V slovenskej aj českej komunikácii sa často stretávame s citačnou alebo aluzívnou reprodukciovou rozličných piesňových úryvkov v druhom jazyku, pričom niekedy sa metavýraz *pieseň* stáva súčasťou sprievodného metakomentára. Kultúrne a komunikačné kontinuum zabezpečovalo a stále vo veľkej miere zabezpečuje vzájomné poznanie piesňovej tvorby v obidvoch národných spoločenstvách, repertoár českých a slovenských piesní sa pre mnohých členov jedného aj druhého jazykového spoločenstva stal nielen známym, ale aj blízkym (porov. časté odkazy na piesňové texty ako jeden z hlavných zdrojov kontaktu so slovenčinou aj v súčasnej jazykovej situácii, resp. ako iný aspekt tejto kultúrnej sféry aj vznik dvojjazyčných piesňových textov nielen v minulosti, ale aj v našich dňoch; Zeman, 2000; Nábělková, 2008). Aj v súčasnosti sa preto často môžeme stretnúť s odkazmi na úryvky z textov piesní v druhom jazyku. Takýto spôsob odkazu slúži ako ďalší z metarečových komentárov, ktoré upozorňujú účastníka komunikácie, že v texte sa nachádzajú prvky z iného ako vlastného jazyka. V našom materiáli sme metavýraz *pieseň* našli ako súčasť metakomentárov odkazujúcich k ľudovej piesni s uvedením pôvodu či k populárnej piesni s explicitnou identifikáciou interpreta.

Tú pasáž recitujú , lebo hudba na to neexistuje , aj keď som sa snažil . Potom príde ten horár a tam sme si vypomohli *českou piesňou* " Já jsem malý mysliveček " . (Týždeň. Bratislava: W Press, 2010, roč. 7, č. 15.)

A navyše - ' každá trampota má svoju mezu ' , ako sa spieva v piesni *Helenky Vondráčkovej a Jirku Korna* . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 21.01.2010)

A všichni jsme koukali na řeku a přemýšleli o tom , jaké by to mohlo být s Myší , s tou kráskou černoookou a černo vlasou . A že je to problém nadčasový , o tom svědčí , že dnes *slovenská skupina Elán zpívá* " bolo by to krásné , keby si ty chcela , bolo by to krásné , keby som ja smel . . . " . (Vlk, Václav, Stálo to za hovno..., ale aspoň byla sranda, Praha, Ivo Železný, 2004)

Slovy písne Elánu a skupiny Lojzo " tak jej napiš odkáz , že ti je líto " by se nejspíš daly vyjádřit pocity většiny Slováků patnáct let po rozpadu Československa . (Nedělní Blesk, č. 52/2007)

Prehľad metakomentárov so substantívnymi metavýrazmi uzavrieme dokladom s metasubstantívom *hymna*. K osobitostiam česko-slovenských kultúrnych a jazykových vzťahov patrí skutočnosť, že súčasné národné hymny ako symbolické piesne boli v čase spoločného štátu spojené v spoločnej česko-slovenskej hymne, čo aj s odstupom času zabezpečuje ich znalosť, prípadne aspoň znalosť úvodných veršov v oboch spoločnostiach. Citáty či alúzie odkazujúce k českej a slovenskej hymne často stretávame v slovenských a českých textoch aj bez rozvedených explicitných metarečových komentárov¹³. Nasledujúci doklad obsahuje komentár s metajazykovým spojením slovenská hymna začleneným do špecifického kontextu.

Členové skupiny bratří Mašínových měli (stejně jako kdokoli jiný - ať už další odbojáři nebo agenti - chodci), plné právo se této struktuře postavit se zbraní v ruce . Za to si zaslouží obdiv a úctu , protože člověk si vždycky musí vybrat : buď bude v koutě přihlížet , jak někdo terorizuje jeho bližního (a v *duchu slovenské hymny* doufat , že hromy " sa ztratia , Slováci ožijú ") , anebo něco udělá . (Hospodářské noviny, 6. 3. 2008)

4.3.5 Metakomentáre s metajazykovým výrazom *čechizmus, bohemizmus / slovakizmus*

Ako osobitný typ metarečových vyjadrení s explicitným kategorizujúcim typom vyčleňujeme metavyjadrenia obsahujúce výrazy *čechizmus, bohemizmus* v slovenčine a výrazy *slovakizmus, slovakizmus*¹⁴ v češtine. Dané metavýrazy, ktoré predstavujú súčasť teoretickej reflexie vzájomných kontaktných javov, využívajú aj bežní používatelia jazyka pri reflexii jazykových prostriedkov v cudzom alebo vlastnom texte. V textoch pritom možno pozorovať viaceré pragmatické funkcie ich uplatnenia. Pokiaľ ide o metakomentáre smerované k vlastnému textu, na krajnom póle stojí explicitné ospravedlnenie za použitý kontaktný prvok druhého jazyka

13 Porov. napr. textové doklady, v ktorých sú citátové fragmenty uvedené v úvodzovkách:

Nuž, všeličo sa v posledných rokoch zmenilo , ale ten „ ráj to na pohled “ v niektorých oblastiach zostal naďalej a kadečo sa robí a deje len tak naoko , aby sa nepovedalo. (Hospodářské noviny. Bratislava: Ecompress a.s. 29.05.2006.)

Velmi živé spory a kontroverze kolem odvolaného arcibiskupa Bezáka , připomínají , že i po dvaceti letech se „ nad Tatrou blýska “ . (http://www.dominikanska8.cz/en/akce_archiv.php?id=138)

14 Súčasná česká kodifikácia hodnotí tieto výrazy ako variantné podoby, v ČNK sa v korpuse *syn v3* a v korpuse *Araneum Bohemicum Maximum*, verzia 15.04 stretávame s lematizáciou tvarov z paradigiem oboch výrazov pod jednotnou lemu *slovakizmus*.

(frekventovanejšie pri komentároch s výrazmi *čechizmus*, *bohemizmus* v slovenských textoch). S implicitným vedomím istej neprimeranosti z hľadiska jazykovej správnosti kontaktového prvku však u autora textu možno počítať aj v prípadoch, keď metakomentár obsahuje samu kategorizáciu konkrétneho reflektovaného vyjadrenia a explicitné ospravedlnenie v texte nie je. Ospravedlňujúcu intenciu možno vnímať aj v prípadoch, keď metakomentár obsahuje explicitné pozitívne hodnotenie kontaktového prvku z hľadiska estetickosti či výstižnosti (aj s explicitným formulovaním subjektívneho vnímania lakunárnosti). Využitím daných metavýrazov autori textov ako *bohemizmy/slovakizmy* neraz kategorizujú slová, resp. slovné spojenia, ktoré sú rovnako hodnotené v odbornej reflexii, medzi takto kategorizovanými kontaktoвыми javmi sa však nachádzajú aj iné citátové prvky, ktoré vnímajú ako vhodné pri realizácii svojho komunikačného zámeru.

V korpusových dokladoch v oboch jazykoch nachádzame doklady, kde používateľ jazyka pomocou daných metavýrazov kontaktovy prostriedok explicitne identifikuje ako prvok druhého jazyka, najčastejšie ako súčasť základnej výpovede.

V texte som totiž použila výraz sluší , čo je tzv . *bohemizmus* . (Nové slovo. Bratislava: Pravda.)

Prepáčče , Milo , lež závodíť , toť *čechizmus* . (Kalina, Ján: Usmievavé Slovensko. Bratislava: Albert Marenčin - Vydavateľstvo PT 2003. 229 s.)

Všimnite si , že mluví správne česky , že neříkám , on stráží moje stránky , což je *slovakismus* a používají to debilové Češi . (<http://www.ringo-cech.cz/denik-osameleho-bezce/31-prosince-2012-koza-na-jevisti-cech-z-chelsey-lama-krkonoska>)

V dokladoch nachádzame aj začlenenie reflektovaných javov do kategórie *bohemizmus/slovakismus* zvýraznené pomocou ďalších, aj expresívnych, prvkov metakomentára (*výrazný bohemizmus*, *bohemizmus ako prasa*, *slovakismus až na pľudu*).

Ak povieš slovíčko " nevadí " , čo je *výrazný bohemizmus* , dostaneš mesiac naostro , zostrený neslovenskou stravou - napríklad bravčovým s kapustou a knedlíkom . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 30.3.1995)

su to len smiesne chyby , nic viac . tak klidek / *bohemizmus ako prasa* , viem / no lebo by sa stratilo caro tvojho komentara . (<http://blog.sme.sk/diskusie/>)

876064/1/Som-jednotka-Uz-nas-je-400000--a-mozeme-sa-vsetci-dat-vypchat.html)

Jestliže tam je špatná vazba a někdo říká , že je " na vině " , *což je slovakismus až na půdu* a čeština to dovede krásně vyjádřit jinak , je to urážka , že si nedovedeme vážít svého jazyka , který měl už ve středověku vážnou literaturu . (Fites - mluvené texty - 3. část, 1998)

Použitie uvedených kategorizujúcich metavýrazov sa v textoch často vyskytuje spolu s estetickým a funkčným hodnotením reflektovaného vyjadrenia. V slovenčine aj v češtine sa hodnotenia vyjadrujú prostredníctvom adjektív ako *krásny, výstižnejší, výrazný, super / krásny, milý*, ktoré podčiarkujú subjektívne vnímanie komunikačnej efektívnosti nedomáceho prostriedku. Hodnotiaca časť vyjadrenia môže byť súčasťou základnej výpovede alebo je odčlenená od hlavného textu v pozícii parentézy, najčastejšie v zátvorke.

Predpokladám , že to pán Bielčík nemyslel doslovne a nebolo jeho úmyslom roztrhať na cucky (*nesmierne krásny bohemizmus*) druhú polovicu diela - to je to , že cez písmená sa nedá vyjadriť presne to , čo človek chce . ([http://www.mamtalent.sk/marketingovy-riaditel-ikaru-peter-bielcik-hodnoti-zbiehanie.phtml?program=1&ma__0__id_b=12424&ma__0__id_kp=42700](http://www.mamtalent.sk/marketingovy-riaditel-ikaru-peter-bielcik-hodnoti-zbiehanie.phtmlmarketingovy-riaditel-ikaru-peter-bielcik-hodnoti-zbiehanie.phtml?program=1&ma__0__id_b=12424&ma__0__id_kp=42700))

Z pojmu „ elektronický podací hárok " sa mi už vyhadzuje koprivka (*super čechizmus* , však ?) . (<http://baricak.blog.sme.sk/c/310109/Slovenska-posta-nekric-na-mna.html>)

Škoda , že „ blbosť “ je taký *zjavný bohemizmus* , zvukomalebne je výstižnejšia ako hlúposť . (Delet. Židovské noviny. Bratislava: Občianske združenie Delet 2004.)

Dnes je prezidentů neúrekom (nemůžu si dát ujít ten *krásny slovakismus*) . (Hospodářské noviny, 12. 9. 1997)

Dvojsloví až tak se prostřednictvím tajemníků a povereníků přepĺížilo přes Karpaty a usalašilo se (vida , také *slovakismus* , *ale milý*) v Čechách někdy osmdesátých let a nestala by se žádná škoda , kdyby se jednou zase odsalašilo . (<http://www.cesky-dialog.net/clanek/259-z-rasova-pytle/>)

Špecifický typ metakomentárov, ktoré sa približujú k metavyjadreniam s explicitným ospravedlním, sme našli v slovenských dokladoch. Pri metavyjadreniach s výrazmi *čechizmus, bohemizmus* sa tu v autorskej výpovedi stretávame s explicitnejšou formuláciou vedomia použitia kontaktového prvku vo výpovedi autora

prostredníctvom slovesa *vedieť*, súčasne však aj s odôvodnením jeho použitia pomocou adjektívneho hodnotenia (*ľúbezny, výstižný, trefný*). Metakomentáre sú prítomné ako parentetické celky umiestnené v zátvorkách alebo ako samostatné vety.

Buď je táto kniha groteska , a ja som to nepochopila , alebo strašný škvár (*viem , už druhý bohemizmus , ale sú trefnejšie*) ... (<http://www.knihozrut.sk/recenzie/americky-sen-ci-groteska>)

Povýšili ma ako posledného , blbci . *Viem , že je to čechizmus , ale výstižný* . (Ľažký, Ladislav: Amenmária. Bratislava: Smena 1964. 596 s.)

Veď do koalície sa možno s radosťou podhodí KDĽ ako lacná dievka (*viem , je to čechizmus , ale ľúbezny čechizmus*) . (<http://arva.blog.sme.sk/c/122459/Aktualne-rozpadla-sa-vlada.html>)

Metakomentáre s explicitným vyjadrením ospravedlnenia¹⁵ obsahujú slovesá *prepáčiť, ospravedlniť, odpustiť*, citoslovce *pardon* či subštandardný výraz *sorry*. Tento druh vyjadrení je v slovenských dokladoch temer vždy odčlenený od hlavnej výpovede do vsuvkovej časti ohraničenej čiarkami, pomlčkami alebo v zátvorkami.

Pri slove pauza sa mnohým asocjuje - *prepáňte čechizmus* - vlezlá reklama " *daj si pauzu , daj si Kitkat* " . (<http://vesely.blog.sme.sk/c/29885/Daj-si-pauzu-ale-nie-Kitkat.html>)

Ale inak pekný , ako to (zo saxofonistov) predvádza napríklad David Sanborn alebo Kenny G . — je v ňom menej soulovej popovosti a , *prepytujem a ospravedlňujem sa za bohemizmus* , vlezlosti . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 08.11.1994.)

S Róbertom Ficom , predsedom strany SMER a a Martin Strižinec , zamestnanec TA3 mu robil , *odpustite mi ten bohemizmus* , celkom úspešné a účinné , ba možno aj trochu exotické či odórom zaujímavé „ *křoví* “ ! (<http://www.kristofik.blog.sme.sk/c/285648/To-bude-celkom-nove-vazne-a-hlboke.html>)

---

15 Na metakomentárovú funkciu obsahujúcu ospravedlnenia upozornila vo svojej práci aj M. Gazdíkova (2005).

Neviem, ako bývate vy. Ja bývam v prenajatom byte, vo vchode zapácha a domovníčka prudí (*pardon za čechizmus*). (<http://www.inzine.sk/article.asp?art=9937>) (Gazdíkova, 2005, s. 248 – 249)

Pokiaľ s tvrdením, že popradské pivo Tatran za veľa nestojí, sa dá vcelku súhlasiť, paušálne generalizovanie sa dotkne aj tých menej citlivých nátur. Teraz sa už nedivím (*viem, že je to čechizmus, ale azda mi to pani koretorka tentoraz prepáči*), že Československo sa muselo rozpadnúť, keď posledný predseda vlády mal takúto mienku o tretine jeho občanov. (<http://www.noveslovo.sk/archiv/2003-2/nazaver.asp>) (Gazdíkova, 2005, s. 249)

Dodnes som nečítal žiadny komiks s chlapcom z pekla , ale film sa mi hrozne páčil , *pardon za bohemizmus* . (<http://ivokucera.blog.sme.sk/c/183356/Hellboy-2-Zlata-armada-80.html>)

len jedno je pozitívne , že si budú navzájom politici závidieť a na seba navzájom poukazovať ... ako by to bolo , keby tahali za jeden provaz ? (*sorry za čechizmus*) (<http://blog.aktualne.centrum.sk/blogy/magdalena-vasaryova.php?itemid=508>)

V metakomentároch tohto typu obsahujúcich danú kategorizáciu a explicitne formulované ospravedlnenie nachádzame v slovenských textoch aj také vyjadrenia, ktoré poukazujú na subjektívne vedomie lakúny, neexistenciu zodpovedajúceho vhodného vyjadrenia v slovenčine, absenciu či aktuálny výpadok vhodného slovenského vyjadrenia vo vlastnom vedomí¹⁶. Vyjadrenia tohto typu sú vždy umiestnené samostatne, mimo hlavnej výpovednej línie, najčastejšie v zátvorkách.

Hrdinami Hemingwayových krutých ale opravdivých (prepáčte čechizmus , ale v tomto prípade nie je „ naozajstných “ to isté , čo „ opravdivých “) príbehov sú tvrdí muži , nachádzajúci sa často na šikmej ploche . (<http://ivokucera.blog.sme.sk/c/176417/Muzi-bez-zien-Ernest-Hemingway.html>)

Len aby som sa nejakým spôsobom dostala ku tomu , ku čomu sa dostať chcem , čo som vymyslela negujem , aby som predbehla niekoho iného negujúceho , alebo aby sa moje nenápadne sa tváriace ego predvádzalo ako vtípný šprímať (*ospravedlňujem sa za čechizmus , ale žiadem slovenský ekvivalent nevystihuje význam uvedeného českého slovička , a nesnažte sa ma presvedčiť , že ekvivalent rovnakého významu existuje , to je váš význam a nie môj* . (<http://areopag.christ-net.sk/viewtopic.php?t=916&view=previous>)

Korenené vôňe môžu byť krásne a pekne zvodné , ale ak by malo na mňa vyblafnúť čierne korenie , ktoré čochvíľa docela (*prepáčte ten čechizmus , ale výstižnejšie slovo ma nenapadlo*) výdatne podporí levanduľa a dorazí to cardamóm , tak utekám kadeľahšie . (<http://mydailyfashionnews.blogspot.sk/2010/11/velky-test-noviniek.html>)

Väčšina nežného pokolenia nás nechápe , nadáva nám do idiotov , snílkov (sory za bohemizmus , ale nie a nie si spomenúť na slovenský ekvivalent) a bláznov . (<http://www.scifi.sk/poviedky/?s=1176>)

Okrem samotného styku pod heslom hlbšie , drsnejšie a samozrejme " dokonca " sa často sa využívajú rôzne rúbiky . Môžu umlčať partnera (strata schopnosti hovoriť je vzrušujúca , respektíve pocit bezmocnosti z nej prameniáci) , umožniť slobodný prístup k jeho ústam , prípadne len

16 Vyjadrenia používateľov slovenčiny, že v slovenčine neexistuje vhodný ekvivalent ku konkrétnemu kontaktovému výrazu, sa neraz rozchádzajú s teoretickou reflexiou kontaktovej jazykovej kritiky (porov. Gajdošová, 2015).

stimulovať jeho predstavivosť . (Ospravedlňujem sa za čechizmus , ale na slovenský názov pre roubík – „ mlčadlo “ som si ešte nezvykol .)
(<http://modroocko.blog.sk/detail-bdsm-v-praxi-8---prehlad-praktik.html?year=2012>)

4.4 Metarečové komentáre bez kategorizujúcich metajazykových vyjadrení

Menej identifikačných prvkov, ktoré priamo charakterizujú reflektovaný kontaktný prvok z druhého jazyka, obsahujú metavyjadrenia s úsporným odkazovaním prostredníctvom adjektív, adverbíí, pronomín a partikúl. Aj takéto minimalistické metaodkazovanie však nesie informáciu o vedomom použití jazykového prvku z druhého jazyka.

Adjektíva ako metarečový komentár patria v našom materiáli k najčastejšie využívaným minimalistickým metaodkazom. Môže pritom ísť o reflexiu kontaktného prvku pomocou odkazu na príslušnosť k slovenskému/českému jazyku s využitím adjektíva v tvare neutra *české/slovenské*, sprevádzaného prípadne formuláciou naznačujúcou, že ide o typické vyjadrenia (*typické české, to české*).

Je to fajn , ako to máš zariadené . Ale pochop , že Slovákov už nebavilo počúvať *české* " nelze vyhověti " (http://dolezite.sk/Cie_bolo_Uhorsko.html)

Ako sa čudujem , tak sa čudujem , ale pri čítaní vašich príspevkov , pán Kropáček , som nenanšiel žiaden argumet , s ktorým by sa dalo polemizovať okrem typického *českého* " nelze vyhověti " . (<http://www.hrnko.sk/2009/11/12/317/comment-page-3/>)

Nič v zlom , dobre viem , že nie ste utajený zákopový bojovník , že si stojíte za svojim názorom , ale ak ste medzi " prvými " v svojej strane , nech je to vždy vidieť a cítiť , ináč sa nevyhnete tomu *českému* " pozdě bycha honit ! " (<http://blog.sme.sk/diskusie/1685959/1/Fico-ako-Paroubek.html>)

Adjektívne metavyjadrenia však niekedy neodkazujú čisto na jazykové vyjadrenie, ale na špecifickú reáliu druhého jazykového spoločenstva.

Jaké jste prožil dětství ? Hezké . Bydleli jsme v Bratislavě , kde jsem také chodil do školy . Takže jsem se neučil vyjmenovaná slova , ale *slovenské* » vybrané slova « . (<http://www.milanpesak.cz/otazky.php>)

mnam toto vyzera prudko jedlo ukladam a vyskusam robievam ako klasické

české " chlupaté knedlíky " s rôznou náplňou . (<http://www.varecha.pravda.sk/recepty/gulky-s-dynamitom-fotorecept/15771-recept.html>)

V našom materiáli sme našli aj adjektívne metavyjadrenia uvádzajúce kontaktný prvok bez explicitného vyjadrenia jeho pôvodu z druhého jazyka. Pri použití adjektív ako *oblíbené*, *známe*, *pověstná*, *komunistické nadšené* tu možno vidieť prejav toho, že v jazykovom vedomí autora textu vystupuje práve známy kontaktný prvok ako výstižné pomenovanie istej skutočnosti.

Táto fotka by sa dala nazvať aj mojím *oblíbeným* " Tady sem si dovilil ze své zahrádky (<http://zeleznica.railnet.sk/modules/AMS/print.php?storyid=167>)

Ak by sme mali pripomenúť *známe* " první vyhrání z kapsy vyhání " , tak by sa práve mužstvá , ktoré excelovali v tomto kole , mali mať už v ďalšom na pozore , ako na to upozornil vždy rozvážny muž , tréner , tentoraz na lavičke Slovana , Jozef Prochotský . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 5.8.1997)

Ich odpoveďou je zatiaľ ono *známe* „ ticho po pešine “ . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 01.03.1994.)

Po prestávke jsme soupeře jasně přehráli , vytvořili si několik vyložených šancí a v samotném závěru Sigmu doslova přišpendlili před její bránou . Párkrát se zrodila *pověstná* trma - vrma , jenže nic z toho , " litoval kouč , kterého rozzlobila situace ze 70 . minuty . (Prostějovský týden, ročník 2003)

Bola to nepochybne skvelá paródia na ono komunistické *nadšené* " poručíme větru dešti " , ale - medzi nami - aj dav na námestí SNP trochu zneistel . (Inzine. Bratislava: Gratex International 2000.)

Podobne ako adjektíva vystupujú v textoch ako metakomentáre aj adverbiá. V našom materiáli sme našli adverbiá explicitne odkazujúce na pôvod konkrétneho reflektovaného kontaktného prvku uplatnené spolu s hodnotiacimi adverbiami *presnejšie po česky*, *po slovensky vtipně*. Adverbiálne metavyjadrenia explicitne naznačujúce pôvod bez hodnotiacej zložky komentára, aké sa iste v komunikácii môžu vyskytnúť, sme v našom materiáli nenašli.

Už jste četli / viděli Kmotra ? *Po slovensky velmi vtipně* „ Krstný otec “ . (<http://petruj.eu/blog/the-godfather-kmotr/>)

Na internete sa zjavila aj neviditeľná ošípaná (*presnejšie po česky* " Neviditeľný vepř Alois ") . (Nové slovo. Bratislava: Pravda.)

Reflektovaný kontaktný prvok sa v našom materiáli nachádza uvedený aj pomocou minimálnych pronomínálnych metakomentárov *po ich* a *iné*, pričom prvé z nich v rámci kontextu zreteľne odkazuje k inojazyčnému pôvodu citovaného vyjadrenia, kým zámeno *iné* má všeobecnejšiu platnosť. Texty dokladujú aj výskyt zámena *čosi* v metakomentárovom vyjadrení *čosi ako*, za ktorým bezprostredne nasleduje kontaktný prostriedok.

Je to zaujímavá agroturistická lokalita s možnosťou posedenia a ubytovania priamo v hajlochu , po ich „ ve sklípku “ . (<http://www.jankohrasko.sk/clanky/clanky/2010/september/vinobranie-v-prusankach>)

Popri objektívnych dôvodoch stopercentnej neúčasti , o ktorých nemám prečo vedieť (lebo povinnosť spovede je v občianskych záležitostiach – chválabohu – nezlučiteľná s princípom slobody a osobnej zodpovednosti) , možno smelo povedať aj iné : “ Známe své lidi ... ” (<http://www.inforoznava.sk/blogforum/ticho-po-plesine>)

Máme tu more , príjemnú klímu a je to také malé sídlisko , čosi ako „ vesnička středisková “ . (<http://www.pluska.sk/zena/rozhovory/ceska-topmodelkatereza-maxova-mame-doma-blazinec.html>)

Pri českých kontaktných vyjadreniach sme sa v slovenských textoch stretli aj s uvádzajúcim využitím častíc. Partikuly ako *skrátka*, *proste*, zvyčajne využívané v metarečovej funkcii v jednojazyčnom texte, možno v týchto prípadoch považovať aj za prostriedky upriamujúce (bez explicitného upozornenia) pozornosť na použitie výstižného vyjadrenia v druhom jazykovom kóde.

A zase máme iného , ktorý vie pracovať s pinzetou (ten však nevie otvoriť konzervu) . Ďalej by museli zohnať niekoho , kto vie konzervu aj zatvoriť . *Skrátka* - nejsou lidi ! (<http://www.sme.sk/c/5179879/internetove-diskusie-zabudnite-na-afgancov-slovaci-su-bombovejsi.html>)

Nerád , ale musím zopakovať to , čo som už raz povedal : knihy nepíše generácia , knihy píše konkrétni autori . Inak – sú to zväčša veľmi inteligentní a vzdelaní chlapi , teoreticky sú možno podkutejší , ako sme boli my – napokon , dokazujú to svojimi recenziami . (Mimoriadne zábavné sú recenzie Miloša Herku – to je *proste* " kouzlo nechtěného " .) (<http://www.literarnyklub.sk/mitana-dusan/zivot-je-krasny-paradox>)

Možno mu to vôbec nevadí , *ved'* " nejsou lidi " a íst' sa " len tak " pre sopeľ a kašeľ kurírovať jednoducho netoleruje . (<http://dratvova.blog.sme.sk/c/279088/Virus-ako-bonus-k-oblubenemu-syru.html>)

4.5 Metakomentáre s explicitnou intertextovou identifikáciou

Ako osobitnú skupinu metakomentárov vyčleňujeme tie, v ktorých je prítomná explicitná intertextová identifikácia v odkaze na konkrétneho autora textu (prípadne na konkrétnu románovú postavu). Metakomentáre s explicitným pomenovaním autora textu uvádzajú reprodukcie alebo parafrázy výrokov, ktoré môžu predstavovať špecifický „jednorazový“ citát, často však ide o uvedenie vyjadrení, okrídlených viet známych autorov, ktorým možno pripísať frazeologickú platnosť (názorným príkladom je – už pri iných metakomentároch spomínané – vyjadrenie či výzva J. Fučíka *Lidé bděte!*). Individualizované metakomentáre tohto typu patria k špecifickým dokladom minulých aj súčasných interkultúrnych kontaktov. V zmysle predchádzajúcich upozornení však aj tu možno konštatovať, že pripísanie výroku či (ľudovej alebo zľudovenej) frazémy konkrétnemu autorovi nie vždy zodpovedá skutočnosti.

V slovenských textoch nachádzame intertextové odkazy s individualizovaným určením autora citátu, ktoré sú uvádzané metakomentármi rozličných už spomenutých typov: s verbami dicendi, s metajazykovými výrazmi alebo aj bez nich.

V našom materiáli sa opakovane vyskytli metakomentáre s verbami dicendi, s metasubstantívami ako *slová*, *odkaz*, *heslo* a pod. reflektujúce autorstvo českých osobností politického a kultúrneho života, napr. *ako hovoril Masaryk*, *Klaus by povedal*, *heslo T. G. Masaryka*, *Fučíkove slová*, *slová J. A. Komenského*. Reflektované výroky konkrétnych autorov často predstavujú predstavujú okrídlené vety.

Už tatiček *Masaryk hovoril* : Nebát se a nekrást ! (<http://www.inforoznava.sk/infoservis/kandiduje>)

Veľmi pochybujem , že sa mémy budú dať nejako dokázať . To je " hlboké nedorozumění " , *ako by povedal klasik Klaus* . (<http://users.blog.sk/detail.html?a=d73c741dea731ff7b6bcf97194e6e64d>)

Uvidíte , ako podobné témy zaujmú aj ostatných , osviežia a rozjasnia váš deň . (Prepáč , Richard , ale už je načase .) Hlboké nedorozumění , *vravieval Václav Klaus* . (Inzine. Bratislava: Gratex International 2000.)

Klaus by povedal , že to je " hlboké nedorozumění . " (<http://dennik.tyzden.sk/juraj-kusnierik/2013/02/02/viac-slovenskej-hudby/>)

V zásade vychádzajú zo starého dobrého hesla T.G. Masaryka , ktoré bolo jeho výzvou pri budovaní prvej Československej republiky – „ Nebát se a nekrást ! “ (<http://petrovic.blog.sme.sk/c/24949/Preco-volit-OKS-I-cast.html>)

V tomto duchu si dovoľím parafrázovať slávne *Fucikove slova* " Lidé bděte ! " na súčasne slovenské : " Ludia zobudte sa ! " (<http://www.blog.sme.sk/diskusia/1577495/1/Farizejska-vypocitavost-predsedu-vlady.html>)

Keď sme v škole , pripomeňme si *slová J . A . Komenského* , „ škola hrou a príklady táhnou ! “ (<http://www.mojevarenie.sk/2011/08/nepodcenujte-predjedlo-a-desiatu-vasich-deti/>)

Podľa neho už na minuloročnom sneme v Trenčíne bolo jasné , že KDĽ je - povedané *slovami bývalého českého politika Josefa Luxa* - " klidnou silou " . (Východoslovenské noviny - Korzár. PetitPress, a.s., Divízia Východ, o.z. Košice 2001)

Ako minimalistický metarečový komentár fungujú aj privlastňovacie a vzťahové adjektíva odvodené od vlastných mien, ako napr. prídavné mená *Masarykovo, masarykovské* pri textovom zapojení okrídleného výroku T. G. Masaryka *Nebát se a nekrást* alebo privlastňovacie adjektívum *klausovské* viažuce sa k výroku V. Klause *hlboké nedorozumění*.

Už nami nehýbu Augustín ani Hus , Hayek ani Marx , *Masarykovo* *Nebát se a nekrást* ani Patočkov a Havlov *Život v pravde* . (Týždeň. Bratislava: W Press, 2008, roč. 5, č. 36.)

Zrejme až potom príde to najťažšie – poctivé budovanie štátu . *Masarykovské* „ *Nebát se a nekrást* “ táto generácia už nezvládne . (Domino Fórum. Bratislava: Dominopress spol. s r. o. 2002, číslo 3.)

Ale a priori stavať Rómov do nesvojprávneho postavenia je *klausovské* " *hlboké nedorozumění* " . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 12.8.1995)¹⁷

V metakomentároch so slovesným komponentom uvádzajúcich citáty či parafrázy výrokov postáv českého kultúrneho prostredia nachádzame časté odkazy na spisovateľa, herca a speváka Jana Wericha či spisovateľa Jaroslava Haška (pri citovaní jeho autorských vyjadrení alebo replík literárnej postavy vojaka Švejka), aj na iné literárne osobnosti ako napr. na básnika Jaroslava Seiferta.

Po dlhom čase som sa pripojil a z tejto diskusie , *ako hovoril Werich* , sa mi " neudělalo dobře " . (<http://citatie.madness.sk/literarnatema-18440.php>)

17 Adjektíva odvodené od vlastných mien v metarečovej funkcii v spojeniach ako *čapkovskí* „*pátečníci*“, *mathauserské* „*dvojsvětí*“ spomína napr. M. Nábělková (2008, s. 190). Vo funkcii metarečového komentára vystupujú v spojeniach typu „*šaldovsky* *povedané*“ aj deapelatívne adverbiá (k spektru funkcii adverbií tohto typu pozri Martincová, 2015).

Len , ako hovoril Werich „ tam jsem s nima nehrál kuličky “ . (<http://petrovic.blog.sme.sk/c/2749/O-cestach-a-netradicnom-patriotizme.html>)

Ved ako hovoril Werich - to je blby , to se bude libit . (<http://www.blog.sme.sk/diskusie/1277874/2/Jakubisko-premarnil-prilezitost.html>)

Tak ako vo väčšine jeho príbehov , aj v tomto si za všetko dobré a zlé môže človek sám svojou vlastnou náturou a konaním . Nakoniec ako hovoril Werich : „ Lidé jsou všelijací , zejména různí . “ (texty z www.zilinskyvecernik.sk. Žilina: Žilinský večerník č. 06, r. 14, rok 2004.)

Po hlasování som pozeral všetky tlačovky . Ak už niekoho nepresvečil Kolár , či Fico , tak msí byť , ako hovoril Werich " gene . . . . dege . . . . proste . . . . blbý " Tak tí dvaja lotri by mňa nepresvedčili , ani keby prisahali na kolenách v kostole na kríž . (<http://debata.pravda.sk/debata/blog-pasha-3-2011-12-13-dohody-sa-musia-plnit/>)

Verím , že do basy nepôjdem , ak budem pokračovať v citácii Haška - " serou na něj mouchy " - teda na obraz cisára na stene . (www.medialne.sk. Bratislava: TREND Holding s.r.o. 07/12)

A keďže už voľakedy Hašek povedal alebo napísal : " Ve dvou se to lépe táhne " . Tak u mňa to platí dvojnásobne . (<http://aladin.elf.stuba.sk/~soula/mkd/md02-06.htm>)

Lebo , ako všetci vieme , nič nie je také , ako kedysi , ani to nebo už nie je také modré , ani tá tráva taká zelená , ako hovorí Seifert vo svojej knižke Všetchny krásy světa , " ani ten cukrkandl už není jako kdysi " . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 16.8.1999)

V českých textoch je typ metavyjadrení, ktoré uvádzajú repliky známych osobností, politikov, literátov či iných umelcov vo viac či menej presnej reprodukcii v pôvodnom jazyku, prítomný nemenej často. Dokonca možno konštatovať, že doklady, ktoré sme v materiáli identifikovali a vyčlenili v rámci tohto typu, sú vzhľadom na počet realizácií v konkrétnych kontextoch častejšie v češtine ako v slovenčine.

Medzi českými metakomentármi nachádzame metavyjadrenia, ktoré pripisujú autorstvo slov a výrokov slovenským politikom. Ako osobitne vďačné sa ukazuje obdobie spoločného štátneho usporiadania, pričom sa z hľadiska komentovaného citovania ako často citovaný politik v našom materiáli javí Gustáv Husák, prezident Československej socialistickej republiky.¹⁸ Nájdeme však aj iné z politiky známe

¹⁸ Pokiaľ ide o reflektované slovenské výrazy, ktoré uvádzajú metakomentáre s explicitným pripísaním výrokov G. Husákovi, analýza dobových dokumentoch by mohla ukázať, či ide o slovenské fragmenty zapamätané z Husákových prejavov prednesených po slovensky alebo po česky, resp. tzv. Husákovou českoslovenčinou (porov. Nábělková, 2008, s. 122 – 123). V druhom prípade by v príznakovom použití slovenčiny v českých prejavoch G. Husáka bolo možné vidieť

osoby, zviditeľnené neraz aj kontroverzným vyjadrením, v intertextovom odkaze vhodne využiteľným na zexpresívnenie výpovedí. Na druhej strane metakomentáre často uvádzajú citované výroky, ktorých príznakovosť v českom texte spočíva predovšetkým v tom, že sú realizované v slovenčine.

Přestože jsme - jak už bylo řečeno - věděli , že " od nich " se pravdivého slova nedočkáme , byť jsme lovili informace ze západních vysílaček , " které šířili chýry " , *jak sdělování pravdy pěkně nazýval Husák* , i když chvění a panika z těch všelijak ulovených a samozřejmě k horšímu zkreslených informací byly značné (Mladá fronta DNES, 26. 4. 2006)

Proto také optimistické přesvědčení , že „ trpezlivým presvedčovaním “ , *jak říkával dr . Husák* , by se daly ruské obavy rozptýlit , není v tomto případě docela na místě . (<http://bohumildolezal.lidovky.cz/texty/rs1220.html>)

Pro pana Čunka varianty neexistují , buď se vrátí , *jak říkal neblahý doktor Husák* , " napriek všetkému " a fatálně poškodí KDU-ČSL , anebo zůstane mimo a stane se zbytným , nejen jako předseda strany . (Lidové noviny, 7. 12. 2007)

Z mediálně známých osobností společných česko-slovenských čias je v metaodkazoch nášho výskumného materiálu prítomný aj Karol Polák, populárny slovenský športový komentátor. V odkaze na Karola Poláka možno vidieť priemet striedavej prítomnosti češtiny a slovenčiny v médiách ako jednu z prirodzených ciest zoznamovania sa českých poslucháčov a divákov so slovenčinou. Bývalá jazyková realita sa odráža aj vo všeobecnejšom metavyjadrení bez konkrétneho pomenovania slovenského komentátora.

Oba návrhy obálky pěkné – „ taká trma vrma “ , *jak by řekl Karol Polák* ; velmi případné pro ruské tažení , i když mně se stále nejvíc zamlouvá (alespoň pro díl pojednávající o počátku) výjev F. von / de Myrbacha „ Francouzská armáda překračuje Němen “ . (<http://napoleon-knihy.blogspot.cz/2011/08/pracovni-nasazeni-aneb-nahled-pod.html>)

Mám rád tyhle hromadný spurty na široký , dlouhý a rovný silnici , kde je dost místa , kdy se týmy rovnají dlouho , dlouho dopředu , aby to pak nakonec skončilo totálním zmatkem , kdy nikdo neví , kdy přesně začít , kdo je kde , všichni bušej jak zběsilý , aby se z tý " trmy vrmy , " *jak říkali s oblibou slovenský komentátoři* , vynořil Cav - kde se vzal , tu se vzal - a vyhrál . (<http://romankreuziger.com/cs/navstevnici/kniha-hostu.htm?strana=328>)

---

jeden z dôvodov, prečo citované slovenské fragmenty ostali používateľom češtiny v pamäti.

Na rozdiel od metakomentárov s nedokonavým tvarom verba dicendi v minulom čase (*jak říkal, říkaval*), resp. s jeho podobou v kondicionáli (*jak by řekl*), individualizované metaodkazy v textoch s verbom dicendi s dokonavým slovesom (*jak řekl*) a citátovým prvkom v slovenčine, ktoré nachádzame v našom materiáli, predstavujú posun od sprítomňovania slovenských fragmentov (z inventára slovenských lexikálnych prostriedkov, frazém či okrídlených vyjadrení pripísaným konkrétnym osobám) k citovaniu prejavov prednesených v konkrétnej komunikačnej situácii¹⁹. Popri autentickosti môžu citátové vyjadrenia v slovenčine slúžiť aj na výrazové zatraktívnenie textu (porov. druhý príklad).

V průběhu závěrečného jednání a hlasování byla mj. položena i otázka , " či přijatie zákona o referende umožní přijatie ústav jednotlivých republik , které môžu v týchto ústavách kodifikovať plnú suverenitu republik " (poslanec Roman) . Po krátké diskusi byl vysloven názor , že " samozřejmě môžu " „*jak řekl poslanec Čič* . Tentýž pak dodal , že " aj keď to nemá právnú relevanciu , . . . je dobré , že táto otázka tu padla a že na ňu odpovedáme , pretože bude v zázname " . (Gronský, Ján: Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa, díl IV., 2001.)

Doufám , že příští rok se v Říčkách sejde větší počet závodníků , protože se svezou na špičkově připravených tratích . Jak *řekl Jan Uher* v cíli " ako v rozprávke " . (http://mushing.cz/index.php?kod=&modul=casopis&m1=clanek&id_clanku=222)

V českých textoch sa opakovane vyskytujú metarečové komentáre s odkazmi na slovenských humoristov M. Lasicu a J. Satinského. M. Lasicovi a J. Satinskému, resp. len J. Satinskému sa napr. pripisuje autorstvo slovenského vyjadrenia *izbička pre opilcov*. Možno predpokladať, že sa v českom prostredí slovenské spojenie *izbička pre opilcov*, v ktorom sa deminutívom *izbička* zjemňuje oficiálne pomenovanie *záchytná izba* (*protialkoholická záchytná izba, resp. záchytná izba pre opilcov, v univerbizovanej podobe záchytky*) rozšírilo práve prostredníctvom humoristických vystúpení Lasicu a Satinského. Rozšírenosť spojenia *izbička pre opilcov* dokladajú aj iné české texty s metakomentármi, v ktorých sa individualizované pripísanie autorstva nespomína.²⁰

19 Z hľadiska podoby metakomentára možno v daných prípadoch uvažovať o tzv. sliftingu vety uvádzajúcej reprodukovánú reč (porov. Hirchová, 2016b).

20 Pomenovanie *izbička pre opilcov* nachádzame v českých textoch v úvodzovkách bez explicitne formulovaných metakomentárov, sprevádzané komentármi *jak na Slovensku říkají, ako hovoria bratia*, ale aj s využitím hodnotiacich výrazov (*krásně, poeticky, hezky něžně*) – adverbium pŕvabně

Chcete mít nezapomenutelný zážitek a prožít výjimečnou rozkoš , jaké jsou dopřány klientům záchytek ? *Lasica se Satínským jim říkávali* " izbičky pre opilcov " . (ladislavsmrcka1.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=467104)

Jen se bojím , aby mi nepřítížil fakt , že jsem se narodil u Svatého Apolináře a Apolinář byla taky vyhlášená " izbička pre opilcov " , *jak ji trefně nazývali Lasica se Satínským* . (<http://ladislavsmrcka.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=404191>)

Vydáváme se na prohlídku obou „ izbiček pre opilcov “ , *jak záchytku půvabně nazýval Július Satinský* . Řeknu vám , tady bych se tedy v kocovině probudit nechtěl . (<http://www.mbnoviny.cz/clanky/dobri-holubi-se-stale-vraceji/>) *Lasica se Satínským* . (<http://ladislavsmrcka.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=404191>)

V českých textoch nachádzame aj metakomentáre obsahujúce intertextové prepojenia na slovenskú pieseň²¹, pričom výstavbovým slovesom je sloveso *zpívat*, ako jedno zo slovíec patriacich do širšieho okruhu verb dicendi, spolu s menom interpreta, napr. *jak XY zpívá*. Zo slovenských interpretov sú do tohto typu metaodkazov zapájaní napr. P. Habera alebo M. Žbirka. Ale textové doklady môžu obsahovať aj metavyjadrenie bez uvedenia interpreta piesne.

Když to shrnu : nádherná „ divoká “ příroda , čerstvý vzdoušek a *jak zpívá Habera* „ výberové ticho “ . (<http://www.cestopisy.net/81-slovensky-raj-a-dobsinska-ledova-jeskyne.php>)

---

sa vyskytuje aj v metakomentári pripisujúcom autorstvo spojenia J. Satinskému.

V 25 prípadoch pak k umístění v " izbičke pre opilcov " bylo nutné kvůli ohrožení vlastního života lidí , kteří to s konzumací alkoholu a dalších toxických látek přehnali . (Právo, 5. 12. 2006)

Rušily se i ty populární *jak na Slovensku říkají* , izbičky pre opilcov , a začal být nedostatek záchytek , " vysvětlila Dana Hlaváčková z Územního střediska záchranné služby Středočeského kraje v Mělníku . (Deníky Bohemia, 6. 10. 2004)

Až ji uvidí strážník , třeba ji nechá odvézt do odmašťovny do izbičky pre opilcov , *ako hovoria bratia* . (<http://paulczynski.cz/45528.html>)

Čechách se řekne: protialkoholní záchytka a *na Slovensku tak hezky něžně* : izbička pre opilcov :)) (tím samozřejmě nemyslím vaši izbičku :)) (zena-in.cz/clanek/v-19-utulna-izbicka)

Vždyť i *bratři Slováci mají staré záchytky a říkají jim krásně* - Izbička pre opilcov (sokolovsky.denik.cz/zpravy_region/nykl20070618.html)

O zbytek zabavy se postara služba zařízení, které *bratia Slovaci nazývajú poeticky* "izbička pre opilcov". (www.kudlanka.cz/index.php?option=com_content&task...)

21 Slovenská hudba sa v textoch venovaných súčasným česko-slovenským jazykovým vzťahom opakovane spomína ako významná sféra kontaktu používateľov češtiny so slovenčinou (Musilová – Sokolová, 2004; Musilová, 2008; Nábělková, 2008). Prístup k slovenčine, ktorý používateľovi češtiny sprostredkujúajú slovenské piesne, obohacuje v tejto sfére aj existencia dvojjazýčných piesní (Zeman, 2000).

Stejně jako ty tenkrát , ani já teď se nemůžu soustředit , myslím na tebe . Můžu jenom doufat , že platí to , *co zpívá Miro Žbirka* - čo bolí to prebolí . (<http://bloge.teepec.cz/archiv/04.php.htm>)

Končím ... " , ego některých žen je natolik velké , že ačkoliv milují , nebudou se doprošovat , zvláště , když ví , že takhle je to správné ... a v kombinaci s Tvou autoritou Tě poslechnou ... ostatně jako vždycky . *A jak se zpívá* : " Čo bolí , to prebolí ... " (<http://psychologie.cz/co-mi-dala-nevera/>)

Zo slovenských literárnych osobností sa v metaodkazoch objavil aj Vincent Šikula, hoci (podobne ako niekedy v iných prípadoch) nie je citovaný slovenský frazeologický prvok jeho autorským dielom. Mohlo ísť len o zhodu okolností, že autor textu spojenie *od buka do buka* stretol práve u V. Šikulu.

Kdybych měl jejich projev charakterizovat slovy slovenského prozaika Vincenta Šikuly , musel bych říci , že jsem je slyšel " tárať od buka do buka " . (Reflex, č. 12/1997)

Medzi metakomentármi so substantívnym metajazykovým výrokom uvádzajúcim kontaktný prvok sme v našom materiáli našli napr. spojenie *Móricova veta*.

Vítězoslav Mórica obohatil slovníček moudrostí tzv. Móricovou větou : " Kde sa krava narodí , tam sa aj podojí . " (Ravík, Slavomír: Zahradní slavnost pro patnáct miliónů aneb Jak vyhovět Murphyho zákonům, Praha, 1993)

Na záver možno uviesť špecifický prípad metarečových komentárov uvádzajúcich textové fragmenty v slovenčine. Medzi pomenovanými osobami, na ktoré v metakomentároch nachádzame odkazy, často vystupuje literárna, resp. filmová postava major Terazky, jedna z hlavných postáv satirického románu M. Švandrlíka *Černí baroni*, ktorý bol v r. 1992 sfilmovaný. Ide o osobitý typ metarečových odkazov z viacerých hľadísk – v reflektovaných kontaktných javoch, ktoré nepochádzajú zo slovenského, ale z českého literárneho textu, sa premietajú niektoré osobitosti bývalej česko-slovenskej jazykovej koexistencie (M. Nábělková v danej súvislosti hovorí o Švandrlíkovej „terazkovskej českoslovenčine“, 2008, s. 237).

Ale jednu informaci by zodpovědný pracovník mít měl – měl by vědět , kam se obrátit o radu nebo pomoc . *Jak říkal již major Terazky* : “ Na každú robotu

je nám treba špecialistov . “ (<http://www.artlite.cz/osvetleni-galerii-a-muzei>)

Jako nejschůdnější , nejrychlejší a neeleganternější řešení za současného stavu vidím právě to hodnostní rozpětí (současně platných) 2 - 3 hodností na místech „ specialistů “ . Otázkou ovšem zůstává , kdo je to vlastně specialista (*jak už říkal major Terazky* : „ Na každú robotu je nám treba špecialistov ... “) a jak ho definovat . (<http://www.onwar.eu/2011/08/29/maximalni-doba-vykonu-sluzby-v-hodnosti-%E2%80%93-spasa-ci-prokleti/>)

Na jednu stranu tomu rozumím , na druhou jsem " volaaký zmätený " , *jak říkal major Terazky z Černých baronů* , jejichž autor tento týden zemřel . (Mladá fronta DNES, 31. 10. 2009)

Sedl jsem na židli a třikrát přečetl celou bibli . Ne z pilnosti nebo zbožnosti , ale proto , že po prvních čteních jsem z ní byl , *jak říkal major Terazky* , „ vola ako zmätený “ . (<http://www.agapebrno.cz/Clanky.aspx>)

Na pomedzí metakomentárov s explicitnou intertextovou identifikáciou a všeobecných metavyjadrení typu *ako sa hovorí* stoja komentáre typu *ako hovorí klasik*.²² Ide o typ metarečového komentára so širokým uplatnením pri reflektovaných jazykových prvkoch v jednojazyčných textoch, teda bez toho, že by metakomentár typu *ako hovorí klasik* uvádzal reflektovaný prvok druhého jazyka²³. V našom materiáli tento typ komentára, ktorý autora explicitne neidentifikuje, uvádza napr. citátovú alúziu okrídleného výrazu *muška jenom zlatá* z básne A. Heyduka *Dědův odkaz*, spopularizovaného filmom *Škola základ života*. Na tomto mieste možno uviesť aj iný typ metakomentára *jak kdosi kdysi říkával* bez explicitného uvedenia autora, za ktorým možno vidieť autorsky identifikovateľný citát názvu diela F. Kráľa *Bude ako nebolo*.

Ak opomenieme odpoveď klasika , že " štěstí je muška jenom zlatá " zistíme , že šťastie je veľmi mnohotvárná záležitosť . (Hospodárske noviny. Bratislava:

22 V našom materiáli sa nachádzajú aj doklady, v ktorých sa explicitná identifikácia autora okrídleného výroku „hlboké nedorozumění“ V. Klaua spája s výrazom *klasik*:

Veľmi pochybujem , že sa mémy budú dať nejako dokázať . To je " hlboké nedorozumění " , *ako by povedal klasik* Klaus . (<http://users.blog.sk/detail.html?a=d73c741dea731ff7b6bcf97194e6e64d>)

Nuž ale vegetácia je závislá na dostatku vody a tu je " hlboké nedorozumenie " *ako klasik Klaus povedal* .(<http://www.changenet.sk/index.stm?section=forum&cat=375392&x=453114>)

23 Len na ilustráciu je spojenie *hovorit/pisat/povedat/spominat klasik* v korpuse *prim-6.1-public-all* 184, v korpuse *web-3.0* je ich 748 výskytov. V oboch korpusoch sme hľadali príkazom [lemma="hovorit|pisat|povedat|spominat"] [lemma="klasik"]. V korpuse *syn* je 199 výskytov spojenie *říkat/hovořit/mluvit|psát/vzpomínat klasik* výskytov 199, korpus *Araneum Bohemicum Maximum*, verzia 15.04 obsahuje takýchto výskytov 479; hľadali sme príkazom [lemma="říkat|hovořit|mluvit|psát|vzpomínat"] [lemma="klasik"].

Ecopress a.s. 31.05.2005.)

Mnozí začnou v rámci tohoto duchovna investovat do akcií státních akciových společností , a tím poskytnou našim státním podnikům dostatek hotovosti , aby ji mohly obratem reinvestovat do " tvrdých " valut a účastnit se podnikání se svými soukmenovci na Západě . „ Bude ako nebolo " , jak *kdosi kdysi říkával* . (http://www.darius.cz/ag_nikola/clanek12.html)

Z analyzovaného materiálu je však zřejmé, že metakomentáře typu *ako hovorí klasik* autorom textov neslúžia na uvádzanie citátov konkrétnych, resp. konkretizovateľných autorov, ale pri uvádzaní rozličných frazeologických prvkov druhého jazyka, resp. citátových prvkov iných typov, ako napr. pri uvedení alúzie na už spomínanú pointu vtipu *zvonku to tak vyzerá*. Bližšie charakterizovanie výrazu *klasik* adjektívom *český* v slovenskom metakomentári explicitne naznačuje prítomnosť kontaktového prostriedku z češtiny.

Nakoniec , ani do nich nebolo veľmi koho nominovať , a ako hovorí klasik , „ nejsou lidi “ . (<http://www.jetotak.sk/editorial/tango-nohavicky-a-charita>)

Nechci nikomu sahat do svědomí ani ho obviňovat , ale promiň Jirko - jak praví klasik - " zvonku to tak vyzerá " . (<http://www.jiricisar.com/blog/item.php?num=1112211337>)

Človek , ktorý by mal mať Trestný poriadok a najmä jeho časť týkajúcu sa uvalenia väzby doslova v malíčku . A ajhľa , aj tak , *ako by povedal český klasik* , „ chybička se vloudí “ . (<http://www.plus7.sk/plus7dni/slovo-vydavateľa/bahno-sudnictve.html>)

V českých textoch sme našli súbor metakomentárov, ktoré ako osobitnú skupinu začleňujeme k metavyjadreniam s explicitnou identifikáciou. V porovnaní s explicitným určením viac či menej všeobecne známych osobností sa v týchto komentároch ako autori reflektovaných slovenských vyjadrení uvádzajú osoby z blízkeho okruhu autora textu, rodinní príslušníci, priateľ či spolužiak. Aj metakomentäre typu *jak říká moje babička/máma, jak říká můj muž/spolužák* patria ku klasickým metarečovým odkazom v príslušnom jazyku, kde bežne neodkazujú na prítomnosť slov či celých výpovedí z iného jazykového kódu. Pri úvahách o širšom kontexte vzniku takýchto metakomentárov pri citátoch z druhého jazyka vystupuje – bez poznania konkrétnych okolností nezodpovedateľná – otázka konkrétnych vzťahov českých a slovenských hovoriacich podieľajúcich sa na výslednej jazykovej podobe

sledovaných textových fragmentov, otázka jazykovej príslušnosti osôb, ktoré sú v metakomentári pomenované (a v súvislosti s tým aj otázka jazykovej biografie autora textu). Autori textov tohto typu na jednej strane môžu byť v blízkom, príbuzenskom alebo priateľskom vzťahu so slovensky hovoriacimi osobami, treba však aj pripustiť možnosť, že osoby špecifikované v metakomentári už sami používali alebo používajú uvedené slovenské vyjadrenia ako inojazyčné citáty vo svojich českých prehovoroch.

Obdivuji stavby , kde se lidi cítí dobře , jsou koncepční a „ sedí jako rit' na šerbli “ ,*jak říkala moje babička* . (<http://www.archinews.cz/7-94-profil-rovnovaha-mezi-krasou-a-funkcnosti.aspx>)

Moje máma mi vždy říkala : " Keď ťa to nesvrbí , tak si to neškriab . " Měla pravdu : D (<http://www.janjilek.cz/blogy/skoro-modre-pondeli>)

Těším se , že vás v této rubrice potkám , byť mne jenom beze slova minete , nebo se na mne dokonce usmějete . Jenom tak - " z roztopaše " -*jak říká můj muž* . (Mladá fronta DNES, 6. 1. 1996)

Stejně jako dvacetiletí študáci na koleji , kteří , zahrnuvše skripta , raději si na vrátnici půjčovali socialistický tisk (čili ,*jak říkal spolužák Jožo* , " bulvární tlač ") , aby se váleli po palandách a chlámali nad pozoruhodnými příběhy z černých kronik . (<http://sindlauer.blog.idnes.cz/c/247173/Kdyz-i-esenbaci-ucvrkavali-do-trenek.html>)

Pocházím z Příbrav a už docela dlouho studuju grafický design , až si říkám , že bych „ mal robíť už niečo poriadne “ ,*jak říká kamarád* . (<http://dafcr.cz/cz/archiv-aktuality.php?od=172>)

Akokoľvek, metavyjadrenia s pomenovaním blízkych osôb patria ako jeden typ do širokého spektra metarečových komentárov, ktoré v slovenských a českých textoch rozličných typov uvádzajú reflektované prvky druhého jazyka.

4.6 Implicitné metarečové komentáre vyjadrené úvodzovkami

Kontaktové prostriedky v slovenských a českých textoch bývajú okrem explicitných metarečových komentárov, ktoré uvádzame vyššie, vyznačené aj pomocou implicitných metaoperátorov. Tento spôsob metavyznačenia je reprezentovaný grafickými oddeľovačmi v texte, z ktorých najrozšírenejšie sú úvodzovky. V našom prístupe predstavenom v 3. kapitole sa práve grafické oddeľovače, úvodzovky a ďalšie grafické indikátory, ako signalizátory metarečového

postoja stali základným prístupom k získavaniu textového materiálu.

Pri úvodzovkách ako frekventovaných implicitných metaoperátoroch sa pozornosť upriamuje priamo na vyčlenené jazykové prostriedky. Využitie úvodzoviek ako jeden z typov indikátorov pri signalizácii cudzosti, citátovosti českých jazykových prostriedkov v slovenských textoch spomínajú napr. M. Nábělková (1991), J. Horecký (1992, 1995) a K. Buzássyová (1995). Z hľadiska implicitnosti – explicitnosti úvodzoviek ako metarečových (metakomunikačných) komentárov M. Nábělková pritom konštatuje, že sa – javia ako implicitné z hľadiska explikácie obsahu metakomunikačnej intencie autora textu, no ako explicitné, pokiaľ ide o sám fakt signalizovania prítomnosti istej metakomunikačnej intencie (je to zrejme v porovnaní s využitím kontaktných prvkoch bez akéhokoľvek označenia). Úvodzovky ako implicitné vyjadrenia vystupujú tam, kde autor nechce, nepovažuje za potrebné či nevie presne špecifikovať svoj postoj k využitému jazykovému prostriedku, a často aj tam, kde by vyjadrenie tohto postoja vyžadovalo rozsiahlu a retardačnú digresiu (Nábělková, 1991, s. 88 – 89). V súvislosti s využitím úvodzoviek v texte M. R. Mayenowa (1979, s. 148) hovorí, že pre adresáta textu predstavujú inštrukciu, že treba hľadať kód alebo subkód, do ktorého úvodzovkový výraz vlastne patrí. Pri českých/slovenských jazykových prvkoch vyznačených úvodzovkami v textoch druhého jazyka tak najpravdepodobnejšiu interpretáciu predstavuje autorská intencia naznačiť, že vedome použil kontaktný jazykový prvok pochádzajúci z druhého (českého/slovenského) jazykového kódu. Medzi takto implicitne reflektovanými kontaktnými prvkami nachádzame jednotlivé lexikálne jednotky, ustálené spojenia a frazémy, okrídlené výrazy, alúzie na výroky známych osobností, rozličné citácie a alúzie na repliky z filmov a piesní, medzi nimi aj také, ktoré sú v iných textoch uvedené explicitnými metakomentármi.

Pri úvodzovkách, ktoré ako implicitné metarečové komentáre signalizujú prítomnosť kontaktných prvkov, nemožno už na rozdiel od explicitných metavyjadrení ďalej vyčleňovať jednotlivé štruktúrne skupiny. Neprítomnosť poukazu na pôvod reflektovaných javov a neprítomnosť hodnotiacich vyjadrení stavia pri využití úvodzoviek do centra pozornosti samy kontaktné lexikálne prostriedky, resp. širšie citátové vyjadrenia, ktoré sú nimi signalizované. Popri hlavnej metarečovej funkcii úvodzoviek naznačiť vedomie autora o tom, že do textu začleňuje kontaktný

prvok, možno však počítať aj s ďalšou pragmatickou intenciou (zámer ozvláštnenia, vedomie zvýšenej expresívnosti zvoleného vyjadrenia, naznačenie neistoty pri hľadaní primeraného výrazu, odstupu či ospravedlnenia za nepoužitie domáceho/spisovného vyjadrenia), ktoré explicitne nie sú vyjadrené. Pokiaľ ide o reflektované kontaktové javy, medzi lexikálnymi prostriedkami v úvodzovkách nachádzame jednorazové príležitostné výpožičky aj kontaktové javy, ktoré už ako viac či menej rozšírené bohemizmy/slovakizmy boli reflektované v odbornej literatúre.

" Vskutku ' *svojsky* ' rovněž vysvětluje , kde že se vzaly ženy , které , ač nezvány a nijak předem nekontakovány , přesto klepou na dveře ateliéru . " (Reflex, č. 38/1994,1994)

Nečas si na archivní nahrávce cení širokého rejstříku sólistů , dobře sladěného ženského sboru a " *svojského* " zpívání muzikantů , které přináší pohodu . (Mladá fronta DNES, 2. 6. 1999)

Určitě o tomto nadaném Britovi ještě uslyšíme , protože Paladin byl neuvěřitelná pecka s monstrozním breakdownem , který zaručeně přinesl vašim žádům " *zimomriavky* " . (<http://nejhudba.cz/prirucka-trancera-best-2012-2-cast>)

V minulých dnech se ukázalo , že divizí svých oveček měl Jan Pavel II . " *neurekom* " : protože pochopil , že v moderním supertechnickém a superkomerčním světě člověk kdekoliv na světě nejvíc potřebuje víru . (Týdeník Rozhlas, č. 17/2005)

Snad to platí i vůči státu a těch škod hrazených státem už naši demokratičtí politici způsobili " *neurekom* " . (Aktuálně.cz, 12. 6. 2008)

Virvál , kdy " výberové ticho so zárukou " zpívá sto padesát lidí , je těžké přehlúšit i v odlehlé místnosti s umakartovými stoly . (Lidové noviny - Magazin, č. 30/2002)

Pro evropskou integraci by to asi byla výhoda , ale tím pádem by bylo po " špecifikách " a celý ten humbuk okolo rozdělování státu vlastně zbytečný . (Lidové noviny - Nedělní příloha, č. 27/1992)

Aj keď na tých svojich vystúpeniach prezentovali pekné reči , ale teraz sa ukázalo , že , *skutek utek* ' . (Plus 7 dní. Bratislava: Spoločnosť 7 plus, 2005, roč. 59, č. 22.)

Povedia vám , čo chcete počuť a „ *skutek utek* “ . (texty z www.zilinskyvecernik.sk. Žilina: Žilinský večerník č. 47, r. 15, rok 2005.)

Prirodzenou súčasťou divadla je pohyb a v rukách Evy Burdovej je to " nárez " . (<http://katarinarevayova.blog.sme.sk/c/124929/Velke-iluzie-po-radosinsky.html>)

Plesajúcich hostí potešili aj " ploužáky " ako Každý mi tě láska závidí , alebo Tak se láska měj a 50 - minútové vystúpenie zbehlo tak neuveriteľne rýchlo , že si hostia vynútili aj prídavky . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 08.02.2010)

Je čas pohrať sa s prísadami , ktoré budete pre dokonalé „ leháro “ vo vani potrebovať . ([http://wanda.atlas.sk/ako-si-uzit-vo-vani-\(aj-bez-chlapa\)/moda-a-krasa/telo/656729.html](http://wanda.atlas.sk/ako-si-uzit-vo-vani-(aj-bez-chlapa)/moda-a-krasa/telo/656729.html))

4.7 Zhrnutie

Materiálová analýza metarečových vyjadrení ukázala, že najčastejšími typmi metakomentárov uvádzajúcich reflektované kontaktné prvky sú metaodkazy obsahujúce verba dicendi s etnickým identifikátorom jazykového zdroja ako *Česi, Slováci* (frekventované aj v spojeniach typu *bratia Česi, bratři Slováci*) alebo s územnou identifikáciou pomocou choronyma v metaodkaze, napríklad v *Čechách* (sporadicky aj *na Morave*) , *na Slovensku*, resp. pomocou už frazeologizovaného dvojsmerného vyjadrenia *za riekou Moravou, za řekou Moravou*. Tieto konštrukcie so slovesami hovorenia často obsahujú aj deixu na reflektovaný kontaktný prvok (*ako tomu hovoria Česi, jak to nazývají Slováci*). Osobitne významné sú metakomentáre s prítomnosťou hodnotiacich výrazov (*pekne, hezky, trefně, krásne, výstižne hovoria/řikají*), ktoré predstavujú materiál na skúmanie axiologických postojov k jazykovým prostriedkom druhého jazyka (v tom aj individuálnych alebo rozšírených predstáv dotýkajúcich sa problematiky lakunárnej lexiky). Ako metarečové vyjadrenia neraz vystupujú aj verba dicendi v neosobnom zvrätanom tvare typu *ako sa hovorí/jak se říká* (aj s kvalifikujúcim adverbium *ako sa ľudovo hovorí*) bez etnickej alebo choronymickej identifikácie reflektovaného kontaktného prvku.

Špecifický typ metakomentárov, zaujímavý z hľadiska výskumu ľudovej (neteoretickej, naivnej) jazykovej kategorizácie, predstavujú metarečové vyjadrenia obsahujúce rozličné typy kategorizujúcich metajazykových výrazov (všeobecnejšie kategórie ako *slovo, pojem, výraz, vyjadrenie, pomenovanie, fráza, formulka, zvrät* aj ilokučne zafarbené pomenovania *tvrdenie, heslo, krédo*), ako aj kategórie pomenúvajúce a uvádzajúce rozličné typy frazeologických vyjadrení (*príslovia, porekadlá, úslovia, súslovia, rčení*) a žánrové typy (*pieseň, hymna, vtip, anekdota*). Pri uplatňovaní metajazykových výrazov tohto typu je z hľadiska poznania „ľudovej

kategorizácie“ zaujímavé, že vo vzťahu k spektru reflektovaných kontaktočných prvkov sa mnohé prekrývajú (osobitne pri reflektovaných frazémach sa stretávame s viacerými typmi nediferencovaných označení). Aj v metakomentároch s metajazykovými výrazmi – predovšetkým *výraz, slovo* – stretávame hodnotiace vyjadrenia (*Slováci majú krásne slovo*). Osobitné typy metakomentárov predstavujú minimalistické metarečové komentáre, uplatnenie adjektív a adverbíí bez explicitného metajazykového výrazu, ktoré môžu naznačovať jazykovú provenienciu reflektovaného prvku sprevádzanú prípadne ďalším spresnením (*české, slovenské, klasické české, presnejšie po česky, slovensky veľmi vtipně*) alebo predstavujú stručný metakomentár k reflektovanému kontaktočnému vyjadreniu bez vyjadrenia proveniencie (formulovanie známosti reflektovaného vyjadrenia: *známe/známé, povestné*).

Ako osobitný typ metarečových komentárov vystupujú vyjadrenia, ktoré do textu namiesto informácie o jazykovej proveniencii vnášajú explicitnú identifikáciu autora vyjadrenia v druhom jazyku (*ako hovoril Werich, jak říkával dr. Husák, jak by řekl Karol Polák*). V textoch obidvoch jazykov tak nachádzame metavyjadrenia odkazujúce (nie vždy spoľahlivo) na okrídlené výroky, resp. fragmenty prejavu známych postáv obidvoch národných spoločností (literáti, humoristi, literárne a filmové postavy, politici, športoví komentátori). Na hranici tohto typu metakomentára stoja vyjadrenia s nepersonifikovaným výrazom *klasik*. Popri metaodkazoch na známe osobnosti kultúrno-spoločenského života fungujú v komunikácii aj metakomentáre s explicitným pomenovaním rodinných príslušníkov (*manžel, mama, babka povedal/a*) či iných blízkych osôb (*kamarát, spolužák řekl*), ktoré v texte sprevádzajú vyjadrenia v druhom jazyku.

Metarečové komentáre, ktoré do textu uvádzajú, resp. ex post komentujú do textu začlenené fragmenty druhého jazyka, možno ako celok považovať za indikátory jazykového vedomia slovenských a českých hovoriacich vo vzťahu k druhému jazyku. Z hľadiska interpretácie pragmatického postoja slovenských a českých hovoriacich vedie rozhraničujúca línia medzi metakomentármi, ktoré obsahujú explicitné hodnotiace prvky vyjadrujúce evaluatívny postoj k českým/slovenským slovám, slovným spojeniam, frazeologickým vyjadreniam (a tým aj predpokladanú motiváciu ich použitia) a metakomentármi, ktoré explicitné hodnotiace prvky neobsahujú.

Pri analýze textov sa opakovane ukázalo, že rozličné metakomentáre jednotlivých štruktúrnych typov využívajú používatelia slovenčiny a češtiny aj pri reflexii toho istého prvku druhého jazyka. Možno to demonštrovať napr. na českej frazéme *skutek utek*, ktorá sa ako reflektovaný český jazykový prvok v slovenských textoch z korpusov *prim-6.1-public-all* a *web-3.0* vyskytuje vyše tridsaťkrát. V našom súbore sú metakomentáre s explicitne vyjadreným hodnotením (*ako pekne vravia bratia Česi, Česi majú na to dobré prirovnanie*) výrazne zriedkavejšie než komentáre bez hodnotenia. Explicitné vyjadrenie špecifického pragmatického postoja je prítomné v metakomentári *prepáč za český výraz*. Nemožno pritom vylúčiť, no ani postulovať, že aj pri iných metakomentároch môže byť implicitne prítomný takýto ospravedlňujúci postoj autora textu k použitiu českého výrazu.

Českú frazému *skutek utek* v našom materiáli sprevádzajú metakomentáre bez vyjadrenia explicitného hodnotenia patriace k viacerým analyzovaným typom. V porovnaní so základnou reflexiou pôvodu frazémy pri verbe dicendi v indikatíve alebo kondicionáli prezenta (*ako hovoria Česi, ako vravia Česi, ako hovoria v Čechách, Česi by povedali*) kvantitatívne prevažujú metakomentáre so slovom *bratia* (*ako hovoria bratia Česi, ako vravia bratia Česi, ako hovoria naši bratia Česi, ako hovoria naši českí bratia, ako hovoria naši bratia spoza rieky Moravy, ako hovoria nasi bratia* – aj v českej jazykovej podobe *jak čeští bratři říkají*, v kondicionáli *bratia Česi by povedali, ako by povedali naši bratia Česi*). Metakomentár *jak to vy bratia Česi vravíte* odráža využitie a reflexiu frazémy vo vzájomnej slovensko-českej komunikácii. Všeobecnejšie formulácie predstavujú metavyjadrenia *ako vravia iní slovanskí bratia* a „susedský“ obojsmerne využiteľný metakomentár *ako hovoria susedia*. Na uzuálnosť frazémy *skutek utek* poukazujú komentáre *ako sa hovorí, jak sa hovorí, ako sa vraví, ako sa ľudovo hovorí* aj metakomentár obsahujúci kategorizujúci výraz príslovie: *ako sa hovorí v jednom prísloví*. Z ďalších kategorizujúcich výrazov uplatnili hovoriaci pri danej frazéme substantíva *porekadlo* a *výraz*. Našli sme aj uvádzajúce formulácie bez kategorizujúcich výrazov (*to známe typické*) aj uvedenie frazémy *skutek utek* pomocou častice (*hold, skrátka, takže*). Frazému *skutek utek* možno však, ako sa s tým stretávame i pri iných českých kontaktoch javoch, v slovenských textoch nájsť prevažne bez explicitného metarečového komentára.

Slovenský a český materiál dostupný vo zvolených korpusoch dokladuje

predstavené spektrum metarečových komentárov, využívaných v slovenských a českých textoch. Z dostupného materiálu sme selektovali kontexty obsahujúce kontaktné javy, aby sme mohli identifikovať používané metarečové vyjadrenia. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že po manuálnej selekcii a dôkladnej analýze týchto kontextov môžeme presne identifikovať miesta, kde sa kontaktné prvky sprevádzané metarečovými vyjadreniami nachádzajú. Z analýzy a doložených príkladov však vyplýva, že existuje veľká variabilita textovej realizácie kontaktných javov s metakomentármi, spôsoby ich zapojenia sa v texte menia podľa zámeru autorov, preto nie je jednoduché formalizovať ich vyhľadávanie. V tejto chvíli teda nie je dostupná bližšia automatizovaná identifikácia, ktorá by nenarazila na kontextové problémy znemožňujúce získať jednoznačné výsledky. Patrí k nim napríklad existencia homonymných metarečových vyjadrení, ktoré vo svojom vlastnom kontexte nie sú uvádzajúcim metakomentárom reflektovaných prvkov druhého jazyka (*o Slovákoch sa hovorí, Česi hovoria*).

Do skupiny ťažko identifikovateľných metakomentárov zaradíme aj také vyjadrenia, ktoré sa síce formálne podobajú na už známe metakomentáre detekujúce kontaktné javy vo výpovediach (ich nosné konštrukcie obsahujú verba dicendi napr. *ako sa hovorí / jak se říká*), ale sú to štandardné formy metavyjadrenia v danom jazyku a nie je v nich prítomný žiaden indikátor poukazujúci na kontaktný prvok vo výpovedi. Metarečové komentáre samy dostatočne nenaznačujú, že dôjde alebo došlo k prepnutiu kódu do druhého jazyka. Pri funkčne homonymných metavyjadreniach typu *ako sa hovorí, ľudovo povedané*, je až sám kontaktný prvok alebo spojenie dôkazom použitia metakomentára ako reflexie kontaktného prvku z druhého jazyka.

Škála identifikovaných metarečových vyjadrení v skúmanom materiáli je široká. V textoch sa však môžu vyskytovať aj ďalšie metarečové vyjadrenia, ktoré sa v našom skúmanom materiáli nenachádzali. Pokiaľ ide o vzťah metarečových komentárov a kontaktných javov v textoch oboch jazykov, môžeme konštatovať, že v textoch, ktoré sme skúmali, často nachádzame kontaktné prvky, ktoré nie sú sprevádzané žiadnymi explicitnými ani implicitnými metarečovými vyjadreniami. Automatizovaná identifikácia takýchto miest v textoch sa teda nemá o čo oprieť, očakávala by len vysoko citlivý nástroj na detekciu cudzojazyčných prvkov v domácom texte. To však naráža okrem iného na problém krátkych výpovedí. Práve pri

českých a slovenských kontaktných prvkoch sú zaujímavé často uni-, bi-, tri-, tetragamy, ktoré sa v textoch druhého jazyka identifikujú veľmi náročne. Postupy identifikácie inojazyčných prvkov pri takých blízkych jazykoch, ako sú slovenčina a čeština, komplikuje aj existencia medzijazykovej lexikálnej a tvarovej homonymie, ktorá predstavuje najzávažnejšie problémy pre počítačové nástroje.

Zvolená metóda prístupu ku korpusovým dátam nám napriek objektívne existujúcim obmedzeniam umožnila doplniť súbor metarečových komentárov identifikovaných v sondážnom výskume o nové metavyjadrenia. Predstavená analýza tak prináša relatívne celistvý obraz o fungovaní spektra metakomentárov, ktoré sprevádzajú kontaktné prostriedky v slovenčine a v češtine.

5 Spektrum reflektovaných kontaktných javov

Po opise spektra metakomunikačných komentárov, ktoré v českých a slovenských textoch vystupujú ako sprievodné komentáre pri použití rozličných typov textových fragmentov v druhom jazyku, budeme v tejto kapitole venovať pozornosť rozličným skupinám takto reflektovaných kontaktných javov. Ako sme uvádzali už v úvodnej kapitole, pri sledovaní kontaktných javov v česko-slovenskom kontexte vychádzame z vymedzenia, ktoré uplatnila K. Buzássyová v štúdiu z r. 1993, kde pod strešný pojem kontaktný jav zahŕňa nielen kontaktné varianty a kontaktné synonymá, ale aj ďalšie kontaktno podmienené javy, medzi nimi aj citátové využitie vyjadrení v druhom jazyku. „Pri slovensko-českom kontakte rozlišujeme kontaktné javy ako hierarchicky nadradený pojem zahŕňajúci aj javy, ktoré nemajú status kontaktného synonyma (resp. im ho lingvisti „neudeľujú“), ďalej kontaktné varianty a kontaktné synonymá, ale napr. aj citátovo používané české slová v slovenskom texte (komunikáte)“ (Buzássyová, 1993, s. 95). Takéto vymedzenie kontaktných javov zodpovedá na jednej strane povahe analyzovaného materiálu, v ktorom stretávame reflektovanie prostriedkov druhého jazyka rozličných uvedených typov, na druhej strane aj skutočnosti, že medzi jednotlivými typmi neexistuje neprierodná bariéra. Môže sa to týkať jednotlivých výrazov, slovných spojení a frazém druhého jazyka, ale aj rozličných intertextových vyjadrení odrážajúcich javy kultúrno-spoločenského kontextu či výrokov konkrétnych osôb, ktoré sa môžu stať okridlenými výrazmi a začleniť sa v citátovej či (skôr) v adaptovanej jazykovej podobe do frazeologického fondu.

Existencia kontaktných javov, živých bohemizmov, predstavuje osobitne v slovenčine tradične citlivú tému, s ktorou sa spája aj existencia hodnotových konfliktov v lingvistickom metajazykovom diskurze aj medzi bežnými používateľmi jazyka (Buzássyová, 1993; Nábělková, 2008; Dolník, 2015). Do rozdielných hodnotení bohemizmov u používateľov s diferencovaným jazykovým vedomím sa premietajú aj rozdielne jazykovoideologické postoje. Na využívanie českých kontaktných lexikálnych prostriedkov v bežnej komunikácii a špecificky v slovenskej literatúre existujú v slovenskom prostredí rozdielne názory. Jeden pól reprezentujú napr. vyjadrenia M. Pisárčikovej, ktoré upozorňujú na otupenie citu na odlíšenie slovenčiny

a češtiny v príslušnom kontexte a nevedomosť používateľov. „Miešanie týchto dvoch jazykov najmä vo vedomí mladej generácie je také silné, že ne jeden autor pri použití cudzieho výrazu vôbec nevie o tom, že prekračuje hranice vlastného jazyka. Nejde o nijaký umelecký zámer, ba ani o výraz, ktorý by nemal v slovenčine adekvátny ekvivalent, ako by sa to dalo odôvodňovať pri niektorých spomínaných slovách z obcej češtiny, lež ide o celkom obyčajnú nevedomosť“ (Pisárčiková, 1994, s. 326). S odlišným postojom sa stretávame napr. v článkoch a knihách filmového kritika P. Branka (2012, 2014, 2015), ktorý reprezentuje špecifický typ používateľa slovenčiny – nelingvistu s rozvinutým metajazykovým vedomím. V textoch, ktoré predstavujú kritický metadiskurz zameraný na reflexiu používania slovenčiny v rozličných kultúrnych sférach, vo filme aj v preklade, na jednej strane v konkrétnych prípadoch pripomína osobitosti slovenčiny, na druhej strane však v použití rozličných kontaktných javov vidí prejav vedomia používateľov jazyka, že nie sú nahraditeľné bez straty intenzity, a uvádza viaceré frekventované „bežné české hovorové novotvary, pre ktoré asi nemáme rovnocenný ekvivalent – týpci, vtípky, vtipálek, bezva, zmrd...“ (Branko, 2012, s. 108).

Je zrejme, že pri používaní kontaktných javov rozličného typu v komunikácii môže ísť o rozličné subjektívne faktory na strane autora textu, teda aj o oslabenie vedomia hranice medzi obidvoma jazykmi, no v našom výskume ide práve o tie prípady existencie kontaktných javov, pri ktorých metarečový komentár explicitne dokladá vedomie ich cudzieho pôvodu, alebo, pri implicitne predstavenej reflexii pomocou úvodzoviek, aspoň signalizuje, že sa použitý jazykový prostriedok vníma ako príznakový. Nekladíme si za cieľ robiť na základe predstavenej analýzy ďalekosiahle závery, nazdávame sa však, že opis výskytov kontaktných javov spätých s metarečovou reflexiou môže prispieť k poznaniu ich komunikačného využitia, v ktorom sa odrážajú minulé aj súčasné vzťahy českého a slovenského jazykového spoločenstva. Kapitulu sme rozdelili na štyri podkapitoly, v ktorých sa zameriavame na rozdielne, hoci nie izolované tematické okruhy.

V prvej podkapitole sa venujeme frazémam ako reflektovaným kontaktným javom. Daná téma je osobitne zaujímavá aj so zreteľom na fakt, že v odbornom diskurze sa kontinuálne venuje pozornosť prenikaniu českých frazém do slovenčiny (k danej téme ako k zaujímavému socio-kultúrnemu javu pozri Buzássyová, 1993). V

kapitole sa usilujeme priblížiť nielen komunikačné uplatnenie českých frazém, ale aj v lingvistických prácach menej reflektované kontaktové uplatnenie slovenských frazém v českom kontexte.

Druhá a tretia podkapitola sa venujú intertextovo viazaným kontaktoým javom, jednorazovým citátom aj okrídleným vyjadreniam s metarečovými komentármi dokladajúcimi živé vedomie vzájomných väzieb v českom a slovenskom kontexte, resp. ich zachovávanie a sprostredkúvanie v komunikačnej praxi. Vzhľadom na to, že ani pri explicitných metakomentároch nie je vždy vyjadrené určenie pretextu, ktorý je dôležitý z hľadiska poznania vzájomných vzťahov, naše úsilie dopátrať sa zdroja bolo vo viacerých prípadoch skoro detektívnym pátraním. Smerovali sme aj k porovnaniu preferencií autorov českých a slovenských textov vo vzťahu k pretextom reflektovaných intertextovo viazaných vyjadrení.

Vo štvrtej kapitole sa venujeme otázke pragmatických hodnôt kontaktoých javov explicitne vyjadrených v metarečových komentároch a naznačeniu kontinua textového využívania kontaktoých javov s explicitným metakomentárom, implicitným metakomentárom reprezentovaným úvodzovkami, aj bez neho. V podkapitole prinášame prehľad subjektívnej kategorizácie kontaktoých vyjadrení pomocou hodnotiacich výrazov, ktorý môže byť príspevkom k poznaniu komunikačných stratégií používateľov češtiny a slovenčiny. Vychádzame pritom z toho, že uplatnené hodnotenia môžu byť tak plodom momentálneho spontánneho axiologického postoja vo vzťahu k použitému jazykovému prostriedku, ako aj prejavom hodnotenia pevnejšie zakotveného v jazykovom vedomí. Celkovo sa dá konštatovať, že ak pri niektorých kontaktoých javoch môže ísť o súčasť idiolektu, v iných prípadoch môže ísť o spontánne vynorenie sa jazykového prostriedku z pamäti receptívneho bilingvistu. Z jednotlivých textových fragmentov prirodzene nemožno určiť, o aký prípad kedy ide.

Sledovanie kontaktoých javov sprevádzaných metakomentármi potvrdzuje skutočnosť, že používatelia slovenčiny aj češtiny s viac či menej rozvinutou receptívnou kompetenciou v druhom jazyku často práve v ňom nachádzajú vyjadrenie, ktoré v danej komunikačnej situácii najlepšie zodpovedá ich výrazovým potrebám. Môže ísť o skutočné lexikálne medzery, lakúny, no neraz je to odlišná motivovanosť špecifická v každom z týchto jazykov, zvuková podoba, drobný (niekedy subjektívne

vnímaný) významový odtienok, ktorý nesie nedomáce slovo, čo rozhodne, že po ňom hovoriaci v komunikácii siahnu.

Ak používatelia slovenčiny/češtiny aj poznajú domáci ekvivalent, môžu pri kontaktnom prostriedku subjektívne vnímať iné výrazové potencie, iné konotácie, na ktorých základe nedomáce slovo lepšie vyhovuje ich aktuálnemu komunikačnému zámeru, zdá sa im výstižnejšie, krajšie (ako sami komunikanti uvádzajú *pekné, lepšie, hezké...*). Ako výrazný efekt pritom vystupuje ozvláštnenie textu. Prvok aktualizácie je prítomný aj vtedy, ak sa prekrýva s inými funkciami, lebo už sama prítomnosť cudzieho výrazového prostriedku je tak trochu „exotická“, s nádychom zvláštnosti.

Pri reflektovanom využití kontaktných javov možno počítať s vedomou „inštrumentalizáciou cudzosti“ (J. Dolník, 2015) pri napĺňaní vlastného komunikačného zámeru, metarečová reflexia predstavuje využité jazykové prostriedky ako cudzie výrazy, ako vedome použité xenizmy. Ak sa pri kontaktných javoch, osobitne pri bohemizmoch v slovenčine často hovorí o stieraní jazykových hraníc, v reflektovanom využití kontaktných javov možno vidieť práve jeden z prejavov uvedomovania si medzijazykových diferencií.

5.1 Frazémy ako reflektované kontaktné javy

V kapitole venovanej spektru metakomentárov sprevádzajúcich reflektované kontaktné javy sme už spomínali, že medzi výrazové prostriedky druhého jazyka, ktoré českí a slovenskí hovoriaci často využívajú vo svojich textoch, patria frazémy rozličného typu. Frazeologické jednotky bývajú neraz sprevádzané metakomentárom typu *ako sa hovorí*, aj keď ide o využitie frazémy vo vlastnom jazyku, porov. napr. príklady z publicistiky a hovoreného prejavu, ktoré uvádza M. Nábělková: *Hrala ozaj nápadito, hoci nešlo – ako sa hovorí – o fazuľky; Dávajú tých, čo už drogy okúsili, psychicky do poriadku a stavajú ich, jak sa hovorí, na rovné nohy* (Nábělková, 1991, s. 91; podrobnú analýzu metakomentárov sprevádzajúcich frazémy v nemeckých talk show ponúkol G. Schmale, 2009). V česko-slovenskom kontexte patria kontaktné frazémy k tým jazykovým prostriedkom druhého jazyka, po ktorých používatelia češtiny a slovenčiny často siahajú vzhľadom na ich výrazovú pôsobivosť. Využívajú sa v citátovej forme nesúcej znaky cudzosti na rozličných rovinách, často však, osobitne pri vyššom komunikačnom zaťažení, nadobúdajú aj adaptovanú podobu. Základnou

vlastnosťou frazémy, ktorá môže/má byť potenciálne využitá ako reflektovaný kontaktný prostriedok v domácom texte, je jej viacslovnosť. Čím vyšší počet lexikálnych komponentov frazeologická jednotka obsahuje, tým je väčšia pravdepodobnosť, že komponenty frazémy nebudú totožné so slovami v domácom jazyku, osobitne pri textoch písaných bez diakritiky. Do čiastočnej pravopisnej, hláskoslovnej či morfolologickej adaptácie citátovej frazémy sa na jednej strane môže u autora textu premietat' nedostatočné poznanie jej východiskovej podoby v druhom jazyku, pri niektorých adaptovaných frazémach však možno sledovať aj tendenciu začleniť sa do súboru frazeologických prevzatí. Týka sa to osobitne rozličných českých frazém v slovenčine, tendenciu k frazeologickým prevzatiam však možno pozorovať aj v smere zo slovenčiny do češtiny.

Popri jazykovedných prácach, ktoré sa venujú porovnaniu frazém v češtine a slovenčine (Smiešková, 1974a, 1972b; Kamiš, 1985; Habovštiaková – Krošláková, 1989; Nábělková a kol., v tlači), existujú osobitne v slovenskej lingvistike štúdie obsahujúce kritické upozornenia na prenikanie českých frazém do slovenských textov (napr. Smiešková, 1969; Pisárčiková, 1991, 1995). Príspevok E. Smieškovej prináša viaceré dobové príklady frazeologických bohemizmov, napr. *Oho, to si nechám ľúbiť!* (*Smena, seriál Cisco*); *Umrel dávno, čo dával darmo, veď na tom nezide, ani pri Kristovom hrobe varta zadarmo nestála.* (*Kultúrny život* 8. 9. 1967); *Čo ťa nemá!* (*televízna hra* 8. 7. 1969) a i. Z hľadiska našej témy je v texte E. Smieškovej zaujímavá formulácia, ktorá sa týka frazeologickej lakunárnosti: „Za väčšinu z týchto spojení nemáme síce v slovenčine rovnocennú frazeologickú náhradu, ale ani tak prevzatie chýbajúcich prostriedkov nie je v takejto podobe v slovenčine prijateľné“ (Smiešková, 1969, s. 292). Vo frazeologickej lakunárnosti možno vidieť jednu z motivácií prieniku kontaktných frazém. Ukazuje sa však, že používatelia jazyka z rozličných dôvodov využívajú kontaktné frazémy aj vtedy, ak vo vlastnom jazyku majú sémanticky a pragmaticky zodpovedajúci ekvivalent, ba dokonca vo formálnom (hláskoslovnom, morfologickom) stvárnení druhého jazyka neraz aj vtedy, ak sa frazémy v češtine a slovenčine svojou obraznosťou a štruktúrou zhodujú (opakovane sa napr. v českých textoch v slovenskej podobe vyskytuje frazéma *Aká matka, taká Katka*). Pri voľbe kontaktných frazém má svoje miesto osobitá zvukomalebnosť aj istá výrazová exotickosť, odlišnosť ich lexikálnych komponentov (v slovenčine napr.

české výrazy *vloudit se, dudy, válka, bycha honit, pánbůh*). Osobitnú úlohu zrejme zohráva aj rým a rytmus charakterizujúci stavbu jednotlivých frazém (pri českých frazémach napr. *skutek utek, na každém šprochu pravdy trochu* a i.). Medzi motívmi využívania frazém druhého jazyka výrazne vystupuje funkcia ozvláštnenia, expresivizácie vyjadrenia, používateľa jazyka však v konkrétnych prípadoch deklarujú aj výstižnosť, teda kognitívny aspekt. Po kontaktovej frazémach siahajú vtedy, keď im ekvivalentná domáca frazeologická jednotka chýba alebo sa im existujúca domáca jednotka nezdá dosť vhodná na vyjadrenie ich zámeru, resp. ak sa v konkrétnej situácii v ich vedomí vynorí práve daná kontaktovej frazéma. Začlenenie jednotlivých frazém do textov môže byť, ako sme uviedli v predchádzajúcej kapitole, uvádzané rozličnými štruktúrnymi typmi explicitných metakomentárov či úvodzovkami, do ktorých sa premieta potreba naznačiť a komentovať vedomie ich cudzieho pôvodu, ale nachádzame doklady aj bez nich.

Zozbieraný materiál explicitne a implicitne reflektovaných frazém by bolo možné klasifikovať z rozličných hľadísk, nekládli sme si však túto úlohu. Prinášame istý súbor frazém, ktoré sú sprevádzané metakomentármi v oboch jazykoch a pristavíme sa pri niektorých osobitostiach, ktoré pri sledovaní českých frazém v slovenských textoch a slovenských frazém v českých textoch vystúpili.

K českým frazémam, ktoré sme našli v našom materiáli patria napr. *skutek utek; na každém šprochu pravdy trochu; chybička se vloudí; prašť jako uhod'; nejsou lidi; pozdě bycha honiti; jít o dům dál; každý pes jiná vec; dělat mrtvého brouka; představovat si něco jak Hurvínek válku; lže, jako když tiskne; smekat klobouk; dělat křoví; nebe a dudy; (být) v nesnázích; (být) k máni; oč kráčí; kouzlo nechtěného; pravé ořechové.*

Už sa o nich popísali stohy papiera , len ako hovoria naši bratia spoza rieky Moravy - " *skutek utek* " . (http://www.hospodarskyklub.sk/index.cgi?kde_sme)

Nie som historik , ale ako hovoria naši bratia češi - *na každém šprochu je pravdy trochu* . (<http://moje.hnonline.sk/node/2700>)

Omylom ho tam založila pracovníčka väznice , a tak musel súd pojednávanie s Masárom odročiť . Ako hovoria naši českí priatelia - *chybička se vloudí* . (Plus 7 dní. Bratislava: Spoločnosť 7 plus, 2006, roč. 60, č. 15.)

Chlapík si mal všetko preverit' . Všetky patenty sú voľne dostupné na internete . Aby som sa vyjadril česky : „*představoval si to ako Hurvínek válku* „ . (<http://ako-investovat.sk/diskusia/viewtopic.php?f=46&t=1130&p=27556>)

Niektu už naozaj nemá " *roupama co dělat* " , ako sa vraví tuto na Morave . (<http://chocholacek.blog.sme.sk/c/4920/Mat-ich-problemy-a-prezidentsky-plat.html>)

Myslím že spravia väčšiu radosť vláde ktorá schválila , či prijala zákaz bez slova :) Česi majú príslovie , " *pozdě bycha honiti* " . (<http://www.redemptoristi.sk/modules.php?name=News&file=article&thold=-1&mode=flat&order=0&sid=3296>)

Tak tomu sa hovorí raketová rýchlosť . Ako hovoria bratia Česi " *Smekám klobouk* " !!! (<http://www.jewelsk.sk/forum/index.php?action=printpage;topic=227.0>)

hm . . , ten prieskum , kde ma Budaj 33 percent , to je sok . ale je iba predbežny . M . Stefanovic , publicista si človek musí položiť otázku , či boli o naivite alebo na ne viac sedí známe české úslovie " *lže jako když tiskne* " (<http://www.blog.sme.sk/diskusie/1758653/5/Do-Primacialneho-palaca-volim-cloveka-Novembra-89.html>)

Keď si spätne zaspomínam do povojnovej histórie a porovnávam to so súčasným obdobím , tak musím povedať , že je to tak ako hovoria naši českí bratia : „*Ako nebe a dudy* “ . (texty z www.zilinskyvecernik.sk. Žilina: Žilinský večerník č. 29, r. 19, rok 2009.)

Sám si ju zvolí za najlepšie riešenie momentálnej situácie a ide . V Čechách by povedali „*o dum dál* “ . (<http://www.vikina.blog.sk/detail.html?a=d6b552bf6a7717d19e06d4799a73a2a#comments>)

Spomínané ovetvené osoby vtipne „*headbangovali* “ v kotli , ako niekto povedal , „*dělali křoví* “ . Vôbec , celý set sa niesol vo veľmi vtipnom duchu . (http://www.metalopolis.net/art_concerts.asp?id=2979)

Flašiková kašle na homosexuálnu komunitu , ak jej z toho nič nekvapne . Ak si pozorne čítal článok , zistil si , " *oč Fed'ovi kráčí* " . (<http://blog.aktualne.centrum.sk/blogy/monika-benova.php?itemid=791>)

O . K . tak sa na to pozrime trochu bližšie . . . jedna česká veta vraví : " *příklady táhnou* " - to znamená , že každý musí začať najprv u seba . (<http://www.blog.sme.sk/diskusie/1207935/1/Imunita-prirody.html>)

„*Před heřmánkem smekni , před bezem klekni* ,” znelo príslovie českých babičiek – bylinkárok. (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 02.06.2009)

Spomedzi českých kontaktočných frazeologizmov patrí medzi najfrekvencovanejšie frazéma *skutek utek*. Česko-slovenský slovník pri nej uvádza dva slovenské frazeologické ekvivalenty: *veľa rečí, málo k veci* a *mnoho vravy, málo*

spravy, na ktoré sme v SNK našli len po jednom doklade¹. Ukazuje sa, že okrajová frekvencia súvisiaca nepochybne s malou známosťou týchto frazém otvára komunikačný priestor kontaktovej frazémy, jej využitie je podľa korpusových dokladov mnohonásobne vyššie. Vzhľadom na relatívne vysokú frekvenciu kontaktovej frazémy, ktorú používatelia slovenčiny využívajú v citátovej podobe², a variabilitu metakomunikačných komentárov, ktoré obsahujú aj vyjadrenia axiologických postojov, sme sa tejto frazéme širšie venovali v závere predchádzajúcej kapitoly.

Z kontaktných frazeologizmov, ktoré môžu byť pre používateľov slovenčiny okrem iného prítlačivé svojou rytmickou výstavbou spojenou s rýmom, patrí frazéma *na každom šprochu pravdy trochu*, v rozvinutejšej podobe *není šprochu, aby na ňom nebylo pravdy trochu*. V textoch je doložené aj vedomie ekvivalentnosti frazémy so slovenským frazeologizmom *bez vetra sa ani lístok nepohne* – zdvojením frazémy v jej slovenskej a českej jazykovej podobe autor do textu vnáša dvojakú obraznosť.

Mnohí ich obsahu neveria no ako sa vraví : „ Bez vetra sa ani lístok nepohne .
“ Alebo ako vravia naši bratia : „ *Na každom šprochu , pravdy trochu* . “
(<http://www.mysticshop.sk/magazin/zahadne-miesta/zahadne-miesta-i/>)

Na druhej strane si uvedomujem , že bez vetra sa ani lístok nepohne , či *na každom šprochu pravdy trochu* . Tiež nemám ilúzie o Zamatovej revolúcii a porážke komunistov (tým dupľom , že nám tu doteraz vládnu) .
(http://www.sme.sk/diskusie/reaction_show.php?id_theme=2132986&page=1&id_reaction=20055644&action=show_reply_form)

Ďalší súbor príkladov obsahuje frazému so známymi metakomentármi typu *ako hovoria bratia Česi* alebo kategorizáciou s využitím metajazykových výrazov.

Všetko je to samozrejme zatiaľ v kategórii rumors , ale ako češi vravia *na každom šprochu pravdy trochu* , a Ciscu by sa Skype náramne hodil do stratégie ohľadom videohovorov . (<http://branorac.sk/tag/akvizicie/>)

1 V komunistických a v novokomunistických spisovateľoch videla iba oživenie davistov , ktorým sa v predvojnových rokoch zvykla iba smiať , že je v nich len “ *veľa vravy a málo spravy* ” . (Anton Lauček - Katolícka moderna, 2003)

„ Pompeius má množstvo plánov , “ poznamenal Auletes . „ *Veľa rečí , málo k veci* . Ďakujme bohom , že sme naďabíli na Clodia . (Karen Essexová - Kleopatra, egyptská princezná, 2002; v preklade J. Kotta)

2 Celkom okrajovo sa možno stretnúť s kalkovanou podobou: Tak najprv vás nabalamutia na sladké prsladké rečičky a potom *skutok ušiel*. (https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=579313038934661&id...)

Ale bez vetrika sa ani lístok nepohne , ako sa hovorí . Česi to povedia aj inak : *není šprochu , aby v něm nebylo pravdy trochu* .. (<http://sportky.topky.sk/c/53288/federer-o-kauze-sefa-img-nemam-co-skryvat>)

Ale ako vravia naši českí bratia : *Na každém šprochu pravdy trochu* . (<http://krajmerova.blog.sme.sk/c/144870/Moze-starosta-zakazat-umieranie.html>)

Hlavou republiky v tom čase bude hrobár Písařík a na prezidentskú štandardu dá vyšíť : Smrt' s úsmevom . Nezávážné žartovanie ? No Česi vravia : *Není šprochu aby na něm nebylo pravdy trochu* . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 04.05.2004)

A keď si sem prišiel len mudrovat , tak na diskusiách nic nezmenis . nesúhlasím- ako by povedal náš západný brat- *na každom šprochu je pravdy trochu* medzi športovcami sú väčšinou profesionáli no a medzi nimi sa nájdu aj profiprofesionáli / Bjorndalen / , ktorí dokážu svoj športový výkon odfiltrovať od takých bludov ako je olympijská dedina , nezmyselné oslavovanie čiastkového úspechu pred ďalším výkonom , otravovanie bafuňarmi a médiami / Kuzminová OH 2010 / , plytvaním energie na „ významných " spoločenských podujatiach typu miss univerzál a pod . (<http://www.cycling-info.sk/aktuality-zo-sveta-cyklistiky-clanky/830-zlaty-fini>)

Nakoniec sa však známa česká formulka " *na každém šprochu pravdy trochu* " predsa len potvrdila . (Východoslovenské noviny - Korzár. PetitPress, a.s., Divízia Východ, o.z. Košice 2003)

Na okresných aj krajských úrovniach sa rozprávajú historiky o sadzobníkoch súdnych „ úplatkov “ ; niet však žiadnej sily , ktorá by preverila , či náhodou neplatí to české , že : *Na každém šprochu je pravdy trochu* . (<http://sudcovia.sk/sk/dokumenty/externe/1596-rada-sudcom-hnevajte-politikov-ale-nevyprovokujte-ich?tmpl=component&print=1&layout=default&page=>)

Každopádne tým nechcem znevažovať výskum a vedcov . Iba som sa na to pozrel trochu humornejšieho pohľadu . . a to , že mi tu píšeš o tom aký je vedecký výskum dôležitý iba potvrdzuje , že zmysle pre humor nemá . . . (tým však nehovorím , že ho mám ja) Bratia Česi majú také porekadlo : " *Na každém šprochu pravdy trochu* " . (<http://www.blog.sme.sk/diskusie/1158885/2/Hladam-zenu-narodenu-v-znameni-byka.html>)

na každem šprochu pravdy trochu - ako znie české príslovie . (<http://www.aktuality.sk/diskusia/195713/hitler-nespachal-samovrazdu-ale-zomrel-v-argentine-tvrdia-autori-novej-knihy/>)

Klobuk dolu pred tým čo robis . . Asi bude kusok pravdy aj na tom prislovi , ze *na kazdem sprochu je pravdy trochu* . . . . (<http://blog.sme.sk/diskusie/929782/1/Chyba-v-preklade-ktora-zmenila-dejiny.html>)

Kontakťová frazéma *na každém šprochu pravdy trochu* patrí k tým frazeologizmom, pri ktorých môžeme v textoch pozorovať výskyt nielen v citátovej,

českej, ale aj v adaptovanej slovenskej podobe s metakomentármi typu *ako sa hovorí/vraví*.

Takže , azda bude najlepšie spoľahnúť sa na ľudovú múdrosť , podľa ktorej „ *nie je šprochu , aby v ňom nebolo pravdy trochu* “ a usúdiť , že inkriminované otázky predsa len padli a boli zdvorilo vypočuté , ba i zodpovedané . (<http://www.obroda.sk/clanok/29270/KeU%8F-sa-dvaja-hOTdajOA...-----%28Alena-GottweisovOT%29/>)

To hovoria v podstate vsetci Slovaci a myslim ze tu plati to stare prislovie *ze na kazdom sprochu pravdy trochu* . (http://www.prave-spektrum.sk/article.php?445&ezin_show_all=1)

nó vieš ako sa hovorí- *na každom šprochu pravdy trochu* (<http://www.delet.sk/showarticle.php?articleID=1453>)

" *Niet šprochu , aby na ňom nebolo pravdy trochu* " - hovorí sa . Podobný názor mal aj Schliemann po prečítaní Homera a vyplatilo sa mu to . (<http://ulaherova.blog.sme.sk/c/19675/Minos-Daidalos-Tezeus-El-Greko-a-Katusa-Maslovova.html>)

Druhá vec je problém Tomanovej , ktorá mala na svojom ministerstve žiaľ viacero problematických projektov , aj financovaných z eurofondov , takže - ako sa hovorí - *nie je šprochu , aby na ňom nebolo pravdy trochu* . (<http://www.blog.sme.sk/diskusie/1759633/3/Buranie-a-stavanie-Lunika-9-az-Lunika-620.html>)

Ale je dosť dobre možné , že je to dnešná ulica rue Servandoni , ktorá je len kúsok od námestia St . Sulpice . Kto vie , veď ako sa hovorí , *na každom šprochu pravdy trochu* . (<http://www.milujempariz.sk/parizske-mysteria#more-381>)

Neprekvapilo ma že sa jeho slová nestretli so súhlasom prítomných dievčat . Ale ako sa vraví „ *Na každom šprochu , je pravdy trochu* . “ (<http://modroocko.blog.sk/?d=&s=&l=20>)

Microsoft pochopiteľne musel reagovať na dané špekulácie a ako sa hovorí , aj v tomto prípade platilo heslo : *na každom šprochu , pravdy trochu* . (<http://xliveweb.cz/index.php/component/content/article/9-lanky/novinky/3660-launch-len-pre-13-krajin>)

Avšak oni dvaja sú na svoje súkromie tak opatrní , že svoj vzťah vlastne nikdy oficiálne nepotvrdili . Ale ako sa hovorí , *na každom šprochu , pravdy trochu* ... a toto by bola vážne škoda , keby správy o ich vzťahu boli len nafúknutá bublina . (<http://www.medzizenami.sk/osobnosti/clanky/1229/Laska-na-pracovisku-sa-nevyhyba-ani-hviezdam-5-parov-ktore-sa-zblizili-pri-praci>)

Takže ako sa hovorí , *na každom šprochu pravdy trochu* , a nikto nie je bez chyby . (<http://www.futbalportal.net/?q=clanok/21016/v-trnave-sme-poculi-i-videli-vulgarnost-fanusikov-hlasatela-i-zahadneho-novinara/diskusia>)

„ Viete ako sa hovorí , *na každom šprochu pravdy trochu* . . . (www.medialne.sk. Bratislava: TREND Holding s.r.o.)

Ako sa vraví " *na každom šprochu je pravdy trochu* . . . " (Východoslovenské noviny - Korzár. PetitPress, a.s., Divízia Východ, o.z. Košice 2001)

Tendenciu k adaptácii jednotlivých zložiek frazémy, okrem slova *válka* a prirodzene vlastného mena *Hurvínek*, možno pozorovať pri kontaktovej frazéme *predstavovať si (něco) jako Hurvínek válku*.

Tomu sa v Česku hovorí - " *predstavujes si , jako Hurvinek valku* " . (<http://blog.sme.sk/diskusie/1754285/1/Quo-vadis-zastupitelsky-model-vladnutia.html>)

Môžeme smelo použiť český zvrät ... *predstavujú si to asi ako Hurvínek válku* ... (<http://www.vedy.in/vedy-a-viera/viera/duchovna-hierarchia-a-paterdij>)

A zistil som že pán prezident si to predstavuje - aby som použil slová klasika - *ako Hurvínek válku* . (<http://marianvojtko.blog.sme.sk/c/281581/Nudzovystav-ci-kriza-moralky-a-prava.html>)

Tak si svoj názor , ku ktorému postupne dochádzam , poviem aj ja . A on v sebe obsahuje aj riešenie . Možno je z kategórie " *vidíš to ako Hurvínek válku* " , ale aspoň je . (http://rogerland.blogy.atlas.sk/umenie_a_kultura/hudba/32805/)

Vo viacerých výskytoch máme s rozličnými metakomentármi v citátovej podobe doloženú kontaktnú frazému *chybička se vloudí*, ktorá v súčasnej komunikácii koexistuje so slovenskou podobou frazémy *chybička sa votrie*³.

Čo k tomu dodať ? Teším sa , keď to budem môcť prežiť ja ! " *Chybička se vloudí* " , hovoria bratia Česi . (Texty zo SME blog. 2005)

Nakoľko je štátnym sekretárom Vatikánu , predpokladal by som , že je zdatný v diplomacii a aj v diplomatickom vyjadrovaní sa . *Chybička se vloudí* , říkají bratři Česi ... (<http://vilcek.blog.sme.sk/c/225841/Ked-iba-chciet-nestaci.html>)

Chcela vedieť , z ktorej pesničky som to " pajcol " . Nepajcol . A zafungovalo !

3 Možno v štúdiách nie ste stopercentní a *chybička sa votrie*, ale tohto roku to nie je podstatné. (www.astrovlasta.sk/horoskop17/vahy.htm); Filip, to nie je reklama, ale odporúčanie.. *a chybička sa votrie*, ani nevieš ako.. :) (waboviny.blogspot.com/2009/02/piatkove-plynutie-lamparen.html)

" *Chybička se vloudí* " , hovoria bratia Česi . (<http://lehotsky.blog.sme.sk/r/220/Uletovnik.html>)

ale hedging schvalujem . . . : -)) Nasi hrali dobre . *Chybička se vloudí* ako hovoria kolegovia . (<http://blog.sme.sk/diskusie/437025/1/Tak-kto-za-to-moze-Chara-trener-Palffy-ci-svedsky-rozhodca.html>)

Človek , ktorý by mal mať Trestný poriadok a najmä jeho časť týkajúcu sa uvalenia väzby doslova v malíčku . A ajhľa , aj tak , ako by povedal český klasik , „ *chybička se vloudí* “ . (<http://www.plus7.sk/plus7dni/slovo-vydava-tela/bahno-sudnictve.html>)

Vymeniť drôtový systém za bezdrôtový a tým aj celková výmena celej sústavy bol URČITE dobrý nápad . A jeje , Povedané slovami klasika : “ *chybička se vloudí* ” . (<http://www.otrhanky.sk/nazory-obcanov/comment-page-1/>)

Na záver poznámok ku kontaktným frazémam českého pôvodu v slovenských textoch možno ako osobitý typ rozličným spôsobom aktualizovanej frazémy spomenúť frazeologizmus s pôvodom v dobrodružných filmových a literárnych westernoch (*nosit*) *kolty proklatě nízko u pasu*. V našom materiáli sa vyskytol nielen v citátovej podobe, ale aj s aktualizovaným prvým komponentom. Dokladujeme spojenia ako *nože, mobily*, ale aj *barbecue revolver* či *revolver nízko u pasu*.

Na miestnych plážach vás zaručene nebudú vyrušovať neustálym telefonovaním chlapci s mobilom " *proklatě nízko u pasu* ". (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 6.8.1997)

Nože sme nosili „ *proklatě nízko u pasu* “ a dobre zaviazaná uzda bola pýchou vandráka . (<http://rolny.blog.sme.sk/c/1832/O-stratenych-vierach.html>)

V českých textoch nájdeme napríklad slovenské kontaktné frazeologizmy *zabudol vůl, že tel'at'om bol; akú mala, takú dala; Pán Boh má truhlicu na každú opicu; aký člověk, taká pravda; bohatstvo štastie nerobí; nesiahat' ani po členky; podl'a seba súdim teba; dobrých lidí sa ve'l'a zmestí; kto vysoko lieta, nízko padá; čísla nepustia; aj do voza, aj do koč'a; príst' na um; trafená hus zagága; sediet' ako rit' na šerbli; íst' sa vypchat'; nemať konca kraja; byt' na figu; z mosta doprosta; zoči voči; áno aj, z parémii je doložená napr. aj pranostika Marec, poberaj sa starec.*

Proto žiju v komunitě, nemůžeme si každý postavit domek za městem, protože na to není v té naší malé zemi dost místa. Ale když nás bude dvacet v jednom domě, dokážeme ty zdroje společně sdílet a sneseme se... jak říkají Slováci:

dobrých lidí se vela zmestí. (<http://zena-in.cz/clanek/alexandr-budka-ale-lekar-je-chlap-on-nerodi-rodí-ta-zena>)

Jak říkají Slováci: *Kto vysoko lieta, nízko padá.* (<https://www.blesk.cz/diskuse/108639>)

Pithart neudělal pro Českou republiku ani tisícinu toho , co Beneš . *Nesahá mu* , jak říkají bratři Slováci , *ani po členky* . (<http://www.denikreferendum.cz/clanek/14425-daniel-landa-a-kulturni-fasismus>)

Pozoruhodná aktivita svobodomyšlné ostražitosti nemá , řekli by bratři Slováci , konca kraja . (Právo, 6. 2. 1999,1999)

Jenom se oddálila doba , kdy se to stane . 44 - 52 - 48 - 46 - 44 počty týmů v lize z posledních sezón . Jak by řekli Slováci , „*čísla nepustia* ” (teda doufám , že jsem to použil správně) . (<http://haxball.vherne.cz/3v3-acid-house-cz-league-skoncila-registrace/>)

My , znalí místních poměrů jsme poznali a jako ilustrační fotografii bereme . Bratia Slováci říkávali : "*Akú mala , takú dala* . " (<http://sheldonovkad.blogspot.cz/2013/01/treti-tyden-hubnuti.html>)

Čerpáte a platíte PHM , aniž byste přišel do kontaktu s obsluhou pumpy ? *Áno aj* , jak říkají bratři Slováci Ale chápu , co jste chtěl sdělit . (<http://vlkovo.bloguje.wordpress.com/2012/07/10/slepice-socialni-citeni-a-muj-sen-s-kalmirem/>)

Marec – poberaj sa, starec “ – říká se na Slovensku , když se v březnu rozezní umíráček . (http://www.farnost-zizkov.cz/index.php?id_clanek=775)

Vězte , že je mužem či ženou , jak krásně a výstižně říká jedno slovenské úsloví , - "*do voza i do koča* " .(Vlasta, č. 49/1995)

To , že je akce přirovnávána k okupaci Československa cizími vojsky znamená , že funguje slovenské přísloví "*Trafená hus zagága* " . (http://hejna.bigblogger.lidovky.cz/clanok_disk.asp?cl=181627)

A krom toho , každý z nás byl kdysi dítětem (tym ožná ne , tebe klonovali a) a každý z nás byl tedy rodiči kdysi nějak vychováván a tedy jestli neplatí známé slovenské pořekadlo *zabudol vol že tēlatom bol* , může naprosto každý hovořit o výchově dětí s té největší zkušenosti - z vlastní kůže toho kdo vychováván byl . (http://www.rovnopravnost.cz/zpravy/stehlikova-chce-ochranit-deti-pred-hazardem-1393/?volba_dis=49978)

U nás se říkalo : „*Pán Boh má truhlicu na každú opicu* “ a tak i já se osobně dívám na tvůrce Bábaklipu i na klip sám . (<http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2009070049>)

já sa nehnevám , jen tě upozorňuju , že nestačí ťukat do klávesnice , pokud napíšeš větu , měla by dávat nějaký smysl . V té , na kterou jsem se tě ptal není nikde napsáno , že „ *bohatstvo šťastie nerobí* “ , je tam nějaký nesmysl o vlastním hodnocení se ve vztahu ke kvalitě života . (<http://gti.blog.auto.cz/2008-07/premiova-premie/>)

Když tam seděli lidé , kteří ve mně probouzeli radost , tak to bylo v pohodě . Dokonale platí : „ *Podľa seba súdim teba* “ . (<http://www.jitrnizeme.cz/forum.php?kam=vypiszpravu&tema=7&dotazid=1475>)

Přesto mi to ale tak nějak " *přišlo na um* " , když jsem se nádherně bavil na její scénické verzi Hrdého Budžese v Divadle Příbram . (Právo, 18. 12. 2002,2002)

Je to turek , takzvaná " *riadna káva* " , tentokrát díky Bohu bez lahvičky . (Respekt, č. 30/2008,2008)

kromě toho , před 3 mi roky jsme si vyjasnili , že Dálava je " *na figu* " pro Tebe , pro dost dalších tady to neplatilo , jak se ostatně hned poté ukázalo , že jo ... (<http://rpgforum.cz/forum/viewtopic.php?f=263&t=8584&sid=a73a721e069d8e32278e58506a839614>)

No , raději se preventivně „ *idem vypchat* “ , ale sám , kdo ví , co případného preparátora učili ve škole ... (<http://www.behej.com/topic/12151-astma-a-beh/2>)

Obdivuji stavby , kde se lidi cítí dobře , jsou koncepční a „ *sedí jako rit' na šerbli* “ , jak říkávala moje babička .(<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/jiri-pehe.php?itemid=14822>)

Spomedzi kontaktných frazém v českých textoch možno sa osobitne pristaviť pri substantívnych a príslovkových súsloviach z *mosta doprosta*, *zoči-voči* a *trma-vrma*, ktoré na rozdiel od doteraz spomínaných frazém, ktoré sa v našom materiáli zväčša vyskytujú jednorazovo, majú v českých textoch výraznejšie zastúpenie (k súsloviam ako frazeologickému typu na hranici frazeológie bližšie Mlacek, 1981).

Pri súsloviach *zoči-voči* a *trma-vrma* existujú aj v češtine súslovia *tváří v tvář* a *zmatek nad zmatek*, ktoré stretávame ako ekvivalenty napr. v prekladoch.

Když dotyčný post vydobydou , náhle je výsledek zván normálním a civilizovaným . Z *mosta doprosta* , jak by řekli Slováci , přestane být řeč o feminismu . (Biedermannová, Carola, *Litostivá kantiléna*, Praha, Ivo Železný, 1995)

Dámy , nemůžete samozřejmě „ *z mosta doprosta* “ vybalit zdrcující větu : Drahý , bude Valentýn , tak zvedni zadek a koukej mi jít koupit třeba tenhle luxusní parfém ! (<http://www.kafe.cz/sex-a-vztahy/laska-vztahy/valentynske-darky-o-tohle-si-reknete-974.aspx>)

V dalším programu bude velmi zajímavý duel USK s Pardubicemi , kde by se mohli " *zoči voči* " utkat v třaskavém souboji Luboš Bartoň s Coreym Muirheadem , a čtvrté představení obstarají v severomoravském derby Ostrava s Opavou . (<http://nbl.cz/index.php?stranka=29>)

Ani tentokrát se však netasily " *zoči voči* " kordy , ani neštěkaly výstřely . (Mladá fronta DNES, 11. 7. 1998)

Jinak je zvláštní , proč jste se neozval na semináři , kdy byl prostor k diskusi " *zoči voči* " . ([http://skoda.blog.ihned.cz/?p=06b100_d&article\[comment\]\[ukaz_vsechny\]=1&article\[comment\]\[art_id\]=52889570&article\[id\]=52889570&article\[comment\]\[from\]=70](http://skoda.blog.ihned.cz/?p=06b100_d&article[comment][ukaz_vsechny]=1&article[comment][art_id]=52889570&article[id]=52889570&article[comment][from]=70))

Jednat " *zoči voči* " a nechtít si přivlastňovat práva , která nám , jako myslivcům absolutně nepřísluší . (<http://www.myslivecke-forum.cz/index.php?str=vypsani diskuze&id=138>)

I ve druhém dějství se nám dařilo bránit rychlé kombinace soupeře , dokonce jsme se dostali i do pár šancí „ *zoči voči* “ gólmanovi , ale když netrefíme branku , góla dát prostě nemůžeme ... (<http://www.lfplovosice.cz/cs/dorost>)

V uvedenej trojici súslóví má osobitné postavenie *trma-vrma*, pri ktorej ČNK dokladá stovky využití, pričom v mnohých prípadoch bez explicitného či implicitného metakomentára. V našom materiáli máme súslóvie doložené aj s explicitnými metakomentármi obsahujúcimi pozitívne hodnotiace výrazy (*trefný, výstižně, vzletně*), zaujímavé tým, že sa musia vzťahovať na zvukovú stránku spojenia.

Roman Čechmánek pustil jediný gól . " *Trma vrma* , jak by řekli na Slovensku . Byla to taková přetlačovaná , ani nevím , jak to tam spadlo . " (Blesk, 17. 4. 2004)

Vzápětí došlo k situaci , pro kterou mají slovenští přátelé trefný název " *trma vrma* " ! " (<http://www.e-auto.cz/trucky/buggyry-ovladly-sobotni-kvalifikaci-v-le-mans.htm>)

Ale u nás při průchodu pestrobarevného průvodu maturantů uši zaléhaly , směsice vůní se prodrala do každé místnosti , všichni pokropení vřískali ... takové dění na Slovensku výstižně nazývají slovy " *trma - vrma* " . (<http://gymkl.cz/web/cs-s949--posl-zvonen>)

No a pak se děly věci , elektrikář si málem v tom šoku přiblomboval nos , jak šermoval rukama a moci mermo se snažil dostat z mého dosahu , pánik se mně snažil nacpat zpátky do sklepa a já se zase naopak snažil dostat ze sklepa ven , no prostě stav , kterému bratři Slováci tak vzletně říkají *trma vrma* . (<http://www.hafici.cz/profily/detail/113514/>)

Při této akci přezdívané jinak jako " *trma vrma* " se mimo trať dostal i Randy de Puniet . (<http://www.abaja.cz/article.asp?nArticleID=1479>)

Byla to taková , jak se říká " *trma vrma* " , spousta chyb a neodkopnutých balonů v pokutovém území , po kterém přišel trest v podobě nešťastně odraženého balonu a dorážky z bezprostřední blízkosti . (Deníky Bohemia, 24. 3. 2009)

Chumchal zahrával opět stejný roh jako při první brance , před brankou nastala " *trma vrma* " , Navrátil střílel do břevna a odražený míč sklepl Jasoněk do branky - 2:1 . (Deníky Moravia, 14. 9. 2004)

Už v 1 . minutě se ale přesvědčili , že kladenské ležení asi nedobudou - úvodní ' *trma vrma* ' před jejich svatyní skončila gólem Hlusičky . (Deníky Bohemia, 23. 3. 2005)

Prevažná väčšina korpusových dokladov so súslovím *trma-vrma* je zo športovej publicistiky, pričom v tomto prípade je zrejmá cesta jeho prieniku do českého jazykového prostredia. Siahla do čias spoločného česko-slovenského komentovania športových zápasov, ako to napokon zachytáva aj jeden z dokladov s explicitným odkazom na Karola Poláka. Vzhľadom na to možno konštatovať, že v češtine je súslovie *trma-vrma* v porovnaní so slovenčinou výraznejšie viazané na športové prostredie.

Oba návrhy obálky pěkné – „ *taká trma vrma* “ , jak by řekl Karol Polák ; velmi případně pro ruské tažení , i když mně se stále nejvíc zamlouvá (alespoň pro díl pojednávající o počátku) výjev F. von / de Myrbacha „ Francouzská armáda překračuje Němen “ . (<http://napoleon-knihy.blogspot.cz/2011/08/pracovni-nasazeni-aneb-nahled-pod.html>)

5.2 Intertextovo viazané vyjadrenia z filmových, hudobných a literárnych zdrojov ako reflektované kontaktové javy

Frazeologické jednotky ako reflektované kontaktové javy prenášajú do druhého jazykového prostredia jednotlivé výrazové prostriedky z frazeologického fondu češtiny a slovenčiny. Citáty a parafrázy obsahujúce názvy a repliky filmov, názvy a fragmenty piesní a textové sekvencie literárnych diel ako kontaktové prvky s intertextovým prepojením na konkrétne diela predstavujú doklad kontaktu s vplyvnými, kultovými, precedentnými dielami ako súčasťou kultúry druhého jazykového prostredia. Pravda, hranica medzi takto vyčlenenými skupinami je priechodná, keďže mnohé z intertextovo viazaných jazykových javov, s ktorými sa stretávame v druhom jazykovom prostredí, nadobudli už frazeologickú platnosť a začlenili sa ako okrídlené

výrazy do novšieho frazeologického fondu⁴. Predsa však považujeme za vhodné venovať tejto skupine reflektovaných kontaktných javov pozornosť samostatne. Vyskytujú sa v českých aj slovenských textoch, pričom na jednej strane odrážajú realitu existencie spoločného štátu, na druhej strane však predstavujú aj doklad pokračujúceho kultúrneho kontaktu po jeho rozdelení. Pravda, intertextuálne prepojenie, ktoré identifikujeme ex post, nemusí vždy odrážať vedomie hovoriaceho. Pri niektorých reflektovaných citátových/parafrázovaných prvkoch druhého jazyka môže existovať viacero pretextov, osobitne v prípadoch, ak sa konkrétne jazykové sekvencie využili v rozličných dielach. Osobitne možno v danej súvislosti spomenúť filmové, piesňové a iné využitie frazeologizmov, ktoré sa práve prostredníctvom týchto diel mohli, resp. môžu šíriť aj v druhom jazykovom prostredí. Pokiaľ ide o druhové a žánrové určenie pretextov, vo vzájomnom porovnaní sa ukazuje, že v slovenskom prostredí sú frekventovanejšie rozličné alúzie na české filmy, v českom prostredí sa častejšie stretávame citátmi z piesní známych slovenských autorov a interpretov (citáty a parafrázy fragmentov zo slovenských piesní možno usúvzťažiť s už spomínanou prítomnosťou slovenskej populárnej piesne v českom prostredí).

Populárnosť okrídlených spojení z českých filmov má v mnohých prípadoch pôvod ešte v časoch spoločného televízneho vysielania, obľúbené až kultové české filmy bývajú zaradované do vysielania slovenskej televízie aj v súčasnosti. Do vedomia používateľov slovenčiny a do ich jazykovej praxe sa môžu dostávať viacerými cestami – priamo z filmového diela a sprostredkované z českej, ale už aj slovenskej bežnej komunikácie. V našom materiáli máme doklady na citátové využitie názvov filmov (napr. *Na samote u lesa*, *Skřivánci na niti*) aj populárnych filmových replík (napr. *Já na bráchu, brácha na mně* (Klapzubova jedenáctka), *svatá prostoto* (Slnko, seno...), *obzvláště propečené; nejsme leckdo* (Císařův pekař), *pár švestiček ze své zahrádky* (Marečku, podejte mi pero)). Na ilustráciu uvádzame aj ďalšie kontaktné výrazy priamo v kontexte – najčastejším spôsobom ich textovej reflexie ako citátových prvkov sú úvodzovky.

---

4 Príklady nových frazeologizmov filmovej proveniencie uvádzajú napr. A. Gálisová (2004) a L. Janovec (2005). Niektoré z okrídlených spojení, ktoré spomína L. Janovec (malej, ale šikovnej z filmovej rozprávky Princezna ze mlejna; krasavice inteligentní z filmu Přednosta stanice; to neřeš z filmu Knoflíkáři; v čem udělali soudruzi z NDR chybu? z filmu Pelíšky; s.149), možno stretnúť aj v slovenských textoch, napr.

...ked uz do toho tak vidis, mohol by si mi prezradit aj to, "v cem udelali soudruzi z NDR chybu ?" (ekonomika.sme.sk/diskusie/dpl/8919749/)

Pozemok so starým domom na samote Humenné - Humenné 15 km - predaj " *Na samote u lesa* " - Tak možno nazvať pozemok so starým domom (výhoda súpisného čísla) (<http://www.reality-narks.sk/pozemok-pre-rodinne-domy-humenne-centrum-3-km-predaj/reality-ponuka/AR-02LL-002190>)

To, na čo sa sťažovať môže a má nárok, je perfidna hra prezidenta, ktorého vplyv na dvoch "rebelov" ODS, Tlustého a Schwippela, je taký, že zafungovali ako " *skřiváci na niti* ". (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 25.03.2009)

Trošku dymu som si dovoľil " *ze své zahrádky* " aj ja a ponuku neodmietol ani pán prednosta Nitrianskej poľnej železnice . (<http://zeleznica.railnet.sk/modules/AMS/article.php?storyid=154>)

urcite mal dedko previerku u obvodného lekára a uznal ho schopným viesť motorové vozidlo . . . . len ktovie , či to bolo za vykrmenu hus , alebo " zopar švestiček ze své zahrádky " . . . možno v tekutom stave (<http://www.aktuality.sk/diskusia/199566/tragicka-nehoda-dedko-zrazil-na-priechode-babicku/>)

V niektorých dokladoch nachádzame alúzie na známe filmové diela v textovo aktualizovanej podobe (*Líbáš jako bůh – líbám jako bohyně; Aděla ještě nevečeřela – pařez ještě nevečeřel*).

Až do toho osudného dňa , keď som spoznala Iva . Zrazu som z jeho neverbálnej komunikácie neprečítala ani ň. Oblúbenú hudbu nemal a tak som nevedela zistiť , aký je . Že " *líbám jako bohyně* " ho tiež nebralo . A tak som rezignovala . (<http://mirkavavrova.blog.sme.sk/c/228921/Nic-nie-je-stratene.html>)

Štvrtý celovečerný film osobitého výtvarníka a majstra surrealistických vízií Jana Švankmajera o jednom malom českom ľudožrútovi , alebo „*pařez ještě nevečeřel*“ . Po zhliadnutí tohto filmu vám budú prania dobrej chuti kaziť nielen šíalené kravy , ale aj pohľad na obyčajné poleno . (http://www.kino.nicolaus.imafex.sk/nicolaus.php?id=02_05)

Zo slovenských filmových diel sa v českých textoch opakovane a v rozličných kontextoch vynára osobitne názov detského seriálu z konca 70. rokov *Spadla z oblakov*.

Ligoví futsalisté i florbalisté hájící čest táborských barev si svorně užívají pohodlí sezimoústvecké haly , která regionálnímu sportu " *spadla z oblakov* " doslova v hodině dvanácté . (Deníky Bohemia, 20. 11. 2009)

Na výskyt dokladov so zapojením názvu seriálu do českých textov, v

úvodzovkách, ale aj bez nich, ako na doklad jeho dobovej obľúbenosti aj v českom prostredí upozornila už M. Nábělková. (2008, s. 308). Medzi príkladmi, ktoré uvádza, sú napr.:

Plzeňská skupina Klobouk dolů... Akordeonistka Irča Kutnarová, která „spadla s oblaků“ v pravý čas, představuje nejen náhradu, ale jako výborná hráčka na principiálně zcela jiný nástroj nabízí nové možnosti (www.volny.cz/klobouk_dolu/history2.htm).

Kde se vzala Xena? Kdo za ní stojí? Byl to jen promyšlený komerční tah nebo svou roli sehrála i náhoda? Dá se říct, že Xena rozhodně nespadla z oblaků... (www.fantasyplanet.cz/clanek.asp?id=1482)

V danej súvislosti formulovala M. Nábělková poznatok, ktorý možno vzťahnúť aj na iné citátové výrazy zo starších období: „Životnosť citátového spadla z oblakov ostáva iste prednostne viazaná na generáciu, ktorá zažila Majku z Gurunu v jej hviezdnom čase, no na druhej strane využitie intertextuálne (a „interjazykovo“) viazaného spojenia v textoch určených širšiemu okruhu čitateľov zahŕňa aj komunikáciu s „nezainteresovanými“ a jeho fungovanie má širšiu platnosť, ak aj väzba na prototext nemusí byť každému zrejímavá (Nábělková, 2008, s. 308).

V našom materiáli sa opakovane v slovenskej podobe vyskytuje výzva *vydržať*, uvádzaná obyčajne ako citátové slovo v úvodzovkách, ale aj s explicitným metakomentárom *jak říkají Slováci*. Výskyt výrazu *vydržať* v slovenskej podobe v českých textoch (v ČNK nachádzame desiatky dokladov) naznačuje, že takto uvádzané slovo je intertext, pri ktorom existuje nejaký vplyvný pretext.

Asi mi to hojení komplikuje ta moje prokletá cukrovka , ale jak říkají Slováci – *vydržať* ! ! ! (www.literra.cz/moduly/tvorba/php/dilo.php?dilo_id...)

Já mám radost , když vznikne dobré rádio a ani ho nenaladím . Je to ale pokrok a proti němu nemůžeme jít . Ale co můžeme , kritizovat nesmyslné projekty . Je tu moc popového guláše a mělo by se vzít do rukou koště . Jak říkají Slováci , len *vydržať* . (http://www.radiotv.cz/p_radio/r_program/cim-nas-prekvapi-radio-dalnice/)

. . . díky a " *vydržať* " , ono je ta hysterie slávy brzy přejde , upadnou v zapomnění všedních dnů . (www.novarepublika.cz/2016/10/stepan-kotrba-28.html)

Ano , tato společnost se přece smíří se vším . Jde o to „ *vydržať* “ ! (Zdravotnické noviny, č. 34/2010.)

Pevné nervy a *vydržat'*, *vydržat'*, *vydržat'*, " vtipkuje čtyřiaosmdesátiletý Josef Klásek z Kravař na Opavsku , když prozrazuje tajemství , jak přežít šedesát let společného života . (Mladá fronta DNES, 4. 12. 2006.)

Pan komisař zahájil zkoušky těmito slovy : „ Pevnou ruku , pevné nervy , *vydržat'* . “ Při závěrečném hodnocení některým žákům vytkl krátký kořen sváru a asymetrii koutkového sváru . (Regionální týdeník, 23. 11. 2012)

Dalo by se říct – from zero to hero , ale já říkám – *vydržat'* ! ! ! (www.skrsni.cz/.../kdo-bojuje-muze-prohrat-kdo-nebojuje-uz-pr...)

Znám ho od začátku , co byl v bance , a vždy jsem ho měla moc ráda pro dobrotu , skromnost a chytrost . Přeji mu hlavně " *vydržat'* " a jet tak , jak jel celá léta . (Blesk, 31. 12. 1997.)

Posteskl si jen na to , že po šedesátce je už kapánek horší zdravíčko . Tak pane Piksa , hlavu vzhůru a " *vydržat'* ! " (Deníky Bohemia, 20. 3. 2008.)

Pri hľadani pretextu, ktorý nám nebol známy, sme v širšom metakomentári venovanom vzniku a životnosti okrídlených slov v časopise Domino Fórum z r. 2002 našli objasnenie pôvodu okrídlenej výzvy v seriáli *Mesto v dome* zo 70. rokov 20. storočia aj reflexiu jeho dobovej popularity.

Niektoré podobne módné slová a „ priepovedky “ (prűpovídky) vydržali kolovať medzi naším pospolitým ľuďom relatívne dlho , ale aj tak napokon zmizli bez stopy . Kto si už len spomenie na povzdych „ Vydržať ! “ spopularizovaný hercom Ivanom Krivosudským v normalizačnom TV seriáli *Miesto v dome* ? Pred takým štvrtstoročím to bolo počuť zo všetkých úst . Bolo to ako národná epidémia. (Domino Fórum 2002/04)

Potvrdenie výroku ako dobovej „kultovej hlášky“ obsahujú aj slovenské komentáre v diskusii pod informáciami o filme v Česko-slovenskej filmovej databáze a na iných miestach.

6-dielny televízny seriál o osudoch a postojoch členov bratislavskej robotníckej rodiny koncom šesťdesiatych a začiatkom sedemdesiatych rokov . Kedysi veľmi populárny slovenský seriál , ktorý preslávil Vladimíra Durdíka ml. ako " mamičkinho najkrajšieho " . pamätný aj kvôli kultovej Krivosudského hláške : " Vydržať ! ! “ (<http://www.lamky.net/viewtopic.php?t=365394&sid=2d05d43fa1b6b3bdcc220565468eff8d>)

Vo svojej dobe výborne prijatý TV seriál. Preslávil sa hláškou " Vydržať". Dnes nám ukazuje život v 70 tých rokoch minulého storočia. Výborné herecké obsadenie. (<http://www.csfd.cz/film/248377-miesto-v-dome/prehled/>)

Z nášho pohľadu je dôležitý český metakomentár z r. 2011, ktorý tiež potvrdzuje obľúbenosť seriálu aj uvedené intertextové prepojenie okrídleného výrazu. Jeho bohatá doloženosť v českých textoch ukazuje, že celkom neplatí konštatovanie, že to bola len „kdysi velice oblíbená hláška“, a potvrdzuje jeho životnosť v českom kontexte asi aj u tých, ktorí si dané intertextové prepojenie nemusia uvedomovať.

green-tea 11. 11.2011 Další seriál, který jsem už léta neviděla, ale který se mi kdysi docela líbil. Pokud si dobře pamatuju, právě z něho pochází kdysi velice oblíbená hláška Ivana Krivosudského: "Vydržat!" (<https://www.fdb.cz/serial/miesto-v-dome/nejnovejsi-komentare/33021>)

Možno však uvažovať aj o alternatívnom pretexte, piesni J. Hofmanna z roku 1989 s refrénom *Sľúbili sme si lásku, sľúbili sme si vydržať*, ktorá v období nežnej revolúcie znela na námestiach aj v médiách.

V danej súvislosti možno ešte uviesť, že na rozdiel od využitia výrazu *vydržať* v českom kontexte sa pri jeho použití v slovenských textoch vnímanie citátovosti vzhľadom na prirodzenosť domáceho výrazu vôbec nemusí aktivovať, ak aj autor počíta u adresáta s vedomím intertextového prepojenia.⁵

V slovenských textoch sa napr. často objavuje aj okrídlené spojenie *poručíme větru , dešti*, pri ktorom väzba na text piesne Václava Čtvrťka *Písnička mladých budovatelů* nemusí byť tým, ktorí ho používajú, známa. Možno sa daný fakt odráža aj v tom, že sa v metakomentároch, ktoré ju sprevádzajú, často vyskytujú metavýrazy *krédo, heslo*.

V ideálnom prípade by sme to mali spraviť bez väzieb na symboliku Tatier z minulosti či bez budovateľského „*poručíme větru , dešti*“. (Texty zo SME blog. 2005)

Dnešnému človeku je rešpekt pred prírodnými živlami na smiech - vyrastali sme v duchu komunistického kréda „*poručíme větru , dešti*“, alebo v rovnako scestnom presvedčení, že nás civilizácia spoľahlivo ochráni pred akoukoľvek nepriazňou počasia. (Inzine. Bratislava: Gratex International 2002.)

---

5 V slovenských dokladoch môžeme s intertextovou väzbou počítať napr. pri textoch: Ja som to pochopil a snažím sa podľa toho jednať. Zostáva mi však tiež iba to : " *vydržať!* " (<http://www.absolutnapravda.sk/>) A všetkých Vás, ktorí ste boli s nami na „spoločnej palube“, a ktorí sa opäť anonymne boríte s problémami okolo seba – všetkých Vás srdečne pozdravujem heslom „ *vydržať!* “ (<http://www.magnificat.sk/stb/november02.htm>)

" *Poručíme vetru , snehu a dažďu* , " asi takýmto heslom sa riadia naši funkcionári na futbalových zväzoch . (Východoslovenské noviny - Korzár. PetitPress, a.s., Divízia Východ, o.z. Košice 2003)

Aj keď kedysi vládlo heslo „*Poručíme vetru , dažďu* “ , do dnešného dňa človek nad prírodou nezvíťazil a pre svoju činnosť musí brať do úvahy všetky jej vrtochy . (Denník Šport. Bratislava: Šport press s.r.o. 24.2.2009.)

K textovým fragmentom, ktoré využívajú Česi a Slováci na ozvláštnenie svojich textov, patria, ako sme spomínali už v predchádzajúcej kapitole, aj názvy alebo konkrétne sekvencie národných hymien. V istom rozsahu známe príslušníkom obidvoch spoločností už pred vznikom spoločného štátu dostali sa počas desaťročí jeho existencie ako dve časti spoločnej hymny do pamäti všetkých obyvateľov natoľko, že sú v obidvoch spoločnostiach reprodukované aj naďalej. V textoch nachádzame ich aktualizácie, resp. sú citátovo v rozličných kontextoch používané účelne práve na ozvláštnenie textu alebo významovú aktualizáciu vlastného kontextu.

Nuž, všeličo sa v posledných rokoch zmenilo, ale ten „*ráj to na pohľad*“ v niektorých oblastiach zostal naďalej a kadečo sa robí a deje len tak naoko, aby sa nepovedalo. (Hospodárske noviny. Bratislava: Ecopress a.s. 29.05.2006.)

V týchto týždňoch nielen naši , ale aj českí politici postavili svoju kampaň na tom , že konečne zavládne poriadok , nastavia sa múdro dane , naštartuje ekonomická prosperita v spoločnosti a nastane „*ráj to na pohľad*“ . (http://www.mediasvatava.sk/index.php?view=article&catid=7%3Alanky&id=181%3Aparadox-loveka&tmpl=component&print=1&layout=default&page=&option=com_content&Itemid=33)

Za to si zaslouží obdiv a úctu , pretože človek si vždycky musí vybrať : buď bude v koutě přihlížet , jak někdo terorizuje jeho bližního (a v duchu slovenské hymny doufat , že hromy " *sa ztratia , Slováci ožijú* ") , alebo něco udělá . (Hospodárske noviny, 6. 3. 2008)⁶

Z alúzií na slovenské ľudové piesne, ktorých širšia znalosť v českom (ale aj

---

6 V českej publicistike aj v reklamných textoch sa frekventovane stretávame s explicitne ani implicitne nevyznačeným využitím názvu slovenskej hymny v počestenej podobe na naznačenie rozličných obsahových väzieb textu na slovenský kontext.

Nad Tatrou se blýská o sto šest, ale pořad stejně. (http://www.tyden.cz/rubriky/nazory/glosar/nad-tatrou-se-blyska-o-sto-sest-ale-porad-stejne_111307.html)

Nad Tatrou se blýská, Slovan zařazuje vyšší rychlost. (<http://www.prochlapcy.cz/clanky/letosni-khl-jsou-hlavne-nervy/>)

Nad Tatrou se blýská na lepší časy. (<http://25fps.cz/2013/soucasny-slovensky-film/>)

Nad Tatrou se blýská na lepší časy. Slevomat expanduje na Slovensko. (<https://www.slevomat.cz/historie>)

Nad Tatrou se blýská aneb dovolená na slovensku (s dětmi). (<http://www.mamavize.cz/aktivni-rodina/151-nad-tatrou-se-blyska-aneb-dovolena-na-slovensku-s-detmi>)

slovenskom) prostredí bola charakteristická pre staršie obdobie, v našich dokladoch opakovane vystupuje fragment piesne *Tri dni ma naháňali*.

Boj proti korupci , v jehož čele stojí lidé , řídící se heslem " *tri dni ma naháňali , nikdy nedostali* " - to je otevřený výsměch (<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/jiri-havel.php?itemid=11253>)

Po výkřiku „ *tri dni ma naháňali , ešte ma nechytily ...* ” jsem v pudu sebezáchovy otočila Bobánka do závěje , aby nemohl utíkat rychleji než ostatní , a od stavění sněhuláka již v pořádném šeru nás odradila nutnost „ zase šplhat nahoru na koně fakt nee “ . (<http://bobanek.e-blog.cz/?cat=50>)

, to se dá zvládnout , jenom mi služka nesmí překážet , a vzhledem k okolnosti , že se jí před první překážkou zastaví tep i dech a mozkové funkce vůbec , bych mohl kurz zvládnout v traťovém rekordu , včetně vyskočení z kolbiště a „ *tri dni ma naháňali* “ . (<http://f-denicek.draace.cz/articles/1387-sobota-31-kvetna-2008>)

Z textov súčasných stále slovenskej populárnej hudby možno uviesť reflektované aj nereflektované intertextové prepojenia na piesne spevákov a skupín obľúbených aj v českom prostredí. V našom materiáli máme doklady napr. na textové využitie názvov piesní *Cigaretka na dva ťahy*, *Milovanie v daždi* Richarda Müllera *Lietam v tom tiež* Pavla Haberu a skupiny Team, *Čo bolí, to prebolí* Mira Žbirku, *Spievanie* Dary Rollincovej, *Žienka domáca* Jany Kirchner, *Nikdy nebolo lepšie* skupiny Hex a i. Spôsob ich textového zapojenia variuje od uvedenia v úvodzovkách (ale aj bez nich) po identifikujúce explicitné metakomentáre. Z nášho hľadiska sú zaujímavejšie kontexty, v ktorých sa názvy alebo fragmenty piesní využívajú ako okrídlené výrazy v nehudobnom kontexte, v textových dokladoch sa nachádzajú však aj také citáty a alúzie, ktoré sa objavili v textoch priamo zviazaných s autormi a interpretmi piesní.

Protože má-li někdo pocit, že nabyl práva šmírovat u cizích lidí doma čím topí, a ospravedlňuje to (neoddiskutovatelně) negativním dopadem na zdraví lidí, měl by být stejně tak schopen v rámci solidarity se svými "ne-závislými" spoluobčany odpustit si ve veřejných prostorách i tu svou "*cigaretku na dva ťahy*". (<http://ostravablog.cz/diskuze-na-tema/zivotni-prostredi-v-ostrave-ekologie-priroda/vsechny/>)

Beztak by venku potkal Seunghyuna, jak si dává *cigaretku na dva tahy*. (zemepribehu.blog.cz/1406)

jiní se připravují na hodinu, a ti zbylí si jdou za školu vykouřit *cigaretku na dva tahy*. (docplayer.cz/696513-Strana-a4-keisi-kdyz-se-na-tebe-divam-srd...)

Už jako náctiletá jsem si představovala " *milovanie v daždi* " , nikdy bych nedopustila , aby " nepasoval viac jeho klúč " do mého zámku , později jsem si s ním spíš chtěla dát " cigaretku na dva ťahy " . (Mladá fronta DNES, 6. 10. 2009)

Nikdy jsem nechtěla podnikat , vždy jsem se toho bála , myslela jsem , že budu zaměstnaná až do smrti v dobrém i zlém a teď „ *lietam v tom tiež* “ (jako mnoho jiných OSVČ) , ale musím říct , že „ *lietam v tom rád* “ (a) (<http://jazyknaveste.cz/>)

Když to shrnu : nádherná „ divoká “ příroda , čerstvý vzdoušek a jak zpívá Habera „ *výberové ticho* “ . (<http://www.cestopisy.net/81-slovensky-raj-a-dobsinska-ledova-jeskyne.php>)

Nepodávají vysvětlení ve stylu „ *čo bolí , to prebolí* “ , jak se line z jedné současné písně . (http://zabreh.evangnet.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=65:andkta-jan-2011-16&catid=86:nedelni-kazani&Itemid=50)

Stejně jako ty tenkrát , ani já teď se nemůžu soustředit , myslím na tebe . Můžu jenom doufat , že platí to , co zpívá Miro Žbirka - *čo bolí to prebolí* . (<http://bloge.teepec.cz/archiv/04.php.htm>)

Věř , že pokud řekneš : " Končím ... " , ego některých žen je natolik velké , že ačkoliv milují , nebudou se doprošovat , zvlášť , když ví , že takhle je to správné ... a v kombinaci s Tvou autoritou Tě poslechnou ... ostatně jako vždycky . A jak se zpívá : " *Čo bolí , to prebolí ...* " (<http://psychologie.cz/comi-dala-nevera/>)

Z dívenky , " *ktorá mala spievanie zo všetkého najradšej* " , je dospělá žena . (Blesk magazin, č. 52/2000)

Chcete vědět , jestli má Jana Kirschner opravdu ráda „ dvou mužů “ ? Jestli nechce být „ *žienkou domácou* “ ? (<http://media.novinky.cz/archiv/Index/Internet/4486.html>)

O jejich síle svědčí , že z některých se staly frekventované průpovídky : když vám někdo na Slovensku s mírným sarkasmem v hlase řekne , že " *nikdy nebolo lepšie* " , cituje stejnojmennou píseň od Hexu (Lidové noviny, 5. 12. 2009)

V slovenských textoch nachádzame intertextové prepojenia na piesne Heleny Vondráčkovej, Hany Hegerovej, skupiny Olympic či Rangers, pričom ide o textové zapojenie názvov skladieb alebo refrénu piesne v úvodzovkách.

" *chytila jsem na pasece motylka* " a puf s nim do bongu (<http://www.blog.sme.sk/diskusie/575049/1/Nahradi-marihuanu-obycajna-trava-.html>)

Tak už len veriť , že po tomto zverejnení obsahu stodoly , nenavštívi ju nejaký " *Potměšilý host* " :) (<http://burdej.blog.sme.sk/c/95880/Nasa-stodola.html>)

staráme sa všetci o seba , kým sa nestane niečo vážne čo na chvíľu zmení naše uvažovanie , ale po čase sa to vráti zase do starých koľají a zase sa riadime starým známym " *já já já jenom já* " . (<http://blog.sme.sk/diskusie/1033167/1/Ludia-si-musia-pomahat.html>)

V spojení *studování inženýři*, ktoré sa v tejto podobe vyskytuje aj v českých textoch, možno vari ako jedno z intertextových prepojení vidieť alúziu na skladbu skupiny Rangers *Promování inženýři*.

Islandská sprievodkyňa vysvetľuje , že niekedy sa stane , že cestu v naprojektovanom smere nie a nie postaviť . Vtedy aj " *studování inženýři* " majú jednoduché vysvetlenie : v naprojektovanom smere sú obydlia škriatkov (oni ich volajú trolovia) a im sa cesta nepáči . (<http://pospasil.blog.sme.sk/c/26403/Islandske-paradoxy.html>)

Alúziu na pieseň *Žhaviť Béd'a, žhaviť drát* z filmu *Jak básníci přicházejí o iluze* nachádzame v slovenskom texte v spojení *mámo, nažhav drát*. Doklady zo SNK a internetu dosvedčujú, že česká lexéma *žhaviť* sa využíva aj v spojeniach so slovenskými slovami *žhaviť drôty/linku*.

Žehličku máme len jednu , tvoriť chceme však dvaja , tak si s manželkou strihneme . Vyhrávam a zavelím „ *mámo nažhav drát* " , potom už ide žehlička z ruky do ruky a v priebehu pár minút vznikajú fantastické obrázky . (<http://jozefkucic.blog.sme.sk/c/244414/Fiha-ze-ako-ta-horuca-zehlicka-maluje.html>)

Citáty z kníh v nami získaných dokladoch českých a slovenských kontaktných prvkov s intertextuálnym prepojením nepatria medzi frekventované.

Filmy a hudba sa predsa vzhľadom na spôsob šírenia dostanú k širšiemu okruhu adresátov a fragmenty z textov filmov a piesní sa ľahšie stávajú okridlenými výrazmi. V našom prehľade ostávajú bokom rozličné typy intertextových literárnych prepojení, s ktorými sa možno stretnúť v slovenskej beletrii (pozri napr. Nábělková, 2008, s. 234 – 292). Dokladov na citáty z beletrie bolo v našom materiáli len niekoľko. V slovenských textoch sme našli prepojenie na dielo Jaroslava Haška *Dobrý voják*

Švejk (nemožno samozrejme ani tu tvrdiť, že ide o citátové prvky, ktoré sú späté s knižnou predlohou, keďže podľa Haškovej knihy bol natočený aj film).

pripomina obdobne smiesne , prehnane a horlive obvinenie , ako keď isty krcmar povedal " *sraly mouchy na cisare pana* " , tak ho obvinili z velezrady . (<http://www.prave-spektrum.sk/message.php?18699>)

Verím, že do basy nepôjdem, ak budem pokračovať v citácii Haška - " *serou na něj mouchy* " - teda na obraz cisára na stene. (www.medialne.sk. Bratislava: TREND Holding s.r.o.)

Ich hrdinovia majú svoje úchylky , niektoré dosť drsné , na kto ré je zaostrená autorkina šošovka . " *Lidé jsou různí , povětšinou hovada* " - vraví klasik . (<http://lorinc.blog.sme.sk/c/83549/Mechanicky-gramofon.html>)

Z iných spojení, ktoré v slovenskej podobe nachádzame v českých textoch a pri ktorých ako otázka vystupujú ich intertextové väzby, možno spomenúť napr. *a bolo svetlo* alebo *tanier šošovice* s primárnym intertextovým prepojením k Biblii, je však pravdepodobné, či impulz na použitie slovenských spojení vychádzal u autorov z iných intertextových vzťahov.

V našich dejinách bylo několik mužů , kteří si viděli dál než na špičku nosu , a nebyli tak ochotni proměnit dlouhodobé národní ani státní zájmy za " *tanier šošovice* " . (Právo, 10. 1. 2007)

Osobitosť intertextového prepojenia slovenských citátov ako *Na každú robotu je nám treba špecialistov* z českého diela M. Švandrlíka, ktoré sa frekventovane vyskytujú v rozličných textoch používateľov češtiny, sme už spomínali v predchádzajúcej kapitole. Repliky majora Terazkyho z knihy, no zrejme najmä z filmu filmu *Černí baroni (terazky som majorom, ryt' rypákom zemegulu ako červená myš, voľaaký som zmätený)*, bývajú v rôznych kontextoch zaujímavo aktualizované.

Start za front lajny je bezproblémový , při jejich větším přitažení není problém odstartovat kite přímo v power zóně bez nutnosti " *zemegulu rypákom ryt'* " . (http://www.windlife.cz/index2.php?option=com_content&task=view&id=72&pop=page=0&Itemid=44)

Na světlo boží vyjde spousta špíny , ale zároveň zrušíme bludný kruh našeho vztahu k vlastní minulosti , který bezděčně symbolizuje odpudivé heslo majora Terazkyho z Černých baronů : *Čo bolo , to bolo , terazky som majorom* . (Lidové noviny, 9. 2. 2002)

Na jednu stranu tomu rozumiím , na druhou jsem " *volaaký zmätený* " , jak říkal major Terazky z Černých baronů , jejichž autor tento týden zemřel . (Mladá fronta DNES, 31. 10. 2009)

Otázkou ovšem zůstává , kdo je to vlastně specialista (jak už říkal major Terazky : „ *Na každú robotu je nám treba špecialistov ...* “) a jak ho definovat . (<http://www.onwar.eu/2011/08/29/maximalni-doba-vykonu-sluzby-v-hodnosti-%E2%80%93-spasa-ci-prokleti/>)

Slovy majora Terazkyho bych jen rád řekl , lidi prozřou teprve až , " *Bud'ěte ryt' zem ako červená myš* " .(<http://www.denik.cz/diskuse/pruzkum-bojem.html>)

Filmové a literárne diela s komediálnym a humoristickým naladením, resp. s humorným vyznením konkrétnych pasáží a replík bývajú obľúbeným zdrojom okrídlených výrazov, ktoré v pôvodnej jazykovej podobe prenikajú aj do druhého jazykového spoločenstva. Ďalším so žánrov s takouto charakteristikou sú vtipy. Pri rozličných okrídlených výrazoch možno nájsť ich intertextové prepojenie práve do roviny tohto literárneho žánru, na rozdiel od autorských diel je však pri vtipoch autor zväčša anonymný.

V našom materiáli sme našli často sa vyskytujúce slovenské spojenie, pri ktorého zapojení do textu českí hovoriaci v metakomentároch opakovane odkazujú na jeho pôvod v anekdote/vtipe (porov. výklad o daných metavýrazoch ako súčasti metavyjadrení v predchádzajúcej kapitole). Ide o vyjadrenie *zvonku to tak (ne)vyzerá* a jeho variácie: *A zvonku to tak naozaj vyzerá; Zvonkajšku to naozaj tak vyzerá; zvonku to tak vyzerá; ako to vyzerá zvonkajšku; ako to zvonku vyzerá; naozaj , z vonkajšku to tak vyzerá; (zvonku) naozaj vyzerá; pouze to zvonkajšku tak vyzerá; (mně se) z vonkajška zdá; z vonkajšku to vyzerá presne tak; Ozaj, odtial to tak vyzerá.*

Uvedené spojenie je zaujímavé z viacerých dôvodov. V slovenských textoch (v korpusoch, na internete) ani v hovorenej reči nie je toto spojenie ničím výnimočné, ba ani všeobecne známe – jeho status okrídleného výrazu nič nenaznačuje. Medzi frekventovanými dokladmi v českých textoch možno nájsť komplementárne explicitné odkazy na jeho pôvod v bačovskom vtipu: *Ale víte, jak se říká v tom slovenském vtipu, zvonku to tak nevyzerá⁷; A vláda si myslí, že bohatneme všichni ... jako ten bača, co řekl, že "z vonkajšku to vyzerá presne tak"⁸.* Pri hľadaní a analýze tohto zdroja sa

7 http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/publ_izurnal/_zprava/108886?hodnoceni=3

8 <http://news.e-republika.cz/article1150>

ukázalo, že v mnohých českých anekdotách a vtipoch z prostredia salašov sú repliky bačov slovenské.

Tí slovenskí používatelia, ktorí nepoznajú spomínaný bačovský vtip, z ktorého spojenie pochádza, ho ako okrídlený výraz vôbec nedokážu identifikovať. V rámci nášho výskumu sme uskutočnili mikroprieskum s desiatimi slovenskými respondentmi, ktorých sme sa opýtali, či poznajú spojenie *zvonku to tak vyzerá*, či ho hodnotia ako okrídlené alebo ustálené a čo podľa nich znamená. Nik z opýtaných zdrojový text nepoznal a ani uvedené spojenie neidentifikoval vo význame, aký má spojenie v citovanej anekdote. Ide o istý paradox, keď spojenie pochádzajúce z bačovského vtipu je populárne v českom jazykovom prostredí a uvádza sa ako slovenské, hoci v slovenčine vlastne nežije, resp. ako sa ukazuje na základe textového materiálu, nie je vôbec porovnateľne rozšírené. Medzi českými dokladmi však nachádzame aj vyjadrenie predstavy o využívaní daného spojenia v slovenskom prostredí:

Rovněž snaha podsouvat ministrovi užití metod politbyra (prý se při výběru komisařů za odcházející dva členy prezidia komise řídí především stranickou legitimací kandidátů víc než jejich odborností) je úplně scestná . Slováci takovým shodám okolností trefně říkají : *Hej , zvonku to tak naozaj vyzerá* . (Hospodářské noviny, 11. 2. 2002)

V kontextoch, ktoré sme mali k dispozícii, sa spojenie vyskytuje priamo ako citát z pôvodného alebo ústnym podaním modifikovaného vtipu vrátane metarečového komentára odkazujúceho naň, aj ako samostatný okrídlený výraz, ktorý je začlenený do nového kontextu.

Ozaj, odtiaľ to tak vyzerá “ , zní známá pointa starého dobrého vtipu na téma , že keď se jdete podívat do místnosti oknem zvenčí , může to v ní vypadat úplně jinak , než když jste byli uvnitř . (<http://www.blisty.cz/art/48400.html>)

Zaměstnavatel za zaměstnance neplatí nic !! Řečeno otřepanou frází , *pouze to zvonkajšku tak vyzerá* , píše Petr Meluzín . (<http://webserver.blisty.cz/art/67907.html>)

Akce probíhala za rekordních tropických veder , a hrát při 33 ° C - ať už fotbal nebo muziku - není zas tak snadné , " *ako to zvonku vyzerá* " , pročež se touto cestou všem aktérům , ale i pořadatelům , kteří se neúnavně starali , aby měli všichni stále něco do zobáčku , ještě jednou hluboce klaním . (<http://archiv.redl.cz/show-clanek.php?id=fotbal2005>)

Možná by neškodilo zeptat se dnešních studentů na jejich názory , a ne jen popisovat , " *ako to vyzerá zvonkajšku* " . (Reflex, č. 49/2004,2004)

Nároky na kontrolní činnosti byly vysoké a často velmi nekompromisní . Mnozí tvrdí , že to trvá i dnes a že nároky se naopak zvyšují . Je to možné , ale „ *zvonku to tak nevyzerá* “ . Velice často se požadavky „ kompetentních “ manažerů na kvalifikaci NDT pracovníků redukuje pouze na přání zajistit potřebnou (nikoli standardní !) kvalifikaci především rychle , snadno , bezbolestně a levně . (Technický týdeník, č. 2/2013)

5.3 Výroky zo spoločensko-politickej sféry ako reflektované kontaktové javy

Studnicou textových zdrojov z obdobia spoločného štátu s presahmi do času pred jeho existenciou a po nej, do ktorej často siahajú slovenskí aj českí hovoriaci, sú nielen filmy a piesne, ale aj výroky politikov, resp. širšie českých a slovenských osobností, pôsobiacich v spoločenskej sfére. Okrídlené výroky, ktoré sú umiestňované do nových kontextov, odrážajú obľúbenosť či neobľúbenosť politikov, ich názorov a postojov, ku ktorým sa používatelia jazyka hlásia ako k odkazu, stavajú sa s k nim s odstupom alebo ich prostredníctvom reagujú na rozličné javy. Slováckmi sú často citovaní českí politici Tomáš Garrigue Masaryk, Václav Havel či Václav Klaus, k českým obľúbeným osobnostiam patria osobitne Gustáv Husák a Vladimír Mečiar. Okrídlené vyjadrenia tejto sféry bývajú sprevádzané metakomentármi, ktorých súčasťou sú často mená ich autorov. Reflektované kontaktové prvky môžu byť využité ako citátové vyjadrenia v textoch týkajúcich sa súčasnej spoločensko-politickej situácie, kde je kontaktový prvok istým odkazom na minulé časy, ale aj v rozličných iných súvislostiach oddelených od spoločensko-politickej sféry.

K okrídleným výrazom, ktorými sa slovenskí (aj českí) hovoriaci s apelom na súčasnosť hlásia k spoločnému demokratickému odkazu, patria výroky prezidenta T. G. Masaryka. Ako príklady reflektovaných výrokov prvého česko-slovenského prezidenta v slovenských textoch uvádzame viaceré výskyty okrídlených výrokov demokracie, *toť diskuse a nebát se a nekrást*, ktoré stretávame v českej, ale aj v slovenskej podobe v zapojení do rozličných kontextov. Ako osobitý prvok metakomentára vystupuje meno aj s jeho dobovým určením *tatiček Masaryk*.

Keď Masaryk povedal , že „*demokracie – toť diskuse !* “ , dal veľmi presnú definíciu modernej demokracie , ktorá ešte ani dnes nie je celkom pochopená . Aj teraz si ešte mnohí ľudia predstavujú demokraciu iba ako všeobecné volebné právo . (Hospodárske noviny 2012/09)

...že koalíční partneri prichádzajú s rôznymi , aj protichodnými názormi , požiadavkami a návrhmi , vôbec nie je jej demokratický hendikep . Naopak , v zhode s Masarykom „*demokracie – toť diskuse* “ . Problém je iba v tom , že tejto diskusii často chýba futbalový ťah na bránku , že sa v nej občas fauluje a hrá mimo ihrisko (diskusia cez médiá) a podobne . (SME 2011/07)

Spolu s autorom výroku "*demokracie toť diskuse* " sa nazdávam, že diskusia je naozaj najlepším predpokladom na riešenie spoločenských problémov. (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 11.8.1995)

Ak má zamestnávateľ sparený mozog potom Vy máte nástroje ako ho chladiť . Už tatíček Masaryk hovoril “ *nebát se a nekrást* ” . (<http://www.inforoznava.sk/infoservis/kvoli-horucavam-upravili-uradne-hodiny>)

A ako by to malo fungovať ? Pekne to povedal tatíček Masaryk : *Nebát se a nekrást* . To je jediná šanca , aby pozemky v meste nezískavali tí , ktorí tým , ktorí rozhodujú , dajú najviac peňazí .. (<http://www.dailymale.sk/news-business/Kocky-su-hodene>)

Takže vzdorovanie pánovi Babičovi považujem za prirodzené a samozrejmé , nie za prejav odvahy a charakteru . Už tatíček Masaryk hovoril : *Nebát se a nekrást !* (<http://www.inforoznava.sk/infoservis/kandiduje>)

V zásade vychádzajú zo starého dobrého hesla T.G. Masaryka , ktoré bolo jeho výzvou pri budovaní prvej Československej republiky – „*Nebát se a nekrást !* “ (<http://petrovic.blog.sme.sk/c/24949/Preco-volit-OKS-I-cast.html>)

A pamätný a hádam najsilnejší odkaz „*tátu Masaryka* “ – známa to vetička „*nebát se a nekrást* “ – aktuálnejší ešte asi nebol . (<http://www.inforoznava.sk/blogforum/nebat-se-a-nekrast>)

Domnievam sa však , že pre našu prítomnosť je stále najdôležitejšie a najbližšie to Masarykovo : *Nebát se a nekrást* . (Domino Fórum. Bratislava: Domino Press 1999, 33.)

Skutočné nástroje majú ľudia okrem posledných desaťročí bohapustej „*rozpačmanosti*“ *zažité* : skromnosť , podstatné znižovanie verejnej spotreby a celkových verejných výdavkov , znižovanie daní a odvodov , spružnenie a uvoľnenie trhu práce , rôznosť energetických zdrojov , skutočná reforma vzdelávania , obnovenie základnej morálky , ono masarykovské *nebát se a nekrást* . (Týždeň. Bratislava: W Press, 2009, roč. 6, č. 15.)

Je naozaj príjemné zistiť , že Masarykovské “*nebát se a nekrást*” má svojich nasledovníkov . (<http://blog.etrend.sk/radovan-kazda/2010/06/10/lesy-sr-nic-nove-len-bezocive-kradnutie/>)

... má problém pochopiť , že krédom týchto ľudí je známe heslo našich bratov v Čechách : *NEBÁT SE A NEKRÁST !* (<http://www.necenzurovane.sk/mafia/mafia50.html>)

Pri okrídlenom výroku T. G. Masaryka, ktorý sme v materiáli našli predovšetkým s metakomentárovým určením autora⁹, sa stretávame aj s jeho aktualizáciami v českej jazykovej podobe.

Ako poznamenal iný diskutujúci k celkovej nástenkovej situácie v krajine , Masarykovo krédo “ *Nebát se a nekrást !* ” má dnes u nás modifikovanú obdobu “ *Nebát se a krást !* ” . (<http://www.inforoznava.sk/infoservis/konzervativny-prievan-v-roznave>)

Stačí keď ho charakterizujem opravou jeho volebného hesla , prebraného od Masaryka : \ „ *Nebát se a nekrást* . \ “ V jeho prípade by to malo znieť : \ „ *Nebát se nekrást* . \ “ (<http://www.hrubaci.sk/index.php5?id=404>)

Z odkazu starších období spoločného štátu sa v slovenských textoch často v českej podobe využíva fučíkovské *Lidé bděte!*

Vtipné ukončenie príhovor u Václava Havla na konferencii s názvom “ Sloboda a jej nepriatelia ” paradoxne práve v sobotu , v deň našich volieb , známym citátom “ *Lidé bděte !* ” asi netreba brať na ľahkú váhu . (<http://www.info.roznava.sk/infoservis/slusnost-moze-zvitazit>)

Z textov a vyjadrení V. Havla možno upozorniť na zaujímavý jav súvisiaci s príbuznosťou češtiny a slovenčiny, ktorý sa týka jazykovej podoby intertextového zapojenia názvu jeho eseje *Moc bezmocných* v slovenských textoch. Spojenie, ktoré sa stalo okrídleným výrokom, má totiž rovnakú jazykovú podobu v oboch jazykoch.

Väčšina mlčala a my sme sa nazdávali , že zo strachu . Kontakt s národom No nebol to len strach . Bol to aj dôsledok naučenej bezradnosti , z ktorej sa obvykle nestávala „ *moc bezmocných* ” . Bol to koniec koncov výsledok vývoja spoločenských postojov . (SME 2010/03)

---

9 Odkaz k autorovi býva (no nie vždy) aj v textoch, v ktorých je citátový výrok využitý v slovenskej podobe: Môj postoj k verejným aktivitám najlepšie vystihuje masarykovské “ *Nebát sa a nekradnúť* ”. (www.dostal.sk/)
Univerzálne pravidlo pre slušných ľudí znie: *nebát sa a nekradnúť*. Teda nie „ *nebát sa kradnúť* “, ako si to poniektorí prekrútili. (<https://www.aktuality.sk> › Správy › Komentáre)

Z novšieho obdobia sú osobitne frekventované niektoré vyjadrenia Václava Klauza. Z okrídlených spojení, ktoré pochádzajú z jeho prejavov a textov a stále široko rezonujú v českom prostredí¹⁰, je v našom materiáli – napr. v porovnaní s vyjadrením *peníze neznají sentiment* – bohato zastúpené spojenie *hluboké nedorozumění*. Ako dokladajú príklady, spojenie býva zapojené do obsahovo najrozličnejších kontextov, pričom na rozdiel napr. od odkazov k výroku T. G. Masaryka *nebát se a nekrást*, kde hrá úlohu postava autora ako morálnej autority, v danom prípade určenie autora v metakomentári takú úlohu neplní. Napriek tomu však metakomentáre reflektujúce okrídlený výrok určenie jeho autora zväčša obsahujú. Frekventovaná je pri tomto okrídlenom výraze aj prítomnosť metasubstantíva *klasik*, ktorým býva v metakomentároch všeobecne naznačené autorstvo vyjadrenia.

Pre sme.sk sa nedávno vyznal, že jeho obľúbeným je Klausov výrok " *peníze neznají sentiment* ". (Hospodárske noviny. Bratislava: Ecopress a.s. 21. 02. 2008.)

A potom nájdem toto , ďalší omyl , alebo " *hluboké nedorozumění* " (ako by povedal Klaus) na stránke SaS . (<http://repka.blog.sme.sk/c/219214/Kde-je-vola-tam-je-cesta-SaS-Doplnene.html>)

Myslím , že dnes pojem celebrita je , ako povedal český prezident Klaus , " *hluboké nedorozumění* " . (<http://www.maxgallery.sk/clanky/36/karol-kallay--st.city-osobnost-mesiaca>)

k si Brusel myslí , že sa EÚ prílivom tých najprimitívnejších a najbiednejších z rozvojových krajín zmení na kvitnúci a prosperujúci región , plný mladých , vzdelaných a kvalifikovaných ľudí , ktorých Európa potrebuje , tak to je - slovami Václava Klauza " *hluboké nedorozumění* " ! (<http://blog.sme.sk/diskusie/1738019/1/Budu-deti-bude-chlieb.html>)

Necakam ze sa uvedomis . . . ide z tvojej strany o " *hluboké nedorozumění* " - ako zvykne hovoriť pan řídící Klaus . (<http://www.blog.sme.sk/diskusie/1396116/1/Gaza-v-obraze.html>)

aj tak dobré je pripomínať niektoré veci stále a stále , aj keď sa zrovna svet i ľudia okolo nás nemusia podľa toho riadiť . *hluboké nedorozumění* - ako vravieva pan Klaus . (<http://blog.sme.sk/diskusie/1778846/1/Pat-vyrokov-z-antiEvanjelia.html>)

---

10 Porov. napr. vznik dielka Příruční slovník klausismů (Tuček – Honzejek – Šídlo, 2013), ktorý podľa autorov predstavuje „praktický výkladový slovník vybraných výrazů, které Václav Klaus přivedl na svět nebo jim vdechl nový život.“

Uvidíte , ako podobné témy zaujmú aj ostatných , osviežia a rozjasnia váš deň . (Prepáč , Richard , ale už je načase .) *Hluboké nedorozumění* , vravieval Václav Klaus . (Inzine. Bratislava: Gratex International 2000.)

Odporúčam prečítať viac diel od p. Halíka , lebo nazvať zrovna jeho liberálnym (ak rozumiem hodnotovo - nemám pocit , že ekonomické názory by nejako prezentoval) , považujem slovami českého prezidenta Klauza za " *hluboké , ale opravdu hluboké nedorozumění* " . (<http://www.postoy.sk/node/2538/talk>)

Aj keby bol Ap index nulový , neznamená to , že je magnetické pole Zeme nulové ! To je " *hluboké nedorozumění* " , ako hovorí s obľubou prezident Klaus . (<http://www.euroekonom.cz/diskuse-globalni-oteplovani-archiv.php?time=2009-03>)

Reagujem na posledné dva príspevky a musím parafrázovať prezidenta Klauza : Hoši , to je *hluboké nedorozumění* ! (http://www.dolezite.sk/Je_dnes_sloboda_107.html)

Ale a priori stavať Rómov do nesvojprávneho postavenia je klausovké " *hluboké nedorozumění* " . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 12.8.1995)

Napriek tomu by som jej chcel – žiaľ , tu nie je – odkázať , že sa hlboko mýlila a že , použijem to staré , „*je to hluboké nedorozumění*“ , ak hovorí o tom , že nikto nebol ochotný s pánom ministrom a jeho reformným tímom diskutovať , že nikto nebol ochotný prísť s pomocnou rukou , že nikto nebol ochotný predkladať racionálne iné návrhy . (<http://www.dotankoch.sk/talk/display/104595?escape=false>)

Veľmi pochybujem , že sa mémy budú dať nejako dokázať . To je " *hluboké nedorozumění* " , ako by povedal klasik Klaus . (<http://users.blog.sk/detail.html?a=d73c741dea731ff7b6bcf97194e6e64d>)

Par don : pražský klasik by povedal „ To je ale *hluboké nedorozumění* . . . “(<http://www.jetotak.sk/editorial/vzbura-lekarov--porazena-verejnost>)

KDH sa neustále podsúva , že má nejasné stanovisko k povolebnej spolupráci . Ale " to je *hluboké nedorozumění* " , ako by povedal klasik . (<http://www.janozatko.blog.sme.sk/c/290613/Ad-Bieda-noveho-lidra-pravice.html>)

Desať rokov sa tu kumulovali nezdravé tendencie a ak si niekto myslí , že teraz sa to za dva , tri roky vyrieši , tak to je asi , ako by povedal klasik , *hluboké nedorozumění* . (Hospodárske noviny. Bratislava: Ecopress a.s. 15.08.2011.)

Istý český politik také situácie zvykol označovať za " *hluboké nedorozumění* " . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 26.11.1998)

Známy český politik by povedal , že ide o " *hluboké nedorozumění* " . (http://www.pis.sk/clanok/709/mame_byt_na_co_hrdi.html)

Aby sa v nich pohlo svedomie a prestali chrápať nad svojimi vavrínami a domýšľavosťou - však Ježiš sa za nás obetoval , máme to v suchu , môžeme sa ďalej pokojne vyvaľovať . " Bylo by to *hluboké nedorozumení* " ako sa poznámenáva občas v dnešnej politike . (<http://hledani.gnosis9.net/comment.php?akce=fullview&cisloclanku=2008090008>)

Medzilaborce - Typické " *hluboké nedorozumení* " sa zakradlo do vzťahu medzi Mestským úradom (MsÚ) v Medzilaborciach a Štátnym fondom životného prostredia (ŠFŽP) . (Východoslovenské noviny - Korzár. PetitPress, a.s., Divízia Východ, o.z. Košice 2000)

V dokladoch sa stretávame aj s usúvzťažnením V. Klauza so slovom *kočkopes*. V danej súvislosti možno konštatovať, že slovo *kočkopes*, reflektované v češtine ako neologizmus (porov. Blatná, 2001), patrí do repertoára výrazov V. Klauza, no k jeho autorstvu v r. 1991 sa hlási politik M. Macek (Macek, 2011). V slovenských textoch sa stretávame so slovom *kočkopes* obyčajne v úvodzovkách, ale aj so slovenským kalkom *mačkopes*.

Povolebnú situáciu v ČR možno pomenovať jedným výstižným Klausovým slovom - " *kočkopes* " . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 10.6.1996)

Pre vašu informáciu , elektronické aukcie sa vôbec nemuseli meniť , nebol to žiaden " *kočkopes* " ako by povedal klasik ... (http://bologa.blog.hnonline.sk/43-68980900-1-37962840-kKT000_d-57)

Doteraz ju vždy prežil a krehkú ľavicovo - stredo - pravicovú koalíciu , ktorá si vyslúžila označenia " *kočkopes* " , priviedol už takmer do polčasu vládneho obdobia . (Hospodárske noviny. Bratislava: Ecopress a.s. 14.01.2004.)

Už v roku 2002 dostala pre svoju nesúrodosť označenie „ *kočkopes* “ . (Hospodárske noviny. Bratislava: Ecopress a.s. 15.04.2005.)

Medzi výroky G. Husáka, s ktorými sa v komentovanej slovenskej podobe možno stretnúť v českých textoch popri jednorazových vyjadreniach (napr. *napriek všetkému*, ktoré sa autorovi súčasného textu uložilo do pamäti) frekventovane vystupuje okrídlené spojenie *hranice nie sú korzo*. V textoch sa využíva ako výstižný prostriedok vykreslenia dobovej situácie a atmosféry, pričom nosný je jeho obsah aj slovenská podoba okrídleného výroku.

Pro pana Čunka varianty neexistujú , buď se vrátí , jak říkal neblahý doktor Husák , " *napriek všetkému* " a fatálne poškodí KDU-ČSL , alebo zůstane mimo a stane se zbytným , nejen jako předseda strany . (Lidové noviny, 7. 12.

2007)

A přitom je v Čechách adorovala generace , kterou praktická aplikace Husákova výroku , že " *hranice nie sú voľajaké korzo* " , donutila z těch rock'n'rollem zasažených snad nejvíc pít se po informacích o svých koních a jež na vyhazování peněz za takové knihy má nejen peníze , ale i chuť . (Reflex, č. 28/2000)

„*Hranice nie sú korzo*,“ prohlásil kdysi Gustáv Husák, a tohle je vlastně ilustrace jeho výroku. (www.parlamentnilisty.cz › Aréna › Náznaky a petice)

Nedlouho poté , co v roce 1969 pronesl Husák slavnou větu " *Hranice nie sú korzo* " , zažádal Švejnaruův otec ministerstvo zahraničních věcí . . . (zpravy. idnes.cz/stb-proverovala-svejnara...-/domaci.aspx?)

A oba jsou toho názoru že " *hranice nie sú korzo*" :) Klaus má kliku, že se politicky vylíhnul do lepšího režimu než Husák. (virtually.cz/journal/?q=node/5411)

To bylo ještě, jak kdysi řekl klasik československých komunistů když, „*Hranice nie sú korzo*.“ (<https://lacogroessling.wordpress.com/2015/11/20/idioti-ii/>)

V špecifickej funkcii sa v českých textoch vynára postava slovenského politika Vasiľa Biľaka, avšak nie priamo s jeho vlastným výrokom, ale s odkazovaním na jeho tradovaný výučný list krajčír. V dodatku listu sa uvádzalo, že nie je vhodné povoliť absolventovi prácu na sakách (*na saká nepúšťať*). Tento citát sa po nástupe Vasiľa Biľaka do vysokej funkcie v Komunistickej strane Československa stal všeobecne obľúbeným medzi českou a slovenskou verejnosťou. V textoch ho nachádzame dodnes najmä v humornom použití aj v ďalších aktualizáciách.

Když se při ní za perestrojky na hrbech nechal vyfotit i Vasil Biľak (" *na ťavy nepúšťať !* ") , co bych si ji taky neprubnul . (Lidové noviny, 10. 8. 2006)

Není to sem tam bodík , je to obraz piháček , takže jako se říkalo " *Bilak - nepúšťať na saka* " , tak tento Olympus není hodno púšťať do nízké světelné hladiny . (http://www.digineff.cz/art/jakejeto/040521olympus_c60.html)

Před časem jsem v jednom komentu na csfd napsal k Brabcovi toto : K F.A. Brabcovi jako režiséru podobně jako k V. Bilakovi jako krejčímu : " *Nepúšťať na filmy !* " . (<http://www.fffilm.name/2011/06/recenze-v-perine-40.html>)

Osobitné postavenie z hľadiska frekventovanosti, resp. častej citovanosti (najmä v prípade diskusií o rozdelení Československa na dva samostatné štáty) má v

slovenských textoch výrok, ktorého vtedajšie použitie aj súčasné opätovné pripomínanie prináša rôznorodé emócie späté so situáciou rozdelenia spoločného štátu. Ide pravdepodobne o výrok Jana Kalvodu (často spájaný aj s osobami Ludvíka Vaculíka či Václava Klauza) *at' si jdou*. Spojenie sa pre svoju emocionálnu nasýtenosť a situačnú aktuálnosť stalo aj názvom pre rovnomenný televízny seriál z roku 1992. Z výroku politika sa stal používaním postupne okrídlený výraz, ktorý v metarečových komentároch býva označovaný metajazykovými substantívami *výrok*, *slogan*, *heslo* a pod.

Česi sa plne identifikovali s Česko - Slovenskom na rozdiel od Slovákov , ktorí mali dvojité identitu A ak po rozpade ČSFR v nich zostal pocit sklamaní , ktorý zakrývali frázou " *At' si jdou !* " , (Nové slovo. Bratislava: Pravda.)

Hejslováci zvolali : „ Vládneme si sami ! “ Hejčesi odpovedali : „ *At' si jdou !* “ Na Slovensku sa zobudili starí ľudáci , s veľkým krikom sa vrátili ľudácki emigranti , ale aj ne jeden bývalý špičkový internacionalista odtrhol predponu inter a červené tričko vymenil za trikolóru , napríklad Vladimír Mináč . (Štrasser, Ján: Ladislav Chudík : Žijem nadstavený čas. Bratislava: Forza Music 2009. 214 s.)

V časoch krvavých rozpadov Juhoslávie a Sovietskeho zväzu bola táto „ zásluha “ o to lákavejšia . *At' si jdou* , znel český postoj . (Inzine. Bratislava: Gratex International 2002.)

Napriek vášmu " *At' si jdou* " Československo rozdelili víťazi volieb 1992 Klaus a Mečiar . (Domino Fórum. Bratislava: Domino Press 1999, 28.)

Z obdobia vyjednávania podmienok spoločného spoluzitia a rozdelenia štátu pochádza výrok V. Mečiara *naše slovenské špecifiká*, ktorý sa v súčasnom slovenskom kontexte používa málo, resp. nepocituje sa pri ňom osobitne Mečiarovo autorstvo. Intertextový charakter v českých textoch je naopak veľmi dobre ukotvený, v rôznych podobách komentovaný a často aktualizovaný. Nachádzame aj ďalšie jeho podoby: *istá špecifiká*, *má to svoje špecifiká*, *naše slovenské špecifiká*, *národné špecifiká*, *národných špecifik*, *oni majú svoje špecifiká*, *slovenských špecifikách*, *slovenských špecifik*, *svoje špecifiká*.

Později , když Vladimír Mečiar stále hovořil o „ *naše slovenské špecifiká* “ jsem si na to často vzpomněl . (<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/alex-koenigsmark.php>)

Slovenská " *špecifika* " před rokem 1993 vedla k rozpadu státu. (Zemědělec, č. 2/2004)

Když tam člověk jede, musí počítat s tím, že mají jak sami říkají - *slovenské špecifika*. (www.lidovky.cz/diskuse.aspx?iddiskuse=A140319_143553)

Nechci být absolutním kritikem všeho , ale stavět něco v horách vyžaduje značné zkušenosti , protože " *má to svoje špecifiká* " . (http://bydleni.idnes.cz/diskuse.aspx?iddiskuse=A120118_172634_hradec-zpravy_klu)

5.4 Pragmatické charakteristiky reflektovaných kontaktných javov

V doterajšom opise sme už opakovane uvádzali, že súčasťou metakomentárov pri reflektovaných kontaktných javoch popri reflexii pôvodu výrazu (typu ako *hovoria/jak říkají Česi/Slováci*) a odkazoch na väčšiu či menšiu uzuálnosť vyjadrenia (typu *ako sa hovorí*) bývajú aj explicitné hodnotiace vyjadrenia, do ktorých sa premieta axiologický postoj ku konkrétnym výrazom druhého jazyka, v ktorom možno vidieť motívy jeho využitia v konkrétnej situácii vo vlastnom texte. V takýchto hodnotiacich vyjadreniach, v ktorých je explicitne vyjadrená axiologická kompetencia používateľov jazyka vo vzťahu ku konkrétnym vyjadreniam a ktoré stretávame aj v súvislosti s výrazovými prostriedkami vlastného jazyka¹¹, možno vidieť prvky ľudovej lingvistiky komplementárne k lingvistickým výskumom a opisom komunikačnej/funkčnej efektívnosti kontaktných javov (Sokolová, 1991a, 1991b, 1995; Buzássyová, 1993, 1995a, 1995b; Musilová – Sokolová, 1995) aj k rozpracúvaní otázok metajazykovej axiologickej kompetencie vo vzťahu k druhému jazyku, ktoré obsahujú práce J. Dolníka dotýkajúce sa vzťahu Slovákov k češtine (napr. 1998a, 1998b, 1999, 2003, 2010, 2013, 2015). Axiologické vyjadrenia Slovákov k češtine a Čechov k slovenčine aj so zameraním na jednotlivé lexikálne javy nachádzame v rozličných metadiskurzoch. Reflexia kontaktných javov zapojených s metakomentármi do textu, ktorej sa venujeme v našej práci, tak predstavuje len jeden výrez širokej témy. Explicitné hodnotenia, ktorými používatelia jazyka sprevádzajú využitie konkrétnych kontaktných javov korešpondujú s hodnoteniami, ktoré sa

---

11 Za jej explicitné vyjadrenia možno považovať nielen rozličné metarečové komentáre začlenené do textov, ale aj existenciu a výsledky metajazykových prieskumov organizovaných používateľmi jazyka ako ankety o najkrajšie slová. Aj tu sa však môžeme stretnúť s vyjadreniami týkajúcimi sa medzijazykovej konfrontácie, napr.

...*rukolapny* (napr. *rukolapny dokaz*) - toto slovo nam moji ceski kolegovia vzdy zavideli ;-) (<http://www.enigma.sk/hlasovanie/vyberte-najkrajšie-slovenske-slovo/>)

uvádzajú pri výskumoch efektívnosti kontaktných javov. K. Buzássyová hovorí pri českých kontaktných javoch v slovenčine o ich využití na oživenie, expresivizáciu prejavu, výrazové prostriedky druhého jazyka môžu slúžiť na eufemizáciu, keď domáce slovo/spojenie pôsobí ostrejšie alebo drsne, na vyjadrenie irónie, upútanie adresáta, hru s jazykom, celkovo na ozvláštnenie prejavu (Buzássyová, 1995a, s. 101n), M. Sokolová píše, že využitie českých kontaktných javov „nie je dané vždy neznalosťou“, pričom respondenti jej výskumu kontaktných výrazových prostriedkov medzi motívmi voľby uvádzali estetické dôvody (krajšie), jazykovú presnosť (výstižnejšie), jazykovú ekonómiu (kratšie), autenticitu a ozvláštnenie (Sokolová, 1995, s. 189). V metakomentároch používateľov jazyka v prirodzenej reflexii konkrétnych kontaktných javov v autentických kontextoch nachádzame vyjadrené estetické dôvody, výstižnosť (trefnosť) vyjadrenia, subjektívne hodnotenie medzijazykovej lakunárnosti aj naznačenie momentálnej osobnej neschopnosti nájsť adekvátne vyjadrenie vo vlastnom jazyku. Intencia aktualizácie, ozvláštnenia textu, ktorú môžeme považovať za jeden z motívov a súčasne dôsledok využitia kontaktných výrazov (Gajdošová, 2015), nebýva v metakomentároch explicitne reflektovaná.

V súvislosti s reflexiou kontaktných výrazových prostriedkov používateľmi jazyka M. Nábělková hovorí, že „aj pri existencii lexikalizovaných ekvivalentov v oboch jazykoch môže byť v individuálnom pohľade zakotvené subjektívne spracovanie rozličných diferenčných vlastností lexém odvíjajúce sa od aktualizácie vnútornej formy pomenovaní druhého jazyka (resp. ich prirodzene nedemotivovaného vnímania) či od iných suprasémantických, pragmatických charakteristík pomenovaní a prirodzene aj od vnímania a miery poznania lexiky vlastného jazyka (Nábělková a kol., v tlači). Zo slov s pozitívnym hodnotením zo strany používateľov druhého jazyka, s ktorým sa možno stretnúť v rozličných českých a slovenských textoch, uvádza ako príklady využitie českých slov *zvídavý, srdcař, řád, psavec, ochočit* a slovenských slov *spomedzi, čaro, nepodarky, podujatie, neprajník, vrchnáčik, rukolapný*.

V našich dokladoch sme našli rozličné české aj slovenské slová, sprevádzané v textoch druhého jazyka explicitnými hodnotiacimi komentármi, niekedy aj rozličnými pri tom istom slove. Mnohé z takýchto slov pri opakovaných výskytoch vystupujú začlenené do textu len s implicitným úvodzovkovým metaoperátorom alebo aj bez

neho. So zreteľom na diferencované jazykové vedomie a postoje používateľov jazyka aj rozdielne komunikačné situácie nemožno pri implicitných metakomentároch predpokladať analogické hodnotenie jednotlivých výrazových prostriedkov, aké nachádzame v explicitných metakomentároch, predsa však aj ony signalizujú ich vedomé zapojenie do textu s niektorou zo spektra možných motivácií, ktoré v iných metakomentároch nachádzame explicitne vyjadrené. Hodnotiace komentáre možno nájsť pri kontaktoch javoch, ktoré sa v druhom jazyku vyskytujú opakovane a boli aj predmetom odbornej metajazykovej reflexie, iné opakovane využívané explicitne hodnotené javy dosiaľ zachytené neboli.

V českých textoch napr. s pozitívnym metakomentárom nachádzame adjektívum *svojský* (s kvalifikátorom slc. ho zachytáva už Jungmannov slovník a spomína sa vo viacerých prácach venovaných slovakizmu v češtine, Nábělková, 2016b) alebo frekventovaný slovakizmus *neúřekom* (spomína ho napr. už K. Buzássyová, 1993, s. 104; porov. Nábělková, 2016b).

Vysočinu mám moc rád . Je taková. . . *Slováci mají hezké slovo : svojská . . .*)
(<http://blog.wuwej.net/show.php?id=1196588460000>)

Je , jen klid ! Citoslovce jsou otevřenou slovní skupinou , kde hranice mezi tím , co společenská shoda „ kanonizuje " a tím , co je (nebezpečně) vlastní (*Slováci mají krásné slovo „ svojské ")* , slábně . (<http://eriximat.tripod.com/IngEMar.html>)

Takových a jiných rozporů , problémů , často i paradoxů je v našich nedávných dějinách - *jak říkají hezky Slováci – neúřekom* . Nelze to paušalizovat . (<http://m.libereckenovinky.cz/sid=gmt082bc6s9d45q15e5v769e13/sloupky/ustr-je-placen-aby-nebadal/>)

Kolikrát to byl třeba nějaký velkostatkář nebo nějaký pan baron , paní baronka a další , kteří byli spouště dětem v té vesnici anebo městečku za kmotry , a prostě takové to poslání kmotra být duchovním otcem toho dítěte se nějak smrsklo . Hezky to říká slovenský název „ krstný otec “ , a ten název kmotr vlastně pochází z latinského názvu „ com pater “ . (http://www.nasefarnosti.cz/fwz/fwg_idx.idx?p_oblast_id=1&p_cs_id=5157&p_pc=18&p_den=)

Dnes je prezidentů *neúřekom* (nemůžu si dát ujít ten *krásný slovakismus*)
(Hospodářské noviny, 12. 9. 1997,1997)

Dodejme , že takových i jiných střetů nalézáme ve světě právních sporů „ *neúřekom* “ , jak by se *zvukomalebne* vyjádřili kolegové ze Slovenska .
(http://jinepravo.blogspot.cz/2008_08_01_archive.html)

Slovo *neúrekom* patrí k tým výrazom, ktoré sa v českých textoch objavujú v úvodzovkách alebo bez nich, a ktoré pritom používatelia češtiny často do textov zapájajú aj s rozlične formulovanými metakomentármi, ktorými odkazujú na slovenský pôvod kontaktného slova.

Netrvalo to ani minútu a okolo bylo lidí ,*řečeno mluvou našich východních bratří* , " *neúrekom* " . (Story, č. 18/2001,2001)

No dobře , malých zemí za mořem je ,*jak by řekli naši slovenští přátelé* , *neurekom* . (Blesk magazín, č. 52/1997,1997)

Jak říkají Slováci , variant je *neurekom* . . . (Mladá fronta DNES, 13. 10. 1998,1998)

Problémů je " *něurekom* " *jak říkají Slováci* . (Smích .)(Deníky Bohemia, 2. 5. 2007)

Takových vzájemně se vylučujících možností teď řešíme *neurekom* ,*jak by řekli sousedé Slováci* . (Deníky Bohemia, 1. 8. 2007)

K žasnutí tu toho bylo ,*jak říkají na druhé straně Moravy* , *neurekom* . (Týdeníky Moravia, 14. 5. 2009)

V hodnotiacich výrazoch ako *pekný*, *krásný*, *nádherný* možno primárne vidieť vyjadrenie estetického postoja, pravda, axiologický postoj autora to nemusí vyčerpávať. S týmito metavýrazmi nachádzame v našom materiáli okrem slovakizmov *svojský*, *neúrekom*, napr. slovenské slová *bábiky*, *čaro*, *sprisahanie*, *podujatie*, *vrchnáčik*, *zimomriavky*, *pechoriť sa*, české slová ako *krajánek*, *pečovatel*, *taškařice*, *vrhcáby*, *zachumlat se*, *táhnout*, *jízlivý*, *pomíjivý*.

Svět má nový šílený trend . Teenagerky a čerstvé dvacítky pracují na svém vzhledu tak , aby se co nejvíce podobaly panenkám a nejrůznějších animovaným postavičkám . Slováci mají *krásný výraz* „ *bábiky* “ . (<http://fanda.nova.cz/clanek/zajimavosti/silenost-krasne-holky-se-meni-na-ozivle-panenky.html>)

Andrea postála dvakrát , když se rozdávala krása a půvab , ale také , když se rozdávala zvláštního druhu něha . A to , čemu se říká aura, kouzlo osobnosti . Slovenština má na to *nádherné slovo čaro* , to měla už kdysi jako mladička , má ho dnes a bude mít doživotně (http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/publ_izurnal/_zprava/94709)

Ranní foto zaměřené vyloženě na barvy oblohy . Slovenština má *nádherné slovo "čaro"* . Já bych tyto obrázky nazvala Čaro jitra ... (<http://nakaficku.umii.blog.cz/1204/caro-bezneho-dne>).

Slováci mají *krásné slovo „sprisahanie“* , pro atmosféru večera , ve kterém se splnil onen čtyřicátnický sen , se vlastně hodí víc než naše „spiknutí“ nebo „spiklenectví“ . Protože tady šlo opravdu o jakousi společnou přísahu . . . (http://kultura.idnes.cz/my-bloody-valentine-v-praze-recenze-d69-/hudba.aspx?c=A130611_024733_hudba_ob)

Jazzové jednohubky jsou setkáním příznivců jazzu (jam session) , kde společně hrají a improvizují zkušení hráči (někdy i profici) s méně zkušenými hráči a společně s posluchači vytvářejí něco , pro co v češtině nemáme vhodný výraz , ale vystihuje to *krásné slovenské slovo "podujatie"* . (www.jazzove-jednohubky.cz/jednohubky.php/)

Jelikož je to pořádný kus , tak při psaní nemám nasazený (díky za to *krásné slovenské slovo*) *vrchnáčik* . (<http://forum.chronomag.cz/index.php?/topic/3814-plnic%C3%AD-pera-a-doplňky/page-32>)

Na to , co se mi rozlejí po těle , jsem tady dneska četl jedno *hezké slovenské slovo – zimomriavky* . (<http://forum.chronomag.cz/index.php?/topic/35932-teraristicke-okenko/page-5>)

Je čas podstoupit od rolí a masek , které jsme si na sebe ušili v bláhovém domění , že budeme silnější , méně bázlivi , soběstační , nezávislí , nezranitelní , že toho druhého a nebo ty ostatní přece vůbec nepotřebujeme , bla bla bla ..... doplňte si každý podle svého . Mimochodem , Slováci mají pro tyto naše všeobecně uznávané snahy *krásné slovo "pechoriť sa"* . Podoba části tohoto slova s " rití " nebude asi náhodná . (<http://www.rodinne-terapie.cz/inpage/nase-mylne-predstavy-iluze-o-lasce/>)

Nie, stretnete sa tu s istou špecifickou skupinou ľudí , Česi na to mají *krásny výraz „krajánek“* . Teda nie krajan, ale iba taký miniaturizovaný „vreckový“ variant . (<http://ostrihonova.blog.sme.sk/c/138647/Krajanie-krajankov.html>)

nastalo rozdeľovanie deťúreniec *pečovateľom* , ako sa *krásne česky* povie . Ja som dostala takého malého chrústa - (<http://garbarova.blog.sme.sk/c/151041/Manzelaky-2008-I.html>)

Možno poznáte , možno nie , hru (Česi majú *krásny výraz "vrhcáby"* , aj keď je z nemčiny) , ktorú sa hrávali zbojníci , vojaci a všetci , ktorí potrebovali zabíť "niekoho" (najčastejšie čas) . (Drlík, Petr: Turbo Pascal I. Nitra: AM-SKALKA 1998. 150 s.)

O Wodehousovi Wikipedia píše , že je " Jeden z nejoblíbenějších anglických humoristů , mistr jazykové komiky a situačních gagů , " (v slovenčine heslo nemá , pche) čo je absolútne presné . Povedala by som , že čeština má na to ešte jeden *krásny výraz - taškařice* . (<http://riddicksrealm.blogspot.sk/2009/05/co-maju-spolocne-pg-wodehouse.html>)

A následne sa hrdo pripojí k niečomu čo je už rozhodnuté , presne v duchu našich najlepších národných tradícií . V češtine je na to jeden *úžasny výraz* : *přizdisráč* . (<http://novorolnik.blog.sme.sk/c/263131/SaS-nepodpori-Euroval-II-A-co-dalej.html>)

Polievka sa musí variť dlho a pomaly . Česi majú na to taký *krásny výraz* , že musí „ *táhnout* “ . (Texty zo SME blog. 2005)

Čeština má *krásny výraz* - *zachumlat se* . (Texty zo SME blog. 2005)

Znamená to , že pred tým som bol úplný spodok , človek bez duše , úbožiak , sviniar , nikto , ničota . (Česi majú také *pekné slovo* , *budižkničema*) . (<http://pweb.sk/vytlac-o-motivacnej-literature>)

Nebudem však mudrovať , lebo tieto šous sú ako všetky šous efemérne , *pekne česky povedané* „ *pomíjivé* “ . (Nové slovo. Bratislava: Pravda.)

Skutočne si myslím že lepšie je upozorniť na chybu , bez (čeština má na to *také pekné slovíčko* - *jízlivých*) , s z žieravých komentárov , Veď človek sa učí celý život . (http://www.fem.uniag.sk/havran/_old/blog/archive/1106937922-neovladas-gramatiku-si-hlupak.php)

Estetické hodnotenie sa môže prekrývať s funkčným hodnotením výrazov z obsahového hľadiska ako výstižných a trefných, predstavuje však iný typ pragmatického hodnotiaceho postoja (k hodnotiacim výrazom porov. napr. Dolník, 1999). Explicitné vyjadrenie dvojakého aspektu možno vidieť v súčasnom vyjadrení hodnotenia *krásny* a *výstižný* pri celkovo frekventovanom slovakizme *nepodarok*, v adverbiálnej podobe pri frazéme *do koča i do voza*, v spojení *rozkošný* a *výstižný* pri pomenovaní *hnačka* a podobne aj pri hodnotení slovesa *zabávať*.

Vedle již vzpomínaných významných skutků a téměř zázračných zásahů do života některých šťastných jedinců se mu . . . připisují některé , a tady musím použít *krásné a výstižné slovenské slovo* , „ *nepodarky* “ . (<http://benesovsky.denik.cz/diskuse/exkluzivne-potomek-jary-cimrmana-zije-na-benesovsku.html>)

Pokud je vaším partnerem člověk narozený 24 . června , rozhodně prožijete příjemný vztah bez tragických citových ztrát . Věřte , že je mužem či ženou , *jak krásně a výstižně říká jedno slovenské úsloví* , - " *do voza i do koča* " . (Vlasta, č. 49/1995)

Na začátku jsem měla pocit , že to bude *hnačka* (*rozkošný a výstižný slovenský výraz* pro průjem , ne ?) , prostě to je podobné rychlému pohybu střev . (Maminka, č. 1/2005,2005)

Nemusíte ji nutně za každou cenu bavit (*slováci mají krásné slovo „ zabávat“* , které mnohem přesněji vystihuje , co mám na mysli) .
(<http://zagorova.blog.idnes.cz/c/109389/Jak-si-ziskat-zenu.html>)

V hodnotiacich výrazoch *dobrý, skvelý, úžasný, ideálny* vidíme skôr hodnotenie vyjadrenia významovej stránky slova, vlastné estetické hľadisko však tiež nemožno vylúčiť, v postoji k slovu sa u autora metakomentára môžu spájať. S metaadjektívami (aj súvzťažnými adverbiami) *výstižný, trefný, dobrý, skvelý, úžasný, ideálny* sme v textoch našli predovšetkým české slová ako *jízlivý, psaníčko* (vo význame „druh kabelky“), *dovednost, pídit se, bláhový, řád, přizdisráč*, zo slovenských slov napr. už spomínané frekventované súslovie *trma-vrma* či (jemne modifikovanú) príslovku *ozlomkrky*.

Z praxe mám odskúšané , že „ zázraky “ popierajúce prírodné a fyzikálne zákony sa nedejú . (Ich existenciu nepopieram , ale asi budú zdriedkavejšie ako výhra v lotérii , takže spoliehať sa na ne mi príde , česi na to majú *dobrý výraz ; bláhové*) (<http://www.upc.uniba.sk/index.php/forum/23-mas-nejaky-problem-alebo-ta-nieco-trapi/27060-depresie?limit=10&start=420>)

K tomuto outfitu sa mi žiadala tzv . listová kabelka . Česi na to majú *dobrý výraz – „ psaníčko “* . (<http://www.topky.sk/cl/15/450689/>)

lenže keď to neprichádza , kto sa prizná , že sa vybral sám hľadať , snoriť (Česi majú *dobrý výraz - pídit - pídi po laske*) ? (<http://debata.pravda.sk/debata/blog-derechura-48-2010-07-16-sex-na-slovensky-sposob-continuar/>)

Žiada je zastaraný výraz pre túžbu po niečom , ak by to slovo nebolo v perexe , napísal by som to kurzívou . Česi majú na to *skvelé slovo – chtíč :*) (<http://blog.sme.sk/diskusie/2178579/1/Slnko-starcek-diskusie.html>)

To iné , čomu sa naša škola zatiaľ dostatočne nevenuje , sú rôzne schopnosti či zručnosti (*výstižnejšie je pekné české slovo dovednosti* , používa sa mätúce latinské slovo kompetencie , o ktorého vytlačenie sa snaží knižné slovenské slovo spôsobilosti) . (http://www.noveskolstvo.sk/article.php?224&ezin_author_id=11)

Česi majú svojský humor , pre mňa hodne na báze uštipačnosti (*ideálny výraz : jízlivý*) , ale takéto obsadenie finalistov ma nenapadlo ani v najfantastickejších predstavách . (<http://sandal.blog.pravda.sk/2013/01/>)

Ještě předtím , než tradičně liknavý startér pustil na semaforech zelené světlo , se na úrovni v tréninku nejrychlejších Vršeckého s Bösigerem objevil Belloc . Vzápětí došlo k situaci , pro kterou mají slovenští přátelé *trefný název " trma vrma " ! !* (<http://www.e-auto.cz/trucky/buggyry-ovladly-sobotni-kvalifikaci-v-le-mans.htm>)

Ale u nás při průchodu pestrobarevného průvodu maturantů uši zaléhaly , směsice vůní se prodrala do každé místnosti , všichni pokropení vřískali ... takové dění na Slovensku *výstižně nazývají slovy " trma - vrma "* . (<http://gymkl.cz/web/cs-s949--posl-zvoneni>)

V kvalifikačních bojích mužů pro postup do zítřejších 8 (+ 1) členných finále na náradí zářili válečníci z Persie - dnešního Íránu : naučte se jejich jména , i když je to pro našince , jak Slováci *trefně říkají* : + *ozlomkrčky* + : Hadi Khenarinezhad a Mohammad Ramenzappour . (<http://progym-media.cz/clanek/dva-svety-vjednom-meste-basketbalove-ms-zen-a-gymnasticky-svetovy-pohar-zen-i-muzu-vbleskove-kvalifikaci-na-naradi-zarila-rekyne-milousiova-zitra-finale>)

Z metakomentářů, které sa explicitne dotýkajú otázky lakunárnosti, nepreložiteľnosti a tematizujú subjektívne vnímanú (niekedy aj len momentálnu) absenciu ekvivalentu vo vlastnom jazyku, možno zo slovenských slov uviesť napr. *spomedzi, napriek, čaro*, ktorých sa podrobnejšie dotýka M. Nábělková (Nábělková a kol., v tlači), z českých *chtíč, podívaná, taškařice, říz, pomíjivý, bytelný, zvidavý, ochočit*. Aj tu sa v hodnoteniach popri inom ukazujú esteticky vnímané kvality slov. Pocity alebo vedomie neľahkosti nájdania domáceho ekvivalentu, uvedené v explicitných metakomentároch tohto typu možno vidieť implicitne prítomné aj vo vyššie uvedených hodnotiacich metakomentároch.

Mile debilním výrazem na mne hleděla " *spomedzi* " (krásné slovenské slovo , pro které čeština nemá adekvátní jednoslovný překlad) . . . nuže " spomedzi svojich spolubojovníkov" na mne hleděla mile debilní tvář soba . (<http://faltyn.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=106134>)

miluju slovo " *napriek* " : -) takový nemáme (<http://www.deskozrout.cz/topic/3708-cestina-a-slovenstina-v-tv/>)

Líbilo by se mi však přejmout slovo *čaro* , za něž rovnocennou náhradu nemáme. (http://neviditelnypes.lidovky.cz/archiv-jazyk-nasi-fantastiky-10-dz0-/p_scifi.aspx?c=A080306_224649_p_scifi_hpe)

Mnohokrát ma prepadol " *chtíč* " (pán Raf Raf prepáchte prosím za ten čechizmus , ale ušľachtilý slovenský ekvivalent ma nenapadol) zahulákať si dobre od srdca národnú hymnu , ale bolo mi to akosi blbé , bo robiť niečo z vlastnej vôle si už naozaj pomaly začíname odvykať . (<http://komzik.blog.sme.sk/c/221961/Konecne.html>)

Nedokážeme ovládnuť " *chtíč* " (slovenský ekvivalent sa mi nezdal tak trefný) ? (<http://meskova.blog.sme.sk/c/2872/Ako-to-robia-vo-svete.html>)

Správy s kľúčovými námetmi smrti a lásky obsahujú čokoľvek , čo sa páči , všetko akože významné a dôležité zmiešané s výnimočným a mimoriadnym (ako inak - v podobe podstatného) , poskladané tak , aby vznikla dobrá „ *podívaná* “ ; tento český výraz to výstižne označuje , lepší ekvivalent v slovenčine neexistuje . (https://www.sav.sk/index.php?lang=sk&charset=&doc=journal&part=list_articles&journal_issue_no=1516)

A táto , poviem to po česky , lebo si neviem spomenúť na slovenský ekvivalent , *taškařice* je ostro sledovaná prenosovými vozmi a pitvaná v monotematických televíznych programoch . (Inzine. Bratislava: Gratex International 2003.)

Svetlé pivo má mať *říz* (nepreložiteľné slovo) , má dráždiť k ďalšiemu napitiu , jeho chuť a vôňa má zodpovedať jemnej chmelovej horkosti . (texty z www.zilinskyvecernik.sk. Žilina: Žilinský večerník č. 17, r. 18, rok 2008.)

(inac toto cítia prave oni-neustalu samotu a neustalu stratu , pretože su priputani k tomu co je *pomíjive* (slovenský vyraz nepoznam)) (<http://www.diskusneforum.sk/tema/proti-nabozenstvu>)

zivot nie je mrhanie ... ani casom ... len je ... (ako sa to povie slovensky ?) *pomíjiví* . vsetko je take . (<http://www.diskusneforum.sk/tema/ocakavania-zdroj-emocnych-strasti>)

ďalší hlbší rozmer , že sa tým celý priestor vedomia stal stabilným , veľmi " *bytelným* " (nenapadá ma pre to lepšie slovo) ... (<http://www.jirivacek-satguru.cz/>)

Japonci sú zvedaví aj „*zvidaví*“ (použijúc český výraz, keďže trefný slovenský ekvivalent nemáme) a radi porovnávajú; (<http://orient.blog.sme.sk/c/257887/Hatarakibaci-Japonci-vcielky-robotnice.html> /)

Dokáže si ho " *ochočiť* " ako Exupéryho Malý princ líšku (slovo „ skrotiť “ nie je ono) . (<http://feminity.zoznam.sk/c/889592/dokaze-zena-zmenit-muza-co-na-to-zeny/>)

Medzi kontaktoými výrazmi sprevádzanými explicitnými metakomentármi (častejšie však bez nich) stretávame aj vulgarizmy, napr. v slovenských textoch adjektívum *vychcaný*.

Na Čechov platí taký hokej , akí hrajú oni , ich jazykom povedané ' *vychcaný* ' . . . Ospravedlňujem sa za tento výraz , no lepšie to vyjadriť neviem . “ Našich prehier vo vzájomných dueloch bolo až toľko , že sa začalo hovoriť a písať o slovenskom komplexe . (Denník Šport 2007/05)

Nemám na politiku povahu , musíte v nej byť , ako sa hovorí , " *vychcaný* " a hlavne musíte byť pokrytec . V politike je to o tom , že jedno si myslíte , a druhé hovoríte . Som rád , že som z toho vonku . (Život Prešova. 2011)

Ale napokon som sa vynašla a povedala som si , že si budem písať denník každý rok presne vo februári (u nás sa tomu hovorí , že som „ vychcaná “) . Vydžala som úctyhodných šesť rokov ! Potom sa ozvala kamarátka lenivosť . . . (SME blog, 2005)

Pointa je jednoduchá - niekto si vezme kompas alebo buzolu (ten staromódny spôsob) , ja som si vzala GPS navigáciu z auta (ten takpovediac " vychcaný " spôsob) a hor sa na túru . (www.Webjournal.sk. 2008)

Slová ako *vychcaný*, *vychcanosť*, ale napr. aj spojenie *vychcaný hajzlík*, tiež doložené v slovenských textoch, patria ako kontaktné javy v slovenčine k tým lexikálnym prostriedkom z okruhu vulgárnej, resp. tabuizovanej lexiky, ktoré dokladajú príslušnosť slovenčiny a češtiny do rozdielnych kultúrnych okruhov a súčasne aj prienik jednotlivých výrazov zo slovenčiny do češtiny a naopak. Pokiaľ ide o motiváciu tabuizovanej lexiky, nadávok a vulgarizmov, slovenčina patrí k jazykom s ich sexuálnou, kopulačnou motiváciou, pre češtinu je dominantná análno-vylučovacia motivácia (porov. Ďurovič, 2006). Vzájomný jazykový kontakt v predchádzajúcich obdobiach aj súčasná uvoľnenosť komunikácie osobitne na internete podporujú prienik typických slovenských a českých vulgarizmov aj derivátov a frazém s ich využitím (napr. frekventovaných slovenských výrazov *jebať*, *jebnúť*, *kokot*, *piča*, *puča*, *riť*, českých výrazov *prdel*, *čurák*, *sráč*, *hajzel*, *posrát*, *vychcaný*, *vychcanosť*, *chcát mimo mísu*) do druhého jazykového prostredia, kde vystupujú ako špecifické expresívne výrazové prostriedky. V textoch sa možno stretnúť s metakomentármi, ktoré tematizujú ich provenienciu alebo bežnosť v druhom jazyku, a tým naznačujú, že rozdiel spomínaný Ľ. Ďurovičom si používatelia češtiny a slovenčiny (v istej miere) uvedomujú. V materiáli sme našli napr. aj vulgarizujúce využitie aktualizácie frazeologizmu *kouzlo nechtěného*:

Vulgárnejší Česi tomu hovoria „kouzlo nachcaného“ (<http://korzar.sme.sk/c/4436980/komentar-putin-je-nas-vzor.html>).

Problematika slovnej zásoby tohto okruhu sa dotýka aj bohemizmov ako *průser* (a jeho adaptácií v slovenčine) či *sranda* a ich diferencovanej reflexii z hľadiska pragmatických charakteristík v bežnom aj odbornom metadiskurze (novšie sa otázke adekvátneho hodnotenia slova *sranda* v slovenčine z hľadiska typu expresívnosti venovala M. Gavurová, 2010).

Do daného motivického okruhu českých vulgarizmov patria aj expresívne kompozitá ako *prizdisráč*, *černoprdelník*, *vlezdoprdelník*, *vlezprdelkovství*, ktoré máme doložené zo slovenských textov¹².

Z metajazykových komentárov týkajúcich sa prieniku slovenských kontaktných výrazov z okruhu tabuizovanej lexiky do českej komunikácie možno uviesť napr. doklad, ktorý pochádza z blogerského textu širšie zameraného na otázku česko-slovenských lexikálnych diferencií.

Ani sloveso "jebat" není k zahzení... Díky kdysi společnému státu Čechů a Slováků se však toto slovo opět vrátilo do hovorového českého jazyka, kam od nepaměti patřilo. O všestranném využití slova "jebat" například pojednává tento encyklopedický článek. Mým asi nejoblíbenějším slovenským obratem je však termín "hore kokotom". Čech jen tak leží na zádech, ale Slovák si leží "hore kokotom". Ač jsem Čech jako poleno, tak tento slovenský termín rád používám. (<http://malkiel.blog.cz/1110/cesko-slovenska-spolecnost>)

V slovenskom materiáli sa nachádza mnoho expresívnych kontaktných vyjadrení v úvodzovkách, ktoré poukazujú na atraktívnosť kontaktovej expresívnej lexiky. Sú medzi nimi rozličné typy pomenovaní, neraz odvodené od zhodných ale najmä rozdielnych základov slovotvornými postupmi typickými pre českú nespisovnú lexiku, ktoré môžu – aj vzhľadom na odlišnosť od slovenčiny – v slovenskom texte vystupovať vo výraznej aktualizáčnej a expresivizačnej funkcii.

V diskusiách sa občas stretnem s "" *koumákmi* "" , ktorí nevedia pochopiť , ako môže";"" chladnejšia atmosféra "";"oteplíť teplejší Zemský povrch ." (Araneum)

My s Mihim sme to potiahli až do Glorenze . Ostatným „*chcípakom* “ sa už nechcelo . (<http://www.sportreport.sk/index.php/reportky/cestna-cyklistika/524-alpa200970?tmpl=component&print=1&layout=default&page=>)

Ja som už taký starý „*bručoun* “ ale po toľkých skúsenostiach sa ani nediv . (<http://www.priestorprezivot.sk/diskusia/>)

Držať takto spolu a hrať jednu pesničku . Mali by v hlavách „*fašouni* “ aspoň niečo . (<http://citanie.madness.sk/view-31599.php>)

12 Na existenciu defrazeologických pomenovaní typu *vlezprdelkovství*, ktoré vznikajú zväčša z frazeologických spojení kombináciou kompozičného a derivačného prístupu (*jánabráchizmus*, *přesmrtvolizmus*), poukazuje aj L. Janovec (2005, s. 156).

Medzi frekventované kontaktové javy uvádzané v úvodzovkách patria v slovenských textoch aj rozličné typy deminutív, pomenúvajúce označované javy osobitným spôsobom alebo predstavujúce konkurujúce výrazové prostriedky domácich vyjadrení (*benjamínek – benjamínok, benjamínček, tanečky – tančeky*).

Na pravej strane obrany Mikulič vystriedaný Hantákom , na poste stopéra " *benjamínek* " Horváth spoločne so skúseným Sninským , na pravej strane stredu poľa Gajdoš vystriedaný debutantom Kalinom a v útoku nebývalá trojica Došek , Halenár a Fodrek . (Denník Šport. Bratislava: Šport press s.r.o. 2.6.2006.)

Osobne hodnotím rôzne tieto výhrady , ktoré brzdia prijatie novely ústavy , za akési politické ' *tanečky* ' . (Východoslovenské noviny - Korzár 2001/12)

Pochopia hlavne tí , čo majú malého " *grazlika* " doma a poznajú tortúru na veterine ... (<http://archiv.station.zoznam.sk/station/komentare.asp?cid=1206025845432>)

Je to „*mazlíček*“ , veľmi prítulný a tuľkavý . Je vhodná dovnútra aj k rodinnému domu s bezpečným dvorom , teplou mačacou postieľkou a výbehom . (texty z www.zilinskyvecernik.sk. Žilina: Žilinský večerník č. 16, r. 20, rok 2010.)

Patentovaná technológia Smite spočíva v takom malom úžasnom „*čudličku*“ , ktorý sa pohybuje pod hodvábnou vrstvou silikónu a robí TIE veci , bez ktorých už nebudete chcieť žiť ! (<http://lesk.cas.sk/clanok/88964/budte-vynaliezavi-tieto-eroticke-pomocky-ziskali-prestizne-ceny.html>)

Tiež chýbali v balení " *botičky* " na kolesá , ale to ma tak netrápilo , lebo verím , že viac ako 2 - 3 pristátia by neprežili . (<http://rcmodely-forum.sk/dvojplosnik-sprint-parkflyer-od-rcm-pelikan-t823.html>)

ale skladanie pochval je vraj velmo zaslužna cinnost hehe no mas stastie ze zeliny su moj konicek aj pracovna napln , a kedze je vegetacna sezona v plnom prude , nemam cas , lebo sa furt taram po nejakych romantickych miestach hehe óooo , koľká česť pre mňa , ty si vlastne také naše " *štěstíčko* " . (http://www.forum.zoznam.sk/t/13/1138/Hanke_tetule.../)

Na základe týchto skutočností by si mal odhadnúť , či sa tvoje dve radosti a životné " *štístka* " budú mať radi , alebo či si budú škriabať oči . (http://hiking.sk/hk/ar/941/ako_otestovat_frajerku_v_horach.html)

Spomeňme si : " *náhodička* " a " *štístko* " neexistujú ... (<http://anjelicsue.wordpress.com/tag/priania/>)

Do novej sezóny vstupujeme s našim „*žluťáskom* " SUZUKI SWIFT SPORT , ktorého sme počas zimnej prestávky mierne upravili . (<http://autosportfoto.sk/spravodajstvo/clanok/marian-grof-a-sudst-suzuki-racing-team-pred-sezonou-2010>)

Väčšina z nás určite poznä hru opustených perinäkov, prevräteneho hojdacieho kresla, cez ktoré je prehodenä starä deka so šachovnicovým vzorom, alebo ' *pokojičky* ' postavené z leporiel a knižiek. ' (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 23.9.1998)

Pozor - pódium je malé , dost' zlá akustika a pre zvukára " *bidilko* " na vrchu nad ľudmi . (<http://www.drietomanka.sk/forum/page28.html>)

Jedným z poznatkov, ku ktorým sme dospeli na základe našej analýzy, je zaujímavä skutočnosť, že viaceré z kontaktoých javov, ktoré sme identifikovali v slovenských textoch, predstavujú citátové vyjadrenia, ktoré redaktori ponechali v prekladoch rozhovorov s českými hovoriacimi. V týchto prípadoch plnia popri iných aj funkciu autenticosti. Zaujímavä by bola interpretäcia daných slov z hľadiska dôvodov, pre ktoré ostávajú v textoch nepreložené.

Naučil nás v podstate poriadne hrať , pretože sme boli naozaj ako „ *hošici* “ , ktorí nepoznajú veľké štúdia a ako by mala vyzeräť doska u veľkého labelu . (http://www.hudba_music.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=48)

Z tej pôvodnej zostavy dnes hráme v kapele traja: " *černoušek* " Chevy Hadley, klávesista Jochen Eichenberg. (Týždeň. Bratislava: W Press, 2010, roč. 7, č. 17.)

Za pár " *kaček* " nemôže vzniknúť adekvätna adaptäcia," uviedol Krejčí, ktorý Agniezske Holland nakoniec ponúkol režisérsku stoličku ako producent celovečerného sci-fi filmu. (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 14.05.2009)

Räd a často cestujem vlakom , pretože tá naša diaľnica D jednička . . . Hotové ' *brambořiště* ' . (<http://korzar.sme.sk/c/5164968/marek-vasut-sa-nevie-dockat-mamickinho-zemiakoveho-salatu.html>)

Prvok autenticosti je zreteľný osobitne pri slovách z okruhu rodinných pomenovaní a ďalších označení osôb, o ktorých sa v textoch rozprávalo ako o blízkych osobách.

Môj ' *tatka* ' jazdil a keď som sa narodil, akoby to bolo predurčené, že budem pokračovať v jeho šľapajach. (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 05.01.2009)

Alebo kvôli pánu bohu, alebo ' *mamince a tatínkovi* ' . (Východoslovenské noviny - Korzár. PetitPress, a.s., Divízia Východ, o.z. Košice 2002)

Ja som bol Karlovým " *bráchou* " 47 rokov a budem jeho bratom navždy, to sa proste nedá vymazať." (Východoslovenské noviny - Korzár. PetitPress, a.s., Divízia Východ, o.z. Košice 2001)

Také ľahké to , *holčička* ' nebude mať," vyhlásil prednedačnom Pomeje. (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 02.12.2009)

Na záver prehľadu, v ktorom sme sa dotkli niektorých skupín kontaktoých javov s pragmatickými metakomentármi, možno ešte spomenúť skutočnosť, že ako reflektované javy v textoch vystupujú aj slová a slovné spojenia, ktoré sme v predchádzajúcom texte spomínali ako bežnú súčasť explicitných metakomentárov. Ide konkrétne o slovo *bratři* vystupujúce v slovenských a slovo *bratia* vystupujúce v českých textoch, samostatne alebo v rozličných spojeniach. Pragmatické zafarbenie ich využitia je podmienené komunikačným zámerom autora a treba ho vyčítať z konkrétneho kontextu¹³.

Od rozdelenia federácie , teda od roku 1993 , sme s obdivom hľadeli na úspechy českého futbalu na medzinárodnom poli . Striebro z európskeho šampionátu 1996 , štart na EURO 2000 aj 2004 , kde naši „ *bratři* “ vybojovali bronz . (Hospodárske noviny. Bratislava: Ecopress a.s. 11.09.2009.)

Okrem toho sú naši českí „ *bratři* “ poriadni pivní machri , veď v súčasnosti sa drží Česká republika so svojou spotrebou piva na prvých priečkach svetového rebríčka . (<http://cestovanie.aktuality.sk/cestorady/rady-a-tipy-pre-cestovatelov/madarsky-gulas-nie-je-madarsky/>)

Bylo to v roce 1993 , když „ *naši bratia* “ zmizeli za nově ustanovenou hranicí . (<http://www.icesty.cz/cachticka-pani-bathoryova-karlstejn-bechynova/>)

Jak vidíte i " *slovenský bratia* " přijeli . (<http://expositor.netau.net/view.php?cisloclanku=2011030401>)

Jen „ *slovenský bratia* “ na mě skákali jak vosy na med , asi tam ještě nedorazila zpráva , že moje hvězda dávno vyhasla (jestli vůbec někdy svítila) . (<http://www.hrajpoker.cz/aktuality.php?podsekce=16&id=1378>)

---

13 K slovám, ktoré vystupujú ako súčasť identifikácie autora v metakomentároch aj ako vlastné reflektované javy, patrí aj slovo *tatíček*, mimo rodinných vzťahov späté s T. G. Masarykom, a od neho odvodené derivát *tatíčkovský*, resp. *tatínkovsky*.

„ Pan tatíček “ Masaryk už stojí na svojom mieste , pri pamätníku československej štátnosti na Vajanského nábřeží . (<http://tvba.sk/t/4864/206/metro-dennik/teenage-time/>)
Pravda, možno mu vyčítať, že sa nevedel ohradiť proti " *tatíčkovskému* " mýtu, ktorý nakoniec nahrával nielen jeho osobným protivníkom, ale aj nepriateľom demokracie. (Nové slovo. Bratislava: Pravda.)

Klaus pripustil, že v jeho vzťahoch ku Grossovi sa prejavujú ich politické a vekové rozdiely, ale prezident sa nespráva " *tatínkovsky* ". (Hospodárske noviny. Bratislava: Ecopress a.s. 06.09.2004.)

5.5 Zhrnutie

Materiálová analýza bohatého materiálu kontaktných javov sprevádzaných metarečovými komentármi ukázala opodstatnenosť venovať pri jeho opise pozornosť štyrom tematickým okruhom – trom skupinám reflektovaných kontaktných javov (1. frazémam, 2. intertextovo viazaným vyjadreniam z filmových, hudobných a literárnych zdrojov, 3. výrokom zo spoločensko-politickej sféry) a osobitne pragmatickým charakteristikám reflektovaných kontaktných javov.

Frazeologické jednotky patria k tým dispozičným jazykovým prostriedkom druhého jazyka, po ktorých používatelia češtiny a slovenčiny v opore o svoju viac či menej rozvinutú receptívnu kompetenciu často siahajú vzhľadom na ich výrazovú pôsobivosť. Pri voľbe kontaktných frazém popri špecifickej obraznosti zrejme zohráva úlohu aj výrazová príťažlivosť, rytmus, rým či výrazové echo charakterizujúce stavbu jednotlivých frazém (pri českých frazémach napr. *skutek utek*, pri slovenských súсловиach *trma-vrma*). Kontaktné frazémy sa využívajú v citátovej forme nesúcej znaky cudzosti na rozličných rovinách, no neraz nadobúdajú aj adaptovanú podobu a v komunikácii koexistujú v oboch podobách. K českým frazémam v slovenských textoch v našom materiáli patria *skutek utek; na každom šprochu pravdy trochu; chybička se vloudí; prašť jako uhod'; nejsou lidi; pozdě bycha honiti; jít o dům dál; každý pes jiná vec; dělat mrtvého brouka; představovat si něco jak Hurvínek válku; lže, jako když tiskne; smekat klobouk; dělat křoví; nebe a dudy; (být) v nesnážích; (být) k máni; oč kráčí; kouzlo nechtěného; pravé ořechové*, v českých textoch máme doložené napr. slovenské kontaktné frazeologizmy *zabudol vol, že tel'aťom bol; aku mala, taku dala; Pán Boh má truhlicu na každú opicu; aký človek, taká pravda; bohatstvo šťastie nerobí; nesiahat' ani po členky; podľa seba súdim teba; dobrých ľudí sa veľa zmestí; kto vysoko lieta, nízko padá; čísla nepustia; aj do voza, aj do koča; prísť na um; trafená hus zagága; sedieť ako riť na šerbli; ísť sa vypchať; nemať konca kraja; byť na figu; z mosta doprosta; zoči voči; áno aj*. Kým mnohé z českých kontaktných frazém majú v slovenskej komunikácii výrazné funkčné zaťaženie (napr. *skutek utek, na každom šprochu pravdy trochu*), pri jednotlivých slovenských frazémach, hoci ich súbor v českých textoch nie je malý, je funkčné zaťaženie nízke. Vyššia frekvencia charakterizuje predovšetkým substantívne súslowie *trma-vrma*, ktoré by už aj vzhľadom na fungovanie v domácich tvaroch (v *trmě-vrmě*) bolo možné

priradiť napr. k dávnejšie uzualizovanému slovakizmu *horko-těžko*. Súslovie *trma-vrma* je ako reflektovaný kontaktný prvok zaujímavé z viacerých hľadísk – metakomentáre, ktorými býva sprevádzané, na jednej strane obsahujú pozitívne hodnotiace výrazy, na druhej naznačujú cestu jeho prieniku do českého jazykového prostredia. Siahla do čias spoločného česko-slovenského komentovania športových zápasov – v súvislosti s tým je aj frazéma *trma-vrma* v češtine v porovnaní so slovenčinou výraznejšie viazaná na športové prostredie.

Doklad kontaktu s vplyvnými, precedentnými dielami kultúry druhého jazykového prostredia predstavujú reflektované kontaktné prvky s intertextovým prepojením na konkrétne diela. V textoch vystupujú ako citáty a parafrázy obsahujúce názvy a repliky filmov, názvy a fragmenty piesní či (v menšej miere) textové sekvencie literárnych diel. Mnohé z názvov diel a textových fragmentov nadobúdajú charakter okrídlených výrazov a využívajú sa v citátovej forme či v parafrázach aj v druhom jazykovom spoločenstve. V slovenskom prostredí sa ako frekventovanejšie ukazujú intertexty späté s kultovými českými filmami, v českých textoch zase intertextové prepojenia na slovenské piesne, daná diferenciacia však nie je striktná. K pretextom, ktoré využívajú autori rozličných českých a slovenských textov, patria aj národné hymny. Intertexty vystupujú často len v úvodzovkách, naznačujúcich ich citátovosť, predsa sa však stretávame aj s explicitnými komentármi bližšie určujúcimi alebo naznačujúcimi ich pôvod. Z hľadiska určenosti sa v našom materiáli ako osobitne zaujímavý javí okrídlený výraz *vydržať*, ktorý sa v slovenskej jazykovej podobe a neraz aj so všeobecným explicitným určením pôvodu (*ako hovoria Slováci*) frekventovane objavuje v českých textoch. Ukázalo sa, že jeho pôvod je v populárnom slovenskom seriáli zo 70. rokov 20. storočia *Miesto v dome*. Práve slovenská jazyková podoba predstavuje pri danom výraze indíciu, že ide o intertext, ktorá pri jeho využití v slovenských textoch chýba a vo vedomí adresáta sa nemusí aktivovať, ani ak je výraz uvedený v úvodzovkách. Bohatá doloženosť okrídleného výrazu *vydržať* potvrdzuje jeho životnosť v českom kontexte aj u tých, ktorí si jeho intertextové prepojenie nemusia uvedomovať.

Studnicou textových zdrojov z obdobia spoločného štátu s presahmi do času pred jeho existenciou a po nej, do ktorej často siahajú slovenskí aj českí hovoriaci, sú nielen filmy a piesne, ale aj výroky politikov, resp. širšie českých a slovenských

osobností, pôsobiacich v spoločenskej sfére. Medzi reflektovanými kontaktoými javmi vystupujú intertextové fragmenty z rozličných období, k frekventovaným patria okrídlené výroky T. G. Masaryka (*nebát se a nekrást*), G. Husáka (*hranice nie sú korzo*), V. Klauza (*hluboké nedorozumění*), (pravdepodobne) J. Kalvodu (*at' si jdou*) a i., ktoré bývajú zapojené do textov s rozličnými funkciami aj s rozličnými typmi metakomentárov. Popri zreteľnej identifikácii autorstva, ktorá pôvod okrídleného výrazu aj situuje do konkrétneho časového obdobia, v metakomentároch často vystupuje všeobecné označenie *klasik*, ktoré bez zodpovedajúceho poznania na strane adresáta textu o bližších súvislostiach kontaktového výrazu (podobne ako metarečový komentár hovorí sa) nevyvovedá.

Reflektované intertextové kontaktové javy z kultúrneho a spoločensko-politického prostredia predstavujú echá a evokáciu rozličných období a spolu s reflektovanými kontaktoými frazémami vystupujú ako priemet vzájomných česko-slovenských vzťahov do jazykovej oblasti.

Pri všetkých typoch reflektovaných kontaktoých javov sa v istej časti metakomentárov stretávame s explicitne vyjadreným axiologickým postojom. Explicitné hodnotenia, ktorými používatelia jazyka sprevádzajú využitie konkrétnych kontaktoých javov korešponujú s hodnoteniami, ktoré sa v jazykovednej literatúre uvádzajú pri výskumoch efektívnosti kontaktoých javov. V metakomentároch používateľov jazyka v prirodzenej reflexii konkrétnych kontaktoých javov v autentických kontextoch nachádzame vyjadrené estetické dôvody, výstižnosť (trefnosť) vyjadrenia, subjektívne hodnotenie medzijazykovej lakunárnosti aj naznačenie momentálnej osobnej neschopnosti nájsť adekvátne vyjadrenie vo vlastnom jazyku. Hodnotiace komentáre možno nájsť pri kontaktoých javoch, ktoré sa v druhom jazyku vyskytujú opakovane a boli aj predmetom odbornej metajazykovej reflexie, iné opakovane využívané explicitne hodnotené javy dosiaľ v jazykovedných prácach zachytené neboli. Hodnotiaci postoj ku konkrétneému kontaktoému výrazu a komunikačná intencia jeho začlenenia do textu, ktoré nie sú zrejmé pri uvedení výrazu v úvodzovkách, nemusia byť zreteľné ani pri explicitných axiologických vyjadreniach. Pri pozitívnom hodnotení pomocou adjektív typu *pekny, krásny, úžasný* možno predpokladať primárne estetické hodnotenie, kým pri adjektívach typu *dobry, výstižny, trefny* sa aktualizuje skôr kognitívny aspekt, ako to dokladajú hodnotiace komentáre, v

ktorých spolu vystupujú adjektíva obidvoch typov (*tady musím použiť krásné a výstižné slovenské slovo „nepodarky“*). Možno však počítať aj s tým, že hodnotiace postoje sa pri jednotlivých axiologických vyjadreniach prekrývajú (*Česi majú také pekné slovo, budižkničema*). V analyzovanom materiáli sme stretli len vyjadrenie pozitívnych hodnotení, čo možno považovať za prirodzené, keďže hovoriaci vo vlastnom prejave používa zväčša to, čo sa mu zdá vhodné, čo sa mu nejakým spôsobom páči alebo sa javí komunikačne výhodné. Prvok explicitne komentovaného „páčenia sa“ je ešte výraznejší pri vlastnej voľbe výrazu z iného jazyka ako domáceho. Špecifickú skupinu predstavujú kontaktné javy, pri ktorých používatelia jazyka deklarujú absenciu zodpovedajúceho ekvivalentu vo vlastnom jazyku, napr. *Japonci sú zvedaví aj „zvidaví“ (používajúc český výraz, keďže trefný slovenský ekvivalent nemáme)*. Z hľadiska individuálnych prejavov receptívneho bilingvizmu sú zaujímavé situácie, keď je kontaktný prvok sprevádzaný metakomentárom vypovedajúcim o jeho aktualizovanosti vo vedomí autora textu: *A táto, poviem to po česky, lebo si neviem spomenúť na slovenský ekvivalent, taškařice je ostro sledovaná prenosovými vozmi*.

Predstavené interpretácie metarečových komentárov s hodnotiacimi komponentmi možno považovať za orientačné a otvárajúce ďalší výskum v tomto smere. Šlo nám v prvom rade o zachytenie spektra axiologických metakomentárov v materiáli, ktorý sme zhromaždili z korpusových dát s uplatnením zvoleného postupu identifikácie metakomentárov sprevádzajúcich kontaktné javy. Napriek interpretačným obmedzeniam, vyplývajúcim okrem iného aj z fragmentárnosti analyzovaných dokladov, predstavuje reflektované využitie kontaktných výrazov s hodnotiacimi metakomentármi (v porovnaní s frekventovaným využívaním kontaktných výrazových prostriedkov bez akýchkoľvek metarečových signálov) jednu z opôr pri spoznávaní individuálnych komunikačných prístupov používateľov jazyka v česko-slovenskej kontaktnej situácii. V komentovanom využití kontaktných javov možno vidieť jeden z prejavov ich reflexie česko-slovenských medzijazykových diferencií.

6 Záver

Prácou *České a slovenské kontaktné lexikálne javy v ich metajazykovej reflexii (na báze textových korpusov)* sme chceli prispieť k poznaniu metajazykovej reflexie jazykových prostriedkov v komunikácii. Zo širokej problematiky sme sa zamerali na špecifickú oblasť, metajazykovú, resp. metarečovú reflexiu kontaktných javov v českých a slovenských textoch, ktorá v komunikačnej praxi Čechov a Slovákov predstavuje odraz existencie česko-slovenských jazykových vzťahov. Na základe materiálu zhromaždeného z korpusových zdrojov sme sledovali metarečové komentáre, ktoré sa objavujú v slovenských a českých textoch pri českých a slovenských kontaktných javoch, a aj kontaktné javy, ktoré sú týmito vyjadreniami sprevádzané.

V kapitole *Materiálové východiská, vyhľadávanie a selekcia relevantných dokladov* sme predstavili skúmaný jazykový materiál a postup pri jeho získavaní. Na rozdiel od materiálu získaného pomocou intuitívneho vyhľadávania pomocou internetových vyhľadávačov pri sondážnom výskume (Gajdošová, 2015) sme v práci ako zdroj jazykových dát využili národné jednojazyčné a webové korpusy oboch skúmaných jazykov. Jedným z našich cieľov bolo vypracovať korpusový prístup k takzvaným „big data“ (materiálu veľkých korpusov) zameraný na získavanie špecifického relevantného textového materiálu, keďže vyhľadávanie metarečových vyjadrení a nimi reflektovaných kontaktných výrazov v korpusových zdrojoch nepatrí v súčasnosti k jednoducho uplatniteľným postupom. Zvolený prístup k materiálu jazykových korpusov umožnil získať na jednej strane široké spektrum aj dosiaľ neidentifikovaných explicitných a implicitných metarečových komentárov pri reflektovaných kontaktných javoch, na druhej strane umožnil sústrediť spektrum týchto kontaktných javov reflektovaných používateľmi češtiny a slovenčiny.

Kapitola *Spektrum metarečových komentárov* prináša opis štruktúrnych typov komentárov obsahujúcich metarečovú reflexiu. Materiálová analýza metarečových vyjadrení ukázala, že najčastejšími typmi metakomentárov uvádzajúcich reflektované kontaktné prvky sú metaodkazy obsahujúce verba dicendi s etnickým identifikátorom jazykového zdroja ako *Česi*, *Slováci* (frekventované aj v spojeniach typu *bratia Česi*, *bratři Slováci*) alebo s územnou identifikáciou pomocou choronyma v metaodkaze, napríklad v *Čechách* (sporadicky aj *na Morave*), *na Slovensku*, resp. pomocou už

frazeologizovaného dvojsmerného vyjadrenia *za riekou Moravou, za řekou Moravou*. Tieto konštrukcie so slovesami hovorenia často obsahujú aj deixu na reflektovaný kontaktný prvok (*ako tomu hovoria Česi, jak to nazývají Slováci*). Osobitne významné sú metakomentáre s prítomnosťou hodnotiacich výrazov (*pekne, hezky, trefně, krásne, výstižně hovoria/říkají*), ktoré predstavujú materiál na skúmanie axiologických postojov k jazykovým prostriedkom druhého jazyka (v tom aj individuálnych alebo rozšírených predstáv dotýkajúcich sa problematiky lakunárnej lexiky). Ako metarečové vyjadrenia neraz vystupujú aj verba dicendi v neosobnom zvratom tvare typu *ako sa hovorí/jak se říká* (aj s kvalifikujúcim adverbium *ako sa ľudovo hovorí*) bez etnickej alebo choronymickej identifikácie reflektovaného kontaktného prvku.

Špecifický typ metakomentárov, zaujímavý z hľadiska výskumu ľudovej (neteoretickej, naivnej) jazykovej kategorizácie, predstavujú metarečové vyjadrenia obsahujúce rozličné typy kategorizujúcich metajazykových výrazov (všeobecnejšie kategórie ako *slovo, pojem, výraz, vyjadrenie, pomenovanie, fráza, formulka, zvrat* aj ilokučne zafarbené pomenovania *tvrdenie, heslo, krédo*), ako aj kategórie pomenúvajúce a uvádzajúce rozličné typy frazeologických vyjadrení (*príslovia, porekadlá, úslovia, súslovia, rčení*) a žánrové typy (*pieseň, hymna, vtip, anekdota*). Pri uplatňovaní metajazykových výrazov tohto typu je z hľadiska poznania „ľudovej kategorizácie“ zaujímavé, že vo vzťahu k spektru reflektovaných kontaktných prvkov sa mnohé prekrývajú (osobitne pri reflektovaných frazémach sa stretávame s viacerými typmi nediferencovaných označení). Aj v metakomentároch s metajazykovými výrazmi – predovšetkým *výraz, slovo* – stretávame hodnotiace vyjadrenia (*Slováci majú krásné slovo*). Osobitné typy metakomentárov predstavujú minimalistické metarečové komentáre, uplatnenie adjektív a adverbíí bez explicitného metajazykového výrazu, ktoré môžu naznačovať jazykovú provenienciu reflektovaného prvku sprevádzanú prípadne ďalším spresnením (*české, slovenské, klasické české, presnejšie po česky, slovensky veľmi vtipně*) alebo predstavujú stručný metakomentár k reflektovanému kontaktnému vyjadreniu bez vyjadrenia proveniencie (formulovanie známosti reflektovaného vyjadrenia: *známe/známé, pověstné*).

Ako osobitný typ metarečových komentárov vystupujú vyjadrenia, ktoré do

textu namiesto informácie o jazykovej proveniencii vnášajú explicitnú identifikáciu autora vyjadrenia v druhom jazyku (*ako hovoril Werich, jak říkával dr. Husák, jak by řekl Karol Polák*). V textoch obidvoch jazykov tak nachádzame metavyjadrenia odkazujúce (nie vždy spoľahlivo) na okrídlené výroky, resp. fragmenty prejavu známych postáv obidvoch národných spoločenstiev (literáti, humoristi, literárne a filmové postavy, politici, športoví komentátori). Na hranici tohto typu metakomentára stoja vyjadrenia s nepersonifikovaným výrazom *klasik*. Popri metaodkazoch na známe osobnosti kultúrno-spoločenského života fungujú v komunikácii aj metakomentáre s explicitným pomenovaním rodinných príslušníkov (*manžel, mama, babka povedal/a*) či iných blízkych osôb (*kamarát, spolužák řekl*), ktoré v texte sprevádzajú vyjadrenia v druhom jazyku.

Metarečové komentáre, ktoré do textu uvádzajú, resp. ex post komentujú do textu začlenené fragmenty druhého jazyka, možno ako celok považovať za indikátory jazykového vedomia slovenských a českých hovoriacich vo vzťahu k druhému jazyku. Z hľadiska interpretácie pragmatického postoja slovenských a českých hovoriacich vedie rozhraničujúca línia medzi metakomentármi, ktoré obsahujú explicitné hodnotiace prvky vyjadrujúce evaluatívny postoj k českým/slovenským slovám, slovným spojeniam, frazeologickým vyjadreniam (a tým aj predpokladanú motiváciu ich použitia) a metakomentármi, ktoré explicitné hodnotiace prvky neobsahujú.

Pri analýze textov sa opakovane ukázalo, že rozličné metakomentáre jednotlivých štruktúrnych typov využívajú používatelia slovenčiny a češtiny aj pri reflexii toho istého prvku druhého jazyka. Ukázali sme to na českej frazéme *skutek utek*, ktorá sa ako reflektovaný český jazykový prvok v slovenských textoch z korpusov *prim-6.1-public-all* a *web-3.0* vyskytuje vyše tridsaťkrát. Českú frazému *skutek utek* v našom materiáli sprevádzajú metakomentáre patriace k viacerým analyzovaným typom. V porovnaní so základnou reflexiou pôvodu frazémy pri verbe dicendi v indikative alebo kondicionáli prézenta (*ako hovoria Česi, ako vravia Česi, ako hovoria v Čechách, Češi by povedali*) kvantitatívne prevažujú metakomentáre so slovom *bratia* (*ako hovoria bratia Česi, ako vravia bratia Česi, ako hovoria naši bratia Česi, ako hovoria naši českí bratia, ako hovoria naši bratia spoza rieky Moravy, ako hovoria naši bratia* – aj v českej jazykovej podobe *jak čeští bratři říkají*, v kondicionáli *bratia Česi by povedali, ako by povedali naši bratia Česi*).

Metakomentár *jak to vy bratia Česi vravíte* odráža využitie a reflexiu frazémy vo vzájomnej slovensko-českej komunikácii. Všeobecnejšie formulácie predstavujú metavyjadrenia *ako vravia iní slovanskí bratia* a „susedský“, obojsmerne využiteľný metakomentár *ako hovoria susedia*. Na uzuálnosť frazémy *skutek utek* poukazujú komentáre *ako sa hovorí, jak sa hovorí, ako sa vraví, ako sa ľudovo hovorí* aj metakomentár obsahujúci kategorizujúci výraz príslovie: *ako sa hovorí v jednom prísloví*. Z ďalších kategorizujúcich výrazov uplatnili hovoriaci pri danej frazéme substantíva *porekadlo* a výraz. Našli sme aj uvádzajúce formulácie bez kategorizujúcich výrazov (*to známe typické*), aj uvedenie frazémy *skutek utek* pomocou častice (*hold, skrátka, takže*). Frazému *skutek utek* možno však, ako sa s tým stretávame i pri iných českých kontaktoch, v slovenských textoch nájsť prevažne bez explicitného metarečového komentára.

Slovenský a český materiál dostupný v zvolených korpusoch dokladuje predstavené spektrum metarečových komentárov, využívaných v slovenských a českých textoch. Z korpusového materiálu sme selektovali kontexty obsahujúce kontaktové javy, aby sme mohli identifikovať používané metarečové vyjadrenia. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že po manuálnej selekcii a dôkladnej analýze týchto kontextov môžeme presne identifikovať miesta, kde sa kontaktové prvky sprevádzané metarečovými vyjadreniami nachádzajú. Z analýzy a doložených príkladov však vyplýva, že existuje veľká variabilita textovej realizácie kontaktového javu s metakomentármi, spôsoby ich zapojenia sa v texte menia podľa zámeru autorov, preto nie je jednoduché formalizovať ich vyhľadávanie. V tejto chvíli teda nie je dostupná bližšia automatizovaná identifikácia, ktorá by nenarazila na kontextové problémy znemožňujúce získať jednoznačné výsledky. Patrí k nim napríklad existencia homonymných metarečových vyjadrení, ktoré vo svojom vlastnom kontexte nie sú uvádzajúcim metakomentárom reflektovaných prvkov druhého jazyka (*o Slovákoch sa hovorí, Česi hovoria*).

Do skupiny ťažko identifikovateľných metakomentárov zaraďujeme aj také vyjadrenia, ktoré sa síce formálne podobajú na už známe metakomentáre detekujúce kontaktové javy vo výpovediach (ich nosné konštrukcie obsahujú verba dicendi napr. *ako sa hovorí / jak se říká*), ale sú to štandardné formy metavyjadrenia v danom jazyku a nie je v nich prítomný žiaden indikátor poukazujúci na kontaktový prvok vo

výpovedi. Metarečové komentáre samy dostatočne nenaznačujú, že dôjde alebo došlo k prepnutiu kódu do druhého jazyka. Pri funkčne homonymných metavyjadreniach typu *ako sa hovorí, ľudovo povedané*, je až sám kontaktný prvok alebo spojenie dôkazom použitia metakomenára ako reflexie kontaktného prvku z druhého jazyka.

Škála identifikovaných metarečových vyjadrení v skúmanom materiáli je široká. V textoch sa však môžu vyskytovať aj ďalšie metarečové vyjadrenia, ktoré sa v našom skúmanom materiáli nenachádzali. Pokiaľ ide o vzťah metarečových komentárov a kontaktných javov v textoch oboch jazykov, môžeme konštatovať, že v textoch, ktoré sme skúmali, často nachádzame kontaktné prvky, ktoré nie sú sprevádzané žiadnymi explicitnými ani implicitnými metarečovými vyjadreniami. Automatizovaná identifikácia kontaktných prostriedkov z druhého jazyka v textoch sa teda nemá o čo oprieť, očakávala by len vysoko citlivý nástroj na detekciu cudzojazyčných prvkov v domácom texte. To však naráža okrem iného na problém krátkych výpovedí. Práve pri českých a slovenských kontaktných prvkoch sú zaujímavé často uni-, bi-, tri-, tetragamy, ktoré sa v textoch druhého jazyka identifikujú veľmi náročne. Postupy identifikácie inojazyčných prvkov pri takých blízkych jazykoch, ako sú slovenčina a čeština, komplikuje aj existencia medzijazykovej lexikálnej a tvarovej homonymie, ktorá predstavuje najzávažnejšie problémy pre počítačové nástroje.

Zvolená metóda prístupu ku korpusovým dátam nám napriek objektívne existujúcim obmedzeniam umožnila doplniť súbor metarečových komentárov identifikovaných v sondážnom výskume o nové metavyjadrenia. Predstavená analýza tak prináša relatívne celistvý obraz o fungovaní spektra metakomentárov, ktoré sprevádzajú kontaktné prostriedky v slovenčine a v češtine.

V kapitole *Spektrum reflektovaných kontaktných javov* sme na základe materiálnej analýzy kontaktných javov sprevádzaných metarečovými komentármi venovali pozornosť štyrom tematickým okruhom – trom skupinám reflektovaných kontaktných javov (1. frazémam, 2. intertextovo viazaným vyjadreniam z filmových, hudobných a literárnych zdrojov, 3. výrokom zo spoločensko-politickej sféry) a osobitne pragmatickým charakteristikám reflektovaných kontaktných javov.

Frazeologické jednotky patria k tým dispozičným jazykovým prostriedkom druhého jazyka, po ktorých používatelia češtiny a slovenčiny v opore o svoju viac či

menej rozvinutú receptívnu kompetenciu často siahajú vzhľadom na ich výrazovú pôsobivosť. Pri voľbe kontaktných frazém okrem špecifickej obraznosti zrejme zohráva úlohu výrazová príťažlivosť, napr. aj rytmus, rým či výrazové echo charakterizujúce stavbu jednotlivých frazém (pri českých frazémach *skutek utek*, pri slovenských súsloviach *trma-vrma*). Kontaktné frazémy sa využívajú v citátovej forme nesúcej znaky cudzosti na rozličných rovinách, no neraz nadobúdajú aj adaptovanú podobu a v komunikácii koexistujú v oboch podobách. K českým frazémam v slovenských textoch v našom materiáli patria *skutek utek; na každom šprochu pravdy trochu; chybička se vloudí; prašť jako uhod'; nejsou lidi; pozdě bycha honiti; jít o dům dál; každý pes jiná ves* a i., v českých textoch máme doložené napr. slovenské kontaktné frazeologizmy *zabudol vol, že tel'aťom bol; aku mala, taku dala; Pán Boh má truhlicu na každú opicu; nesiahať ani po členky; podľa seba súdim teba; dobrých ľudí sa veľa zmestí; čísla nepustia; aj do voza, aj do koča;trafená hus zagága;; nemať konca kraja; byť na figu; z mosta doprosta; zoči voči; áno aj*. Kým mnohé z českých kontaktných frazém majú v slovenskej komunikácii výrazné funkčné zaťaženie (napr. *skutek utek, na každom šprochu pravdy trochu*), pri jednotlivých slovenských frazémach, hoci ich súbor v českých textoch nie je malý, je ich funkčné zaťaženie nízke. Vyššia frekvencia charakterizuje predovšetkým substantívne súslovie *trma-vrma*. Súslovie *trma-vrma* je ako reflektovaný kontaktný prvok zaujímavé z viacerých hľadísk – metakomentáre, ktorými býva sprevádzané, na jednej strane obsahujú pozitívne hodnotiace výrazy, na druhej naznačujú cestu jeho prieniku do českého jazykového prostredia. Siahá do čias spoločného česko-slovenského komentovania športových zápasov – v súvislosti s tým je aj frazéma *trma-vrma* v češtine v porovnaní so slovenčinou výraznejšie viazaná na športové prostredie.

Doklad kontaktu s vplyvnými, precedentnými dielami kultúry druhého jazykového prostredia predstavujú reflektované kontaktné prvky s intertextovým prepojením na konkrétne diela. V textoch vystupujú ako citáty a parafrázy obsahujúce názvy a repliky filmov, názvy a fragmenty piesní či (v menšej miere) textové sekvencie literárnych diel. Mnohé z názvov diel a textových fragmentov nadobúdajú charakter okrídlených výrazov a využívajú sa v citátovej forme či v parafrázach aj v druhom jazykovom spoločenstve. V slovenskom prostredí sa ako frekventovanejšie

ukazujú intertexty späté s kultovými českými filmami, v českých textoch zase intertextové prepojenia na slovenské piesne, daná diferencia však nie je striktná. K pretextom, ktoré využívajú autori rozličných českých a slovenských textov, patria aj národné hymny. Intertexty vystupujú často len v úvodzovkách, naznačujúcich ich citátovosť, predsa sa však stretávame aj s explicitnými komentármi bližšie určujúcimi alebo naznačujúcimi ich pôvod. Z hľadiska určenosti sa v našom materiáli ako osobitne zaujímavý javí okrídlený výraz *vydržať*, ktorý sa v slovenskej jazykovej podobe a neraz aj so všeobecným explicitným určením pôvodu (*ako hovoria Slováci*) frekventovane objavuje v českých textoch. Ukázalo sa, že jeho pôvod je v populárnom slovenskom seriáli zo 70. rokov 20. storočia *Miesto v dome*. Práve slovenská jazyková podoba predstavuje pri danom výraze indíciu, že ide o intertext, ktorá pri jeho využití v slovenských textoch chýba a vo vedomí adresáta sa nemusí aktivovať, ani ak je výraz uvedený v úvodzovkách. Bohatá doloženosť okrídleného výrazu *vydržať* potvrdzuje jeho životnosť v českom kontexte aj u tých, ktorí si jeho intertextové prepojenie nemusia uvedomovať.

Studnicou textových zdrojov z obdobia spoločného štátu s presahmi do času pred jeho existenciou a po nej, do ktorej často siahajú slovenskí aj českí hovoriaci, sú nielen filmy a piesne, ale aj výroky politikov, resp. širšie českých a slovenských osobností, pôsobiacich v spoločenskej sfére. Medzi reflektovanými kontaktoými javmi vystupujú intertextové fragmenty z rozličných období, k frekventovaným patria okrídlené výroky T. G. Masaryka (*nebát se a nekrást*), G. Husáka (*hranice nie sú korzo*), V. Klauza (*hluboké nedorozumění*), (asi) J. Kalvoda (*at' si jdou*) a i., ktoré bývajú zapojené do textov s rozličnými funkciami aj s rozličnými typmi metakomentárov. Popri zreteľnej identifikácii autorstva, ktorá pôvod okrídleného výrazu aj situuje do konkrétneho časového obdobia, v metakomentároch často vystupuje všeobecné označenie *klasik*, ktoré bez zodpovedajúceho poznania na strane adresáta textu o bližších súvislostiach kontaktového výrazu (podobne ako metarečový komentár *hovorí sa*) nevyvovedá.

Reflektované intertextové kontaktové javy z kultúrneho a spoločensko-politického prostredia predstavujú echá a evokáciu rozličných období a spolu s reflektovanými kontaktoými frazémami vystupujú ako priemet vzájomných česko-slovenských vzťahov do jazykovej oblasti.

Pri všetkých typoch reflektovaných kontaktných javov sa v istej časti metakomentárov stretávame s explicitne vyjadreným axiologickým postojom. Explicitné hodnotenia, ktorými používatelia jazyka sprevádzajú využitie konkrétnych kontaktných javov korešpondujú s hodnoteniami, ktoré sa v jazykovednej literatúre uvádzajú pri výskumoch efektívnosti kontaktných javov. V metakomentároch používateľov jazyka v prirodzenej reflexii konkrétnych kontaktných javov v autentických kontextoch nachádzame vyjadrené estetické dôvody, výstižnosť (trefnosť) vyjadrenia, subjektívne hodnotenie medzijazykovej lakunárnosti aj naznačenie momentálnej osobnej neschopnosti nájsť adekvátne vyjadrenie vo vlastnom jazyku. Hodnotiace komentáre možno nájsť pri kontaktných javoch, ktoré sa v druhom jazyku vyskytujú opakovane a boli aj predmetom odbornej metajazykovej reflexie, iné opakovane využívané explicitne hodnotené javy dosiaľ v jazykovedných prácach zachytené neboli. Hodnotiaci postoj ku konkrétnemu kontaktnému výrazu a komunikačná intencia jeho začlenenia do textu, ktoré nie sú zrejmé pri uvedení výrazu v úvodzovkách, nemusia byť zreteľné ani pri explicitných axiologických vyjadreniach. Pri pozitívnom hodnotení pomocou adjektív typu *pekný, krásny, úžasný* možno predpokladať primárne estetické hodnotenie, kým pri adjektívach typu *dobrý, výstižný, trefný* sa aktualizuje skôr kognitívny aspekt, ako to dokladajú hodnotiace komentáre, v ktorých spolu vystupujú adjektíva oboch typov (*tady musím použiť krásne a výstižné slovenské slovo „nepodarky“*). Možno však počítať aj s tým, že hodnotiace postoje sa pri jednotlivých axiologických vyjadreniach prekrývajú (*Česi majú také pekné slovo, budižkničema*). V analyzovanom materiáli sme stretli len vyjadrenie pozitívnych hodnotení, čo možno považovať za prirodzené, keďže hovoriaci vo vlastnom prejave používa zväčša to, čo sa mu zdá vhodné, čo sa mu nejakým spôsobom páči alebo sa javí komunikačne výhodné. Prvok explicitne komentovaného „páčenia sa“ je ešte výraznejší pri vlastnej voľbe výrazu z iného jazyka ako domáceho. Špecifickú skupinu predstavujú kontaktné javy, pri ktorých používatelia jazyka deklarujú absenciu zodpovedajúceho ekvivalentu vo vlastnom jazyku, napr. *Japonci sú zvedaví aj „zvidaví“ (používajúc český výraz, keďže trefný slovenský ekvivalent nemáme)*. Z hľadiska individuálnych prejavov receptívneho bilingvizmu sú zaujímavé situácie, keď je kontaktný prvok sprevádzaný metakomentárom vypovedajúcim o jeho aktualizovanosti vo vedomí autora textu: *A táto, poviem to po česky, lebo si neviem*

spomenúť na slovenský ekvivalent, taškařice je ostro sledovaná prenosovými vozmi.

Zaujímavou charakteristickou vlastnosťou používania skúmaných kontaktných výrazov je to, že, ako sa ukazuje, často nepredstavujú súčasť extrakomunikačného vedomia používateľov jazyka. Hoci sú uložené v pamäti, nedajú sa z nej ľahko vyvolať na požiadanie. Napriek tomu, že viaceré spojenia nie sú len unigramy, ale sú zložené z viacerých jednotiek (ďalej analyzované frazeologizmy, ustálené spojenia, repliky z filmov a pod.), používatelia po nich nedokážu siahť vo svojom vedomí ako po hotových jednotkách. Aj keď tieto konštrukcie sú vo svojej podstate hotovými, akoby sa vybavovali až v procese komunikácie, kde ich vyvolá istý stimul. Táto skutočnosť súvisí s oblasťou psycholingvistiky a bolo by potrebné venovať jej ďalej väčšiu pozornosť.

Predstavené interpretácie metarečových komentárov s hodnotiacimi komponentmi možno považovať za orientačné a otvárajúce ďalší výskum v tomto smere. Šlo nám v prvom rade o zachytenie spektra axiologických metakomentárov v materiáli, ktorý sme zhromaždili z korpusových dát s uplatnením zvoleného postupu identifikácie metakomentárov sprevádzajúcich kontaktné javy. Napriek interpretačným obmedzeniam, vyplývajúcim okrem iného aj z fragmentárnosti analyzovaných dokladov, predstavuje reflektované využitie kontaktných výrazov s hodnotiacimi metakomentármi (v porovnaní s frekventovaným využívaním kontaktných výrazových prostriedkov bez akýchkoľvek metarečových signálov) jednu z opôr pri spoznávaní individuálnych komunikačných prístupov používateľov jazyka v česko-slovenskej kontaktnéj situácii. V komentovanom využití kontaktných javov možno vidieť jeden z prejavov ich reflexie česko-slovenských medzijazykových diferencií.

V priebehu práce na dizertácii sme z korpusových dát zhromaždili a analyzovali veľké množstvo materiálu, ktorý dosiaľ nepredstavoval predmet systematického výskumu. Samostatne sme analyzovali obidve vzájomne zviazané zložky vyjadrení, ktoré prinášajú reflexiu kontaktných javov, metarečové komentáre aj reflektované kontaktné javy, a spracovali sme súbor doložených hodnotiacich výrazov predstavujúci špecifický prejav axiologickej metajazykovej kompetencie neodborných používateľov jazyka vo vzťahu ku kontaktným jazykovým javom. Svojou prácou sme chceli prispieť k rozvoju využitia korpusových nástrojov na

vyhľadávanie špecifických javov v korpusovom materiáli, k rozvoju pragmlingvistických výskumov zameraných na otázky používania jazykových prostriedkov v rečovej praxi, k prehĺbeniu výskumu v oblasti česko-slovenského receptívneho bilingvizmu a napokon aj k poznaniu niektorých skrytých stránok česko-slovenských kultúrno-spoločenských vzťahov v ich jazykovom priemete. Naším cieľom súčasne bolo aj nastolením otázok otvoriť priestor ďalších výskumov v naznačených smeroch.

Ako perspektívne najbližšiu vnímame potrebu databázy českých a slovenských metarečových komentárov, ktorá bude primárne obsahovať dáta zhromaždené v našej práci vrátane slovenských a českých kontextov obsahujúcich tvary z celých paradigiem pri zozbieraných kontaktoch prostriedkoch. Jednotlivé metarečové komentáre by mali obsahovať podrobnejšiu anotáciu so zaradením komentára do príslušných vyčlenených (alebo potenciálnych ďalších) skupín vrátane informácie, či metarečové komentáre sprevádzajú kontaktové prostriedky explicitne alebo implicitne, príp. aké implicitné prostriedky sú prítomné (typy grafických oddeľovačov). Súčasťou ďalšieho postupu musí byť aj systematické spracovanie zhromaždených kontaktoch prostriedkov (aj vrátane unigramov), ktoré budú jednotlivo preverované na všetky už dosiaľ známe aj potenciálne nové metakomentáre, pričom sekundárnym produktom takéhoto ďalšieho spracovania môže byť neskôr databáza kontaktoch prostriedkov z oboch jazykov. Takýto prístup k materiálu, jeho unifikácia na báze čiastkových základov z našej práce a jeho postupné rozširovanie pomôže ešte viac prehĺbiť pohľad do problematiky kontaktoch prostriedkov sprevádzaných metarečovými komentármi.

7 Zoznam literatúry a materiálových zdrojov

7.1 Literatúra

ADAM, Robert: Formy podání řeči. In: Slovo a slovesnost, 2003, roč. 64, č. 2, s. 119 – 128. Dostupné z WWW: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4110>.

ADAM, Robert: Stručné novější dějiny a současná situace výzkumu podání řeči. In: Slovo a slovesnost, 2003, roč., 64, č. 2, s. 128 – 132. Dostupné z WWW: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4111>.

АРУТЮНОВА, Н. Д.: Наивные размышления о наивной картине языка. Язык о языке. In: Языки русской культуры, 2000, s. 7 – 19.

AUER, Peter: From Codeswitching via Language Mixing to Fused Lects: Toward a Dynamic Typology of Bilingual Speech. In: International Journal of Bilingualism, 1999, roč. 3, č. 4, s. 309 – 332. Dostupné z WWW: http://kops.uni-konstanz.de/bitstream/handle/123456789/3677/470_1.pdf.

БАХТИН, Михаил Михайлович: Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках. Опыт философского анализа. In: Бахтин, М. М.: Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство 1986. Dostupné z WWW: <http://www.infoliolib.info/philol/bahtin/probltext.html>.

ВАСИТИН, Michajlovič Michail: Román ako dialóg. Praha: Odeon. 479 s.

BAJZÍKOVÁ, Eugénia: Parentéza a jej funkcia v žurnalistických textoch. In: Slovenská reč, 1996, roč. 61, č. 6, s. 331 – 339.

БАЛТАЕВА, А. К.: Метаязыковое сознание: аспекты и тенденции изучения. In: Вестник науки КАТУ им. С.Сейфуллина, 2012, ч. 4.

BARLOW, Michael: Corpora for Theory and Practice. In: International Journal of Corpus Linguistics, 1996, roč. 1, č. 1, s. 1 – 37.

BARTHES, Roland: The Theory of the Text. In: Untying the Text: A Post Structuralist Reader. Ed. R. Young. Routledge 1981, s. 31 – 47.

BAUER, Laurie – TRUDGILL, Peter: Introduction. In: Language Myths. Eds. L. Bauer – P. Trudgill. London: Penguin 1998, s. xv – xiii.

BAYEROVÁ-NERLICOVÁ, Lenka: Jazykový úzus vs. postoj k jazyku v Čechách: výsledky empirického a sociolingvistického výzkumu v západních Čechách a v Praze. In: Slovo a slovesnost, 2004, roč. 65, č. 3, s. 174 – 193.

BLATNÁ, Renata: Kočkopes. In: Čeština doma a ve světě, 2001, roč. 9, č. 1 – 2, s. 32 – 35. Dostupné z WWW: <http://sites.ff.cuni.cz/ucjtk/wp-content/uploads/sites/57/2015/11/CDS2001-12.pdf>.

BEČKA, Josef V.: O tzv. pojmenováních nevlastních. In: Naše řeč, 1967, roč. 50, č. 2, s. 88 – 94. Dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5270>.

BIBER, Douglas: A corpus-driven approach to formulaic language in English. In: International Journal of Corpus Linguistics, 2009, roč. 14, č. 3, s. 275 – 311.

BOSÁK, Ján: Vzťahy slovenčiny a češtiny a ich výskum v novej etape. In: Jazykovedný časopis, 1988, roč. 39, č. 2, s. 113 – 119. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/jc/1988/2/JC_1988_2_LQ.pdf.

BOSÁK, Ján: Nárečia sa menia, postoje ostávajú? In: Sociolinguistica Slovaca 2. Sociolingvistika a areálová lingvistika. Zost. S. Ondrejovič. Bratislava: VEDA 1996, s. 25 – 33. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sociolinguistica_slovaca/1996/2/sls2.pdf.

BRANKO, Pavol: Sme národ dvojjazyčný? In: Romboid, 2012, roč. XLVII, č. 10, s. 107 – 108.

BRANKO, Pavel: Úklady jazyka. Bratislava: Milanium – Slovenský filmový ústav 2014. 270 s.

BRANKO, Pavel: Úskalia a slasti jazyka. Bratislava: Milanium 2015. 312 s.

BUDOVIČOVÁ, Viera: Etapy vývoje česko-slovenských jazykových vzťahů. In: Slavica Pragensia. 21. Eds. M. Romportl a kol. Praha: Univerzita Karlova 1978, s. 133 – 145.

BUDOVIČOVÁ, Viera: K teórii spisovného jazyka najmä z hľadiska medzijazykových vzťahov. In: Z teórie spisovného jazyka. Zborník referátov a diskusných príspevkov. Ed. J. Kačala. Bratislava: Veda 1979, s. 52 – 59.

BUDOVIČOVÁ, Viera: Etapy vývoje česko-slovenských vzťahů. In: Slavica Pragensia. 21. Eds. M. Romportl – J. Petr – J. Porák. Praha: Univerzita Karlova 1983, s. 133 – 145.

BUDOVIČOVÁ, Viera: Dvojjazyková komunikácia v slovenčine a češtine. In: Studia Academica Slovaca. 13. Prednášky XX. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Ed. J. Mistrík. Bratislava: Alfa 1984, s. 115 – 128.

BUDOVIČOVÁ, Viera: Z konfrontačného štúdia češtiny a slovenčiny. Česko-

slovenský model dvojjazykovej komunikácie. In: *Slavica Pragensia*. 25. Ed. V. Budovičová. Praha: Univerzita Karlova 1985, s. 25 – 38.

BUDOVIČOVÁ, Viera: Koexistencia a interakcia dvoch národných jazykov a jej dôsledky pre jazykovú politiku a jazykovú kultúru. In: *Jazyková politika a jazyková kultúra*. Ed. J. Kačala. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1986, s. 125 – 134.

BUDOVIČOVÁ, Viera: Semikomunikácia ako lingvistický problém. In: *Studia Academica Slovaca*. 16. Prednášky XXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Ed. J. Mistrík. Bratislava: Alfa 1987, s. 49 – 66. Dostupné z WWW: http://zborniky.e-slovak.sk/SAS_16_1987.o.pdf.

BUDOVIČOVÁ, Viera: Semikomunikácia ako faktor medzijazykovej dynamiky. In: *Dynamika súčasnej češtiny z hľadiska lingvistické teorie a školské praxe*. Eds. R. Brabcová – F. Štícha. Praha: Univerzita Karlova 1988, s. 45 – 54.

BUDOVIČOVÁ, Viera: Dynamika vývinu česko-slovenských jazykových vzťahov v socialistickom období. In: *Slavica Pragensia*. 30. Ed. V. Budovičová. Praha: Univerzita Karlova 1989, s. 17 – 42.

BUZÁSSYOVÁ, Klára: Jazyk v románe A. Bednára *Ako sme sušili bielizeň* (Sociolingvistický príspevok ku skúmaniu postojov v jazyku). In: *Slovenská reč*, 1988, roč. 53, č. 5, s. 269 – 282. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1988/5/sr1988-5-lq.pdf>.

BUZÁSSYOVÁ, Klára: Sociolingvistická orientácia výskumnej úlohy *Slovenčina v súčasnej komunikácii*. In: *Jazykovedný časopis*, 1989, roč. 40, č. 2, s. 111 – 122. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/jc/1989/2/JC_1989_2_LQ.pdf.

BUZÁSSYOVÁ, Klára: Kontaktné varianty a synonymá v slovenčine a češtine. In: *Jazykovedný časopis*, 1993, roč. 44, č. 2, s. 92 – 107. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/jc/1993/2/JC_1993_2_LQ.pdf.

BUZÁSSYOVÁ, Klára: Aspekty kontaktov slovenčiny a češtiny. In: *Sociolinguistica Slovaca 1. Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny*. Red. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava: Veda 1995a, s. 163 – 182. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sociolinguistica_slovaca/1995/1/sls1.pdf.

BUZÁSSYOVÁ, Klára: Vzťah slovenčiny a češtiny a jazyková kultúra. In:

Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Materiály z konferencie konanej v Budmericiach 27. – 29. októbra 1994. Ed. M. Považaj. Bratislava: Veda 1995b, s. 87 – 96.

CRYSTAL, David: Language and the Internet. Cambridge University Press 2002. 272 s. Dostupné z WWW: http://medicine.kaums.ac.ir/uploadedfiles/files/language_and_%20the_internet.pdf.

ČERMÁK, František et al.: Slovník české frazeologie a idiomatiky I – IV. Praha: Academia 1983. Dostupné z WWW: <https://deb.fi.muni.cz:8005/debdict/>.

ČMEJRKOVÁ, Světlá: Jazykové vědomí a jazyková kultúra (zamyšlení nad tzv. lidovým jazykozpytem). In: Slovo a slovesnost, 1992, roč. 53, č. 1, s. 56 – 64. Dostupné z WWW: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3448>.

ČMEJRKOVÁ, Světlá: Reklama v češtině. Čeština v reklamě. Praha: Leda 2000. 266 s.

ČMEJRKOVÁ, Světlá: Identita slova a prolínání hlasů v dialogu, konverzaci a institucionální komunikaci. In: Slovo a slovesnost, 2002, roč. 63, č. 1, s. 26 – 41. Dostupné z WWW: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4046>.

ČMEJRKOVÁ, Světlá – HOFFMANNOVÁ, Jana: Intertextualita a její podíl na vyjednávání pozic účastníků talk show. In: Slovo a slovesnost, 2012, roč. 73, č. 4, s. 263 – 284.

DANEŠ, František: Verba dicendi a výpovědní funkce. In: SlavPrag, 1973, roč. 14, s. 115 – 124.

DANEŠ, František: Xenismy v dnešní češtině. In: Čeština – univerzália a specifiká 4. Eds. Z. Hladká – P. Karlík. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2002, s. 29 – 35.

DANEŠ, František – HLAVSA, Zdeněk a kol.: Větné vzorce v češtině. Praha: Academie 1987, s. 149 – 195.

DICKINS, Tom: Attitudes to Lexical Borrowing in the Czech Republic. Liberec: Nakladatelství Bor 2009a. 76 s.

DICKINS, Tom: Češi a slovenština. In: Naše společnost, 2009b, roč. 7, č. 1, s. 12 – 26.

DOLNÍK, Juraj: Hodnotiace slová v slovenčine. In: Studia Academica Slovaca. 16. Prednášky XXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík.

Bratislava: Alfa 1987a, s. 67 – 83. Dostupné z WWW: http://zborniky.e-slovak.sk/SAS_16_1987.o.pdf.

DOLNÍK, Juraj: Odras hodnotenia vo význame slov. In: Kultúra slova, 1987b, roč. 21, č. 2, s. 39 – 46. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1987/2/ks1987-2.lq.pdf>.

DOLNÍK, Juraj: Hodnotenie a hodnotiace slová. In: Kultúra slova, 1988, roč. 22, č. 2, s. 35 – 42. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1988/2/ks1988-2.lq.pdf>.

DOLNÍK, Juraj: Lexikálne vyjadrenie citového hodnotenia. In: Slovenská reč, 1989, roč. 54, č. 1, s. 30 – 39. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1989/1/sr1989-1-lq.pdf>.

DOLNÍK, Juraj: Axiologické slová. In: Jazykovedný časopis, 1992a, roč. 43, č. 2, s. 91 – 98. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/jc/1992/2/JC_1992_2_LQ.pdf.

DOLNÍK, Juraj: České slová v slovenčine. In: Studia Academica Slovaca 21. Prednášky XXVII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Ed. J. Mlacek. Bratislava: Stimul, Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1992b, s. 1 – 10. Dostupné z WWW: http://zborniky.e-slovak.sk/SAS_21_1992.o.pdf.

DOLNÍK, Juraj: Metajazyková axiologická kompetencia Slovákov (vo vzťahu k češtine). In: Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Slovenský jazyk. Red. J. Bosák. 1. vyd. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej 1998a, s. 26 – 31.

DOLNÍK, Juraj: Postoje k bohemizmom v súčasnej slovenčine (ako signály vyrovnávania sa so slovensko-českými vzťahmi). In: Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy. Ed. I. Pospíšil. Brno: Masarykova univerzita, 1998b, s. 41 – 44.

DOLNÍK, Juraj: Jazyk a hodnotenie. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela – Filologická fakulta 1999. 240 s.

DOLNÍK, Juraj: Tradícia češtiny na Slovensku a jej následky. In: Slovensko-české vzťahy a súvislosti. Zborník referátov a koreferátov z medzinárodnej vedeckej konferencie Slovensko-české vzťahy a súvislosti, ktorá sa uskutočnila 26. – 28. októbra 2000 v Bratislave. Ed. J. Hvišč. Bratislava: T.R.I. Médium 2000, s. 196 – 202.

DOLNÍK, Juraj: Jazykové sebavedomie. In: Slovenská reč, 2003a, roč. 68, č. 5,

s. 257 – 270. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2003/5/sr2003_5.pdf.

DOLNÍK, Juraj: Lexikológia. Bratislava: Univerzita Komenského 2003b. 236 s.

DOLNÍK, Juraj: Orientácia v jazykovom priestore. In: Jazykovedný časopis, 2007, roč. 58, č. 1, s. 11 – 19. Dostupný z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/jc/2007/1/jc2007_1.pdf.

DOLNÍK, Juraj: Reálne vz. ideálne a spisovný jazyk. In: Jazykovedný časopis, 2009, roč. 60, č. 1, s. 3 – 12. Dostupný z WWW: www.juls.savba.sk/ediela/jc/2009/1/jc2009_01.pdf.

DOLNÍK, Juraj: Teória spisovného jazyka so zreteľom na spisovnú slovenčinu. Bratislava: Veda 2010. 301 s. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/attachments/pub_teoria_spisovneho_jazyka/spijaz.pdf.

DOLNÍK, Juraj: Lingvistická xenoslovakistika. In: Slovenčina (nielen) ako cudzí jazyk v súvislostiach. Bratislava: Univerzita Komenského 2011, s. 25 – 33.

DOLNÍK, Juraj: Čeština ako necudzí jazyk v slovenskom prostredí. In: Studia Academica Slovaca 42. Prednášky XLIX. letnej školy slovenského jazyka a kultúry. Eds. J. Pekarovičová – M. Vojtech. Bratislava: Univerzita Komenského 2013, s. 127 – 138. Dostupné z WWW: http://zborniky.e-slovak.sk/SAS_42_2013.pdf.

DOLNÍK, Juraj: Cudzosť – interpretácia – xenoznak. In: J. Dolník a kol.: Cudzosť – jazyk – spoločnosť. Bratislava: IRIS 2015, s. 13 – 173.

DOLNÍK, Juraj: Čo je cudzie spisovnej slovenčine? In: Studia Academica Slovaca 45. Prednášky 52. letnej školy slovenského jazyka a kultúry. Eds. J. Pekarovičová – M. Vojtech. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave 2016, s. 41 – 56. Dostupné z WWW: http://zborniky.e-slovak.sk/SAS_45_2016.pdf.

DUDOK, Miroslav: Aktualizácia cudzích slov v medzijazykovej komunikácii. In: Jazykoveda v pohybe. Ed. A. Bohunická. Bratislava: Univerzita Komenského 2012, s. 264 – 273. Dostupné z WWW: https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/ksj/publikacie/jazykoveda_v_pohybe_PRINT_korISBN_01.pdf.

ĎURČOVÁ, Patrícia: Parentéza v súčasnej slovenčine. In: Slovenská reč, 1999, roč. 64, č. 2, s. 96 – 105. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1999/2/sr1999_2.pdf.

ĎURČOVÁ, Patrícia: Štylistické využitie parentézy. In: Slovenská reč, 2000,

roč. 65, č. 3, s. 139 – 148. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2000/3/sr2000_3.pdf.

ĎUROVIČ, Ľubomír: Typologie klení ve slovanských a sousedních jazycích. In: Souvislosti, 1996, roč. 7, č. 2 – 3, s. 46 – 47.

ĎUROVIČ, Ľubomír Česko-slovenské komunikačné a kultúrne kontinuum. In: Jazyk a komunikácia v súvislostiach. II. Ed. O. Orgoňová. Bratislava: Univerzita Komenského 2007, s. 209 – 218.

Encyklopedický slovník češtiny. Ed. P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2002. 604 s.

FILIPEC, Josef et al.: Slovník spisovné češtiny. 1. vyd. Praha: Academia 1995. El. verzia Praha: LEDA. Dostupné z WWW: <https://deb.fi.muni.cz:8005/debdict/>.

FILIPEC, Josef – ČERMÁK, František: Česká lexikologie. Praha: Academia 1985. 281 s.

FINDRA, Ján: Štylistika úvodzoviek. In: Slovenská reč, 1987, roč. 52, č. 6, s. 335 – 345. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1987/6/sr1987-6-lq.pdf>.

FINDRA, Ján: Elektronická komunikačná sféra a jazyk internetovej komunikácie. In: Kultúra slova, 2009, roč. 43, č. 1, s. 11 – 18. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/2009/1/ks2009-1.pdf>.

FRANCIS, Gill: A Corpus-Driven Approach to Grammar. Principles, Methods and Examples. In: Text and Technology: In honour of John Sinclair. Ed. M. Baker – G. Francis – E. Tognini-Bonelli. John Benjamins Publishing 1993, s. 137 – 156.

GAJDOŠOVÁ, Katarína: České kontaktné javy na báze Slovenského národného korpusu. In: Gramatika a korpus 2012 – Grammar and corpora 2012. Příspěvky z mezinárodní konference na CD. 1. vyd. Hradec Králové – Gaudeamus: Univerzita Hradec Králové 2013a. 11 s. Dostupné z WWW: <http://www.ujc.cas.cz/veda-vyzkum/vyzkum/gramatika-a-korpus/proceedings-2012/proceedings-gac-2012.html>.

GAJDOŠOVÁ, Katarína: Prienik českých kontaktných javov medzi slovenské slovesá s predponou pre-. In: 70 godini balgarska akademična leksikografia. Sofia: Akademično izdatelstvo "Prof. Marin Drinov" 2013b, s. 428 – 437.

GAJDOŠOVÁ, Katarína: Slovensko-česká a česko-slovenská dvojjazyčná

lexikografia. Vývinový prehľad od 19. storočia po súčasnosť I. In: Slovenská reč, 2014, roč. 79, č. 5 – 6, s. 274 – 303. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2014/5-6/sr14%205-6%20web.pdf>.

GAJDOŠOVÁ, Katarína: „Ako hovoria Česi, jak říkají Slováci“ – metajazykové komentáre pri kontaktoch javoch v slovenských a českých textoch. In: Jazykovedné štúdie. XXXII. Eds. K. Balleková – L. Králik – G. Múcsková. Bratislava: VEDA 2015a, s. 482 – 495.

GAJDOŠOVÁ, Katarína: Slovensko-česká a česko-slovenská dvojjazyčná lexikografia. Vývinový prehľad od 19. storočia po súčasnosť II. In: Slovenská reč, 2015b, roč. 80, č. 1 – 2, s. 39 – 74. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2015/1-2/sr15-1-2.pdf>.

GAJDOŠOVÁ, Katarína – ŠIMKOVÁ, Mária: Slovenský hovorený korpus (2008 – 2012). In: Jazykovedné štúdie XXXI. Rozvoj jazykových technológií a zdrojov na Slovensku a vo svete (10 rokov Slovenského národného korpusu). Eds. K. Gajdošová – A. Žáková. Bratislava: VEDA 2014, s. 65 – 84. Dostupné z WWW: <http://korpus.sk/attachments/snkbooks/jsxxxi.pdf>.

GAŠPARÍKOVÁ, Želmíra – KAMIŠ, Adolf: Slovensko-český slovník. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1967. 812 s.

GAVUROVÁ, Miroslava: Sociolingvistická charakteristika lexémy *sranda*. In: Slovenská reč, 2012, roč. 75, č. 3, s. 170 – 178. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2010/3/sr2010-3.pdf>.

GAZDÍKOVÁ, Martina: Die tschechischen Kontaktwörter: in der slovakischen Sprachpraxis und in der zeitgenössischen Slovakistik. München: Verlag Otto Sagner 2005. 339 s.

GÁLISOVÁ, Anna: „Je ti zima, dievčatko?“ alebo Memetika a paremiológia. In: Studia Slovaca. Zborník vedeckých prác členov Katedry slovenského jazyka a literatúry. Banská Bystrica: Katedra slovenského jazyka a literatúry, Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela 2004, s. 232 – 236.

GENETTE, Gérard: Palimpsestes. Paríž: Seuil 1982. 474 s.

GRANT-RUSSELL, Pamela: The Influence of French on Quebec English: Motivation for Lexical Borrowing and Integration of Loanwords. In: Lacus Forum 25. 1999, s. 473 – 486. Dostupné z WWW: http://www.lacus.org/volumes/25/51_

grantrussell.

GREPL, Miroslav: Reprodukce prvotních výpovědí. In: Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity *Studia Minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis*. A 36, 1988, s. 51 – 57.

GREPL, Miroslav: Reprodukce prvotních výpovědí. In: Nový encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2016. Dostupné z WWW: <https://www.czechency.org/slovník/REPRODUKCE%20PRVOTN%C3%8DCH%20%C3%9DPOV%C4%9AD%C3%8D>.

GYORGY, Ladislav – ČULENOVÁ, Eva: Postoje Veľkokrtíšanov k výberu a používaniu jazykových prostriedkov v bežnej hovorenej komunikácii. In: Nová filologická revue, 2010, roč. 2, č. 3, s. 107 – 119. Dostupné z WWW: <http://www.ff.umb.sk/app/cmsFile.php?disposition=a&ID=11672>.

HABOVŠTIÁKOVÁ, Katarína – KROŠLÁKOVÁ, Elena: Zhody a kontrasty medzi slovenskou a českou frazeológiou. In: *Slavica Pragensia*. 30. Ed. V. Budovičová. Praha: Univerzita Karlova 1989, s. 119 – 130.

HAVRÁNEK, Bohuslav et al.: Příruční slovník jazyka českého Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1935 – 1957. El. verzia Ústav pro jazyk český AVČR v spolupráci s Fakultou informatiky Masarykovské univerzity v Brně. Dostupné z WWW: <https://deb.fi.muni.cz:8005/debdict/>.

HAVRÁNEK, Bohuslav et al.: Slovník spisovného jazyka českého. 1. vyd. Praha: Academia 1960 – 1971. El. verzia Ústav pro jazyk český AVČR v spolupráci s Fakultou informatiky Masarykovské univerzity v Brně. Dostupné z WWW: <https://deb.fi.muni.cz:8005/debdict/>.

HÁDKOVÁ, Marie: Čeština a slovenština jako cizí jazyky. In: Čeština jako cizí jazyk 4. Materiály ze 4. mezinárodního symposia o češtině jako o cizím jazyku. Ed. J. Hasil. Praha: Univerzita Karlova 2002, s. 149 – 154.

HÁDKOVÁ, Marie: Míra "cizosti" v češtině pro cizince. In: *Sociolingvistika Slovaca* 7. Bratislava: VEDA 2013, s. 52 – 59. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sociolinguistica_slovaca/2013/7/sls7.pdf.

HALBICH, Marek: Peter Auer: Jazyková interakce. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2014, 305 s. In: *Lidé města*, 2011, roč. 13, č. 2, s. 171 – 193.

Heslo Aktualizácia. In: *Encyklopédia jazykovedy*. Bratislava: Obzor 1993, s.

57.

Heslo Jazyková funkcia. In: Encyklopédia jazykovedy. Bratislava: Obzor 1993, s. 202 – 203.

HIRSCHOVÁ, Milada: Česká verba dicendi v performativním užití. Olomouc: Univerzita Palackého 1988. 154 s.

HIRSCHOVÁ, Milada: Reprodukovaná řeč. In: Nový encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2016a. Dostupné z WWW: <https://www.czechency.org/slovník/REPRODUKOVAN%C3%81%20%C5%98E%C4%8C>.

HIRSCHOVÁ, Milada: Slifting. In: Nový encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2016b. Dostupné z WWW: <https://www.czechency.org/slovník/SLIFTING>.

HIRSCHOVÁ, Milada: Verbum dicendi. In: Nový encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2016c. Dostupné z WWW: <https://www.czechency.org/slovník/VERBUM%20DICENDI>.

HOFFMANNOVÁ – JIŘIČKOVÁ, Jana: Metajazyk a metařeč a jejich charakter v díle Karla Čapka. In: Slovo a slovesnost, 1979, roč. 40, č. 4, str. 295 – 302. Dostupné z WWW: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2634>.

HOFFMANNOVÁ, Jana: Sémantické a pragmatické aspekty koherence textu. Praha: Ústav pro jazyk český 1983. 149 s.

HOFFMANNOVÁ, Jana: Intertextualita. In: Stylistika a ... Praha: Trizonia 1997a, s. 34 – 39.

HOFFMANNOVÁ, Jana: Teorie kontextualizace. In: Stylistika a ... Praha: Trizonia 1997b, s. 47 – 49.

HOFFMANNOVÁ, Jana: No já nevím asi tak ňák... (K výrazovým prostředkům sémantiky neurčitosti a nejistoty v mluveném textu). In: HOFFMANNOVÁ, Jana – MÜLLEROVÁ, Olga: Dialog v češtině. München: Verlag O. Sagner 1999a, s. 71 – 83.

HOFFMANNOVÁ, Jana: "Reprodukce" řeči a myšlení. In: J. Hoffmannová – O. Müllerová – J. Zeman: Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách. Praha: Trizonia 1999b, s. 99 – 125.

HOFFMANNOVÁ, Jana: Text v chaosu a chaos v textu. In: Chaos, věda a

filosofie. Praha: Filosofia 1999c, s. 29 – 71.

HOFFMANNOVÁ, Jana: Vyjadřování neurčitosti v mluvené češtině. In: Přednášky z 44. běhu Letní školy slovanských studií. Ed. J. Hasil. Praha: Univerzita Karlova 2001, s. 46 – 57.

HOFFMANNOVÁ, Jana: Analýza mluvených projevů – vágnost jazyka – objektu a vágnost metajazyka. In: Vágnost, věda a filosofie. Praha: Filosofia 2003a, s. 25 – 33.

HOFFMANNOVÁ, Jana: Intertextové, metatextové, terminologické problémy české analýzy diskurzu. In: Philologica. 56. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Ed. P. Žigo. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003b, s. 67 – 72.

HOFFMANNOVÁ, Jana: Intertextualita v současné elektronické komunikaci. In: Teorie a empirie. Bichla pro Krčmovó. Brno: Masarykova univerzita 2006, s. 163 – 174.

HOFFMANNOVÁ, Jana: Role českého prý/prej/pré při vyjadřování reproduktivních a modálních významů. In: Lexikalische Evidenzialitäts-Marker in slavischen Sprachen. Eds. B. Wiemer – V. A. Plungjan. München: Sagner 2008a. s. 149 – 164.

HOFFMANNOVÁ, Jana: Vágnost, neurčitost, nepřesnost, nejistota... ve vztahu k mluveným projevům a jejich zkoumání. In: Člověk – jazyk – text. Ed. A. Jaklová. Sborník z mezinár. ling. konference konané u příležitosti životního jubilea J. Kořenského. České Budějovice: Jihočeská univerzita 2008b, s. 229 – 234.

HOFFMANNOVÁ, Jana: Intertextualita v různých typech mediálních (televizních) dialogů. In: Intertekstualność we współczesnej komunikacji językowej. Ed. J. Mazur. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 2010, s. 47 – 59.

HOFFMANNOVÁ, Jana: Radost z vícejazyčnosti. In: Slovo a slovesnost, 2013, roč. 74, č. 3, s. 211 – 220.

HOFFMANNOVÁ, Jana: Metajazyk, meteřeč, metatext, stylizace komunikačních jevů v textu: Karel Hausenblas a žáci jeho školy. In: Jazykovědné aktuality, 2014, roč. 51, č. 3 –4, s. 97 – 106. Dostupné z WWW: <http://jazykovedne.sduzrzeni.cz/JA3414.pdf>.

HOFFMANNOVÁ, Jana – ČMEJRKOVÁ, Světlá: Intertextualita, polyfonie,

heteroglosie: úvodem. In: Slovo a slovesnost, 2012, roč. 73, č. 4, s. 245 – 252.

HOFFMANNOVÁ, Jana – HOMOLÁČ, Jiří – CHVALOVSKÁ, Eliška – JÍLKOVÁ, Lucie – KADERKA, Petr – MAREŠ, Petr – MRÁZKOVÁ, Kamila: Stylistika mluvené a psané češtiny. Praha: Academia 2016. 512 s.

HOFFMANNOVÁ, Jana – KOLÁŘOVÁ, Ivana: Slovo prý/prej: možnosti jeho funkční a sémantické diferenciacie. In: Gramatika a korpus – Grammar & Corpora 2005. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference 23. – 25. 11. 2005. Ed. F. Štícha – J. Šimandl. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR 2007, s. 93 – 102. Dostupné z WWW: <http://www.ujc.cas.cz/veda-vyzkum/vyzkum/gramatika-a-korpus/proceedings-2012/proceedings-gac-2012.html>.

HOFFMANNOVÁ, Jana – KOLÁŘOVÁ, Ivana: Reprodukce cizí/vlastní řeči v mluvených projevech. In: Čeština v mluveném korpusu. Eds. M. Kopřivová – M. Waclawičová. Studie z korpusové lingvistiky 7. Praha: Nakladatelství Lidové noviny – ÚČNK 2008, s. 115 – 123.

HOMOLÁČ, Jiří: Intertextovost a utváření smyslu v textu. Praha: Univerzita Karlova 1996. 114 s.

HOMOLKOVA, Milada: Vyjádření o jazyce a řeči v publicistických projevech F. Halase. In: Naše řeč, 1983, roč. 66, číslo 5, s. 225 – 235. Dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=6416>.

HORÁK, Gejza – BUZÁSSYOVÁ, Klára – KOČIŠ, František – MARSINOVÁ, Marta – MICHALUS, Štefan – PECIAR, Štefan – PISÁRČIKOVÁ, Mária – RÍSOVÁ, Eva – SLIVKOVÁ, Viera – ŠALINGOVÁ, Mária: Česko-slovenský slovník. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1979. 790 s.

HORECKÝ, Ján: Využitie vsuvky v publicistickom štýle. In: Otázky žurnalistiky, 1962. Martin: Matica slovenská 1963, s. 155 – 163.

HORECKÝ, Ján: Vymedzenie štandardnej formy slovenčiny. In: Slovenská reč, 1979, roč. 44, č. 4, s. 221 – 230. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1979/4/sr1979-4-lq.pdf>.

HORECKÝ, Ján: Jazykové funkcie. In: HORECKÝ, Ján: Spoločnosť a jazyk. Bratislava: VEDA. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1982, s. 38 – 42.

HORECKÝ, Ján: Slovná zásoba a jazykové vedomie. In: Slovenské pohľady,

1989, roč. 105, č. 2, s. 123 – 129.

HORECKÝ, Ján: Jazykové vedomie. In: Jazykovedný časopis, 1991a, roč. 42, č. 2, s. 81 – 88. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/jc/1991/2/JC_1991_2_LQ.pdf.

HORECKÝ, Ján: Svedectvo Jána Smreka o slovenčine. In: Kultúra slova, 1991b, roč. 25, č. 2, s. 42 – 45. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1991/2/ks1991-2.lq.pdf>.

HORECKÝ, Ján: Cudzie výrazy v slovenskom texte. In: Kultúra slova, 1992, roč. 26, č. 10, s. 289 – 293. Dostupný z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1992/10/ks1992-10.pdf>.

HORECKÝ, Ján: Hodnotové pole jazykového vedomia. In: Sociolinguistica Slovaca 1. Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Red. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava: Veda 1995a, s. 43 – 49. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sociolinguistica_slovaca/1995/1/sls1.pdf.

HORECKÝ, Ján: Slovensko-česká diglosná komunikácia. In: Sociolinguistica Slovaca 1. Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Eds. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava: Veda 1995b, s. 183 – 187. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sociolinguistica_slovaca/1995/1/sls1.pdf.

HRBÁČEK, Josef: Reliéfizace výpovědi a textu. In: Naše řeč, 1994, roč. 77, č. 2. Dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7175>.

HYMES, Dell: The Ethnography of Speaking. In: Anthropology and Human Behavior. Ed. T. Gladwin – W. C. Sturtevant. Washington, DC: Anthropology Society of Washington 1962, s. 13 – 53.

CHALUPOVÁ, Kateřina: Česko-slovenské lexikální rozdíly. Bakalářská diplomová práce. Praha: Filozofická fakulta. Katedra středoevropských studií 2013. 133 s.

CHLOUPEK, Jan: Řeč o jazyce v umělecké tvorbě M. Horníčka. In: Naše řeč, 1972, roč. 55, č. 2 – 3, s. 165 – 170. Dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=5630>.

CHROMÝ, Jan: Postoje k jazyku, technika spojitých masek a čeština. In: Naše řeč, 2009, roč. 92, č. 5, s. 252 – 262.

IVAŇOVÁ, Tamara: Cizinka S. Česko-slovenská dvojjazyčná komunikace.

Diplomová práce. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav bohemistických studií 2002.

IVANŇOVÁ, Tamara: O tom ako Slováci mluví a Česi povedajú. In: *Varia*. XI. Zborník materiálov z XI. kolokvia mladých jazykovedcov (Spišská Nová Ves 28. – 30. 11. 2001). Zost. M. Šimková. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť SAV 2004, s. 30 – 36. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/varia/11/Varia11.pdf>.

JAKOBSON, Roman: Lingvistika a poetika. In: *Lingvistická poetika*. Bratislava: Tatran 1991. s. 36 – 46.

JANDOVÁ, Eva: Emoce vyjádrené metajazykovým komentářem v textu chatu na Internetu. In: *Sborník z konference Vyrazanie emocij*. Lodz: Katedra Wspolczesnego Jezyka Polskiego, Uniwersytet Lodzki 2006, s. 133 – 143.

JANOŮŠEK, Jaromír: Verbální komunikace a lidská psychika. 2007. 172 s. (e-kniha). Dostupné z WWW: <https://www.alza.sk/media/verbalni-komunikace-a-lidska-psychika-d488356.htm?o=1>.

JANOVEC, Ladislav: Nevětné frazémy v nové slovní zásobě. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR 2005, s. 147 – 158.

JAROŠOVÁ, Alexandra: Bohemizmy a kodifikačné "kyvadlo". In: *Jazykoveda v pohybe*. Ed. A. Bohunická. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského 2012, s. 255 – 263. Dostupné z WWW: https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/ksj/publikacie/jazykoveda_v_pohybe_PRINT_korISBN_01.pdf.

JAROŠOVÁ, Alexandra: Slovo v slovníku z hľadiska času a normy. Dve kapitoly o slovenskej lexikografii. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2015. 200 s.

JEDLIČKA, Alois.: Spisovný jazyk v současné komunikaci. Praha: Univerzita Karlova 1974. 228 s.

JESENSKÁ, Zora: Uvedomiť si svoje miesto v prúdiacom vesmíre času. In: *Slovenské pohľady*, 1961, roč. 77, č. 8, s. 52 – 65.

JIŘIČKOVÁ, Jana: Metařečový komentář. In: *Slovo a slovesnost*, 1979, roč. 40, č. 2, s. 149 – 151. Dostupné z WWW: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2607>.

KAČALA, Ján: K procesu prehodnotenia tzv. ľudových slov na hovorové. In: *Jazykovedný časopis*, 1981, roč. 32, č. 2, s. 155 – 158. Dostupný z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/jc/1981/2/JC_1981_2_LQ.pdf.

KAČALA, Ján: Subštandardné slová v Krátkom slovníku slovenského jazyka. In: Slovenská reč, 1983, roč. 48, č. 5, s. 289– 293. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1983/5/sr1983-5-lq.pdf>.

KAČALA, Ján: Kodifikačný postoj a jazyková kultúra. In: Slovenská reč, 2000, roč. 65, č. 1, s. 11 – 21. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2000/1/sr2000_1.pdf.

KAČALA, Ján: Okrídlené výrazy zo slovenského písomníctva. In: Slovenská reč, 2004, roč. 69, č. 2, s. 85 – 95. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2004/2/sr2004_2.pdf.

KAČALA, Ján: Zainteresovane o slovensko-českých (nielen) jazykových vzťahoch. In: Kultúra slova, 2009, roč. 43, č. 4, s. 237 – 243. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/2009/4/ks2009-4.pdf>.

KAMIŠ, Adolf: Konfrontační studium české a slovenské frazeologie. In: Slavica Pragensia. 25. Ed. V. Budovičová. Praha: Univerzita Karlova 1985, s. 113 – 122.

КАШКИН, В. Б.: Обыденная философия языка, наивная лингвистика и наивная лингвистическая технология. In: Обыденное метаязыковое сознание: онтологические и гносеологические аспекты. Ч. I. Кемерово – Барнаул 2009. s. 41 – 60.

KLIMOVIČ, Martin: Tvorivé písanie v mladšom školskom veku. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2010. 172 s. Dostupné z WWW: <http://www.pulib.sk/elpub2/PF/Klimovic1/>.

KONDRÁTOVÁ, Lucie: Peter Auer: Jazyková interakce. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2012, 305 s. In: Sociologický časopis, 2014, roč. 50, č. 5, s. 794 – 796. Dostupné z WWW: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/e2f02be40ed3d9ae0a644862c442d249cf08d92d_14-5-09recenze22.indd-6.pdf.

KOŘENSKÝ, Ján: Jazyky a jejich vztahy. Čeština a slovenština. In: Český jazyk. Red. J. Kořenský. Opole: Uniw. Opolski 1998. s. 20 – 33.

KOŘENSKÝ, Jan – HOFFMANNOVÁ, Jana – MÜLLEROVÁ, Olga: Analýza komunikačního procesu a textu. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2013. Dostupné z WWW: http://oltk.upol.cz/wp-content/uploads/2013/06/03_Korensky.pdf.

KRALČÁK, Lubomír: Jazyk a kultúrne vedomie. In: Kultúra – priestor

interdisciplinárneho myslenia. 4. Zborník z medzinárodného vedeckého sympózia konaného dňa 21. – 22. septembra 2004 na Univerzite Konštantína Filozofa. Ed. P. Andruška. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre 2005, s. 102 – 107.

КРАВЧЕНКО, Михаил Александрович – КРАВЧЕНКО, Оксана Викторовна: О соотношении понятий "языковое сознание" и "метаязыковое сознание". In: Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота 2015, s. 105 – 108.

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. 4. dopl. a upr. vyd. Bratislava: Veda 2003. 985 s. Dostupné z WWW: <http://slovniky.juls.savba.sk/?d=kssj4>.

KRČMOVÁ, Marie: Aktualizace. In: Nový encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2016. Dostupné z WWW: <https://www.czechency.org/slovník/AKTUALIZACE>.

KRISTEVA, Julia: Bakhtine, le mot, le dialogue et le roman. In: Critique, 1967, roč. XXXIII, č. 239, s. 438 – 465.

KRISTEVA, Julia: Problèmes de la structuration du texte. In: Théorie d'ensemble, 1968, s. 297 – 315.

KRISTEVA, Julia: Polyfonie: Významy, pohlaví, světy. Praha: Moraviapress, Vize 97 2008. 140 s.

KRUPA, Viktor – ONDREJOVIČ, Slavomír: Jazykové mýty. In: Mýty naše slovenské. Zost. E. Krekovič – E. Mannová – E. Krekovičová. Bratislava: Academic Press 2005a, s. 62 – 70.

KRUPA, Viktor – ONDREJOVIČ, Slavomír: Jazykové mýty a ich poslanie. In: Človek a spoločnosť, internetový časopis, 2005b, roč. 8, č. 2. Dostupné z WWW: <http://www.clovekaspolocnost.sk/sk/rocnik-8-rok-2005/2/z-prace-centier-excelentnosti-iii-oddelenia-sav/jazykove-myty-a-ich-poslanie/>.

LANSTYÁK, István: K otázke striedania kódov (maďarského a slovenského jazyka) v komunikte Maďarov na Slovensku. In: Slovo a slovesnosť, 2000, roč. 61, č. 1, s. 1 – 17. Dostupné z WWW: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3872>.

LANSTYÁK, István: K niektorým pojmom a dištinkciám z oblasti kontaktológie. In: Bilingvizmus. Minulosť, prítomnosť a budúcnosť. Ed. J. Štefánik. Bratislava: Academic Electronic Press 2002, s. 77 – 89.

LASICA, Milan: Knihomol'na. In: Slovenské pohľady. 1988, roč. 104, č. 6, s. 97 — 99.

LIPOWSKI, Jarosla: Konvergence a divergence češtiny a slovenštiny v československém státě. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2005. 200 s.

LYCAN, William G.: Logical Form in Natural Language. MIT Press 1984. 360 s.

LUCY, John A.: Reflexive Language: Reported Speech and Metapragmatics. Cambridge University Press 1992. 414 s.

MACEK, Miroslav: Česká koruna je nejtvrďší měna na světě. In: Parlamentní listy.cz. 12. 1. 2011. Dostupné z WWW: <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Macek-ODS-Ceska-koruna-je-nejtvrdsi-mena-na-svete-185978>.

MACUROVÁ, Alena – JANÁČKOVÁ, Jaroslava: Slovenština v dopisech. In: Macurová, Alena – Janáčková, Jaroslava – Římalová, Lucie – Wimmer, Stanislav – Baková, Helena: Řeč dopisů Boženy Němcové, řeč v dopisech. Praha: ISV nakladatelství 2001, s. 105 – 117.

MAREŠ, Petr: Citát v textu, zvláště umeleckém. In: AUC. SlavPrag. 25. Praha 1982, s. 217 – 229.

MAREŠ, Petr: Metajazyk, metařeč, metatext. In: Slovo a slovesnost, 1983, roč. 44, č. 2, s. 123 – 131. Dostupné z WWW: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=2883>.

MAREŠ, Petr: Průvodce světem paratextů. In: Česká literatura, 1993, roč. 41, č. 5, s. 580 – 583.

MAREŠ, Petr: Also: nazdar! Aspekty textové vícejazyčnosti. Praha: Karolinum 2003. 243 s.

MAREŠ, Petr: Parodie jako forma intertextuality. In: Slovo a slovesnost, 2012, roč. 73, č. 4, s. 285 – 298.

MARTINCOVÁ, Olga: Máchovsky, šaldovsky ... (k sémantické trojčlence u adverbii). In: Žena, růže, píseň, řeč. Sborník na počest životního jubilea Radoslavy Kvapilové Brabcové. Ed. M. Šmejkalová – M. Kvíčalová – P. Vybíral. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta 2015, s. 65 – 72.

MAYENOWA, Maria Renata: Poetyka teoretyczna. Zagadnienia jezyka. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Ossolineum 1979. 451 s.

MEY, Jacob: Pragmatics. Blackwell 1993. 357 s.

MINÁŘOVÁ, Eva: Stylistika pro žurnalisty. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s. 2011. 296 s.

MINÁŘOVÁ, Eva – CHLOUPEK, Jan: Výrazy v publicistickém textu označené uvozovkami. In: Naše řeč, 1983, roč. 66, č. 1. s. 14 – 22. Dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6365>.

MISLOVIČOVÁ, Sibyla: O jazykových postojoch športových publicistov. In: Sociolinguistica Slovaca 1. Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Red. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava: Veda 1995, s. 82 – 87. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sociolinguistica_slovaca/1995/1/sls1.pdf.

MISTRÍK, Jozef: Parentéza. In: Štylistika. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1997, s. 187 – 189.

MLACEK, Jozef: Parentéza a jej členenie. In: Slovenská reč, 1964, roč. 29, č. 5, s. 279 – 285. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1964/5/sr1964-5-lq.pdf>.

MLACEK, Jozef: Vsuvka v diele Alexandra Matušku. In: Slovenská reč, 1966, roč. 31, č. 4, s. 211 – 218. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1966/4/sr1966-4-lq.pdf>.

MLACEK, Jozef: Slovenské súlovnia. In: Slovenská reč, 1981, roč. 46, č. 2, s. 65 - 71. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1981/2/sr1981-2-lq.pdf>.

MLACEK, Jozef: Z problematiky úslovia. In: Slovenská reč, 1983, roč. 48, č. 1, s. 6 – 14. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1983/1/sr1983-1-lq.pdf>.

MLACEK, Jozef: Intertextovosť a jej interpretácie v nitrianskej škole. In: Studia Academica Slovaca 37. Prednášky XLIV. letnej školy slovenského jazyka a kultúry. Ed. J. Pekarovičová – M. Vojtech. Bratislava: Stimul 2008, s. 45 – 53.

MLACEK, Jozef – ĎURČO, Peter a kol: Frazeologická terminológia. Bratislava: Komisia pre výskum frazeológie pri slovenskom komitáte slavistov 1995. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/frazeologicka_terminologia/.

Mluvnice češtiny. 3. Skladba. Praha: Academia 1987. 746 s. Dostupné z WWW: <http://stream.avcr.cz/ujc/mluvnice-cestiny-3.pdf>.

MUKAŘOVSKÝ, Jan: Příslovní jako součást kontextu. In: Cestami poetiky a

estetiky, 1971, s. 277 – 359.

MUSILOVÁ, Květoslava: Slovakismy v současné češtině. In: *Eurolitteraria&Eurolingua 2005. Majority a minority v literatuře a v jazyce*. Ed. O. Uličný. Liberec: Technická univerzita 2005, s. 261 – 266.

MUSILOVÁ, Květoslava: Funkčnost slovakismů v současné češtině. In: *Člověk – jazyk – text*. Ed. A. Jaklová. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích 2008, s. 313 – 318.

MUSILOVÁ, Květoslava: Slovakismy v současné češtině (sociolingvistický průzkum mezi vysokoškoly). In: *Vidy jazyka a jazykovedy*. Ed. M. Ološtiak – M. Ivanová – D. Slančová. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2011a, s. 389 – 396. Dostupné z WWW: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Olostiak2/pdf_doc/36.pdf.

MUSILOVÁ, Květoslava: Vliv slovenštiny na dynamiku vývoje češtiny (sociolingvistický průzkum). In: *Dynamika spoločenských zmien a stratifikácia národného jazyka. Medzinárodná vedecká konferencia*. Ed. A. Gálisová. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela 2011b, s. 60 – 71.

MUSILOVÁ, Květoslava: Bohemismy v současné slovenštině. In: *Korpus – gramatika – axiologie*, 2013a, č. 7, s. 53 – 66. Dostupné z WWW: <https://nlp.fi.muni.cz/kg/>.

MUSILOVÁ, Květoslava: Čeština a slovenština v kontaktu. In: *Čeština a dějiny. Studie k moderní mluvnici češtiny. 3*. Eds. R. Dittmann – O. Uličný. Olomouc: Univerzita Palackého 2013b, s. 164 – 176.

MUSILOVÁ, Květoslava: Kontaktné jazykové jevy, bohemismy, v současné slovenštině. In: *Gramatika a korpus 2012 – Grammar and corpora 2012. Příspěvky z mezinárodní konference na CD. 1. vyd.* Hradec Králové: Gaudeamus – Univerzita Hradec Králové 2013c. 14 s. Dostupné z WWW: <http://www.ujc.cas.cz/veda-vyzkum/vyzkum/gramatika-a-korpus/proceedings-2012/proceedings-gac-2012.html>.

MUSILOVÁ, Květoslava – SOKOLOVÁ, Miloslava: Funkčnost česko-slovenských kontaktních variant v současnosti. In: *Studia Moravica 1. Sborník prací z mezinárodní vědecké konference Jazyk a literatura na Moravě pořádané v říjnu 2002*. Eds. J. Fiala – L. Machala. Olomouc: Filozofická fakulta 2004, s. 133 – 146.

MÜLLEROVÁ, Olga: Emoční aspekty opakování v jednom z typů internetové

komunikace. In: Sborník z konference Vyrazanie emocij. Lodz: Katedra Wspolczesnego Języka Polskiego, Uniwersytet Lodzki 2006, s. 154 – 161.

MÚČSKOVÁ, Gabriela: Historická podmienenosť príznakovosti bohemizmov v spisovnej slovenčine. In: Letná škola prekladu. 11. Kritický stav prekladu na Slovensku? Modus vivendi a modus operandi v európskom kultúrnom priestore. Ed. D. Zvončeková. Bratislava: Slovenská spoločnosť prekladateľov umeleckej literatúry 2012, s. 33 – 42.

MÚČSKOVÁ, Gabriela: "Nehatený rozvoj" spisovného jazyka v kultúrnom a politickom kontexte 60. rokov 20. storočia. In: Jazyk a diskurz v kultúrnom a politickom kontexte spisovnej slovenčiny. Ed. S. Ondrejovič – J. Vrábľová – A. Krausová. Bratislava: Veda 2013, s. 91 – 103.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Anketový výskum spájateľnosti rovnakokoreňových prídavných mien. In: Slovenská reč, 1991a, roč. 56, č. 5 – 6, s. 276 – 287. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1991/5-6/sr1991-5-6-lq.pdf>.

NÁBĚLKOVÁ, Mira. Metakomunikačné vyjadrenie ako indikátor jazykového vedomia. In: Všeobecné a špecifické otázky jazykovej komunikácie. 1. diel. Red. P. Odaloš – V. Patráš. Banská Bystrica, Pedagogická fakulta 1991b, s. 87 – 96.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Vzťahové adjektíva v slovenčine. (Funkčno-sémantická analýza desubstantívnych derivátov.) Bratislava: VEDA 1993. 208 s.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Jeden človek pripravil veľkú večeru a pozval mnohých. Polyfónia podľa Ivana Kadlečíka. In: Jazyk v komunikácii. Medzinárodný zborník venovaný Jánovi Bosákovi. Ed. S. Mislovičová. Bratislava: Veda 2004, s. 187 – 212.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Jé, drevokocúr, moje z nejoblíbenjších slov... O životnosti jedného medzijazykového mýtu. In: Jazyk a jazykoveda v pohybe. Na počesť Slavomíra Ondrejoviča. Ed. S. Mislovičová. Bratislava: Veda 2008a, s. 118 – 135. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/attachments/pub_jazyk_a_jazykoveda_v_pohybe/jazyk_a_jazykoveda_v_pohybe.pdf.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu. Bratislava – Praha: Veda – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Filozofická fakulta Karlovy Univerzity v Praze 2008b. 363 s.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Komunikačný obraz česko-slovenských lexikálnych diferencií – svedectvo internetu. In: Studia Academica Slovaca 42. Prednášky XLIX.

letnej školy slovenského jazyka a kultúry. Eds. J. Pekarovičová – M. Vojtech. Bratislava: Univerzita Komenského 2013a, s. 139 – 147. Dostupné z WWW: http://zborniky.e-slovak.sk/SAS_42_2013.pdf.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Prekrývania a rozdiely slovenských a českých synonymických skupín. In: Gramatika a korpus 2012 – Grammar and Corpora 2012. Ed. J. Klímová. Hradec Králové – Gaudeamus 2013b, 18 s. Dostupné z WWW: <http://www.ujc.cas.cz/veda-vyzkum/vyzkum/gramatika-a-korpus/proceedings-2012/proceedings-gac-2012.html>.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: The Case of Czech-Slovak language contact and contact-induced phenomena. In: Language Families, Typological Resemblance, and Perceived Similarity [Congruence in Contact-Induced Language Change]. *Linguae & Litterae* (Book 27). Eds. J. Besters-Dilger – C. Dermarkar – S. Pfänder – A. Rabus. Freiburg: Walter De Gruyter 2014, s. 61 – 92.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Porovnávací obraz lexikálnej zásoby slovenčiny a češtiny v doterajšom lingvistickom spracovaní. I. Začiatky lexikálnej komparácie. In: *Slovenská reč*, 2015, roč. 80, č. 5 – 6, s. 276 – 306. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2015/5-6/sr15-5-6.pdf>.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Česko-slovenský jazykový kontakt. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2016a. Dostupné z WWW: <https://www.czechency.org/slovník/ČESKO-SLOVENSKÝ%20JAZYKOVÝ%20KONTAKT>.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Slovakizmy v češtině. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2016b. Dostupné z WWW: <https://www.czechency.org/slovník/SLOVAKISMY%20V%20ČEŠTINĚ>.

NÁBĚLKOVÁ, Mira a kol.: Čeština a slovenština v komparaci a v komunikaci: lexikální aspekty. Praha: Nakladatelství Lidové noviny (v tlači).

NÁBĚLKOVÁ, Mira: In: *Hroznové víno... Komunikačné nástrahy slovensko-českej lexikálnej medzijazykovej homonymie*. In: (Socio)lingvistika: perspektívy, limity a mýty (v tlači).

NÁBĚLKOVÁ, Mira – SLOBODA, Marián: Česko-slovenská komunikácia: semikomunikácia, bivalencia a reflexia vzájomnej zrozumiteľnosti slovenčiny a češtiny. In: *Slovenčina v menšinovom prostredí*. Eds. A. J. Tóth – A. Uhrinová.

Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku 2008, s. 156 – 166.

NEKVAPIL, Jiří: Code-Switching in Conversation. Language, Interaction and Identity. In: Slovo a slovesnost, 2000, roč. 61, č. 4, s. 297 – 300.

NEKVAPIL, Jiří – SLOBODA, Marián: WAGNER, Peter: Mnohojazyčnosť v Českej republike. Základní informace / Multilingualism in the Czech Republic. Basic information. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 117 s.

NEMCOVÁ, Emília: Sémantická analýza verb dicendi. Bratislava: VEDA 1990. 136 s.

NEMCOVÁ, Emília: Jazykové postoje ako indikátor jazykového vedomia. In: Aktuální slovakistika. Brněnské texty k slovakistice. 7. Zborník z konferencie, Brno 3. 12. 2004. Eds. I. Pospíšil – M. Zelenka. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity 2004, s. 131 – 147. Dostupné z WWW: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/133372/BrnenskeTextySlovakistice_007-2004-1_17.pdf?sequence=1.

NEMCOVÁ, Emília: Odraz jazykového vedomia v postojoch študentov. In: Sprache und Sprachen im mitteleuropäischen Raum. Vorträge der internationalen Linguistik-Tage, Trnava 2005. Ed. R. Kozmová. Trnava: Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave 2006, s. 570 – 603.

NEUSTUPNÝ, Jiří Václav: Následné (follow-up) interview. In: Slovo a slovesnost, 1999, roč. 60, č. 1, s. 13 – 18. Dostupné z WWW: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3820>.

NIEDZIELSKI, Nancy A. – PRESTON, Dennis Richard: Folk Linguistics. Berlin – Boston: De Gruyter Mouton 2010. 375 s.

OLOŠTIAK, Martin: O interlingválnej motivácii (teoretickometodologické a terminologické poznámky). In: Slovenčina na začiatku 21. storočia. Na počesť profesora Ivora Ripku. Ed. M. Imrichová. Prešov: Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešovská univerzita v Prešove 2004, s. 112 – 122.

OLOŠTIAK, Martin: Obohacovanie lexikálnej zásoby z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. In: Varia XIV. Zborník materiálov z XIV. kolokvia mladých jazykovedcov (Nitra – Šintava 8. – 10. 12. 2004). Zost. M. Olšiak. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV – Katedra slovenského jazyka FF UKF v Nitre 2006, s. 184 – 189. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/varia/14/>

Varia14.pdf.

OLOŠTIAK, Martin: Interlingválna a slovotvorná motivácia. In: Jazykovedný časopis, 2007, roč. 58, č. 2, s. 103 – 112. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/jc/2007/2/jc2007_2.pdf.

OLOŠTIAK, Martin: Aspekty teórie lexikálnej motivácie. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2011. 339 s. Dostupné z WWW: <http://www.olostiak.webz.cz/Publikovane/2011-aspekty-TLM.pdf>.

ONDREJOVIČ, Slavo: Z výskumu jazykových postojov v oblasti dramatických umení. In: Sociolinguistica Slovaca 1. Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Red. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava: Veda 1995, s. 74 – 81. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sociolinguistica_slovaca/1995/1/sls1.pdf.

ONDREJOVIČ, Slavomír: Jazyk, veda o jazyku, societa: sociolingvistické etudy. Bratislava: Veda 2008. 308 s. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/attachments/pub_jazyk_veda_o_jazyku/ondrejovic_jazyk.pdf.

ONDREJOVIČ, Slavomír – KRUPA, Viktor: Identita a jazyk. In: My a tí druhí v modernej spoločnosti. Konštrukcie a transformácie kolektívnych identít. Eds. G. Kiliánová – E. Kowalská – E. Krekovičová. Bratislava: Veda 2009, s. 19 – 25.

ORAVCOVÁ, Anna: Postoje k jazykovému výskumu. (Na základe sociolingvistickej ankety). In: Slovenská reč, 1991, roč. 56, č. 5 – 6, s. 288 – 294. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1991/5-6/sr1991-5-6-lq.pdf>.

ORAVCOVÁ, Anna: Vzťah k jazyku ako faktor ovplyvňujúci jazykové vedomie. In: Sociolinguistica Slovaca 1. Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Red. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava: Veda 1995, s. 65 – 73. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sociolinguistica_slovaca/1995/1/sls1.pdf.

ORGOŇOVÁ, Oľga – BOHUNICKÁ, Alena: Lexikológia slovenčiny. Učebné texty a cvičenia. Bratislava: Stimul 2011. 246 s. Dostupné z WWW: https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/ksj/publikacie/OOAB_lexikologia.pdf.

PALCÚTOVÁ, Michaela: Krátky terminologický slovník bilingvizmu. In: Kultúra slova, 2005, roč. 39, č. 1, s. 17 – 35. Dostupné z WWW: <http://www.juls>.

savba.sk/ediela/ks/2005/1/ks2005-1.html.

PAVEAU, MARIE-ANNE: Do non-linguists practice linguistics?: An anti-eliminative approach to folk theories. In: AILA Review, 2011, roč. 24, s. 40 - 54.

PECIAR, Štefan: Vziať za svoje. – vziať skazu. In: Kultúra slova, 1969, roč. 3, č. 2, s. 58. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1969/2/ks1969-2.lq.pdf>

PISÁRČIKOVÁ, Mária: Miesto subštandardných slov v slovnej zásobe. In: Slovenská reč, 1988, roč. 53, č. 3, s. 140 – 151. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1988/3/sr1988-3-lq.pdf>.

PISÁRČIKOVÁ, Mária: Dostať sa k válovu, hrantu, k masnému hrncu alebo ku korytu? In: Kultúra slova, 1991, roč. 25, č. 6, s. 220 – 222. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1991/6/ks1991-6.lq.pdf>.

PISÁRČIKOVÁ, Mária: Jazyk súčasnej prózy a jazyková kultúra. In: Kultúra slova, 1994, roč. 28, č. 6, s. 321 – 327. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1994/6/ks1994-6.html>.

PISÁRČIKOVÁ, Mária: Zčať z iného súdka. In: Kultúra slova, 1995, roč. 29, č. 2, s. 108. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1995/2/ks1995-2.html>.

POPOVIČ, Anton: Estetická metakomunikácia. In: MIKO, F. – POPOVIČ, A.: Tvorba a recepcia. Bratislava: Tatran 1978, s. 239 – 368.

POPOVIČ, Anton: Teória metatextov. Nitra: Pedagogická fakulta v Nitre 1974. 101 s.

POVAŽAJ, Matej: Z diskusie. In: Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Red. M. Považaj. Bratislava: Veda 1995, s. 60 – 63.

REJZEK, Jiří: Lidová etymologie v češtině. Praha: Karolinum 2009. 146 s.

ROSS, J. R. On Declarative Sentences. In: Readings in English Transformational Grammar. Eds. R. A. Jacobs – P. S. Rosenbaum. Waltham: Ginn 1970, s. 222 – 277.

RULÍKOVÁ, Blažena: Vedlejší promluvová linie. In: Naše řeč, 1971, roč. 54, č. 2, s. 69 – 78. Dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5550>.

RULÍKOVÁ, Blažena: Parenteze v současné češtině. Praha: Academia 1973. 126 s.

RUŠČÁK, František – FARKAŠOVÁ, Jana: Slovenčina v súčasnom nemocničnom komunikačnom prostredí (I). In: Slovenská reč, 2008a, roč. 73, č. 2, s. 65 – 74. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2008/2/sr2008-2.pdf>.

RUŠČÁK, František – FARKAŠOVÁ, Jana: Slovenčina v súčasnom nemocničnom komunikačnom prostredí (II). In: Slovenská reč, 2008b, roč. 73, č. 3, s. 139 – 148. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2008/3/sr2008-3.pdf>.

RUŽIČKA, Jozef: Prevzaté slová v slovenčine. In: Slovenská reč, 1950 – 1951, roč. 16, č. 3, s. 69 – 77. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1950-51/3/sr1950-51-3-lq.pdf>.

SABOL, Ján: K teórii jazykovej interferencie. In: Jazykovedný časopis, 1993, roč. 44, č. 2, s. 87 – 91. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/jc/1993/2/JC_1993_2_LQ.pdf.

SCHMALE, Günter: Metalinguistic Comments and Evaluations of Phraseological Expressions in German Talk Shows. In: Revue Interdisciplinaire Textes & Contextes, 2009, č. 4. Dostupné z WWW: <https://revuesshs.u-bourgogne.fr/textes&contextes/document.php?id=877>.

СИДОРОВА, М. Ю. – СТРЕЛЬНИКОВА, Н. А. – ШУВАЛОВА, О. Н.: Обыденное метаязыковое сознание в интернете. In: Обыденное метаязыковое сознание: онтологические и гносеологические аспекты. Кемерово-Барнаул: Изд-во Алтайского государственного университета 2009, s. 400 – 459. Dostupné z WWW: http://istina.msu.ru/media/publications/article/ffe/44b/4645681/Obyidennoe_metazykovoe_soznanie_v_Internete_statya_dlya_kollektivnoj_monografii.pdf.

SILVERSTEIN, Michael: The Limits of Awareness. In: Linguistic Anthropology: A Reader. Ed. A. Duranti. Wiley-Blackwell 2001, s. 382 – 401.

SLANČOVÁ, Daniela: Anketový prieskum postojov k jazyku. In: Slovenská reč, 1990, roč. 55, č. 1, s. 3 – 19. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1990/1/sr1990-1-lq.pdf>.

SLANČOVÁ, Daniela: K pragmatickej charakteristike slovnej zásoby. In: Jazyk a kultura vyjadřování. Red. P. Karlík – M. Krčmová. Brno: Masarykova univerzita 1998, s. 185 – 191.

SLOBODA, Marián: Slovensko-česká (semi)komunikace a vzájemná (ne)rozumitelnost. In: Čeština doma a ve světě, 2004, roč. 12, č. 3 – 4, s. 208 – 220.

Dostupné z WWW: <http://sites.ff.cuni.cz/ucjtk/wp-content/uploads/sites/57/2015/11/CDS2004-34.pdf>.

SLOBODA, Marián: Jazykový postoj. In: Nový encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2016. Dostupné z WWW: <https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOV%C3%9D%20POSTOJ>.

SLOBODA, Marián – NÁBĚLKOVÁ, Mira: Receptive multilingualism in ‘monolingual’ media: managing the presence of Slovak on Czech websites. In: International Journal of Multilingualism, 2013, roč- 10, č. 2, s. 196 – 213.

Slovník slovenského jazyka. I. A – K. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959. 815 s. Dostupné aj z WWW: <http://slovníky.korpus.sk/?d=peciar&ie=utf-8&oe=utf-8#>.

Slovník slovenského jazyka. II. L – O. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1960. 648 s. Dostupné aj z WWW: <http://slovníky.korpus.sk/?d=peciar&ie=utf-8&oe=utf-8#>.

Slovník slovenského jazyka. III. P – R. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1963. 912 s. Dostupné aj z WWW: <http://slovníky.korpus.sk/?d=peciar&ie=utf-8&oe=utf-8#>.

Slovník slovenského jazyka. IV. S – U. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1964. 760 s. Dostupné aj z WWW: <http://slovníky.korpus.sk/?d=peciar&ie=utf-8&oe=utf-8#>.

Slovník slovenského jazyka. V. V – Ž. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1965. 848 s. Dostupné aj z WWW: <http://slovníky.korpus.sk/?d=peciar&ie=utf-8&oe=utf-8#>.

Slovník spisovného jazyka českého. R – U. 3 sv. Praha: Nakladatelství ČSAV 1966.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2006. 1134 s. Dostupné aj z WWW: <http://slovníky.korpus.sk/?d=sssj&ie=utf-8&oe=utf-8#>.

Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. Ved. red. A. Jarošová – K. Buzássyová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2011. 1087 s. Dostupné aj z WWW: <http://slovníky.korpus.sk/?d=sssj&ie=utf-8&oe=utf-8#>.

Slovník súčasného slovenského jazyka. M – N. Ed. A. Jarošová, ved. red. J.

Bosák, K. Buzássyová, A. Jarošová, M. Sokolová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2015. 1100 s.

SMIEŠKOVÁ, Elena: Jazyková kultúra a frazeológia. In: Kultúra slova, 1969, roč. 3, č. 9, s. 289 – 293. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1969/9/ks1969-9.lq.pdf>.

SMIEŠKOVÁ, Elena: Frazeológia v Česko-slovenskom slovníku. In: Kultúra slova, 1974a, roč. 8, č. 4, s. 97 – 102. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1974/4/ks1974-4.lq.pdf>.

SMIEŠKOVÁ, Elena: Porovnávanie vo frazeológii. In: Kultúra slova, 1974, roč. 8, č. 6, s. 193 – 199. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1974/6/ks1974-6.lq.pdf>.

SOCHOVÁ, Zdeňka – POŠTOLKOVÁ, Běla: Co v slovníkách nenajdete: novinky v současné slovní zásobě. Praha: Portál 1994. 204 s.

SOKOLOVÁ, Miloslava: České kontaktné javy v slovenskom individuálnom vyjadrovaní. In: Česko-slovenské vzťahy v rokoch 1918 – 1938 (literatúra, jazyk, história, pedagogika). Ed. E. Hleba. Košice: Univerzita P. J. Šafárika 1991a, s. 225 – 239.

SOKOLOVÁ, Miloslava: Komunikatívna efektívnosť českých kontaktných javov v súčasnej slovenčine. In: Všeobecné a špecifické otázky jazykovej komunikácie. Komunikáty z vedeckej konferencie konanej v Banskej Bystrici 3. – 5. septembra 1991. 2. diel. Eds. P. Odaloš – V. Patráš. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta 1991b, s. 232 – 242.

SOKOLOVÁ, Miloslava: České kontaktné javy v slovenčine. In: Sociolinguistica Slovaca 1. Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Zost. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava: Veda 1995, s. 188 – 206. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sociolinguistica_slovaca/1995/1/sls1.pdf.

STEIN, Dieter: E-Mail, Internet, Chatroom Talk: Pragmatics. In: Concise encyclopedia of pragmatics. Ed. J. L. Mey. 2. vyd. Oxford: Elsevier 2009, s. 229 – 236.

SVOBODOVÁ, Diana: Aspekty hodnocení cizojazyčných přejímek: mezi módností a standardem. Ostrava: Ostravská univerzita. Pedagogická fakulta 2009. 168 s.

SVOBODOVÁ, Jana: Rozumíme si ještě navzájem? In: Slovo a obraz v

komunikaci s dětmi. Komunikace s dětmi v proměnách doby. Ed. R. Novák. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity 2003, s. 10 – 15.

SVOBODOVÁ, Jana: Čeština a slovenština v kontaktu aneb Ohýbaj ma, mamko, pokým som ja Janko. In: Slovo a obraz v komunikaci dětmi: Komunikace s dětmi ve společné Evropě. Ed. R. Novák. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity 2004, s. 82 – 85.

SVOBODOVÁ, Jana: Čeština a slovenština v kontaktu. In: Západoslovanské jazyky v 21. století. 2. Eds. J. Svobodová – D. Svobodová – E. Höflerová. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity 2005, s. 137 – 146.

SVOBODOVÁ, Jana: K pasivnímu bilingvismu dětí v česko-slovenském prostoru. In: Slovo o slove. 12. Eds. Ľ. Sičáková a kol. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity 2006, s. 17 – 22. Dostupné z WWW: <http://www.unipo.sk/public/media/11314/Slovo%20o%20slove%2012%20-%202006.pdf>.

SVOBODOVÁ, Jana: Česká média a slovenština. In: Hovorená podoba jazyka v médiách. Ed. Ľ. Kralčák. Nitra: Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa 2008, s. 36 – 42.

SVOBODOVÁ, Jana: Čeština na rozcestí. Ostrava: Ostravská univerzita 2014. 135 s.

ŠIKRA, Juraj: Sociolingvistický výskum jazykového vedomia. In: Slovenská reč, 1991, roč. 56, č. 5 – 6, s. 257 – 262. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1991/5-6/sr1991-5-6-lq.pdf>.

ŠIMKOVÁ, Mária: Syntakticko-pragmatická analýza korešpondencie Ivana Kadlečíka. In: Varia. 2. Materiály z II. kolokvia mladých jazykovedcov (Modra-Piesok 26. – 27. októbra 1992). Red. M. Nábělková – P. Odaloš. Bratislava – Banská Bystrica: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV – Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela 1993, s. 103 – 116. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/varia/2/Varia2.pdf>.

ŠOLTYS, Otakar: Verba dicendi a metajazyková funkce. Linguistica. 8. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV 1983. 140 s.

ŠUMARINA, M. R.: Jazyk v zerkale chudožestvennogo teksta. Metajazykovaja refleksija v proizvedenijach russkoj prozy. Moskva: Flinta 2011. 328 s.

ŠTEFÁNIK, Jozef – PALCÚTOVÁ, Michaela – LANSTYÁK, István. Terminologický slovník. In: Antológia bilingvizmu. Ed. J. Štefánik. Bratislava: Academic Electronic Press 2003, s. 283 – 294.

ТАМРАЗОВА, Илона Геннадьевна: Метаязыковая рефлексия в языковой картине мира. Москва 2011.

TECHTMEIER, Bärbel a kol.: Tézy o jazykovej kultúre. (Preložil S. Michalus.) In: Slovenská reč , 1987, roč. 52, č. 1, s. 3 – 15. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1987/1/sr1987-1-lq.pdf>.

Teória umeleckého diela 3. Ed. V. Žemberová. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2008. 153 s.

TOGNINI-BONELLI, Elena: Corpus Linguistics at Work. John Benjamins Publishing 2001. 223 s.

TROST, Pavel: Střídání kódů. In: Slovo a slovesnost, 1976, roč. 37, č. 1, s. 1 – 3. Dostupné z WWW: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2348>.

TROST, Pavel: Střídání kódů. In: Studie o jazycích a literatuře. Praha: Torst 1995, s. 217 – 219.

TUČEK, Ondřej – HONZEJK, Petr – ŠÍDLO, Jindřich: Příruční slovník klausismů. In: Hospodářské noviny, 12. 3. 2013. Dostupné z WWW: https://ihned.cz/c3-59489080-000000_d-59489080-prirucni-slovník-klausismu.

TVRDOŇ, Emil: O využití úvodzoviek v beletrii a periodickej tlači. In: Slovenská reč, 1972, roč. 37, č. 3, s. 143 – 145. Dostupné z WWW: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1972/3/sr1972-3-lq.pdf>.

VAŇKOVÁ, Irena: Kapitoly o řeči (Řeč v českém obraze světa). In: VAŇKOVÁ, Irena: Nádoba plná řeči. Praha: Univerzita Karlova 2007, s. 95 – 282.

ВЕПРЕВА, Ирина Трофимовна: Метаязыковой привкус эпохи. Избранные работы последнего десятилетия. Saarbrücken: Palmarium Academic Publishing 2014. 232 s.

ВЕПРЕВА, Ирина Трофимовна: Языковая рефлексия в постсоветскую эпоху. Москва: ОЛМА ПРЕСС 2005. 377 s.

VERSCHUEREN, Jef: Notes on the Role of Metapragmatic Awareness in Language Use Pragmatics. In: Quarterly Publication of the International Pragmatics Association (IPrA), 2000, roč. 10, č. 4, s. 439 – 456.

ZEMAN, Jiř: K lingvistické analýze moderní populární hudby: dva jazyky (čeština, slovenština) v jednom písňovém textu. In: Slovo a slovesnost, 2000, roč. 61, č. 1, s. 54 – 59. Dostupné z WWW: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3876>.

ŽEMBEROVÁ, Viera: Intertextualita v epickom texte. In: Literatúra v literatúře. Sborník referátů z literárněvědné konference 37. Bezručovy Opavy (13. – 14. 9. 1994). Praha – Opava: Ústav pro českou literaturu – Slezská univerzita 1995, s. 113 – 121.

ŽIGO, Pavol: Konvergentné a divergentné tendencie vo vývine slovenčiny a češtiny. In: Slovenská reč, 2002, roč. 67, č. 1, s. 5 – 18. Dostupné z WWW: http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2002/1/sr2002_1.pdf.

ŽILKA, Tibor: Pretext a posttext. In: Literatúra v literatúře. Sborník referátů z literárněvědné konference 37. Bezručovy Opavy (13. – 14. 9. 1994). Praha – Opava, Ústav pro českou literaturu – Slezská univerzita 1995. s. 7 – 12.

7.2 Materiálové zdroje

BENEŠOVÁ, Lucie – KŘEN, Michal – WACLAWIČOVÁ, Martina: ORAL2013: reprezentativní korpus neformální mluvené češtiny. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2013. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.

BENKO, Vladimír: Araneum Bohemicum Maximum, verze 15.04. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz..>

KILGARRIFF, Adam – RYCHLY, Pavel – SMRZ, Pavel – TUGWELL, David. The Sketch Engine. In: Proc EURALEX 2004, Lorient, France; s. 105 – 116.

KŘEN, Michal – ČERMÁK, František – HLAVÁČOVÁ, Jaroslava – HNÁTKOVÁ, Milena – JELÍNEK, Tomáš – KOCEK, Jan – KOPŘIVOVÁ, Martina – NOVOTNÁ, Renata – PETKEVIČ, Vladimír – PROCHÁZKA, Pavel – SCHMIEDTOVÁ, Věra – SKOUMALOVÁ, Hana – ŠULC, Michal: Korpus SYN, verze 3 z 27. 1. 2014. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2014. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz..>

NoSketch Engine. Dostupný z WWW: <http://www.sketchengine.co.uk>.

Slovenský hovorený korpus – s-hovor-5.0. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ.

Štúra SAV 2015. Dostupný z WWW: <http://korpus.juls.savba.sk>.

Slovenský národný korpus – prim-6.1-public-all. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2013. Dostupný z WWW: <http://korpus.juls.savba.sk>.

Slovenský národný korpus – web-3.0. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2015. Dostupný z WWW: <http://korpus.juls.savba.sk>.

Vyhľadávací nástroj Google. Dostupný z WWW: www.google.sk/
www.google.cz.